

Л.В. Кужільна

**ДЖЕРЕЛА СТИЛЮ
ПИСЬМЕННИКА**

821.161.2.09

К 88

Кужільна Любов Василівна

Джерела стилю письменника
(на матеріалі творчості Л.В.Костенко)

Монографія

81995/м

КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БІБЛІОТЕКА

Дніпропетровськ

"Поліграфіст"

1996

УДК 883: 801.7: 801.8
ББК 83.3УК
К72

Кужільна Л.В.
Джерела стилю письменника
(на матеріалі творчості Л.В.Костенко)
Кривий Ріг, 1996.- 48бс.

В монографії викладена нова літературознавча теорія аналізу творів мистецтва і літератури (на матеріалі творчості Л.В.Костенко), в основі якої лежить розуміння того, "що людина є дух. Але що таке дух? Це Я. Але тоді - що ж таке Я? Я - це ставлення, ставлення до самого себе, - інакше кажучи, воно знаходиться у становленні внутрішньої орієнтації такого ставлення, тобто Я - це не ставлення, але повернення ставлення до самого себе". Мета письменника - грати в цю божественну гру, гру свідомості, грати з таким партнером, як Реальність.

Рецензенти: Лазебник Ю.С., доктор філологічних наук.
Козлов А.В., доктор філологічних наук.
Скрипка В.М., кандидат філологічних наук.

Друкується за постановою Вченої Ради Криворізького державного педагогічного інституту.

4803640201-010

К -----

97

ISBN 966-7081-14-1 © Кужільна Л.В., упорядкування, 1997

Вступ

Увага до індивідуального стилю А.В.Костенко, відомої на Україні і в усьому світі письменниці, на сьогоднішній день розгоряється як яскраве могутнє полум'я (див. II, 3-4, 7-11, 22, 26-31, 37, 58-60, 68, 72, 77, 79). Найголовніші причини цього як процеси, що переживає українське суспільство на шляху державотворення (I, 14, 28, 31, 49, 52, 55, 70; II, 21, 87), внутрішньолітературний пошук (II, 2, 6, 13, 14, 21, 39, 51, 55, 57, 59, 62, 63, 74, 75, 78), загальнокультурний процес (II, 85; III, 9, 11, 29, 31, 34, 35, 43, 48, 58-60, 69), так і власне наукові проблеми (I, 5, 6, 7, 9-13, 15, 26, 27, 35, 45, 51, 57, 59, 60, 62, 75, 76; II, 34; III, 61, 66, 67; IV, 1-3, 6-19). В центрі одне єдине питання: що таке людина? (I, 3, 8, 15-25, 30, 44, 56-58, 64, 68, 75). Це те духовне перехрестя, де "зустрічаються" філософи, філологи, медики, психологи, літературознавці і культурологи (II, 19; III, 1, 3-8, 10, 13-16, 20-28, 30, 32, 33, 35-40, 42, 44-46, 49-65; IV, 4). Точніше не просто людина, а особистість (див. II, 45, с.695; II, 26, 49, 73, 75, 76, 100, 106) як "точка зору, з котрої розглядається і розцінюється буття" (II, 49, с.108), "людина, - мірило світу" (II, 62, с.56), тобто стиль розуміється як світогляд (див. II, 45, с.793) - "необхідна діалектична категорія, яка іде за категорією символу чи вираження за загальними діалектичними правилами. Якщо брати позаінтелігентну діалектику, то ейдос необхідно вимагає алогічного становлення, алогічне становлення - алогічно стало, алогічно стало - вираження. Ім'я це не вираження взагалі, а реально сконструйований лик цього вираження" (II, 47,

с.152). Як бачимо, "перед нами три ракурси в підході однієї і тієї ж теми, три різні гносеологічні декорації, фоні котрих діють не відразу впізнавані, але одні і ті філософські "персонажі": 1) апофатичне Першоєдине; 2) Одне Сутне, Становлення; 3) Стале, Символ, Ім'я і Міф" (II, 4 с.879).

По-перше, апофатичне Першоєдине. Система основних понять виражального ряду розгортається у Л.В.Костенко майже за принципом неоплатонічної еманации: із точки чи Першоєдиного або Сутності, і включає в свій основний склад такі категорії, як: символ, міф, особистість, енергія сутності і Ім'я (сутності) (див.: II, 45-47; IV, 15, 18, 19). Зміст цього процесу і становить актуальність даного дослідження.

Мова про п'ять типів образності, п'ять видів тілесності, п'ять способів художнього оформлення. По-перше Сонце або покрив їжі (Аннамайя).

I. Сонце. I, 34, с.222-225, 282, 292, 303, 282; I, 57 с.50; I, 61, с.212; I, 76, с.144; II, 8, с.15, 16, 20, 22, 23, 30, 41, 43; II, 32, с.138; II, 53, с.80, 86; II, 84 с.13, 34, 80; II, 85, с.98-99; III, 18, 48-50; III, 19 с.34, 50, 68; III, 40, с.7; III, 48, с.50-54; III, 65, с.21 IV, 10, с.48-50, 152; IV, 13, с.25, 62; IV, 16, с.21-26, 84, 96; IV, 18, с.48; V, 7, с.22, 26-29; V, 10, с.40; V, 18 с.13, 15, 19, 35; V, 23, с.79; VI, 17, с.199-201; VII, 6 с.49, 63, 68, 82, 96, 132.

По-друге, Плазмове тіло або Місяць - покрив життя (Прааннамайя).

Місяць, зорі, ніч, день. II, 2, с.4, 7, 69-75; II, 54 с.79, 289-298; II, 55, с.99; II, 71, с.96; III, 18, с.43

129; III, 40, с.5, 6, 17; IV, 3, с.27-29, 79; IV, 5, с.84; IV, 6, с.138, 140, 146; IV, 7, с.26, 35; IV, 16, с.21; IV, 19, с.21-22; V, 4, с.58, 66, 72; VI, 6, с.29-31, 56, 59, 61, 106; V, 7, с.24, 25, 40, 41, 85, 96, 98, 118, 218, 223, 224; V, 17, с.202-204; V, 19, с.2, 15, 76; V, 26, с.61, 366; VI, 6, с.55, 71, 86-87; VI, 8, с.80, 204, 268, 302, 549; VI, 26, с.56, 427, 428; VII, 5, с.130; VII, 6, с.60, 218; VII, 8, с.69, 80, 86, 134, 170, 180, 299; 366, 536, 541.

По-третє, Голографічне тіло, тіло думки або вірки (Маномая).

Море, вода, дощ: I, 61, с.110, 112, 256, 653-671; I, 73, с.161; II, 26, с.12, 47, 50, 102, 110, 111, 116, 118, 121, 134, 139, 144, 147, 149, 210, 241, 275, 287, 233, 341, 386, 377, 401; IV, 17, с.210, 211; V, 4, с.330; V, 7, с.40, 41, 46-49, 119, 278, 295; V, 8, с.83; V, 9, с.119; V, 10, с.35-39, 48, 53, 55; V, 18, с.27; VI, 8, с.15-16; VI, 18, с.21-74; VI, 25, с.237; VII, 6, с.15, 43, 67, 75, 76; VII, 8, с.14, 43, 49, 281, 289-301, 311, 395, 396, 422, 423, 476, 477, 535, 536, 540, 546-550.

Символіка тварин. Кінь: V, 7, с.67; V, 16, с.226-227. Вовк: V, 4, с.119, 331, 453; V, 7, с.67; V, 16, с.225-226. Лис: V, 7, с.67. Голуб: V, 7, с.73. Чайка: V, 4, с.49, 331, 453; V, 7, с.73; V, 17, с.56; VI, 12, с.179-181.

Символіка рослин. Груша: V, 4, с.653-671; VI, 18, с.124; VII, 6, с.75. Калина: V, 4, с.308, 310, 403; V, 7, с.56; V, 16, с.238; VII, 6, с.124. Вишня: V, 4, с.13; VII, 3, с.22; VII, 6, с.132; VII, 19, с.43, 101.

Анатомічна символіка. Обличчя: IV, 10, с.19; V, 16, с.250; VI, 6, с.43; VI, 65, с.24. Очі: VI, 18, с.207; VII,

6, с.48, 49, 88, 99; VII, 18, с.50, 132, 133. Голова: III 18, с.244, 245; V, 16, с.251; VI, 18, с.32; VII, 6, с.22 VII, 18, с.37, 111. Коса: V, 16, с.250; VII, 6, с.42; Зуби V, 16, с.248; VII, 6, с.25; VII, 8, с.292. Руки: III, 18 с.245; V, 16, с.252; VI, 18, с.51; VII, 6, с.25; VII, 8 с.29, 37, 41, 46, 64, 74, 101, 104, 151, 280, 283, 382, 435 503-505, 543, 548, 559; VII, 18, с.35.

По-четверте, тіло свідомості: вода - покрив мудрост (Віджнянамайя).

Символіка кольорів, каменів. Золотий: III, 18 с.266-269; V, 16, с.265. Червоний: III, 18, с.245; V, 17 с.266-269. Білий: III, 18, с.245; V, 16, с.265-266. Чорний V, 16, с.269-270; VII, 8, с.323. Зелений: IV, 16, с.271-272 Камені: IV, 11.

Серце: III, 55, с.531, VI, 3, с.9, 148. Душа: III, 55 с.31; VI, 3, с.150; VI, 8, с.15; VII, 5, с.155; VII, 7 с.12, 107; VII, 8, с.31, 148, 243, 542.

Мова: I, 32, с.252; II, 6, с.76; II, 8, с.109, 267 428; VI, 3, с.37, 151-153, 156, 180; VI, 8, с.45, 75, 144 VI, 25, с.244; VI, 26, с.257; VII, 6, с.135; VII, 8, с.4 25, 33, 63, 130, 153, 236, 368-369, 529, 549. Знання: VII 1, с.41, 70, 71, 80; VII, 8, с.109, 235.

Числа: VI, 3, с.156. Один: VII, 8, с.10, 29, 32, 62 83, 87. Два: VI, 8, с.84. Три: VII, 8, с.27, 91, 92. Чотири VII, 8, с.88, 307. одинадцять: VII, 6, с.109.

Дух: II, 55, с.178-201; V, 3, с.149; VI, 12, с.13; VII 5, с.57, 144, 177; VII, 6, с.84; VII, 8, с.10, 91, 194, 413 Зодіак: VI, 3, с.153, 154; VII, 8, с.31, 192, 205. Голос VII, 8, с.271. Мозок: VII, 8, с.412. Сім: V, 7, с.13, 48

57, 102; V, 21, с.4, 9; VI, 9, с.46-49.

По-п'яте, Душа - покрив благодаті (Анандамайя).

Бог - Людина; Людина - Бог: I, 28, с.305; II, 62, с.63, 66; II, 63, с.107; VI, 16, с.51; VII, 3, с.309; VII, 8, 302, 348. Пам'ять - мозок: III, 6, с.7; III, 7, с.34; III, 54, с.35; VII, 8, с.218. Душа: I, 5, с.2; IV, 2, с.11; VI, 1, с.6-7; VII, 6, с.14; VII, 6, с.14, 23, 94, 115; VII, 8, с.251. Мова: I, 31, с.8, 18; II, 3, с.178-200; II, 62, с.65; VII, 3, с.35; VII, 8, с.184, 537. Світло і тінь: II, 40, с.16, 135; II, 63, 116; VII, 8, с.303. Ціле і частина: II, 40, с.28; VII, 8, с.38, 118. Людина і мораль: I, 1, с.205; II, 62, с.56; II, 63, с.115-116; II, 83, с.70; III, 35, с.32; VII, 5, с.166; VII, 8, с.154. Дух - тіло: I, 2; I, 7, с.207; I, 30, с.14; III, 41, с.20, 23; VII, 18, с.77, 113, 145, 170. Світло: VI, 15, с.476; VI, 17, с.314. Речовина - інформація: I, 1, с.155; III, 35, с.31. Культура вшанування мертвих, смерть і безсмертя: I, 15, с.16; I, 17; I, 19, с.184; I, 22, с.132; I, 26; I, 27, с.148; I, 45, с.89; I, 60, с.28; II, 2, с.95; II, 25, 29, 34; III, 35; III, 43; V, 12, 13; VI, 2, с.31; VI, 17; VII, 6, с.96; VII, 8, с.479, 508. Всесвіт: I, 12, с.156; I, 22, с.56. Світло від світла: V, 67, с.104.

Таким чином, внизу, тобто на рівні індивідуальному ("мікрокосм"), "покриви майї" дані нам у формі різних рівнів сприйняття. "Зверху" ж, тобто на всезагальному рівні ("макрокосм"), вони існують у формі різних хвильових діапазонів біологічного (а на деякому етапі біосоціального) поля, "які" надбудувалися в процесі еволюції над діапазоном описаних вище "полів життя", котрі забезпечують відтворення біологічних

структур і підтримання їх цілісності (див. III, 39, 40; III, 35, 36). "Еволюція "покривів" при такому підході розглядається як така, що йде від "грубого" до тонкого, причому макрокосм обмежується виключно фізичним планом. Останні покриви є лише відображенням в індивідуальній свідомості (яка розглядається як мікрокосм) різних тонких матеріальних ("біопольних") процесів, породжуваних людським організмом, в тому числі мозком, і на рівні всезагального поля (воно розглядається як макрокосм) взаємодіючих з аналогічними процесами, породжуваними іншими організмами. Мікрокосм (людина) і макрокосм (всесвіт) неначе відтворили один одного матеріальним субстратом свідомості. При такому підході виявляються не нейрогормональні процеси мозку, а специфічний матеріальний процес, який має природу поля (не безпервність того, що ми називаємо свідомістю), і також не прямо свідчить про польову природу його матеріального субстрату, він є функцією цілісного організму, в тому числі і мозку" (III, 38, с.39). Це досить актуальне питання, яке тільки ставить психологічна наука. "Доступний нашій свідомості внутрішній світ є єдністю змістових і особистісно-сміслових аспектів: ми переживаємо зміст нашого внутрішнього світу, а не просто знаємо його. Воістину справедливо: "Платон сказав світу віще слово. Але це слово не могло перейти в діло, стати плоттю і олюднитися з тієї простої причини, що воно не було Богом. Божество-ідея не могло ні зійти на землю, ні підняти її до себе. Воно повинно було залишатися поза області генезису, тобто інакше кажучи, не могло народитися в світ" (II, 45, с.58). Мова йде про діалектику як науку і як мистецтво, що виявляє життя самої ідеї, ідея в ній розглядається як деяка

конкретна загальність окремих індивідів і як деяка розділеність цих індивідів у загальності, її метод, відповідно, - споглядання сукупностей як ідеальних єдностей і узагальненостей, даних в координованій розділеності (I, 45, с. 104).

В стильовій системі Л.Костенко - "людина - це унікальна структура, в котрій такі інформаційні рівні достатньо швидко перетворюються в енергетичні, а потім у фізичні, тобто ідея стає матерією" (III, 37, с.16). Адже "на зовнішньому рівні у нас мислення індивідуальне, а на внутрішньому - колективне. На найтонших рівнях все єдине: людина, тварина, мінерал. Зрозуміло, звідки в героїв Л.Костенко дві логіки. З одного боку - особиста, земна логіка, котрій ми можемо суперечити (III, 37, с.91). А з другого боку - логіка Божественна, яка не підвладна нашому розуму. Цю, другу логіку, герої письменниці абсолютно приймають і направляють всі сили не на відповідну агресію, а на зміну себе, вдосконалення своєї душі. Тобто, людина є діалектична сутність, яка складається із двох протилежностей: Божественного духу, де немає понять досконалості і недосконалості, сили і слабкості, і ядра, пов'язаного з матеріальним, котре, на відміну від першого, постійно руйнується, де поняття сили і слабкості, досконалості і недосконалості постійно змінюють зміст. Герої Л.Костенко усвідомлюють, що до Землі прагнути легше, ніж до Бога, тому повинна бути збережена система пріоритетів. Логіка духу, яка пов'язує людину з Богом і логіка тіла, що пов'язує її з Землею. Між цими моментами Л.Костенко цікавиться рівноваги, що фіксується у співвідношенні між словом і думкою. Вона ставить на перше місце слово, символ, хоча дум-

ка є первісна. В слові, яке вимовляється, є завжди два аспекти: слово - як причина думки, і слово - як наслідок думки (III, 37, с.116). Адже слово - це оформлена у вібраційну енергію і виведена назовні із організму думка (III, 39, с. 174), як стверджують Малахов Г., Гачев Г., Лосев О., яких можна назвати прихильниками комунікативної версії ісіхазму (II, 49, с.880). У Лосева вихідна тріада (Одне, Сутне, Стале), взята як певна єдність, стає джерелом породження за тією ж діалектичною схемою четвертого і п'ятого начал, які виконують функції, аналогічні функціям II і III начал у вихідній тріаді. Софійний початок стверджує і передбачає саму трипостасність, робить її субстанцією.

Ономатичний початок виявляє і зображує софійно, субстанційно стверджену трипостасність (II, 49, с.220-221). Саме до такої постановки питання були близькими філософи Нового часу (I, 3, 15, 17, 19-21, 23-25, 56, 58; V, 1, 10; VI, 5). Але найкраще, найглибше і найпереконливіше цю проблему розкрив Лосев О.Ф. у працях "Філософія імені" та "Ім'я. Буття. Космос". "Слово на етапі осмислення через органічну енергію є організм" (II, 45, с.662). В імені, як символі сутності, вперше з'являється весь світ, бо в символі якраз і променяються ті ж самі енергії, котрі, не залишаючи сутності, тим не менше частково виявляють її всьому оточуючому (II, 45, с.686). Отже, всі слова-символи у Л.Костенко базуються на духовності. А "духовність - це не тільки благодійна діяльність. Перш за все, це уміння досконало керувати своєю психікою і розумом, бути господарем, а не рабом своїх думок і емоцій" (III, 27, с.5). Шрі Ауробіндо Гхон писав: "Духовність не є інтелектуальність, не ідеалізм, не поворот ро-

зуму до етики, до чистої моралі або аскетизму. Це не є релігійність чи пристрасне емоційне піднесення духу, навіть не суміш всіх цих прекрасних речей. Розумова віра, емоційне устремління, регулювання поведінки відповідно до релігійної чи етичної формули - не є духовним досягненням чи випробуванням. Духовність в своїй сутності є пробудження внутрішньої дійсності нашого ества, нашої душі, внутрішнє устремління пізнати, відчутти і ототожнити себе з нею, звійти в контакт з вищою дійсністю, іманентною в Космосі і поза Космосом, а також нашому естві, поєднатися з нею, і як наслідок цього контакту і поєднання - перетворити наше ество, змінюючи його в нове ество, в нову особистість, нову природу" (I, 47, с.145-146). В пошуках змісту духовності для своїх героїв А.Костенко базується з одного боку на езотеричних давніх концепціях про походження і розвиток Всесвіту і властивостях людини, таємниці яких зберігалися єгипетськими жерцями і індійськими брахманами, а з другого боку, на історичних і сучасних фактах, дослідах і наукових даних (III, 67, с.10).

Використовуючи дані окультизму, теософії, де однак велике значення має пізнання людини, містичні аспекти богопізнання, а також магії, давньої науки про сили природи і способи володіння ними, А.Костенко в своїй художній системі виділяє ту галузь, де вони перетинаються. Це погляди про різні рівні побудови людини, сил, які в ній діють, можливостей і способів керування ними. Особлива увага звертається на медитативну практику, кінцеве завдання якої - вироблення такого рівня свідомості, котрий називається космічним (I, 44-46; III, 21-24, 64; VII, 12).

Дійсно, якщо розглядати людину як систему, справедлива теорема Геделя про неповноту. Згідно цієї теореми властивості системи не можуть бути зрозумілими виключно із неї самої, а тільки з позицій більш високого рівня. Прагнучи по-філософськи осягнути національний менталітет, А.Костенко проникає у найрізноманітніші філософські системи давнього світу, зокрема в Лайа-йогу, котра походить від цивілізації Атлантиди, також Раджа-йогу, яка була внесена в Індію давніми християнськими племенами-завойовниками (III, 27, с.20).

Можна зрозуміти, що ці методи існували ще в орфічний період, поскільки піфагорійці вважались послідовниками орфічного знання, а сама легенда про Орфея найбезпосереднішим чином свідчить про "магічну" силу його музики. Отож у художній свідомості А.Костенко дохристиянська Європа утворила так названий третій пояс мудрості (I, 57). Акумулявавши в найрізноманітніших містичних і магічних практиках уламки більш давніх знань грецького, римського чи східного походження, А.Костенко усвідомила, що навіть в епоху пізнього середньовіччя і розгулу інквізиції ці знання стійко зберігалися у вигляді народних повір'їв, чарівних замовлянь, знахарства, різноманітних знахарських обрядів. М.Кузанський писав: "Задумавшись про зір, який я відділяю від всіх і всіляких органів зору, зрозумів, що це - абсолютний зір у всьому конкретному бутті, я починаю прекрасно розуміти, що сутність зору не обов'язково належить почерговості і неодинаковості бачення... Абсолютний зір стиснуто закликає в собі всі способи бачення, в абсолютному зорі всі способи його конкретизації існують без обмежень" (III, 37, с.37-38). Та-

кий підхід ледве не тотожний йогічному "прямому сприйняттю", про яке засвідчують багато джерел (III, 1, 3, 5-9, 26; I, 68). Він визначає і пряму близькість поняття про Дао до індоарійської концепції всезагального Брахмана, безособистісного Абсолюту, еманация котрого створила видимий світ. Адже саме першоджерелом є даосійська думка, що "всі сили з'являються в парах: вогонь і вода, небо і земля, Сонце і Місяць, вдих і видих, відштовхування і притягання, і кожна з цих суперечливих сил належить до статевої енергії Інь чи Ян. Інь і Ян, хоча і є окремими силами, в той же час є частина одного і того ж єдиного, цілого, і, значить, вони необхідні один одному (III, 70). В її художньому світі "боряться світло і морок, мир - рівновага світла і п'тьми, наявність п'тьми - умова розрізень в світі, тобто умова його пізнання... П'тьма - лоно, що народжує ідеальність, поняття світла - поняття ейдоса (ідеї); давнє піфагорійство - лоно діалектики, і головним чином, її феноменоло-ідеального боку..." (II, 45, с.99).

А частина лежить в межах Сансари (безкінечного колообігу існувань, тобто в циклі "народження-смерть і нове народження"). Воно відповідно, невічне, поскільки воно підпорядковане причинно-наслідковим залежностям і легко переходить в страждання (II, 19, 40; III, 24). В основі всього Космосу Л.Костенко лежить символічність ідей будови людського тіла - тантризм (III, 45) і віртуальний ейдолізм (II, 50, с.233). З одного боку - "цілеспрямовано оформлена людська матеріальна зречевлена індивідуальність", а з другого - визнання кожної частини тріади (думка - слово - дія) нероздільними гранями всеохоплюючої єдності Всесвіту (III, 14, 20; IV, 20; VII,

13). Як відомо, центральне місце в системі ведійських уявлень має концепція Брахмана. Брахман - вища об'єктивна реальність, безособистісний духовний початок, з якого виникає світ з усім, що в ньому знаходиться. Все, що є в світі, відбувається, розпочинаючись в Брахмані. Сам же він поза часом і простором. Душа людини (Дживатма) має ту ж природу, що і Параматма, тобто світова душа. Уявлення про Атмана по суті означають те ж, що і про Брахмана (II, 32, 33; III, 5). Не дивно, що у філософії Упанішад, які прийшли до Л.Костенко, можливо, через творчість Г.С.Сковороди, пізнання найвищого принципу Всесвіту і злиття з ним - кінечна мета знання, досягнення якої означає свободу від полону перероджень. Саме вчення про світову душу, про єдність Брахмана і Атмана, про вибір шляху до звільнення складають центр філософії Упанішад (V, 21).

Концепції індуїзму були побудовані на тих же фундаментальних принципах ведійської релігії - вченні про Брахмана-Атмана і теорії реінкарнації ("перевтілення душі"). Проте головний акцент молитвенної практики змістився в бік трьох основних богів (Тримурті - триєдиного втілення Брахмана чи Троїці: Брахми, Шиви і Вішну). Це один із помітних "апофатичних" моментів. Головним в Тримурті індуїзму вважається Брахма - бог, котрий створив світ, трансформувавши першопочаткову Єдність вищої Реальності в багатоманітність всього живого і перехідних форм. Фактично, по мірі становлення індуїзму як релігії, більшість віруючих розділились на дві основні течії: шіваїтів і вішнуїтів. Шіва символізує руйнівницьку функцію і генетично сходить до ведичного Рудри. Це бог руйнування, змін і смерті. Але шіваїзм несе і відтво-

ривальний аспект - культ життєвої сили і чоловічого начала (III, 27, с.63-64).

Одним із важливих моментів у художньому світі Л.Костенко є філософія суфіїв (III, 27, с.67-68), ішрак - релігійно-філософська течія про світло (див. III, 21, с.69), а також вайшешика (III, 27, с.76). Саме буття - це світло, всі предмети матеріального світу - згустки світла різної інтенсивності, які витікають з Абсолюта. Представниками цього невичерпаного первісного світла є Сонце (в небесах), вогонь (серед стихій), світ величі (в людині). Світ і морок (тобто небуття) бувають субстанціональними, якщо живляться ззовні.

Субстанціональне світло - це Бог, ангели, душа людини, субстанціональний морок - це природні тіла, акцидентальний морок - це якості і форми природних тіл.

Вихідна субстанція є субстрат якостей і дій, але відрізняється від них, виступає із них в дев'яти формах.

П'ять із них є фізичними елементами: земля, вода, вогонь, повітря і ефір (акаша). Чотири інших невідчутні, єдині, вічні і всепроникаючі: простір, час, душа, як субстрат свідомості, розум (Манас), котрий призначений для сприйняття індивідуальної душі і трактується як внутрішнє почуття. Субстанція несе в собі якості, які не існують поза нею. Всього у вайшешиці 24 якості, крім того, існують 5 видів фізичного руху: вверх (підняття), вниз (опускання), всередину (стиснення), ззовні (розширення), з місця на місце (переміщення).

Крім того, в стильовій системі Л.Костенко легко знайти елементи санх'ї, в перекладі з санскриту означає число, роз:

рахунок, будується як аналітичне перерахування елементів Космосу в їх становленні від вихідних принципів до всієї багатоманітності світу суб'єктів. Вихідною тезою є вчення про наявність наслідку в причині. При цьому наслідок і причина розуміються як два стани проявлення (виявлений і не проявлений) однієї і тієї ж самої субстанції (III, 27, с.76, 77, 89, 91, а також III, 45, 58-60).

Особливо яскраво це видно на прикладі мантр, які А.Костенко вправно застосовує в своїй художній системі як засіб. В перекладі з санскриту слово "мантра" означає "ман" - розум, "тра" - звільнення. Мантра це перекладається як "зброя духу" або молитвенні формули, заклинання, промовляння котрих людиною викликає певні вібрації, приводить до зміни її психіки в тому чи іншому напрямку. Прикладом може бути мантра "Аум" (див. III, 1, с.27-28; III, 27, с.102).

Це код, в якому зашифрована велика внутрішня інформація про властивості макро- і мікрокосму (III, 63; III, 44).

Ідея багатоманітності світів, що є однією із сюжетних ліній А.Костенко як у драмі, так і в ліриці, епосі, бере початок ще від "Махабхарати", в котрій описані такі божественні світи, що пов'язані з теорією реінкарнації (переселення душ) і законом Карми із тим, що ми зараз називаємо НЛО (III, 62). Про них також говорив і апостол Іоанн в Апокаліпсисі - образи, до яких неодноразово звертається А.Костенко. Саме про них говорив і Адін Штайнзальц у книзі "Троянда з тринадцяти пелюстків" (III, 27, с.113). Ці концепції неначе передбачають існування серії світів, котрі неначе вбудовані один в інший (на зразок матрьошок). Саме тут і криється розгадка художньої системи А.Костенко, ключ до

всієї її художньої структури. Світ вважається "вищим", якщо він розташований ближче до Першопричини, ніж інший світ в ланцюзі причинно-наслідкових зв'язків. Світ "нищий" - це світ вторинний по відношенню до того, що вважається вищим.

Давньоіндійська традиція, без якої не можна зрозуміти художній символізм Л.Костенко, передбачає наступні підрозділи, які називаються - "світ випромінювання", "світ творення", "світ будування" і "світ дії", а найближчий, вищий по відношенню до нашого, світ будування. Три основних фактори - "світ", "рік" і "душа" - відповідають в сучасному варіанті поняттям "простір", "час" і "індивідуальність" (III, 27, с.113). Крім чотирьох названих основних світів, існують і більш низькі світи, які відповідають областям зла з їх носіями чорними ангелами семи пеклових просторів. Світ людей посідає неначе проміжне становище між світами світла і п'тьми, оскільки існують дії, хоча і грішні, які не пов'язані зі сферами зла, але і такі, що і не несуть добра однозначно. Але в більшості випадків це виражається за думкою людей (цікавий гігантський образ) і відбивається, як і в більшості високих світів, за рахунок ангелів світла і добра, що формуються в людських молитвах, так і нищих - внаслідок злих і корисливих порухів, які дають початок ангелам п'тьми. Аналізуючи художню систему, конструюючи "лик" інені (ідеться про ті слова, які складають образ світової душі) ми можемо з упевненістю констатувати, що вона виділяє такі форми життя - душі померлих і істоти-посередники, при переході душі в інший світ, астральні істоти, чорні ангели, які пов'язані з демонічними силами, ангели світла, пов'язані з вищими духовними прагненнями людей і мешканці вищих світів. Всі ці форми

життя ми можемо знайти і в езотеричних джерелах. Особливо привертать увагу серед форм життя, які ми знаходимо у художній системі Л.Костенко, "нейтральні" об'єкти, відомі в різних країнах, як домові, чорти, гноми, супутники Шиви і інопланетяни (див. III, 27, с.117-119; III, 6).

Звертає на себе увагу образ життєвої сили - Прани, уявлення про яку письменниця бере від нашої давньої літератури і Упанішад. Ця сила ідентифікується з Атманом, а також як вищий життєвий принцип (III, 27, с.122; III, 10; V, 20). Це залишки реліктового випромінювання, що має велику могутність (III, 15, 16).

Л.Костенко переконана, що людина - це не тільки тіло, а й душа. І це не абстрактна функція, що визнають і матеріалісти (III, 27, с.122).

Вся стильова тканина Л.Костенко ґрунтується на знанні міфів, їх езотеричному змісті, і передбачає існування семи тіл людини: фізичного (грубе тіло), астрального (світ почуттів, емоцій, бажань), ефірного (флюїди астрального тіла), ментального (світ думок), каузального (причинне поле чи кармічне тіло), будхічного (вищий духовний розум), атмічного (наше справжнє "Я"), духовна субстанція - частина Абсолюту. Саме всі ці тіла взаємопроникають один в одного на зразок матришок, і атмічне тіло - найбільш тонка частина, котра має справді Божественну природу (III, 27, с.141).

Л.Костенко в своїй стильовій системі, як і в концепції всього живого, так і людини зокрема, синтезувала практично всі релігійно-філософські вчення Сходу, а також езотеричні доктрини Заходу, які містять уявлення про п'ять грубих першоелементів (III, 13, 22). Печінка і серце відповідають де-

реву, серце і тонка кишка - "вогни", селезінка і шлунок - "землі", легені і товста кишка - "металу", нирки і сечовий міхур - "воді" (III, 27, с.142). Першоелементи "метал" і "вода" віднесені до інь, "дерево" і "вогонь" - до ян, першоелемент "земля" утворює поворотну точку між інь і ян (III, 13). У художній системі Л.Костенко у відповідності з езотеричними знаннями елементу "дерево" ставляться у відповідність весна, вітер, народження, зелений колір, кислий смак, гнів; "вогни" - літо, жара, найбільший розвиток, червоний колір, гіркий смак, радість, "землі" - кінець літа, вологу, зміни, жовтий колір, солодкий смак і роздуми; "металу" - осінь, сухість, згасання, білий колір, гострий смак, туга; "воді" - зима, зникнення, чорний колір, солоний смак, страх (III, 13, с.14, 189).

Є стильовій системі письменниці має місце і те, що в зодіакальному керуванні людським тілом виділяються три аспекти: зовнішнє керування, що стосується зовнішніх частин і органів, внутрішнє, що стосується вітальних органів, а також структура керування. Методологічне значення має ідея принципу - "велике відбивається в малому".

Л.В.Костенко вдалося переконливо показати, що "людина є колосальним детектором, який зчитує, як елементарний рідкий кристал, всі голограму просторових вібрацій, які містяться в інформаційному тілі, в залежності від рівня свого інтелекту і своєї духовності і у відповідності зі своєю особистою здатністю настроюватись (III, 46, с.72). І другий - це те, що "мозок захищає себе від інформаційних перевантажень, які викликають струси. Тому, чим вища соціалізація індивідуума, його прагнення до всезагальних цінностей, тим менша направ-

леність до космічної свідомості, і навпаки. В свою чергу характер просвітлення безпосередньо пов'язаний з обсягом інформації, що зберігається в мозку. При невеликих кількостях інформації просвітлення носить інтуїтивний, неусвідомлений характер, при значному (цільовому) - усвідомлений, творчий характер" (III, 3, 22; III, 27, с.153-156; III, 33, 63). Коли ліричний герой А.Костенко виходить у вищий світ, ми можемо вслід за А.Костенко бачити одночасно і форму, і те, що знаходиться всередині об'єкта, так що суперечність форми і змісту тут зникає. Це прозріння, "самадхі", неначе "сон наяву", коли письменниця і читач бачать ауру людини, астральні істоти і навіть деякі планети (III, 27, с.23).

Але ми в котрий раз переконались, що найвище всіх "самадхі" володарє думка. Чим вище, тим могутніше, чим подум'яніша думка, тим явище повніше. Сама думка стихійна і безмежна (III, 32, 33, 46).

У художній системі А.Костенко можна вичленити дію звичайного розуму, просвітленого розуму і надрозуму. Вона як людина не тільки розуміє, але і має здатність зорозво уявити свої внутрішні властивості і світ своїх почуттів, бажань і думок як реальний комплекс свого "Я".

Письменниця усвідомила, що прийшов час, коли діалектичні ситуації повинні увінчатися діалектичним мисленням, тобто джерело розвитку повинно бути перенесене всередину (II, 49, с.263-299).

А "розвиток людини - це розвиток її інтелекту і розуму, тобто цивілізації, це розширення можливостей свідомості і її дії на підсвідомість. Розвиток людини в повному розумінні,

цього слова, - це безумовний розвиток духовного і морального начал в поєднанні з інтелектом. Підсвідомість народжує свідомість, релігія народжує магію і науку, магія і наука прагнуть керувати підсвідомістю, якщо вони переходять червону риску, то гинуть. Тому пізнання світу пов'язано зі смертельним ризиком, розвиток іде на грані катастрофи" (III, 46, с.325). Саме так можна визначити взаємостосунки ліричного героя Л.Коотенко зі світом. Для неї, як і для її героїв, почуття кохання - це почуття єднання з Богом, єднання з коханою людиною - вторинне. Черпає герой сили для любові до іншого із любові до того, хто нас створив. Значить "постійна турбота про посилення контакту з тим, хто нас створив, приводить до постійного підвищення почуття любові в нашій душі. Наша душа, а значить і наше тіло, здорові до тих пір, поки існує віра в Бога і любов до нього" (III, 46; 16). Художник слова переконливо і послідовно в своїй художній системі стверджує, що думки і емоції продовжувть жити після зруйнованого тіла, тобто вони є причиною (а не наслідком). І тим сильніше звучить заперечення того, що психічна діяльність людини - наслідок її фізіологічної діяльності і думка створюється мозком. Емоції - це реакції на зовнішні події. Із цього випливає, що емоції вторинні, і почуття кохання не є результат фізіологічного захоплення. А "розвиток духу" не може відбуватись без розвитку любові до всього земного. Чим більше людина заземлена, тим вища має бути духовність, чим духовніше філософія і світосприйняття, що об'єднує людей, тим більшу кількість земного цастя вони одержать (III, 46, с.33).

В міру того, як Всесвіт розвивається, він повинен ста-

вати все духовнішим. Чим вище духовність людини і почуття любові, яке поєднує її з Вищим, тим більший радіс її контролю над фізичними подіями. Тобто істина складається із двох компонентів: перший - це безсвідомий вихід на все більш високі духовні структури, другий - можливість реалізувати це на свідомому рівні в масштабах раніше визначеної духовної платформи (III, 26, с.333).

Як відомо, західна цивілізація (III, 26, 340) веде до абсолютизації земного, в перспективі не залишає шансів на виживання. Східна - абсолютизує духовне, і в теперішньому ця абсолютизація, на думку А.Костенко, не менш небезпечна. Вона в окремих випадках вичерпала себе. Дальший розвиток можливий тільки в поєднанні їх у новій якості, тобто формування нової філософії і нового мислення. Саме це і робить актуальним наше дослідження, адже це ключ до стилю письменниці, до нашого менталітету і до майбутнього нашої країни і всього людства.

Таким чином, об'єктом даної роботи є вся художня творчість А.Костенко: збірки "Неповторність", "Вибране", "Сад нетанучих скульптур", роман у віршах "Маруся Чурай". Твори інших письменників: Гессе Г., Данте А., Довженка О., Достоевського Ф., Платона, Пришвіна М., Рильського М., Родіонова І., Сидорова А.М., Сквороди Г.С., Стуса В. (див. дет. VII, 1-19) різних національних культур і різних епох використовуються як "інобуття" (термін Лосева О.Ф.), або "меон", на рівні "Філософії імені" (див. II, 45). Адже "процес неживої природи, щоб бути, вимагає подразнення. Подразнення, щоб бути, вимагає відчуття, відчуття, щоб бути, вимагає сприйняття. Сприйняття, щоб бути, вимагає образного уявлення. Образне уявлення є розрізнявальне знання інобуття

як іншого, і - себе, як себе. Необхідно знайти щось протилежне цьому знанню, щоб те знання, яке є в образі, було лише частковим втіленням цієї нової інтелігенції на фоні, що її оточує, її інобуття (II, 45, с.673).

Методологічною основою даної роботи є думка про те, що логіка, теорія пізнання і діалектика є одним і тим же, так що тут не потрібно 3-х слів: це одне і те ж. Справді, чому спостерігається тенденція говорити про логіку окремо від діалектики і окремо від теорії пізнання? Це відбувається тоді, коли логіка розуміється досить вузько і спрощено. Логіка є наука про мислення, а так, як мислить людський суб'єкт, то звідси легко зробити висновок про те, що весь зміст мислення суб'єктивний і є породженням тільки людського суб'єкта. В цьому випадку, зрозуміло, логіка не буде розглядатись як діалектика, скоріше є неявною теорією пізнання, часто зовсім не усвідомленою (II, 50, 96).

Проте натуральний ряд чисел є досить переконливим доказом творчого характеру думки. Роботи О.Ф.Лосева про давні погляди на число (див. II, 45-50) становлять справжню новину для сучасної свідомості.

1. Це у Плотіна "яскраво фіксується кристалічна розподільність числа, його континуальна текучість, його сутність, а не практично речовий характер" (II, 49, с.898). І нарешті, його чисто змістова і в той же час творча еманация, ієрархічно розташовуються, починаючи від надінтелектуальної повноти (проходячи через інтелектуально побудовану систему і космічно душевну саморухомість), і закінчуючи розчиненням і доведенням до нуля в чисто матеріальній га-

лузі..." (II, 49, с.898).

Для розуміння полум'я "холодних" чисел Лосев наводить сучасне резюме трактату Плотіна "Про числа" і "Теологокумени арифметики Ямфліха". "Одиниця все згортає в себе, все стягує в себе... все стягує в одну нероздільну точку, а двоїця представляє принцип розгортання... вічного виходу із себе за свої межі, вічного прагнення і одержимості; це це не структура, але принцип внутрішнього заповнення, внутрішнього становлення всередині будь якої структури" (II, 49, с.900). Якщо "ні одиниця, ні двоїця не говорили ні про яку форму, ні про яку структуру, то троїця є символ саме цієї першої структури, де є не тільки неподільність одиниці і подільність двоїці, але і їх оформлення в цілу фігуру" (II, 49, с.900). "Четвериця" - це те, що є носієм структури, тобто тілом, котре в "п'ятириці" трактується як живе тіло, а в "шестириці" як організм. Уже на стадії "шестириці" думка нашоухується на те, що звичайно називається космосом, поскільки космос є органічно живе тіло, душевна тілесна структура. В семириці космос збагачується наявністю в ньому загальної і однаково ритмічної благовлаштованості, яка на стадії "восьмериці" доходить до космічного пангармонізму, а на стадії "дев'ятириці" - до активно влаштованої сферичності космосу. Нарешті, "після всіх цих внутрішніх і зовнішніх визначень космосу постає питання, що таке космос взагалі. І як тільки ми сказали, що космос є саме космос, це означає, що від космосу самого по собі ми перейшли до ідеї космосу. Отже до його парадигми, в якій він одержав своє вічне благовлаштування. Десятириця характеризує космос як повну відповідність закладеного всередині нього першообразу і на-

теріальної тілесності космосу" (див. II, 49, с.900).

2. Лосев О.Ф. підкреслює саме структурність античного числа. Це безсмертна платонічно-піфагорійська традиція: мислити всю дійсність виключно тільки структурно, а тому треба це "арифметику" вважати саме структурологією.

3. Античне число - це модель, регулятор всього буття. Лосев О.Ф. серйозно пропонує знайти у Платона прийоми і методи кібернетики, розглядати його як батька цієї науки.

4. Ієрархічно-породжуча функція античного числа не просто помічає структурну багатоярусність світу, але і виводить таку, виходячи із найперших основ через діалектику одного і іншого, межі і безмежності, сутності і неону, цілого і частини. Число "окреслює певні межі в першоєдиному неначе накладаючи на нього суцільну і нерозрізнимвальну масу змістову сітку і координати співвідносності" (II, 49, с.767-768). Число будується не на однорідних одиницях, але на розчленуванні, саморозподілі органічної єдності.

Число, яке складене механічною сумою, безпам'ятне і мертво, число органічної єдності зберігає першоєдданне життя - це відкриття античного генія в нових умовах і на іншій понятійній нові воскресає в основі сучасного системного підходу (системних дослідженнях). Основний системний постулат нині вимагає, щоб ціле було вище суми своїх частин. Будь-який давній грек знав щось це, стверджуючи: "Більше буває, ніж все, половина".

5. Актуальна безкінечність античного числа полягає в тому, що воно не збільшуване і не зменшуване: як можна збільшити чи зменшити трійку? (II, 49, с.787). Для числа бути "обмеженим" означає бути самим собою, не розтікатися в

чуттєвій безмежності і бути безмежно-сутнісним, безкінечно могутнім в проявленні себе як певного змісту" (II, 49, 788-789).

6. Універсальність античного числа використовується як широке застосування для опису явищ макросвіту новим операторів (II, 49, с.902).

7. Життєво-естетична функція античного числа пронизує Всесвіт, творить його красу і несе Благо. З числом і через число пролягав Дорога Додому, бо число за Плотіном, є "початок, найближчий до першеєдиного", бо воно "ледь не саме Єдине а, за Проклом, містить його" (II, 49, с.777, 807, 813). І якщо сучасні вчені ще шукать математику з людським обличчям у відповідності з загальном тенденцієм гуманізації знань, то на чолі античної математики виходить з давніх пір відбився "лик Божий" (II, 49, с.903). Недаремно О.Шпенглер бачить хворобу сучасної цивілізації у "сп'янінні від абстрактних форм" на відміну від здорової довіри зору і дотику у античних математиків (II, 49, с.903).

Зрозуміло, що можна говорити про різні періоди дійсності, про різні її ступені, про різні її якості, про різні її перериви, розриви, але ніяк не можна мислити абсолютної загибелі дійсності.

В науці ця обставина уже давним-давно усвідомлена і сформульована: матерія незнищенна (II, 50, с.105).

"Мислення, якщо навіть воно обмежується встановленням тільки кінцевих величин, по своїй суті теж є не що інше, як безкінечність" (II, 50, с.106). Людина "не може охопити = відобразити = відбити природу всієї повноти, безпосередньої цілісності, вона може лише вічно наближатися до цього, ство-

риючи абстракції, поняття, закони, наукову картину світу" (I, 42, с.179).

Адже матерія - це не тільки вагоме і відчутне, але і все реальне буття, - все, що міститься в універсумі, а в ньому міститься все, бо все і універсум - це тільки дві назви однієї і тієї ж речі.

Тобто, коли ми говоримо про діалектичне мислення як про відображення дійсності, то тут часто виникає небезпека розуміння відображення як пасивного процесу, в котрому активність визнається тільки за дійсністю, але в цій активності часто відмовляють самому мисленню (II, 50, с.115). Мова йде про "образ розумного", яким для давніх піфагорійців були числа, "межа і безмежність" (II, 50, с.118). В подібному синтетичному виді трактувались в античності категорії одиниці і множини, монади і діади. Особливо детальній логічній обробці діалектична тріада підлягала в неоплатонізмі, починаючи з Плотіна, у вигляді всього сутнього на неподільне першеєдине і розподільний розум і душу, що само-рухомо стає втіленням цієї тріади в почуттєво-матеріальному космосі. На цьому власне стоїть національна філософська традиція (див. I, 1, 8, 10, 15, 17-25, 28, 31, 43-45, 56, 69, 71, 75, 76) українців.

Числа піфагорійців, зокрема в ранню епоху, зовсім невіддільні від тіл. Логос Геракліта є світовий вогонь. Мислення у Діогена Аполлонійського є повітрям. Атоми у Левкіпа і Демокріта - гіпотетичні тіла, вічні і такі, що не руйнуються, саме з них і складається почуттєво сприйманча матерія. Рання грецька класика говорить про тотожність вічності і часу: все вічне протікає у часі, а все тимчасове

містить у собі вічну основу. Звідси і теорія вічного коло-обігу речовин. Все створено богами, але самі боги - узагальнення матеріальних стихій (див. II, 50, с.120-124). Діалектика - основна неоплатонічна ієрархія буття: 1) єдине, котре є абсолютною одиничністю всього сутнього, містить у собі всі суб'єкти і об'єкти, і тому нерозрізнювальне в собі і допускає тільки числову розподільність цього єдиного; 2) якісна наповненість цих першочисел, або Нус - Розум, який є тотожністю універсального суб'єкта і універсального об'єкта, світ ідей; 3) перехід цих ідей у становлення, котре є рухома сила Космосу чи світова душа; 4) витвір і результат цієї світової душі - космос; 5) поступово збуваючі в своєму змістовному наповненні космічні сфери, починаючи від неба і закінчуючи землею (еманаціонізм: Плотін, Ямвліх, Прокл: див. II, 50, с.126).

Але ні античний ідеалізм, ні античний матеріалізм не змогли впоратися з цим завданням до кінця в силу своєї споглядальності злиття ідей і матерії, або їх розщеплення, через примат релігійної міфології чи просвітительського релятивізму. Це стосується частково і середньовічної філософії, в якій місце попередньої міфології посіла інша міфологія.

Християнське вчення про тріаду будувалось в основному методами діалектики (див. II, 50, с.126). В нові часи раціоналістична метафізика і математичний аналіз (Р.Декарт, І.Лейбніц, І.Ньютон, Л.Ейлер) неухильно йшли до діалектики. Сам термін не вживався ні в середні віки, ні в новітні часи в тих філософських системах, які були до нього близькі, або вживався в розумінні близькому до формальної логіки (II, 50, с.120-136).

Для античності характерна фіксація чуттєво-матеріального космосу, такою ж є і діалектика. На місце подібного зречевлено тілесного розуміння діалектики в епоху середньовічного феодалізму приходять особистісна інтуїція, причому особистість мислиться лише в своєму абсолютному і надсвіттовому стані. Діалектика характеризує тут в першу чергу трінітарну проблему, тобто пов'язану з проблемою Троїці (II, 50, с.136). В умовах капіталістичної формації діалектика продовжує залишатися особистісною, але уже в розумінні абстрактної людської особистості. З точки зору матеріалістичної діалектики суб'єкт мислення не просто індивід, а особистість в системі суспільних стосунків. Якщо навіть річ не зроблена людиною (Сонце, Місяць чи зірки), а тільки мислиться нею, то і в цьому випадку суспільно-історична практика входить у визначення речі (II, 50, с.137). Адже "над всім нашим теоретичним мисленням панує з абсолютною силою той факт, що наше суб'єктивне мислення і об'єктивний світ підлягають одним і тим же законам і що тому вони і не можуть суперечити один одному, в своїх результатах повинні погоджуватися між собою" (I, 46, с.581). Тобто будь-який універсальний закон розвитку об'єктивного і духовного світу в певному розумінні і є законом пізнання, будь-який закон, відбиваючи те, що є в дійсності, указує також на те, як треба правильно мислити про відповідну область дійсності (II, 50, с.438). Тобто існує "всесвітній, всебічний живий зв'язок всього зі всім" (див. I, 42, с.131).

Методологічними для нас в праці О.Ф.Лосева про естетику і космос античної культури: (див. II, 50, с.159) "все існує тільки в космосі і нічого, крім нього немає, якщо він сам

себе виражає, і це вже не просто космос, а витвір мистецтва (II, 50, с.159).

Починається "ідея" з видимого, чуттєвого, а коли доходить до видимого в думці, то там теж видимість на першому плані. Цим античне розуміння ідеї відрізняється від поняття в німецькому ідеалізмі, де воно перетворюється в абстрактну логічну категорію (II, 50, с.165). Адже "основне уявлення про світ у греків зводиться до того, що це - театральна сцена. А люди - актори, які з'являються на сцені, грають свою роль і йдуть невідомо куди. Хоча це відомо, що приходять вони з неба. Адже люди - еманція космосу, космічного ефіру, і йдуть вони туди ж, і там розчиняються, як краплі у морі. А земля, це сцена, де вони виконують свою роль. Сам космос складає драми і комедії, котрі ми виконуємо. Філософу треба знати тільки одне, що він - актор. Наше поняття особистості досить часто виражається грецьким терміном "сома", а це є не що інше, як тіло. Значить, самі ж греки в своїй мові розкрили таємницю розуміння особистості: це добре організоване живе тіло" (див. II, 2, с.95; II, 50, с.95). Космос залежав тільки від самого себе, сам для себе був основою, сам для себе створював і сам собою керував, тобто тим самим створював все, що всередині нього, і вічно керувався тим, чим він сам фактично був. Але це ж і означає, що такий космос був для тих часів богом, і притому богом кінечним і абсолютним. А ті окремі боги, про які говорила міфологія, були тільки принципами окремих сторін все тієї ж чуттєво-матеріальної і єдиної можливої дії космосу (II, 50, с.181). Тому "зрозуміло, що антична філософія є в кінці кінців не що інше, як естетика - це і необхідний початок для філософії і необхідне її

завершення" (II, 50, с.184).

Земля, вода, повітря, вогонь і ефір цілком переходять один в інший, коли у предметів буде виявлятися такий ідеальний світ, котрий цілковитим чином переходить в світ речовий, а звідси знову сходить до свого ідеального початку. Все це ні що інше як "теорія загального перевтілення, перекладена на нову розумових понять" (II, 50, с.188). Тобто не тільки боги створять світ, але і світ створить богів, саме земля є мати всього, і не тільки в якому-небудь повитичному чи переносному значенні, а і цілком субстанціонально, тобто буквально (II, 50, с.192).

Отже, вічне повернення, оскільки космос, будучи живим організмом, вічно розквітає і вічно гине, і так до безкінечності. Це видно уже на вічній зміні пір року, на житті окремих членів і поколінь. Приватний випадок такого загального циклізму є навіть зовнішній вид самого космосу, який складається із зоряного неба, землі посередині і такої ж півкулі під землею. Це кулеподібність космосу: інтуїція кулі і кола пронизує всю античність. Так досконалим формою руху є рух по колу... (II, 50, с.193). На ній стоїть також і світогляд або стиль П.Костенко.

Як бачимо, є діалектика, але нема протиставлення ідеї і матерії, а це ні що інше, як міфологія. Все ідеальне дане в ньому зречевлено і цілком зримо фізичним зором (див. II, 1, 35; II, 50, с.197; V, 2, 4, 6-8, 10, 12-15, 18, 19, 22).

Тільки з християнської точки зору Бог є така абсолютна особистість, яка вища і раніша всякого космосу, котра зі своєю власної волі і заради своєї власної мети створить світ із нічого. Але християнство як інші типи монотеїзму

(іудаїзм, іслам), засноване на приматі не чуттєво матеріальної речі, та ще в її ідеальній втіленості, а на приматі чистого духу, що цілком було відсутнім в античності і не було розроблено навіть у найбільших представників античної філософії. Найбільше узагальнення, до якого доходили античні філософи, мали назву Єдиного, причому ця єдність розумілась не особистісно, а числовим чином, тобто тільки арифметично. Єдине не мало ні свого власного імені, ні своєї власної священної історії, передбачало вічність матерії. (II, 50, с.223). Таким чином, для античного космосу характерні: віртуальний ейдолізм, чуттєво-матеріальний космологізм, діалектика, розумове захоплення, вічний колообіг і аісторизм (див. II, 50, с.235). Ця прекрасна тілесність не знала ні кінчних причин свого походження, ні своїх кінцевих цілей. Для цього, по-перше, вона занадто споглядальна, по-друге, занадто прекрасна, а по-третє, головне, занадто тілесна. А.Костенко зуміла її осмислити, зробити духовною.

Щоб зрозуміти цей космос, їй треба було ідею розглянути як батька, а матерію, як матір. Тобто конкретно-чуттєва річ, створена із матерії, але осмислена через свою ідею, є породженням ідеї і матерії (II, 50, с.247).

Власне літературознавча методологія нашого дослідження ґрунтується на думці Д.Чижевського: "вихідний принцип літературознавчої методики полягає у погляді на форму (поетику) літературного твору як на зміст" (II, 84, с.14). Адже "зуміти в слові відродити смисл, висвітлити його і потім сприйняти його як смисл божественний, як смисл самого себе, свого життя, сприйняти не пізнати, а якщо і пізнати, то зовсім уже в тодішньому, далекуватому від нас змісті: при-

частитися до предмету пізнання, зійтись з ним. Пізнання - володіння, і все-таки словолюбна філологічна робота" (VI, 15, с.11).

Загальновідомо, що "писати - це бачити світ незвичайно і знайти свій стиль. Письменники і вожді починають з мови. Тільки мова у них різна" (II, 13, с.21; II, 64; IV, 5). Це з одного боку, а з другого: породження тексту, текст як процес, текст як продукт. Творення словом добра - це визначальна етична категорія. Воно наповнене етосом (моральністю), пафосом (щирими почуттями), логосом (істинним змістом, ідеєю): не красномовство виникає з науки, а наука з красномовства (див. I, 7, с.217). Мова і культура тексту, збагачена знаннями діанетики, (див. II, 51, 67, 74, 87; III, 69) - це два крила, на яких Л.Костенко летіла "з забуття в безсмертя" (II, 21).

Розглянемо їх детальніше. Філософія мови посідає особливе місце в творчості Л.Костенко, бо саме мова і є "той вид буття, для якого виявилася внутрішньо органічною основна лосівська (див. II, 45, с.906) ідея синтезу апофатизму і символізму (чи онтологізму і персоналізму), і саме в цьому розумінні філософія імені ототожнювалась Лосєвим з філософією як такою".

Головний принцип цієї теорії зводиться до тези про те, що ім'я речі і є сама річ, хоча річ не є ім'я. Лосєв спирався на багатовікову, частково втрачену в Нові часи, релігійно-філософську традицію і надихався могутнім стимулом до розвитку саме цієї традиції з боку ім'яславського руху в православ'ї (В.Ерн, П.Флоренський, С.Булгаков).

Спершопочатку відхиляється те протиставлення "речі" і

слова, що її називає, котрі мисляться в горизонтальних координатах, де суб'єкт, що іменує, і річ, яку іменують, в абсолютно розведені і відокремлені поняття. Лосівська "річ" - це не почуттєвий об'єкт зовнішнього світу, але сутність як один з моментів вертикальної ціннісної шкали.

Як така річ (або субстанція) не протиставляється суб'єкту, але зближається з ним. І суб'єкт, і сутність, а значить "ім'я і річ", укорінені в бутті і однаково значимі, між ними протягнута змістова (ідеальна) нитка (II, 45, с.910-911).

Мова береться Лосєвим як одна із форм енергійної еманациї самої Першозданності, що, звичайно, різко розходиться зі звичайними уявленнями, але з другого боку спирається на могутню релігійно-філософську традицію. Людська свідомість при такому розумінні - це можлива, але не обов'язкова, субстанція втілення мови, в якості "спеціального виду інобуття вона стоїть такою субстанцією на наступних етапах енергійної еманациї. Але споконвічно мовна еманация Першосутності не орієнтована на людину. Мета безвідносно до суб'єкту першопочаткової еманациї у формі мови, точніше, імені формулюється Лосєвим як саморозуміння Першосутності" (II, 45, с.912). Імені в цьому розумінні передуює число, ейдос, символ і міф, а це означає, що лосівські ейдос, число і т.д. - це, умовно говорячи, також імена, але імена не повні, не розкриті, не такі, що "розквітли" (II, 45, с.915). Лосєв підкреслює персональний аспект мови, який, навпаки, обмежує абсолютистські претензії людського пізнання і слова на повне возз'єднання в сутність, на абсолютне вираження істин. Синтез цих двох моментів виражений в лосівській теорії

енергійного синтезу апофатизму і символізму (див. II, 45, с.916). Мова ніколи не може бути повним вираженням самої сутності, хоча імена, які її складають, і є сутність (II, 45, с.822), бо вона онтологічно-комунікативне відображення особистісного стержня буття, який пов'язує Абсолютну особистість Творця з тварною особистістю людини (II, 45, с.921). Мова символічним чином укорінена в самій сутності. Буття і суб'єкт, річ і ім'я діалектично злиті. Вони злиті не тільки своїми силами, але загальним для них першоджерелом, тобто Пермосутністю, яка розуміє себе і спілкується з собою (II, 45, с.921). Це по-перше.

По-друге, як же утворюється текст у Л.Костенко? Згідно з однією із найбільш специфічних лосівських тез, Абсолютна міфологія виходить з того, що звичайно некритично називається інтелектуальною інтуїцією, а насправді є откровенням. Абсолютна діалектика і є зріз з тієї Абсолютної міфології. Категорії Абсолютної діалектики - це суть символи Абсолютної міфології (див. II, 49, с.881). Саме лосівське розуміння категорії символу є найважливіше надбання його оригінальної філософії. Згідно із стійким традиційним підходом до символу, він є проявленням ідеї безпосередньо і тільки в чуттєвій реальності. Лосев саму платонівську ідею уже розуміє як готовий символ, тобто як елемент, який при поєднанні з чуттєво сприйнятим інобуттям утворює символічну єдність. А сам символ уже містить в собі всі необхідні складові (див. II, 49, с.882).

Як же здійснюється символічна діалектика в божественній сфері? О.Лосев додає до вихідної тріади четвертий (софійний) і п'ятий (символічний чи ономатичний) аспект і говорить

відповідно про триаду, тетрактиду і пентаду. Вихідна триада (Одне, Сутне, Становлення) взята як певна сукупність. Вона стає джерелом породження за тією ж схемою четвертого і п'ятого аспектів, які виконують функції першопочатків у вихідній триаді. Софійний аспект стверджує і передбачає саму трипостасність, робить її субстанцією, неначе природою і фактом, неначе тілом. Ономатичний аспект виявляє і зображує софійно, субстанційно стверджену трипостасність (II, 49, с.220-221).

Якщо всередині триади одне - це буття ("в собі"), Сутне - буття для себе; становлення - "в собі - і для себе"; то четвертий першопочаток - це вже буття для себе і для іншого, а п'ятий - чисте буття "для іншого" (II, 49, с.822).

Дякуючи четвертому першопочатку, до розділу чистого триадного змісту додається stále, субстанція, тобто дякуючи софійній сфері (це тіло Бога за Соловйовим) з'являється в лосівській системі місце для символу, який потребує для свого утворення не тільки ідеального, але і субстанційного інгредієнту.

Символ О.Лосева - це буття "для іншого"; це інше не передбачається реально існуючим тут, але мислиться лише як передвічний принцип, як іманентний самому божественному буттю момент.

Функцію протиставлення іншому може виконувати за Лосевим протиставлення собі ж, що є конститутивною ознакою особистості.

Четвертий і п'ятий першопочаток в цьому розумінні - це ді-алектична транскрипція самосвідомості і самопізнання, Абсолютна Особистість вимагає певної самоспіввіднесеності

себе з собою, певної самооб'єктивізації, самопойменування і самоспілкування. Саме тілесність і виражальність за О.Лосевим є необхідними рисами християнського персоналізму (II, 49, с.882).

П'ятий першопочаток (вираження, символ, самопойменування) є виділена в ісіхазмі сфера божественної енергії, на відміну від сутності. Саме виділення енергетичного аспекту з необхідності вимагає обґрунтування в божественному бутті символічного аспекту, тобто сфери вияву проявлення сутності. В цьому і полягає "функція енергії, яка розглядається поза і до тварного буття, тобто взятій в "самій в собі" (II, 49, с.882). І далі: "Вищим проявленням п'ятого аспекта, тобто максимальним саморозкриттям Божества в своїх енергіях для себе, є дане собі Ім'я, яке для нас недосяжне" (II, 49, с.882).

У О.Лосева нема ототожнення Бога і "тварного світу". Для розрізнення цих понять О.Лосев використовує сухі терміни: тетрактида А (Божественне буття) і тетрактида В (тварне буття). Між ними немає ні субстанційної еманациї, ні причинно-наслідкового зв'язку, тобто немає шляхів до пантеїстичних відхилень. Кожна тетрактида має свою власну вихідну "точку" розгортання. Не тільки сутність, але і енергія сутності, за О.Лосевим, є саме такою вихідною "точкою" для тетрактиди В. Енергія сутності не стає першим аспектом, а утворюється нова система тетрактидних, суперечностей в якій першоначалом є не енергія першотетрактидної сутності, єдність всіх ментально-речових визначень речі. Другим началом її є просторово-часовий ейдос, третім - становлення цього ейдоса, четвертим - матеріальне тіло, яке

відрізняється від тіла першотетрактиди, тобто від тіла енергії сутності (II, 49, с.884).

В цій моделі не міг бути опущений момент про статус того світу ідей, який здійснюється в тварній матерії. Ці ідеї воупереч розумінню, яке, звичайно, пов'язується з платонізмом в сучасних версіях ісіхаїзму, нисляться О.Лосевим не укоріненими в самій першосутності і навіть не укоріненими в її енергії, розуміються як першопочаткові сутності, такі що мають тварну природу (II, 49, с.884).

Богоспількування - кінцева мета творення, суть того зв'язку, який реально устанавлюється ще до досягнення цієї мети. Якщо сам акт творення за О.Лосевим не можна трактувати як акт символічний, то другий аспект - наскрізь символічний. Звертаємо увагу на те, що Бог непізнаний у раціоналістичному розумінні цього поняття, але він повідомляється. Так можна модифікувати лосівську тезу про синтез апофатизму і символізму, або про тотожність апофатизму і символізму (II, 49, с.885).

Отже, пізнання структури символу становить лише технічний момент, необхідний для головного, - розуміння символу, розуміння переданого в ньому повідомлення (II, 49, с.886).

Речове, позакомунікативне сприйняття символу, релікт старих уявлень про платонізм, які тлумачать зміст символу, не як повідомлення, а як саму сутність. В лосівській же інтерпретації платонізму на першому плані комунікативно-символічний аспект (II, 49, с.886).

Місцем, де, здійснюється пряме символічне спілкування з Богом, є Церква. Области енергетичної взаємодії Бога і ство-

реного світу є особливий символічний світ, в який Л.Костенко включає знамення, таємницю, обряд, бажання, догмат, міф, откровення, Священну історію, благодать, містерію, врятування, молитву (II, 49, с.290-293). Між цими символічними формами - чіткі діалектичні співвідношення, які визначаються першотетрактидною діалектикою. Символ (і чуттєвий теж) - це таке поєднання ідеї і тіла, яке народжує зміст - повідомлення, його функція не просто бути, а бути зрозумілим (II, 49, с.887). По-іншому це звучить так: перемога "прагматичного аспекту над чисто семантичним, як перемога речення над лексемою" (II, 49, с.888). Внутрішній зміст Творення - заклик до спілкування (II, 49, с.892).

Наукова новизна даної роботи полягає в тому, що вперше у літературознавчій науці стиль Л.В.Костенко розглядається як така художня модель світу, яка стоїть на філософії імені, "сама сутність є не що інше, як ім'я" (II, 45, с.166), а весь світ, всесвіт, є ієрархія словесних змістів. Світ - різний ступінь буття і різний ступінь з місту імені (II, 45, с.170). Ім'я в цьому неоплатонічно-феноменологічному ключі є самою річчю, але в аспекті її осмисленого прояву (II, 45, с.194).

Дана робота вперше дослідила логічну структуру художнього світу геніальної української письменниці нашого часу з точки зору діалектичного методу, який з одного боку розглядається як діалектична єдність протилежностей, абстрактної логіки і стихії самого повнокровного життя, а з другого боку, - ці протилежності в своїй абстракції, тобто як суперечність.

Звертаємо увагу на життя художньої форми, де "діалектика - чисто конструктивно - логічне дослідження, яке відбувається "без опори на досвід і його розмаїття. Вона ні в якому разі не базується на множині фактів і не потребує їх, тому що вона реальніша і фактичніша самих фактів" (II, 47, с.77). З другого боку, вираження є предметом лінгвістики (II, 13, 14, 64), тієї частини, яка піднімається до філософії мови. Тому не випадково "естетика і лінгвістика не дві окремі науки, а одна і та ж наукова дисципліна, що має один предмет - вираження" (II, 47, с.892), тобто "Першоєдине, або абсолютно нерозрізнювальна точка, сутність, виражена в своєму ейдосі. Ейдос виражений в міфі. Міф виражений в символі. Символ виражений в особистості. Особистість виражена в енергії сутності. І ще один крок. Енергія сутності виражена в імені. Ім'я є осмислено вираженням і символічно сталим ликом енергії сутності" (II, 47, с.7, 32, 37).

Осягнути цю виражальну стихію можна тільки через точне розуміння понять: міф, інтелігенція, символ. "Міф є така вираженість і така тотожність логічного та алогічного, яка становить інтелігенцію..." (II, 47, с.32). Або "міф і є ейдос, даний в своїй інтелігентній повноті, або вираження як інтелігенція, або інтелігентна виразність. Міф є ейдетична інтелігенція або, інтелігенція - ейдос" (II, 47, с.32).

Інтелігенція у Л.Костенко практично тотожна свідомості в широкому філософському змісті цього терміну. Вона може бути визначена як "співвіднесеність змісту з самим собою" (II, 47, с.22). Міф, постає в її художній системі вираженням ейдосу, тобто абстрактно даного змісту на рівні свідомості. І нарешті символ. Це той бік в міфі, який є спеціально-вира-

жальним.

"Символ є смислова виразність міфу, або зовні виражений лик міфу" (II, 47, с.32). За допомогою символу вираження вперше виходить на рівень зовнішнього виявлення. По-друге, "символізм, який зрозуміли правильно, є єдина Божественна Мова Матері-Природи, мова, на якій всі можуть читати, мова, яка відкидає поєднання зусиль часу, простору, які прагнуть і не можуть злагодити його. Символ є мова Природи, через яку дух проявляє себе в божественній душі людини (V, 1, с.349, також див.VI, 15; II, 84, с.72-132).

Міф, як основа і глибинне життя свідомості виявляє себе назовні через символ і фактично складає його життєву основу, його зміст, його сутність. "Міф є внутрішнє життя символу, стихія життя, яка народжує його лик і зовнішню виявленість" (II, 47, с.32).

Наступном її сходинком є особистість. Вона тлумачиться як вихід вираження на рівень емпіричного буття: "Особистість і інтелігентний міф як факт, або факт, поданий як тотожність позаінтелігентного і інтелігентного змісту, або символічно втілений міф" (II, 47, с.34). І далі "найбільша вираженість, і відповідно, найбільш досконалий міф, відомий нам в емпіричній ситуації є людська особистість з її іменем, тому всяке мистецтво можливе тільки при наявності людини". "Особистість, зображена в міфі, є така, що оформила своє існування через ім'я. Вона вища форма вираження, вище цього ніколи не підніметься ні життя, ні мистецтво" (II, 47, с.31, 35, 37). Нам вперше вдалося прослідкувати, як у художній моделі світу Л.Костенко, у вираженні виявився характер, який перебував в стадії становлення, побачити твердо осмислений

"лик сутності". Її художня форма, дана "як цілісний міф", цілісно і адекватно зрозумілий. Це позасмислове інобуття, що адекватно відтворює ту чи іншу смислову предметність. Це інобуття, що породило цілісний міф. Це таке алогічне інобуття змісту, для розуміння якого не треба зводити першозданий абстрактний зміст. І це такий зміст, який розуміється сам по собі, без зведення його на зовнішню алогічну визначеність (II, 47, с.45).

В художній формі А.Костенко є принципова рівновага логічної і алогічної стихії. Нам вдалося вперше показати і зафіксувати цілісність, самодосконалість і адекватність її художньої форми. Звернемо увагу, що художня форма А.Костенко фактично не відсилає до певної предметності, але містить її в собі цілком і повністю! І в цьому розумінні вона самодосконала. І разом з тим - вона адекватна смисловій предметності, що виражається. Тобто алогічна (позасмислова) матеріальна стихія виявляється в рівновазі з цією смисловою предметністю.

Ми вперше дослідили наявність потенції в її формі і "першообразу" (II, 47, с.79). В процесі сприйняття творчості А.Костенко ми знайшли її постійне порівняння з цим "першообразом", який не існує ніде, крім самої художньої форми. Вона власне і є метою художньої творчості, як витвору мистецтва. Ми мали змогу спостерігати, як митець творить форму, але форма "сама" творить свій першообраз. Митець творить форму, щось визначене, а виходить дві сфери буття одночасно. Створене ним є тотожність двох сфер буття: образу і першообразу (II, 47, с.82), тобто "мистецтво відразу образ і "першообраз". Воно такий першообраз, якому не передує ніякий образ,

де б він відбивався. Цей образ є він сам. Це таке відображення, за яким не міститься ніякий першообраз, втіленням якого він був, але це втілення має першообразом самого себе, і відображеним втіленням. В цій самоадекватності і самодосконалості ми вбачаємо основу художньої форми Л.Костенко. Тобто нам удалося розкрити той закон мистецтва, що воно нічого не відображає крім самого себе. Воно самоцінне і самодосконале. Це і є той принцип, що надовго був забутий вітчизняною естетикою, яка абсолютизувала приватний і історично-локальний принцип відображення (це щось на зразок поняття Бога у східно-слов'янській патристиці - (див. дет. VI, 15: система антиномічного опису 5 рівнів).

Наступним етапом діалектичного зрізу із п'яти "антиномій змісту" є наша орієнтація на розкриття складних взаємостосунків форми і позазмістової інаковості, в якій формується її становлення. Вперше показано, що художня форма Л.Костенко є щось цілісне і самототожне, щось нерухоме і вічно стійке сяяння розумного світла (II, 47, с.67). В той же час вона динамічно знаходиться в постійному становленні змісту відносно позасмислового оточення, тобто реально живе тільки в конкретному художньому творі, обумовлена конкретними умовами соціального буття і сприйняття.

Наступним антиномічним зрізом художньої форми Л.Костенко є рівень міфу. Тут ми показали "тотожність в художній формі свідомого і безумовного, свободи і необхідності, тобто суб'єкту і об'єкту" (II, 47, с.78). Художня форма перетворює будь-яку предметність в модусі міфу, наділяючи її безкінечним багатством і багатоманітністю самого життя. Адже "художня творчість - акт надлюдської діяльності: смислова пред-

метність сама прагне бути вираженою в інобутті і набути закладеної в ній форми. Тому митець виступає лише посередником, знаряддям самовираження змісту" (II, 47, с.79, 87).

Ми цілком усвідомили і прагнули в процесі аналізу довести, що художня форма А.Костенко не передбачає "існування до неї ніякого "першообразу", вона вільна від будь-чого до її реального створення. На ній лежить "лик" її автора, епохи, в яку вона виникла, і митець єдиний відповідач за найменший штрих, допущений ним в художньому творі" (II, 47, с.89). Художня форма А.Костенко - це синтез ірраціональної стихії безумовної першообразності, яка живе десь в глибині внутрішнього світу митця, або поза ним, і ясного, навіть вражачого світла свідомості (II, 47, с.953). Загальновідомо, що на діалектиці свідомого і безсвідомого базується будь-який твір мистецтва. "Якщо хто-небудь дійсно здивується, як це реально можлива безсвідома свідомість, або свідомі безсвідомість, то нехай прочитає чи прослухає будь-який твір художнього слова чи звука" (II, 47, с.85). В цьому контексті ми пережили проблему вираженості-невираженості. Суть її така: першообраз, самовиражаючись в образі, постійно не виражений, бо мистецтво "невиражена виражальність". В цьому його особлива привабливість. Саме в цьому і реалізується специфіка символу. "Символ є тотожність вираженості і невираженості, або адекватно відтвореного першообразу, даного як енергійно-сміслові випромінювання його самостверженості, тобто символ є просто щось виражене, але з вказівкою на адекватність вираження, на інтенсивність виражачого і на невираженості того, що виражається" (II, 47, с.99).

Наступним першозавданням даної роботи було досягнення авторської художньої форми, яка є діалектичне становлення смислової предметності в почуттєвому інобутті, коли вони постійно пронизують один одного, зберігаючи при цьому свою чистоту, внаслідок чого виникає деяка нова якість - "першообраз". Це повна незлитна тотожність "почуттєвості змісту" і змісту чуттєвості. В сфері першообразу здійснюється "коло-обіг" змісту і навпаки, абстрактний зміст розливається і розчиняється в почуттєвості, а чуттєвість потрапляє в стан осмислення і становлення. Це гра першообразу з самим собою" (див. II, 47, с. 94).

Теоретичне і практичне значення роботи

Дана робота може бути розглянута як теоретичний і практичний внесок у вивчення індивідуального стилю Л.В.Костенко і символізму в цілому. Це літературознавчий внесок у ряд наукових досліджень, які збагачують і розширюють діанетику (маємо на увазі III, 37-40, 66; VI, 26) як сучасну "науку душевного здоров'я людини". По-іншому її можна назвати "церквою науки розуму". Основні її тези такі:

1. Ключ до досягнення бажаного - людське мислення, а дія його підкорена Незмінному Закону Причини і Наслідку.
2. Всі люди, без виключення, володіють прекрасною здатністю повністю змінювати характер своїх думок.
3. Під час Духовного Звертання (молитви) приходять в рух невидимі глибинні процеси, які протікають під зовнішньою поверхнею життя.
4. Необхідно завжди мати "відкритий розум", який має два рівні: поверховий (свідомий) і глибинний (несвідомий).

5. Глибинний розум - творець всього, що з нами відбувається. Це кладова досвіду, бо він єдиний з Безкінечним Розумом. Це працююча фаза розуму.

6. Поверховий розум бачить, оцінює і відбирає те, що потім переходить в глибинний розум, який сприймає одержаний матеріал і вплітає його в "малюнок" життя.

7. Глибинний розум - це та творча сила, яка прихована в людині. Але це не вся сила, яка існує у Всесвіті, а лише частина великого Безкінечного Розуму, який постійно проходить через людину. Безкінечний Розум - це Мудрість, яка проявляється не тільки в людині, але й у всьому Всесвіті.

Дія Мудрості виявляється в упорядкованому обертанні планет навколо Сонця, обертанні наших великих галактик навколо своїх центрів, у русі могутніх потоків у міжзоряному просторі. Мудрість виявляється в тонкій організації кожної людини. Це говорить про те, що у Всесвіті присутній Всезначий Мислитель. Людське мислення став каналом, по якому тече животворна сила. Духовне мислення відкидає поверхове, фізичне, очевидне розуміння речей і проникає всередину, бачить духовну сутність.

8. Людина є відображення Безкінечного, тобто людина в своїх мислительних процесах відтворює природу Безкінечного. В іншому розумінні: людина є маленька модель того, що називається Богом. Коли думки людини втілюють Порядок, Гармонію, Мудрість, Силу і Любов (тобто якості, притаманні Безкінечному, коли вона сама прагне розвивати в собі ці якості, тоді у всіх її справах проявиться Безкінечна Животворна Сила. Хто мислить духовно і науково, той завжди звертає свій погляд всередину себе).

9. Наука Розуму - це образ життя Духу. Дух (у Р.Хаббарда) - це людина (III, 69, с.538). "У людей немає душі чи духу, кожний із нас і є дух". Вибирає предмет творіння і ініціює Творчий Цикл. Розум, який має більш низьку частоту коливань, не проявляє себе, перетворюючи Первинну Неоформлену Субстанцію в Тіло з ще більш низькою частотою коливань. Трипостасний інтелект, велика Триєдиність створює Всесвіт і людину, мала триєдиність творить для себе благо. Дух, Розум і Неоформлена субстанція - суть одного: вони існують завжди. Всі вони рівноцінні, бо існують вічно.

Дві фази "Бог-дух і Бог-розум" існують один від одного, але працюють в тісній взаємодії. Кожна із фаз цінна по-своєму, вони існують, як окремі партнери. Подібно функціонує людський поверховий і глибинний розум.

10. Людина також є триєдиність духу, розуму і тіла. Значить, людина є дух (поверховий розум), розум (глибинний розум) і тіло, причому всі ці три складові володіють тими ж властивостями, що і божественні. Так як Тіло Безкінечного є весь матеріальний Всесвіт, так і тіло людини включає весь її світ: фізичний стан її тіла, власність, роботу. Фізичне тіло є Субстанція.

Коли ми говоримо про зцілення тіла, важливо пам'ятати, що Субстанція не володіє здатністю суперечити набуттям тієї форми, яку їй хоче надати розум. Під впливом глибинного розуму, який є необхідною частиною Безкінечного Розуму, зникає стара форма і створюється нова. Так відбувається зцілення.

11. Зцілююча свідомість не є даром. Вона виробляється із постійних роздумів про велич Всесвіту, про Мудрість і Силу, які направляють зірки і планети, про життя, яке творить

найдрібніші пелюстки і найніжніший запах квітки.

Свідомість добра. Вона виростає із віри в Добро. Свідомість краси змушує захоплюватися красою Сонця під час заходу, але не зупинятися на естетичному задоволенні, а далі - до споглядання Абсолютної Краси. Для неї захід Сонця - лише мала крапля, яка є одним з якостей Безкінечного Розуму.

Свідомість Безкінечного наводить на той безкінечний Океан Розуму, частиною якого є людський розум.

Свідомість Любові. За найвищим проявом любові, яка доступна людям, повинне бути джерело Безкінечної Любові, що не має меж. Свідомість Гармонії - частина природи Бога, гармонія людського тіла, за задумом Трипостасного Інтелекту, є вираженням Безкінечної Гармонії. Дух бачить досконалість, а людина - недосконалість.

12. Людське тіло є енергія думки, що охоплена формою. Це щось живе, що складається із думки. Як думка Первозданного Розуму, набуваючи форми стала Всесвітом, так і думка людини, набуваючи форми, стає його тілом. Мова йде не про слабкі спроби неосяжної людської думки змінювати важку плоть, а про вибір людиною такого виського способу думок, які набуваючи форму, стають здоровим тілом. Справжня природа людини - божествена. Звернення Духовного Розуму повинно бути ствердженням не тільки віри, але і знання, тому що знання вище, ніж віра. Закон розуму так само працює, як і закон електрики. Життєстверджуючий Закон Розуму через Всезнання, Всемогутність і Всюдисутність обов'язково втілює це уявлення в реальність. Адже наші тіла - суть, частина Неоформленої Субстанції, яка є тілом Трипостасного інтелекту. Наш розум - частина його Розуму, наш дух - це частина його Духу. У

всьому людина зв'язана з трьохскладовою Безкінечністю, тому наш зв'язок з нею є особистий і неособистий. Подібне поєднується з подібним.

Таким чином, запропонована робота повертає у літературознавство України ту естетику, що була відхилена у 20-ті роки, а потім міцно похована у літературі "розстріляного Відродження". Ця робота повертає ті джерела естетики, а значить етики і філософії, які складуть майбутнє культурного життя нації на шляху самопізнання і самотворення.

На розгляд виносяться такі положення:

1. Стиль А.В.Костенко - це така художня модель світу, яка стоїть на трьох джерелах: філософії імені, культурі тексту, що будується за принципом античного Космосу і знанні діалектики як науки.

2. Логічна структура естетики художнього світу геніальної української письменниці А.В.Костенко побудована на абсолютній діалектиці, яка в той же час є і абсолютною міфологією.

3. Дослідження художнього стилю А.Костенко збагачує практику вивчення символу як поняття, - символ проявлений в особистості. Особистість проявлена в енергії сутності. Енергія сутності проявлена в імені. Ім'я є визначеним ликом енергії сутності.

4. Запропонована робота розширить теоретичні знання про можливість міфу в творчості конкретного письменника - А.В.Костенко, міф як основа і глибинне життя свідомості проявляє себе назовні через символ і складає його основу і сутність. Міф є внутрішнє життя символу, стихія, яка народжує його лик і зовнішню проявленість.

5. Концепція особистості у художній моделі світу Л.Костенко така: особистість - це найбільша вираженість і відповідно найбільш досконалий міф. Це вища форма вираження, вище чого ще довго не підніметься ні життя, ні мистецтво.

6. Художня форма Л.В.Костенко може бути визначена як суцільний міф, цілісно і адекватно зрозумілий. Це своєрідна позазмистова інаковість, що адекватно відтворює ту чи іншу смислову предметність. Це така алогічна інаковість змісту, для розуміння якої не треба зводити її на початковий абстрактний зміст. І одночасно це такий зміст, який розуміється сам по собі, без зведення його на зовнішню алогічну визначеність.

7. У художній формі світу Л.Костенко легко виділяються дві сфери буття: образ і "першообраз". Це мистецтво слова - це такий першообраз, котрому не передує ніякого образу, де б він відбивався. Цей образ і є сам першообраз. І одночасно він такий першообраз, відображенням якого він був би. Це відображення має самого себе за свій першообраз: відображене відображення.

8. Виділення діалектичного зрізу із п'яти "антиномій змісту":

- а) фізичне тіло або Сонце (аннамайя коша - покрив жи);
- б) плазмове тіло або Місяць (пранамайя коша - покрив життя);
- в) голографічне тіло, тіло думки або Планети (манонамайя коша - покрив розуму);
- г) тіло свідомості або вода (віджнянамайя коша - покрив мудрості);
- д) душа або повітря (анандамайя коша - покрив благо-

дати).

Все це - наша орієнтація на розкриття складних взаємостосунків форми і позазмістової інаковості. Художня форма Л.Костенко є щось цілісне, самодосконале, самототожне. З одного боку - щось нерухоме і вічно стійке, осяяння розумного світла, а з другого боку - вона динамічна, знаходиться в постійному становленні змісту відносно позазмістового оточення.

9. Художня форма Л.В.Костенко - це майстерний синтез національної стихії першообразності, яка живе десь у глибині внутрішнього світу митця, або поза ним, і ясного, навіть засліплюючого світла, свідомості, тобто абсолютна діалектика, - а саме: свободи і необхідності, суб'єкта і об'єкта. Це та прекрасна гра безсвідомої свідомості і свідомої безсвідомості, яка робить її стиль неповторним.

10. Проблема вираження - невираження реалізується через простір символу, який і є тотожністю адекватно відтвореного першообразу, даного як енергійно-сміслові випромінювання його самостверженості, тобто символ є просто виражене, але з вказівкою на адекватність вираження, на інтенсивність виражачого і на невираженості того, що виражається.

11. Автаркія художньої форми Л.В.Костенко - це становлення смислової предметності в почуттєвій інаковості, коли вони постійно пронизують одне одного, зберігаючи при цьому свою частоту. Виникає нова якість: "першообраз" як певна незмінна тотожність "почуттєвості змісту" і "змісту чуттєвості". Йдеться про те, що в сфері першообразу здійснюється "колообіг" змісту:

а) космос рухомий, але йому нікуди, вийти за свої межі і

тому він весь час обертається в собі. Йому нема куди подітись, крім космосу, і тому він найбільше, що може, це перевтілитись в інші тіла, так і людина, за межі тіла свого чи космічного їй не вийти. Вічне повернення - це основа світогляду А.В.Костенко;

б) віртуальний ейдолізм чи тантрична концепція тіла. Досконало сформована людська матеріальна індивідуальність є частиною трипостасного інтелекту: "все у всьому".

Апробація роботи. Наслідки запропонованого дослідження опубліковані у ряді наукових, науково-популярних, навчально-методичних статей і монографій. "Жанрові особливості історичного роману у віршах "Маруся Чурай" (1983), "Жанрова специфіка сучасного віршованого роману" (1983), "Структура художнього часу і авторська позиція у сучасному віршованому романі" (1982), "Образ автора у віршованому романі" (1984), "Поетика віршованого роману" (1984), "Художні пошуки у жанрі віршованого роману" (1987), "Про принципи оповіді у віршованому романі" (1990), "Естетичний ідеал А.Костенко і деякі проблеми дитячої літератури" (1990), опубліковані у наукових збірниках та у журналах "Радянське літературознавство", "Українська мова і література в школі", "Початкова школа".

Особливе значення мають роботи: "Символіка поетичної мови і філософські основи творчості А.В.Костенко" (1996), "Філософія Космосу в символі А.В.Костенко" (1996), "Психологія можливого розвитку людини майбутнього в моделі художнього світу А.Костенко" (1996), "Естетика як Логос" (1997), а також монографія "Джерела стилю письменника (на матеріалі творчості А.В.Костенко)" (1996).

Результати дослідження повідомлялись на наукових конфе-

ренціях (Дніпропетровськ, 1989, Одеса, 1990, Донецьк, 1990, Кривий Ріг, 1995), а також на Міжнародних симпозиумах (Кривий Ріг, 1995, 1996, Київ, 1996).

Розділ I. Космогонія та космофія.

§1. Людина як еволюція чистої символічної форми.

§1.1. Божественна ідея - еволюція чистої символічної форми. ("Промінь").

У вивченні джерел стилю Л.В.Костенко ми виходимо з того, що "митець, як правило, не створив естетики як системи теоретичних положень, об'єднаних за єдиним принципом. Разом з тим естетична концепція вироблялась кожним художником, і вона має тим більший інтерес, чим більше митець впливає на наступний розвиток мистецтва" (II, 33, с.5). В цьому розумінні Л.Костенко можна назвати Шопенгауером нашого часу, адже для неї "естетика - не складова частина метафізики, а її суть, в безмежжі філософія естетизму. Єдиним джерелом її мистецтва є пізнання ідей, мета виразити ідею часу через символ. А художня геніальність, як відомо, - це здатність споглядати ідеї (II, 13, с.315). Ідея - це символ, а символ - не є схемою, бо в схемі переважає загальне поняття, правило над окремим. Символ не алегорія, бо потім окремим змістом закривається загальне і ідеальне. Синтез цих обох способів зображення, де загальне не означає особливого, ні особливе загального, але обидва вони суть абсолютно єдине, є символічне. Символ є нерозрізнювальна тотожність загального і особливого, ідеального і реального, безкінечного і кінечного" (II, 46, с.21).

Виходячи саме з такого розуміння про символ, ми можемо стверджувати, що Платон був правий: "ідеї керують світом". Ця проблема розроблена в ім'яславстві (II, 45, с.910), зокрема в працях О.Ф.Лосева (II, 45-50), К.Аксакова, О.Потебні

(II, 64, с.187-221). Таке розуміння є за О.Ф.Лосевим, "єдино можливим в рамках загальнохристиянського персоналістичного принципу, який виключає властивий матеріалізму безликий "об'єктивізм". Для нього специфічні властивості суб'єкту не відіграють ніякої суттєвої ролі в пізнанні ним "об'єктивного світу", але і дають протилежну установку на безмірний суб'єкт, що розрісся і поглинув "об'єктивність". Це в тій чи іншій мірі властиве для багатьох напрямків новоевропейської філософії (II, 45, с.912). Тому цілком має рацію Т.Г.Вургон: "перш ніж божественна ідея звільнилась від вічної чуттєвості Єдиного Безкінечного, світ не існував. Із цього очевидно, що еволюція божественної ідеї була еволюцією чистої символічної форми (V, 1, с.19). У естетиці А.Костенко першопочаток залишається не названим за загальною характеристикою надсутнісного першопочатку (див. I, 57, 68, III, 1-8, 11, 15), але другий початок має всі підстави бути названим в розумінні ономаїчної діалектики Словом. Слово є чиста інтелігенція (тобто свідомість - А.К.), яка відрізняє себе від чистого "неону" чи "п'їтьми" і тим самим себе називає. Слово є форма самопізнання предмета, яка набуває себе в абсолютному смисловому оформленні, "бо "неон" є оформлення предмету" (II, 45, с.152). Саме з точки зору діалектики слова і реального світу чи речі, а точніше внутрішньо символічної діалектики, у А.Костенко можна виділити такі світи:

- 1) ангельський світ - прототип божественної сфери Безкінечного;
- 2) світ небесний - відображення світу ангельського;
- 3) світ духовний - прототип і символічний прояв небесних кіл;

4) астральний світ - відображення духовних сфер;

5) матеріальний світ - тінь ділянок астрального.

Проблеми взаємостосунків цих світів А.Костенко вирішує не у формі концептуально-діалектичній, а у формі міфологічній, як у Т.Г.Бургона (V, 1, с.19). Саме "міф не є буття ідеальне - життєво відчуття створювана речова реальність і тілесна до тваринності тілесна дійсність (II, 49, с.14). Це "жива і дімча особистість" (II, 49, с.26), це "більш чуттєве буття, ніж надчуттєве" (II, 49, с.31), це "символ" (II, 49, с.43), "лик особистості" (II, 49, с.73). Адже "в системі найбільш діалектично розробленої космогонії - античній - мислиться чотири, чи детальніше, п'ять планів: Вогонь (першеєдине), Світло (розум, ідея), Повітря (Душа, Дух), Земля (софійне тіло), Вода (якість четвертого першопочатку через перші три). Існує, відповідно, п'ять типів простору, п'ять типів часу і п'ять типів тілесності (не входячи в подальшу деталізацію) - вогняне тіло, світлове тіло, повітряне тіло, земляне тіло і водяне тіло. Значить: п'ять типів оформлення, п'ять типів образності, п'ять типів символів (II, 49, с.92). Отже, "діада - це кабалістичні Близняки, Любов і Мудрість, які по черзі одержують властивості притягання і відштовхування, сили і руху. Це принципи чоловічий і жіночий. Вони рівні і зовнішнім чином проявляються як рух і спокій" (V, 1, с.21). Тобто А.Костенко споглядає особистість, яка подається в міфі історично, а із її історії береться вся словесна стихія. Це і є пояснення того, як особистість проявляє себе в міфі" (II, 49, с.151). Грецька діалектика починалась з міфу: в піфагорійстві існувала свідомість міфу (у Платона і Плотіна), а закінчилась діалек-

тичною конструкцією міфу у Прокла" (II, 45, с.76). Саме особистість і є "всесвіт без переход і меж. Це коло, де поверхня скрізь і центру ніде немає, тобто світ подвійний і складається із проявленого і непроявленого. Із Божественного принципу єдиного життя, центрального духовного сонця, світу виявленого, витікають чисті вихорі" (V, 1, с.22). Насправді коло є "рух, бо кривизна уже сама по собі є рух, виражений просторовими засобами... Коло є і спокій, бо скільки б ми не рухались по колу, ми все-таки знаходимось на одному і тому ж місці, так як саме коло не рухається. Але коло є максимум руху і спокою, бо воно має постійну і максимальну (при умові постійно тотожної залежності від єдиного центру) кривизну" (II, 45, с.240).

І скаже світ:

- Ти крихта у мені.

(VII, 8, с.151).

Еволюцію і вдосконалення духовного життя А.Костенко уявляє через інволюцію: від іззовні - всередину, від безкінечно великого - до безкінечно малого (III, 9, 33-37; III, 42, с.18-23; III, 48, с.40-54). Це "божественний промінь є триєдина Глава Бога, звідки виходить чисте біле світло Єдиного, безформенного, іншими словами, цей центр є царство Сефірот - сонце, сфера живих потенційностей, істот божественних, безкінечно вищих архангельської сфери (V, 1, с.23).

Магічний промінь заметавсь.

(VII, 8, с.476).

Найдавнішому часу "належить таке вчення, як вчення про три субстанції. В ньому відчувається у прихованому вигляді пізніша діалектика, особливо якщо ми візьмемо до уваги, що ефір ототожнюється з Нусом, а Хаос - з простором, або, точніше, з "меоном" (II, 45, с.72). У Л.Костенко ця ідея звучить досить часто (VII, 8, с.25, 28, 218, 284, 366, 450, 508). Отже, свідомість є першоосновою, яку не можна ні пояснити, ні вивести, ні довести. І хоч її носій, суб'єкт свідомості, є матеріальною системою, все ж не матерія породжує свідомість, а свідомість стягує роздріблену матеріальну дійсність до системи, що виступає зовнішнім виявом, суб'єктом, носієм свідомості. Матерія без свідомості Л.Костенко не мислиться.

§1.2. Подвійна природа статі: два джерела знання - Дух і Матерія.

Ліна Костенко виділяє два джерела знання: одне - суб'єктивне, інше - об'єктивне, перше - духовне, причинне знання Космосу, друге - матеріальне, знання світу наслідків. Останнє, щоб існувати, мусить виникнути від першого. У міфології це називається подвійною природою статі (V, 1, с.29, III, 18, с.49). Адже саме "вираження - арена зустрічі двох енергій, із глибини і ззовні, і їх взаємоспілкування в певному цільному і неподільному образі, який одночасно є і те, і інше. Не можна вирішити, де тут "внутрішнє", а де "зовнішнє". Що поезія Л.Костенко саме така, це впливає уже із того, що "вона завжди є і слово, і слова. Слово завжди виразне. Воно завжди є вираження, а не просто річ чи зміст сам по собі" (II, 49, с.58). Як відомо (V, 1, с.29-34), ли-

дина в своєму фізичному тілі є досконале скорочення планети, на якій живе. Світи небесні, причинні, знаходять собі досконале вираження в її душі (V, 1, с.30).

Поет - це медіум історії.

(VII, 8, с.550).

Будь-яка "людина - медіум духовно-матеріальний, пункт зустрічі двох великих світів містить сім мінеральних реакцій в "одилічній" сфері своєї душі" (V, 1, с.30). Саме в цьому розумінні людина і є мікрокосм в самій собі. У міфології відповідно виділяються сім хвиль життя: духовна - Слово, астральна - Ідея, повітряна - Могутність, мінеральна - Справедливість, рослинна - Краса, тваринна - Любов, людська - Слава, а також сім світів творення: ангельський, призначень, ефіру, матерії, життя, свідомості і розуму (V, 1, с.34). Тобто за Гермесом Трисмегістом: "Всесвіт походить від Бога, а людина - від Всесвіту" (V, 1, с.34). Божественна одиниця розподіляється на Дух і Матерію. Цікаво, що погляди співпадають саме на ці поняття: міфологічні, наукові, філософські. "Матерія - протилежний полюс проявленого духу. Це протидія духовній дії, енергія в стані спокою. Це сила і рух в стані повної рівноваги. Одним словом, матерія - це дух кристалізований. Коли дві сили рівні, то вони поляризуються, сила розряджається в інерцію, рух перетворюється в спокій. Тобто, дух стає матерією, і її більша чи менша густина залежить від ступеню ефірності" (V, 1, с.26). З погляду інших: "матерія - об'єктивно відображає світ, структурно виявлена субстанція фізичного світу, який відтворює дух еволюції.

Матерія і свідомість - взаємообумовлені компоненти

густого світу. Сьогоднішнє знання про матерію примітивне і спрощене, воно зводиться до фізичних структур і хімічних зв'язків всередині структур речовини" (III, 31, с.64).

Саме Лосівське розуміння символу допоможе нам зрозуміти оригінальну філософію А.Костенко. Платонівська ідея сприймається як готовий символ, тобто не як елемент, який при поєднанні з чуттєво сприйнятим "іншим" утворює символічну єдність, але як сам символ, що уже містить в собі всі необхідні складові (II, 49, с.882), бо "наука не може зруйнувати міфу" (II, 49, с.22). Якщо це відбувається, то це означає, що "одна міфологія бореться з іншою" (II, 49, с.21). Сама наука без міфу не існує, "наука завжди міфологічна" (II, 49, с.20).

§1.3. Первозданне світло.

Це категорія, з якої починається і якою закінчується космогонія і космологія А.Костенко. Це перший акт творення (I, 41, 53, 54, 64, 73, 75, 76; II, 40, 45). Для "створення" одного зерна густої матерії, єдиного найменшого кристалу, необхідна поляризація восьми променів космічної енергії" (V, , с.31). А.Костенко з первозданим світлом, або розумним світлом, пов'язує категорію первозданної сутності (II, 49, с.236). Якщо взяти зміст в максимальному ступені його інтелектуального і виразного наповнення, то ми одержимо ангельську природу" (II, 49, с.236). Ідеться про структуру із зв'язки ангельських чинів:

- 1) Серафими. Херувими. Престоли.
- 2) Панства. Сили. Влади.
- 3) Початки. Архангели. Ангели. (II, 49, с.243).

Вона співпадає зі структурою небесного світу у Д.Ареопагіта.

"Ці ангельські вібрації перетворять невимовлений безформенний розум у вічнодімчі індивідуальності. В силу реакції вони захоплюються із небесного лона, приводяться духовними точками в ембріональний, зародковий стан серафимів. Безпосередньо після цього вони сходять в райські світи херувимів, де двостатеве "Я" зробилось Адамом і Евою книги Вуття" (див. V, 1, с.44; VI, 18, 19).

Ловлю твоє проміння.

(VII, 8, с.289).

Отже, світло - мета і засіб одночасно, воно ж і метод (VI, 15, с.105), і певна національна риса "світлопечальна" краса українського бароко (II, 53, с.80).

§1.4. Спіраль і життя. Любов і Мудрість (три трикутники).

"Тихе біле світло перестало існувати, і на його місці у двох важливих напрямках запроменились могутні океани в плані першопочаткової орбіти. Накінець форма закінчується спіраллю, яка розвивається до тих пір, поки не буде досягнута крайня точка" (V, 1, с.24, 47).

А головне, що - по спіралі.

(VII, 8, с.548).

У міфології "всяка функція божественної душі, яку ми можемо розглядати як вдихування і видихування всесвітньо життєвого току, розділяється цим актом на всю вічність як

першопочатковий основний принцип Істоти Проявленої. Посвячені кабалісти минулих часів назвали цей дух двоєдиним: "Любов і Мудрість" (V, 1, с.48). "Прагнення, дане в аспекті особистісного є Любов (II, 49, с.268). А таке, що "народжує і має Владу, - народжуване і ненароджене, тобто Влада, як особистість, є Отець. Народжене, як Особистість, є Син, Ведіння, як особистісна завершеність, є Мудрість. Пневма і життя як особистість, є Дух. Любов, як особистісна завершеність і закінченість, є Святість" (II, 49, с.268).

Л.Костенко уміє спостерігати, як чоловічий промінь містить частину жіночих елементів, без яких він не зміг би впливати на елементи жіночі. Жіночий в свою чергу володіє частиною позитивних якостей. Вони представляють Сонце і Місяць ("Маруся Чурай": Маруся і Григорій) у творенні божественного "Я". Зробившись диференційованими, вони не перестають бути вічними і безсмертними, як і "Я", що викликало їх до існування. Душі-близнюки не можуть бути ні знищені, ні поглинуті ані часом, ані вічністю.

Обидві форми: чоловіча і жіноча, володіють позитивними якостями, необхідними для того, щоб цілком підкорити собі матеріальні сили. Якщо вони "кидаються" в матерію, то здійснюють свій шлях по лініях, що розходяться. Ці лінії утворили б дві сторони трикутника (рівнобедреного), основа якого - матерія, а вершина "Я" - центр, чи точка проєкції. Повернення від мінералу до людини утворить другий трикутник, який укаже на об'єктивну і суб'єктивну дуги еволюції душі. Якщо обидві дуги пов'язані разом, то вони утворять містичну печатку царя Соломона (V, 1, с.54).

Л.Костенко спостерігає містичне розгортання статі в то-

му вигляді, у якому воно постає у всесвітньому творенні сонць, зірок, планет. Вона бачить ті ж принципи у різному вигляді цих істот, в їх обрисах і в самій формі орбіт, котрі вони описують. Сонця - це чоловіки, тому вони становлять чоловічий космічний дух (VII, 6, с.49, 63, 82, 96, 132). Планети - це жінки, і тому з'являються плідорідні жіночі елементи (VII, 8, с.31, 63, 130, 542) прогресивного життя. Місяць - ні те, ні інше. Він - продукт боротьби сил Сонця, його планета. Це нижчі вираження органічного життя і становлять стан гермафродитизму. Із цього поет "робить" висновок: у людині, як і у Всесвіті, - потенційності статі урівноважують великий маятник думки і руху (II, 62, с.56; II, 63, с.115; II, 83, с.70; III, 35, с.32 VII, 5, с.166; VII, 8, с.154).

§1.5. Вогонь, Земля, Повітря і Вода + Трійця законів.

Поет спостерігає, як монада в своєму падінні проходить всі стани світу душі, всі чотири області Астралу і з'являється на плані зовнішньому ("Астральний зойк") в найнижчому його пункті. У цьому циклі необхідності характер генія, ступінь духовної еманациї і ступінь життя, до якого вона належала, спочатку зберігаються з математичною точністю. Ці стани відповідають чотирьом елементам давніх: Вогню, Землі, Повітрю, Воді (III, 18, с.235-238; V, 1, с.72). Адже ім'я А.Костенко розглядає як співвіднесеність з іншим, тобто межу найрізноманітніших змін інобуття, до якого причетне ім'я. Саме ім'я не є інобуттям, Воно є ейдос, даний з точки зору свого інобуття, тобто того чи іншого часткового становлення (див. ці поняття у працях VII, 1-4, 9-19 - А.К.). Ім'я

космосу і вираження його є сам космос, даний з точки зору свого безкінечного становлення, організованого за законами його ейдосу. Таким чином:

1) "вогняна сфера вогню, повітря, води і землі, де всі стихії дані вогняно;

2) повітряна сфера вогню, повітря, води і землі, де всі стихії дані повітряно;

3) водна сфера вогню, повітря, води і землі, де всі стихії дані водяно;

4) земляна сфера вогню, повітря, води і землі, де всі стихії дані як земля." (II, 45, с.297, 298).

Крім того, кожний із названих станів утворений за законами своєї форми, карми і спорідненості. Це і є Трійця законів: "Спочатку ми дали одномірну діалектику у вигляді дедукції п'яти основних категорій, які можна уявити у зв'язку з тими чи іншими намірами і як тріаді, і як тетрактиду. Очевидно, це та діалектика, де основну роль відіграє Одне, так як наші п'ять категорій не є ніщо інше як саме діалектична еволюція цього Одного. Далі ми перейшли до інтелігенції. Це означає, що ми поставили в центр і в основу уже не Одне, а Сутне, тобто другу категорію із одномірного ряду. Чисте Одне породжує із себе Буття, Сутне, але Буття, якщо його прийняти за Одне, дасть в якості другої категорії уже, можливо, не просто Буття. Одне дасть інше Буття, яке буде з ним співвідноситись так, як в першому ряді Буття співвідноситься з Одним. Це і змушує нас трактувати нове Буття уже не як "просто Буття", як Свідомість, як Інтелігенцію. Таким чином, третій ряд або трьохмірна діалектика, очевидно, збудований за типом третьої категорії першого ряду. Становлення одержує

загальну характеристику як Прагнення, або Пожадання" (II, 49, с.265). Це явище спостерігалось у літературознавстві при дослідженні творчості Р.Рільке, М.Гоголя (II, 55; V, 5, 6, 8).

§1.6. Герметична конституція людини - символ числа 7 (сім).

Символіка трьох (I, 10, с.6; II, 40, с.60-62; V, 7, с.41; V, 8, с.4-6; VI, 1, с.8, 13, 14; VI, 8, с.79; VII, 3, с.320; VII, 6, с.117, 163; VII, 8, с.25, 29, 45, 79, 528), чотирьох (III, 18, с.234-235) і зрештою семи (V, 7; V, 13, с.13, 48, 57, 102; V, 21, с.4, 9; VI, 9, с.46-49) - одне з глибоких окультних джерел стилю Л.В.Костенко. Проте вона на рівні ейдосу відтворює герметичну конституцію людини. Згідно з цим положенням, у міфології знаходимо сім складових людини: фізична, електрожиттєва, астральна, тваринна душа, тіло духовне, божественна душа і сутність як чистий дух (див. V, 1, с.77-83).

Посвячені стверджують, що існує тільки три активні принципи: тваринний, людський і божественний. Чотири інших тільки форма, яка суттю дії і протидії трьох принципів, які виробляють всі класи феноменів. Герметична конституція людини складається із трьох активних принципів, еманцій єдиного універсального принципу, а також із чотирьох другорядних реакцій. Ця конституція відповідає тріаді давніх гностиків і сучасних спиритуалістів: тіло, душа, дух. Вона відповідає четвертій конституції кабалістів і грецьких філософів, які спекулювали над єгипетською теософією, яка вчила: є тіло, тіло астральне, душа тваринна і душа божественна. Західні

посвячені стверджували, що людина складається із трьох діад = 6 + Я, сума всього сім. Ці діади складають одна по відношенню до іншої відповідності: відбиття до відображення (дет. V, 1, с.85). Л.Костенко спостерігає як вся нижча природа і зовнішній організм є тільки різні царства буття, які людська монада підкорила собі на протязі своєї циклічної мандрівки. Зовнішні форми є як відображення цих елементарних станів. Це форми, відлиті більш чи менш грубо людською душею за подобою своєї божественної форми. Інакше кажучи, "Тріада тотожна четвертому началу і відмінна від нього. Тотожна сама собі і разом з тим відмінна, подібна собі і їй, і не подібна ні собі, ні їй". Таким чином, "троїця перетворюється в тетрактиду в порядку діалектичної антитетиси. Перше начало одне, єдність, джерело, корінь, основа, четверте начало у відношенні до першого є сприймання основи, яке засівається сім'ям надсутнісного змісту, ґрунт, що народжує лоно і співучасник запліднення. Друге начало є зміст, оформлення і думка. Четверте начало є становлення чи виникнення змісту. Накінець, третє начало є становлення, або виникнення змісту, текучість і вічна рухомість його. Четверте начало це - царство змісту" (II, 45, с.150). Тобто за "категорією Сутнього ми одержали в імені спосіб максимальної присутності його в іншому. Це означає, що, ім'я речі, є її символ" (II, 45, с.228), світоносне тіло, тіло світла, пресвітла вічність розумного тіла. Це та матерія, яка не є електрикою і яку ми ніколи не сприймаємо як електрику. В основі її все ж лежить тільки одна електрика. Електрика - зміст матерії, матерія - проявлене і стає тіло електрики, врівноваженість світлових антиномій. В земляній матерії і в матеріальній землі заритий великий і

вічний зміст світоносного тіла" (II, 45, с.293).

Таке розуміння імені і суті людини дало змогу поєднати в органічний синтез коди національної культури з кодами культури західноєвропейської в античній її підоснові, як це у свій час зробив М.Зеров у своїй статті "До джерел". Саме він довів, що "істинно європейське - це пошук людської ідентичності в надрах національної чи історичної специфіки. А істинно національне - це те, що є невід'ємною частиною культурного континууму антропоцентричної Європи ще від античних її глибин" (II, 63, с.114). Саме це питання прагнули досягнути і "похмурий символізм Євгена Плужника, спиритуалістичний сюрреалізм Богдана-Ігоря Антонича, цілковито вкорінений у скелястий ґрунт європейської ментальності, Микола Бажан з його химерною архітектонікою модерного Барокко, дослідник духовної космогонії людського "Я" Павло Тичина - всі ці явища становили собою інтегральну частину загальноєвропейської художньої еволюції" (II, 63, с.115).

Поети чи згвалтована душа.

(VII, 8, с.261).

§1.7. Першопочаткова причина еволюції раси.

Л.Костенко спостерігає, як кожен цикл, кожна раса в одному колі стає спеціальною зброєю, через яку розвивається певний атрибут душі. Перша раса - золотий вік. Це була раса суто ефірна. "Про неї можна сказати, що вона реально і досконало втілена в грубу матерію" (V, 1, с.93). "Спосіб вираження людей цієї раси був такий, який називаючи речі земні і мирські, мислив про предмети духовні і небесні" (VI, 19, с.37). Ця раса жила в напівдуховній і напівматеріальній

сфері. Друга раса - срібний вік. Тіла людей зробились більш грубі (V, 1, с.93), "поєднання небес з людиною все ще продовжувалось, але уже не було таке внутрішнє" (VI, 19, с.38). Третя раса - мідний вік. "Починається гуркіт інтелектуальної бурі, починається еміграція, відбувається розподіл всередині народу, національні інтереси розділяються, народжується егоїзм сім'ї" (VI, 1, с.94). У "внутрішньому змісті "пророчого" стилю сплітаються найглибші таємниці в дивному порядку" (VI, 19, с.59).

Четверта раса - залізний вік. "Душа досягає найбільшого проникнення в матерію" (VI, 1, с.94), "істина жорстка без блага" (VI, 19, с.38). Саме тому в Біблії є два смисла: один - буквальний, а інший - духовний. Смысл буквальний говорить про земне, а інший - про духовне, про небесне. Так як поєднання небес зі світом здійснюється через певні відповідності, то і слово дане було в такому вигляді, що в ньому все мало свої відповідності" (VI, 19, с.57).

Ліну Костенко цікавить тільки сутність. А це означає, що тільки в "імені, в слові вперше фіксується прихована інтуїтивна сутність. Тому і філософія є ніщо інше, як розкриття внутрішнього змісту слів і імен. Слово - не звук і не знак. Слово є орган оформлення самої думки і самого предмету, який відкривається в думці. Слово і мова є орган всенародної свідомості." (II, 46, с.91). Таким чином, першопричиною страждань людини А.Костенко вважає еволюційний рух раси, але ефекти цього страждання - точне виконання побажань Матері-природи. Про це думав і М.Хвильовий, і О.Ольжич (II, 32, 85), В.Стус (VII, 19), які апелювали саме до такого розуміння культури, яке визначив Шпенглер так: "Я розрізняю

ідею культури, її внутрішні можливості від її чуттєвого проявлення в картині історії. Це рівнозначне ставленню душі до тіла, як проявлення в галузі протяжного і сталого" (II, 46, с.38).

Іншим фактором другорядних причин страждання є людська воля або здатність людини утилізувати універсальну волю космосу. Адже людське тіло не є просто чуттєве буття. Це тільки наявність і природна форма духу. Тому воно повинне бути виключене із будь-якої потреби тільки чуттєвого. Якщо тут тіло цілком духовне, то і дух поданий тільки тілесно. Тому це не абсолютний дух взагалі, а специфічно людський дух (II, 46, с.25). Це розуміння дало А.Костенко можливість вказати на роль людини в природі - керувати великим маятником сили, який обертається між вищим і нижчим станом життя, між супраземними й інфраземними станами буття. Треба розвинути атрибути душі: Любов і Мудрість. Вони змішуються як дух і матерія в світі істоти проявленої. "Матерія є дух видимий, згущений. Дух чистий - це принцип рухомий. Між ними ідуть серіями всі стани буття" (V, 1, с.103).

§1.8. Світ - це медіум. Поняття мозку. Голова - медіум другої невидимої голови. Дві форми медіумічності.

А.Костенко натхненно спостерігає, як матерія організовується і перетворюється, починаючи з нижчого і найгустішого стану, тобто з мінералу, до повітряних невидимих газів, закінчуючи в універсальному ефірі науки, який містить в собі все, що є, що було і що буде (див. дет. версії Шкловського I, Полякова С., IV, 18, с.172; IV, 13, с.23, 25). Саме космопланетарний підхід у трактуванні матерії генетично зак-

ладений в українській філософській та науковій думці. Він має чи не найбагатшу в світі історію, яку можна вивчати за іменами Г.Сковороди, П.Юркевича, М.Бердяєва, С.Булгакова, М.Булгакова, С.Подолінського, В.Вернадського, М.Туган-Барановського.

Світ трактується А.Костенко як величезний, неосяжний медіум, тобто знаряддя. Любов - медіум Мудрості, пасивний стан - медіум активного, відповідно "матерія є і повинна бути медіумом розуму" (V, 1, с.104). Якщо розглядати медіумічність з внутрішнього плану, то її необхідно визнати почуттями душі, які мають таке ж відношення до душі, як п'ять людських почуттів до фізичного тіла.

"Пасивна природа божественної душі є єдиний засіб, через який активний дух Божества може проявлятися, і на цій основі покояться всі таємниці космосу" (III, 51-54; IV, 12, 13; V, 1, с.104). Воістину велике художнє відкриття: універсальна воля, утилізована душею людини, є єдиний і справжній центр будь-якої магічної і духовної могутності, проявленої на землі. Тобто "космос - наповнення логіки реальним буттям, повернення філософа до дійсності, заручення абстрактної діалектики з конкретно-життєвим досвідом" (II, 46, с.572).

Людина розглядається як великий стовбур, навколо якого обертаються найрізноматніші феномени: магічні, магнетичні, мисленнєві, які обіймають собою всі психологічні галузі світу. І найбільша матеріальна втіленість знаходиться в мозку і в нервовій системі людської істоти. Тут субстанція настільки чиста, що дух змішується з матерією в такій мірі і пропорції, яка потрібна для того, щоб утворити астрологічний

ланцюг, який пов'язує собою суб'єктивний і об'єктивний світи (див. V, 1, с.106). Образ такого мозку-комп'ютера знаходимо у поемі "Дума про братів неазовських" (VII, 8, с.199-201). Поняття мозку трактується міфологічно, що є глибоко науковим: "Мозок є така напівматеріальна, напівдуховна субстанція, на яку може з одного боку діяти дух, а з другого - зовнішнє почуття" (V, 1, с.100). Тобто розум завжди одержує свом поживу із великого джерела божественної мудрості, симпатія і любов беруть свій початок із океану божественної любові, який є душем Всесвіту (процес поєднання душі зі світовим тілом див. II, 46, с.579). "Як окремі тіла, так і весь космос будується діалектично. Це означає, що тут ми знаходимо відображення в тілі логічних взаємостосунків ідеї і матерії, тобто одного з іншим. Тут це подано у вигляді двох кіл: кола тотожності і кола розрізнення. Перше коло є колом нерухомих зірок. Друге ж, розпадаючись на більш дрібні сфери, дає кола руху планет. Земля мислиться в центрі, а Небо - обертається навколо неї. І центральність Землі і колоподібність сфер, і відмінність кола нерухомих зірок від планетних шляхів - все це тільки міфологічно-космічне продовження діалектики" (II, 46, с.578). Ця думка є глибоко науковою (наприклад, праці В.Казначеева, IV, 6, с.20-24, IV, 6, 7; В.Кузьменко, IV, 10, с.150-155, І.Околітенко, М.Колбун, IV, 11, А.Войцеховського, IV, 3, с.28-33). Йдеться про те, що живий організм є форма білково-нуклеїнового життя, яке супроводжується обміном речовин, різні енергетичні явища, світлові, температурні і інші випромінювання. Експерименти вчених довели, що в людських клітинах, в тому числі і в нейронах мозку, має місце сполучення різних форм життя, тобто

існують не тільки білково-нуклеїнові, але і польові поєднання, які несуть в собі іншу, небіологічну інформацію. Вони також відіграють певну роль в еволюції мозку. А якщо це так, то виникнення людини і її еволюція носили не чисто біологічно-мутаційно-вибірковий характер, а були співіснуванням двох форм життя: біологічної і польової.

У творах А.Костенко без зусиль знаходимо два класи законів медіумічності: клас сили керуючої і клас медіумічного знаряддя (див. V, 1, с.108). Наприклад, голова - видимий центр цієї сили - є, в свою чергу, медіум іншої невидимої голови (див. III, 18, с.244-245; V, 16, с.251; V, 17, с.37; VI, 18, с.32; VII, 6, с.22; VII, 18, с.111), а інші органи є класом медіумічного знаряддя (див.: обличчя II, 65, с.24; IV, 10, с.19; V, 16, с.250; VII, 6, с.143; очі VI, 18, с.207; VII, 6, с.48, 49, 88, 99; VII, 78, с.50, 132, 133; руки III, 18, с.245; V, 16, с.252; VII, 6, с.25; VI, 18, с.51; VI, 18, с.35; VII, 8, с.29, 37, 41, 46, 74, 101, 194, 280, 283, 382, 435, 503-505, 538, 543, 548). Медіумічність залежить від влаштування мозку і від магнетичного темпераменту тіла. Тому у стилі А.Костенко розрізняємо дві форми медіумічності:

- 1) напівпередача божественності;
- 2) поширення думки.

Це найтонші форми медіумічності духу, і тому майже не підозривані (V, 1, с.110-113). Мова йде про те, що "соціум, який також належить до біосфери, тобто є частиною природи; створив за В.Вернадським сферу розуму - неосферу, а за П.Флоренським - духовну сферу - пневмосферу, тобто особливу частину речовини, яка залучена в колообіг культури, а точніше, у колообіг духу (IV, 10, с.152).

Символ тут незамінний, "як вся і не вся річ", як певна рівновага ідеального і реального, кінченного і безкінченного (I, 66, 67). "Якщо Земля обертається в центрі Неба, то їй немає потреби ні в повітрі, ні в якійсь іншій основі, щоб не впасти. Для підтримки її достатньо повсякденної самоподібності Неба і рівноваги Землі, бо рівноважна річ, поставлена всередину чого-небудь самоподібного, ні трохи не може відступити в будь-який бік. Вона як самоподібна перебуває неухильно" (II, 46, с.575). Тобто поширення думки полягає в могутності поширювати її форми, які містять певні позитивні ідеї. Ці токи думки циркулюють навколо різних інтелектуальних центрів людського розуму. Скрізь, де вони дотикаються з сензитивною сферою, що має магнетичну спорідненість з центром думки, вони постійно накладають свою силу, підкоряють душу домінуючим ідеям. Разом з тим готують шлях до прийняття доктрин, прийнятих за цими ідеями.

§1.9. Світ безтілесних: Душа, Дух.

Основну діалектичну перевагу ідеї, матерії і речі А.Костенко мислить через їх внутрішню структуру, показуючи цим самим велич античної і середньовічної думки порівняно з новоз європейською. Це:

1. елементи;
2. людські елементи;
3. безплотні скорлупи;
4. магнетичний вплив живих індивідуумів.

Перші розподіляються на:

а) космічні елементи, які породжуються в чотирьох галузях окультизму: вогні, землі, воді, повітрі;

б) тваринні елементи - душі тваринних форм;

в) магнетичні елементи, які відповідають семи планетним розподілам природи (V, 1, с.118).

Інші складаються із тваринних душ "злих" смертних, що є розподілом між божественною душею і свідомою індивідуальністю. Треті - безплотні скорлупи. В міру того, як тіло розкладається, магнетична скорлупа, або фантом, руйнується також. Що ж стосується магнетичного впливу живих індивідуумів, то медіум завжди сприймає магнетичну волю сильного розуму (V, 1, с.120).

Цілком зрозуміло, чому "категорія" Канта, "поняття" Гегеля, "ейдос" Гусерля, "гіпотеза" Когена і Наторпа є внутрішньо-спустошеною ангелологією (II, 49, с.236). У Л.Костенко абсолютний міф переходить в інобуття і стає першозданною сутністю. Попередньо згадана тріада повинна знайти своє обличчя в межах цієї першозданної міфічної сутності:

- 1) чисто розумна інтелігентна стихія;
- 2) сфера, де здійснюється і втілюється сутність;
- 3) сфера синтезуюча, тобто:
  - а) невидимий ангельський світ;
  - б) природа, космос, неживий світ, рослини, тварини;
  - в) людина.

"Взірцем є тріада: єдине (одне), ідея, зміст (буття, становлення). Це більше відповідає термінам Д.Ареопагіта ("очищення", "просвітлення", "здійснення"). Але "ніяковіти" через розходження загальнотріадної і внутрішньотріадної діалектики неварто. Справа в тому, що обидві ці зразкові тріади (одне - ідея, матерія і річ; друга - єдине, загальне, становлення) є по суті одна і та ж діалектична тріада, яка

має тільки різний вигляд в залежності від висування різних моментів" (II, 49, с.243). Тобто душа не є духом, але є те, через що дух пізнається, або те, через що ми досягаємо природу і властивості духу.

"Діалектика космосу, відповідно, будується так, що софійний розум, до якого перейшов "Філеб" переходить в своє інобуття і від того стає душою, а душа, переходячи в своє інобуття, стає космічним тілом. Але для цього потрібно, щоб космос був породженням не окремого живого ества, але універсальної живої істоти, в її ідеї (II, 46, с.547). Розум є скрізь розум, самоспіввіднесеність себе с собою. "Якщо перекласти це на мову тіла і матерії (а світ безтілесних у порівнянні з буттям вищим є щось розумно тілесне і розумно матеріальне), то ми одержимо відразу символічний образ буття безтілесних сил: коло, сферу, точку, пряму лінію, трикутник, кулі" (II, 49, с.249-250). Таким чином, ми спостерігаємо самозамкнуте буття, яке обертається в самому собі і рівномірно центроване саме на собі. В сфері змісту воно є розум, самосвідомість, а в сфері матерії, щоправда ідеальної, - куля. Отже, світ безтілесних облягає першочентр буття концентричними сферами, які розташовані відповідно з ієрархією ангельських чинів (II, 49, с.249), тобто "художня система будується як ієрархія стосунків" (II, 51, с.57).

§1.10. Світло і колір.

А.Костенко детально досліджує властивості і дію світла, тобто душу світового променя. Властивості світла стають видимими в своїх кольорах або в своїх ефектах, коли вони сконцентровані на матеріальних предметах.

Саме "об'єктивною природою Неба і об'єктивним відпадан-ням Землі від Неба пояснюється і вся кольоровість, характер-на для видимого нами небесного схилу" (II, 49, с.254). Тут Л.Костенко торкається дуже важливої галузі: діалектики ко-льору. Виходячи із абсолютної байдужості в розумінні кольо-ровості, тобто із категорії білого кольору. Білий колір є по суті просто світло (II, 49, с.254). Саме ним і сяє "нество-рена першозданна міфічна сутність. Ми бачили, що перехід світової енергії в розумне інобуття веде за собою внутріш-ньосвітову диференціацію, тобто явище світотіні" (II, 49, с.254). Колір - явище вторинне в порівнянні зі світлом. Світло існує без всякого кольору, в той час як колір є завж-ди світлом плюс ще чимось. Це щось і є позасвітлова матерія, об'єднуючись з якою світло стає кольором. Колір проявляється там, де світло бореться з речами і сам неначе зречевлюється. Колір завжди насичений і важчий за світло, зречевлений і більш чуттєвий. В світотіні око все ще продовжує тільки ди-витися, у сприйнятті ж кольору око уже відчуває речі (II, 49, с.254). Наприклад: у синьому кольорі є енергія, яка веде в далечінь, а червоному - енергія переборення, наступу, си-лового напруження.

Письменниця досить вдумливо і глибоко досліджує кольори видимого Неба. Стає діалектично зрозумілим, чому Рай - зеле-ного кольору, небо в ясний і сонячний день - блакитного або синього кольору. Це освітлена пустота, в безкінечній глибині якої промені завмирають і губляться. При сході сонця світло бачиться таким, що проходить через плівку повітря, захід - освітлена пустота, видима від сонця, - блакитний колір. Зеніт - зеленуватий, не схід і не захід. Пекло обов'язково черво-

не. Це світло задавлене і загублене темнотою речовини, але не настільки вбите, щоб не існувати. Воно існує як вічна активність втрати, як вічне переборення того, що уже не може бути переборено (II, 49, с.255-256; IV, 11).

Душа не існує без духу, але це не одне і те ж. Між ними така ж різниця, як між світловим променем і його дією. Духовне тіло є результат, атрибут душі, як і вона сама атрибут божественного "Я". А це кристалізований атрибут чи вираження Божества: абсолютна потенційність, дух чистий і безформенний, розум безмежний і безумовний.

Отже, фізичне тіло виробляється рефлексивною дією внутрішньої душі на протязі свого духовного розвитку. Посереднім є астральне тіло: духовне тіло, щоб зберегти себе від зовнішнього плану набуває астральної одежі. Але ця "одежа" кристалізує навколо духовного тіла відображення більш-менш видозмінене і виробляє те, що відомо під іменем божественної людської форми на зовнішньому плані (V, 1, с.125).

§1.11. Смерть і безсмертя.

А.В.Костенко стверджує, що розумна істота є складне вираження мільярдів атомів, які входять в склад організму чи світу, які складають його індивідуальність. Ця індивідуальність дає народження формі, властивій його природі, вона і є зовнішності особистоті. А вічний прогрес є антифоном еволюції і цикли діяльності. Це тільки інтервали часу, які вимірюються в тому, що стосується сили життя, маятником творення. А.В.Костенко виділяє два види безсмертного життя (I, 10, с.83; I, 17; I, 19, с.184; I, 22, с.132; I, 26; I, 27, с.48; I, 37; I, 38 с.15-16; I, 45, с.89; I, 60, с.28; II, 2,

с.95; III, 2, 25, 29, 34, 35, 43; VI, 2, с.31; VI, 17; VII, 6, с.96; VII, 8, с.472-508): безсмертя свідоме і безсмертя несвідоме. Перше стосується духу і розуму, а друге - субстанції і матерії. У Л.В.Костенко мова іде тільки про один етап зовнішнього життя, про який можна сказати, що він успадковує безсмертя в окультному значенні слова, а саме: свідоме вічне життя, безсмертна індивідуальність. Розуміти це треба не як живий організм, а як індивідуальність, складена з властивостей душі, як той духовний стан, який може тільки частково бути виражений словом "відповідність".

Всі стани, які нижчі людського плану - промені, які сходяться в одну точку і збираються як у фокусі в людський організм. Л.В.Костенко "бачить", як центральний божественний атом, який керує мікрокосмом, пройшов весь шлях від грубого вогняного схилу космічної еволюції, перемагаючи кожний стан, через який він проходить на протязі своєї важкої мандрівки. З кожним станом він породжує із себе повний атрибут, повну властивість душі, яка відповідає даному стану, в силу якого він поляризував і поєднав атоми життя, приєднав їх як частину своєї духовної могутності (V, 1, с.134). Божественний атом посідає на духовному троні як господар мікрокосму, здатний мислити, творити і випромінювати із себе славні сили, які служать підтримкою ангельського світу. Значить, все нижче людини - смертне, а все вище - безсмертне. "Людина носить в собі силу життя, і на духовному плані є те, що протоплазма Тіндаля на плані фізичному, а це становить потенційність безкінечного прогресу" (V, 1, с.135).

Для досягнення безсмертя центральний атом життя повинен підкорити собі всякий стан, нижчий людини. Тільки тоді він

може явитись на Землі, як індивідуальне людське ество. Адже людина в дійсності ще не володіє безсмертям, тільки обіцянкою безсмертя, його можливості, це триває доти, поки не перейде чотирьох царств астрального світу і не вийде в шостий стан душі, де знову поєднається з душею-сестрою, зі своєю половиною, з якою вона була розділена при падінні в райському світі херувимів (V, 1, с.135). Тільки поєднання двох половинок утворить абсолютну і безсмертну Одиницю. "Особистість взагалі для нас недосяжна, а те, що було раніше - досяжне. Багочисленні прояви цієї особистості: вони несли у всіх своїх змінних настроях і станах те "Я" суб'єкта, яке існує поза всякими змінами. Воно перетворилось у недосяжне надсутнє" (II, 46, с.931).

§1.12. Ідея про добро і зло.

Л.В.Костенко окультно проводить ідею про добро і зло (I, 55, с.99-102; V, 4, с.58; V, 7, с.35; V, 16, с.201; VII, 6, с.60). З неї походить теологічний догмат "Бог і демон", що є основою всього духовенства, яке тільки бачив світ. Поетеса усвідомила, що саме тому, що людина живе на матеріальному плані, вона вже не може цілком досягнути божественну ідею абсолютної істини. Саме тому людина не в змозі зрозуміти, яким чином те, що є злом відносним, може співвідноситись з тим, що є Абсолютним Добром.

Пригадаємо, що герметична конституція людини має сім поділів. Наша планета є також індивідуум, що має семирічну конституцію, яка у всіх відношеннях відповідає конституції людини. Застосуємо також закон: що на Землі, те і на Небі; і те, що зверху, подібне тому, що знизу (V, 1, с.139). Магне-

тична сфера нашої планети точно відповідає тваринній душі людини і в тим, що на окультній мові називається "темний сателіт". Для розуміння його потрібно поєднати тваринну душу людини у відношенні до шести інших поділів, і тим самим засвоїти собі відношення людини до планети, анатомічну частину якої вона складає, поскільки вона - частина організму планети. Це темний сателіт - магнетична сфера планети, яка становить великий центр чи джерело тваринної сили землі, це область добра, але не розвинутого (V, 1, с.139). На протязі "золотого" і "срібного" віків вплив його був видимий і пізнаваний. А під час "мідного" і "залізного" - він ставав все густішим і могутнішим (V, 1, с.140-141). Він застосовується відповідно до духу і темпераменту епохи. Потім його психічний вплив направляється в інтелектуальні "вихори" раси, де еманції його мовчазно, але хитро і підступно отрують вимірні простори, які становлять магнетичні плани життя людини (V, 1, с.141).

Отже, є два стани буття: один - смертний, інший - безсмертний. Перший есенція матерії, а другий - духу. Людина - мікрокосм - це рівновага між ними.

Як та пташиночка на дроті,
спочине стомлена душа.

(VII, 8, с.310).

§1.13. Триумф душі - адептат; символіка числа 7 (сім).

Л.В.Костенко спостерігає сім станів: від самого нижнього людського ества на плані зовнішньому до найвищого чину, або до людини досконалої (VII, 6, с.97, 99, 102, 103, 111,

134; VII, 7, с.88, 307). Велике значення цього ступеню життя - адептат. Він підводить нашу думку до того, що на межі шостого і сьомого станів обидві половини душі поєднуються назавжди. Душі-близнюки: чоловіча і жіноча, становлять досконале ціле божественне "Я" (II, 1, с.107; II, 28, с.305; II, 62, с.63, 66; II, 63, с.107; VI, 16, с.56; VII, 3, с.309; VII, 8, с.302, 348). Це містичне поєднання "є шлюб Агнця" (Апокаліпсис Св.Іоанна), в якому людина стає ангелом. Людське робиться божественним і проникає в невідомі цикли божественного життя. Таким чином, "людина складна, вона має семирічну конституцію і сім циклічних станів існування, тобто сім прогресивних станів еволюції на плані фізичному. І тому досконалим людиною є та, яка розвиває своє складне ество і досягає семи станів на протязі свого зовнішнього фізичного буття" (V, 1, с.155).

Досконала людина може розвинути сім фізичних (дотик, смак, зір, нюх, слух, інтуїція, передача думки) і сім психічних почуттів (здатність психометрії, сприймання найтонших хвиль життя, розрізнення духовних ароматів природи, яснобачення, яснослухання, одержання справжнього натхнення, спілкування з духовними інтелектами, I, 1, с.155; III, 6, с.7; III, 7, с.34; III, 35, с.31; III, 54, с.35; VII, 8, с.218).

"Чиста божественна любов є велика тоніка в гармонії, з якою співзвучні всі тони безкінечного світу. Любов - це життя і безсмертя. Всяке вчення і всяка практика, яка таємно чи відкрито проводить у життя презирство до статі і кохання, штовхає душі до темного сателіту і до смерті в її страшному окультному змісті. Особистість прагне наповнити пустоту в

точній пропорції, в повідомленій і розділеній любові" (V, 1, с. 166). Порушувати рівновагу чи семирічну природу, замість того, щоб розвивати її гармонійно - це означає фатально йти до руйнування особи (III, 19, с.34). Адже виліплений космос - є тіло, дім можливого. Плоть людини - це тіло, - дім її душі. Але те, що зв'язує тіло і душу, є щось цілісне і нерозривне. Це живий організм, і тому космос є перш за все чуттєво, а не раціонально сприйнятливий організм (IV, 48, с.40, 54).

§1.14. Сім планет і сім давніх металів.

В стильовій системі А.В.Костенко людина - це мікрокосм, це світ в самому собі. Він є досконалим образом безкінечного Всесвіту, тобто Макрокосму. Дванадцять знаків небесного Зодіаку розділені подібно до людського тіла на дванадцять частин так, що весь зодіакальний пояс символізований, людином, є тіло, яке зображує коло. За цим поділом кожен знак 1/12 частини Зодіаку. Вона містить в собі 30 градусів простору, а весь Зодіак становить 360 градусів. Це число 360 є символом досконалості. Якщо застосуємо теософську методу, то $3+6$ одержимо 9. Це трилика тріада.

Наприклад, Лев і Рак керують двома головними частинами тіла: відповідно - серцем і животом. Лев - сузір'я Сонця, а Рак - Місяця. У А.В.Костенко - це астральні попередники і проєктують свої поєднані і відбиті потенційності. Сонце в своїй дії електричне, а Місяць - магнетичний. В художній системі А.В.Костенко людина має п'ять позитивних пунктів проєкції, і чотири позитивних центри утворять число дев'ять - символ Божества (V, 1, с.173). Крім цього, її людина має

це великий центр сприйняття, який доповнює число до десяти (Сефірот): голова, руки і ноги - п'ять точок проєкції. Із них ідуть потоки життєвої сили. Їх символ - п'ятикінечна зірка і п'ятилика фігура.

Позитивні центри енергії: мозок, селезінка, серце, статеві органи і великий центр сприйняття - сонячне сплетіння.

Широкий кінець фігури - мозок, вузький - ноги. Ця овальна форма складає магнетичну атмосферу або одилічну сферу людини і складається із концентричних променів сили. Кожний з них має пряму спорідненість із сімома творчими принципами природи. Тому вони відповідають в своїх кольорах семи призматичним кольорам сонячного спектру.

Центр мозку одилічної сфери представлений Сонцем, ноги - серпом Місяця, а три другорядні центри - астральними зірками.

Великий культ астральної тріади (VII, 8, с.454). Як бачимо, це закінчений міф (див. VI, 1, с.170-185), тобто "буття особистісне, або точніше: образ буття особистісного, особистісна форма, лик особистості" (II, 49, с.73).

§1.15. Чотири плани вивчення знаків Зодіаку: символічний, кабалістичний, інтелектуальний і фізичний.

Л.Костенко ретельно спостерігав чотири тригони, які відповідають чотирьом елементам давніх, і тому вони називаються Вогонь, Земля, Повітря і Вода.

Тригон Вогню: Овен, Лев, Стрілець. Землі - Тілець, Діва, Козерог. Повітря - Близнюки, Терези, Водолій. Води: Рак, Скорпіон, Риби. Перший проявляється на плані дії: боротьби, нападу, влади і мужності; другий - на плані дії

терпіння, роботи, покори інерції; третій - на плані ідеалізму, філософії, музики, артистичності і непостійності; четвертий - на плані мрійності, романтичності, змінності, скромності (див. V, 1, с.201-211).

"Життя, Світло і Істина - одне і те ж, яке складається із Відображення Духовного. Це духовні промені. Коли ці промені проходять через призму матерії, істина стає ілюзією, життя робиться обмеженим, набуваючи образу смерті. Духовна краса і вічна істина перестануть існувати в світі, і тому ми бачимо, що божественний духовний промінь є єдиний реальний і вічний, другий відбитий промінь є тільки привид, одягнутий у вічні трансформації матерії" (V, 1, с.203).

Вогонь протилежний світлу, розумному світлу, що відходить від зоряного неба. Розумне світло рівно і блаженно сяє в світилах, які несуть видимі нам розумні сили і розумні воїнства небесні. Вони мають пряме і абсолютне відображення світла першої тетрактиди... Вода є прозорість і оформленість одночасно. Як розумний ейдос, що розрізняється в собі і тожний собі, так і вода відрізняється від всього оточуючого... Вода неначе видимий меон, прозоре ніщо, нереальна кольоровість. Ейдос і ім'я розумного світу.

Повітря ближче до вогню і до світла. Воно є тільки їх розрідженість. В ньому є їх рухомість і невловиність, поєднана з ніжною тонкістю дотику і прозорим буттям світла.

Спілкування з землею - таємниця космічних досягнень... (II, 45, с.293-295). Міфологи розділяють вивчення планет і сузір'їв Зодіаку на 4 частини чи плани: символічний, кабалістичний, інтелектуальний і фізичний (V, 1, с.211-234). Ці знання А.Костенко застосовує у "вибудові" своїх символів.

§1-16. Чотири тригони - символ чотирьох сторін світу.

Чотири тригони у стилі Л.Костенко символізують чотири сторони світу. Для нас на теперішньому зовнішньому фізичному плані існує одночасно чотири протилежних точки простору. На інтелектуальному плані вогонь є тваринна мужність, все, що потрібно для дії і діяльності. Тоді як на плані езотеричному вогонь є внутрішнє розуміння змісту і значення дії. Вона проявляється в тріаді і виражається вогнем трьох знаків: Овен, Лев, Стрілець. Відповідно: розум, душевні порухи, результат взаємодії розуму і душевних порухів, результат зовнішній чи поєднання їх обох, пункт, де в чистому вигляді немає ні того, ні іншого. Тригон Землі є льодяна північ. Це символ холоду, отвердіння, кристалізації, смерті.

Езотерично тригон Землі символізує розуміння духовних властивостей. Тілець, Діва, Козерог - рабство, служіння, утворення і перетворення форм, результат взаємодії Діви і Скорпіона, який веде по спіралі існування на план вищий чи нижчий.

Тригон Повітря символізує захід. На плані зовнішньому стосується плану соціального, тобто є символом вищих якостей цих стосунків і тому асоціюється з електричним невидимим Повітрям, яке є великим медіумом руху.

Тригон Землі на зовнішньому плані означає кохання, стать і народження. А на езотеричному - Рак означає прихильність до життя, народження і відродження, приводить земну душу до кінця її земної подорожі і матеріальних втілень. (Риби). Досягнувши цього екватору і вийшовши із нижчої арки матерії, душа ще раз вступає на духовний шлях вічного свідо-

мого життя.

Таким чином, чотири великих тригони в різні серії властивостей людської душі чи мікрокосмосу ("Райська елегія"). Подібно до нього сузір'я Зодіаку також відкривають містичний зміст Адама (див-V, 1, с.233).

§1.17. Дванадцять знаків Зодіаку - це символ організму як форми. Сонце, Місяць і планети - це символи Духу, Душі і почуттів цього організму.

В художній системі Л.Костенко дванадцять знаків Зодіаку символізують Дух, Душу і почуття організму як форми (V, 1, 255).

Сонце є божественне "Я" Великої людини і тому вказує на духовні потенційності творчої могутності. Це велике "Аз - есмь" всіх речей, як духовних і тимчасових, і саме по собі великий резервуар Життя, Світла і Любові.

Місяць кабалістично символізує душу Великої Людини, і тому в містичному додатку ця небесна Діва є емблемою Душі і Світу. Світ в свою чергу символізує формуючі атрибути астрального світла. Це символ матерії. В своїх взаємних стосунках вони неначе чоловік і жінка.

Меркурій означає розуміння і тому символізує зриму силу у великому тілі Небесної Людини. Це діяльна сила самосвідомості в людстві.

Венера означає елемент любові в душі Великої Людини-Архетипу, і тому вона символізує почуття любові у проявленому людстві. Марс означає живлення Великої Людини і тому символізує почуття смаку. Юпітер позначає ефірне поглинання і символізує почуття нюху в тілі людства. Це таке почуття, че-

рез яке розвинута душа сприймає і розрізняє найтонші ароматичні есенції природи. Сатурн символізує мовчазний розум і відповідає таким чином слуховим якостям Великої Людини.

Втрачена планета (астрологічно це виражено притчем про "блудного сина" у Моїсея в образі Авеля, у пророка Єздри під іменем Рагнарока) - символізує думу, якої не вистачає в конституції людини.

Отже, сузір'я - це тіло, Місяць - Душа, Сонце - Дух. П'ять планет: Сатурн, Юпітер, Марс, Венера і Меркурій символізують і виражають різні фізичні почуття (I, 1, с.155, 164; I, 2; I, 12, с.156; I, 22, с.56; I, 30, с.14; III, 35, с.31; III, 41, с.20, 23; V, 1, с.255-258; VI, 24, с.13; VII, 4, с.79).

§1.18. Магнетичне поле. Дванадцять небесних осель з Землею в центрі (шість нічних і шість денних).

Л.В.Костенко постійно спостерігає, як магнетична полярність всякого пункту Землі змінюється з кожним моментом (I, 40, с.16; II, 40, с.135; II, 63, с.116; VII, 8, с.303). Причина зміни полярності і струмів залежить від Землі з заходу на схід, від руху Сонця і планет по відношенню до Землі.

Давні астрологи розділяли весь небесний простір, видимий в кожний момент, на шість осель, а протилежну частину, невидиму, також на шість (денні і нічні). Вони вимірюються градусами прямого сходження.

Менше коло символізує Землю, більше - Небо, що її оточує. Якщо розділити тепер велике коло на чотири частини, то одержимо кути, які становлять чотири кардинальні точки гори-

зонту, а на більш високій шкалі - чотири пори року.

Якщо далі розділимо більше коло на 12 рівних частин, то одержана фігура складатиме дванадцять небесних осель з Землею в центрі.

Половина, освітлена Сонцем, завжди позитивна. Половина, яка знаходиться під тінню ночі, завжди негативна. Таким чином, день і ніч, так само як Сонце і Місяць, протилежні полюси, такі ж індивідууми, які народилися вдень і вночі.

"Якщо сонячний міф - благовість літургії, її образ - "ікона", - то іконою Світлого Христового Воскресіння буде відродження Сонця в його внутрішній іпостасі. А це значить, що Бог є іконою сьомого окультного центру, зародку нового мозку Вищої Свідомості і екстазу" (VI, 3, с.31).

А.В.Костенко роздумує над тим, що "багато вчених, які є прихильниками вузького кола науки, думають, що стара геоцентрична система К.Птолемея була єдиною основою, на якій покоїлась давня астрологія, а коли Ньютонівська система перевернула Птолемеївську теорію "першого двигуна", то астрологія давніх була похована під її уламками (V, 1, с.265).

А.Костенко стверджує, що планета, яка дала людині життя, є центр і вогнище всіх небесних впливів, тому Земля і її рух є єдина важливість на плані матеріальному. Вона неухильно підкреслює (I, 12, с.156; I, 22, с.56; VII, 18, с.170) для всіх геліоцентричних астрологів, які бажать формувати "сонячні системи, що вся основа їх систем у простому питанні слів і що це таке ж явище, як і концепція геліоцентрична. Адже "міф не є історична подія, але він завжди є слово" (II, 49, с.181).

§1.19. Людина як великий інтелектуальний, духовно-матеріальний центр для вираження астро-небесних сил на внутрішньому і зовнішньому планах.

А.В.Костенко в своїй моделі світу розглядає людину як подвійне дзеркало, що відбиває зоряні сили в двох напрямках: по-перше, астральний потік свого тіла до плану нижчого людства; по-друге - найтонші ефірні есенції зірок своєї душі до небесних рас і вищих сфер.

"Астральні токи тіла обіймають сім ступенів інфраземного життя від людини до мінералу, складаючи нижчу октаву існування. Другі, тобто ефірні есенції, є шкалою, що підіймається і становить сім ступенів життя супра-земного між людиною і ангелом. Ці сім ступенів існування супра-людського обіймають небесні раси душ сямчих і безсмертних духовних володарів людства в тому, що стосується областей, в яких вони мешкають" (V, 1, с.270-273).

Воістину справедливо, що "міф не гіпотетична, а фактична реальність, не функція, а результат, річ; не можливість, але дійсність і притому життєво і конкретно відчутна, створена й існуюча" (II, 49, с.29).

§1.20. Планета; людина - подвійне дзеркало. Місце зустрічі планетної і психічної галузей.

А.В.Костенко розглядає планету як подвійне дзеркало, що відбиває астральні і планетарні токи у двох напрямках. По-перше, до різних галузей елементарного існування, які відповідають інфра-людському життю, тобто нижчим галузям, що називаються космічними, які належать до чотирьох окультних елементів: Вогню, Землі, Повітря і Води. По-друге, до аст-

ро-магнетичних зон планети, які відповідають областям супра-людським (магнетичні елементи).

Її втілена людина є найвища форма проявленого існування на планеті, а тому і є великим пунктом поляризації чотирьох форм існування (про які йшла мова вище). Тому людський організм є великий центр, на якому дві великі галузі (галузь зоряна і галузь психічна) зустрічаються. Вона матеріальний ланцюг, який поєднує душу з зірками; священне світилице містерій (дет. V, 1, с.274).

§1.21. Людина як пункт зустрічі: рівновага між проявленими вищими і нижчими силами великого єдиного життя.

Спочатку А.В.Костенко помічає, що із спинного мозку величної людської фігури, із основи її сямного мозку витікають живі токи животворної сфери і відображаються як сім променів спектра. Ці відображені промені живої сили, які ідуть від різних індивідуумів, взаємно приваблюються один до одного. Кожний колір поєднується з подібним собі в призматичному океані життя. Ці світоносні океани поступово набувають форми спірального поясу. Цей пояс проникає до самого центру Землі і потім поширюється, як туман в атмосфері планети, утворюючи астральну веселку (V, 1, с.272).

На другій половині подвійного листра зоряні сили відбиваються душою до вищої октави життя, до царств істот супра-людських (V, 1, с.272-278). Вони поступово набирають форму спіралі. Перше коло має той же діаметр, що й орбіта Землі навколо Сонця. Ці спіралі мають спеціальний колір. Найближчий до Землі - червоний, другий - оранжевий, третій - жовтий, четвертий - зелений, п'ятий - блакитний, шостий - інди-

го і останній - фіолетовий.

Отже, людина знаходиться на центральній ступені циклічної шкали, символізуючи пункт зустрічі між проявленими вищими і нижчими напрямками великого Єдиного Життя. В ньому перебуває священна таємниця втраченого слова (V, 1, с.280). Недаремно "міф - образ особистості" (II, 49, с.100).

§1.22. Сонце, Місяць і п'ять планет сонячної системи - суть символи відбитих триєдиних атрибутів Великого Центрального Духовного Сонця. Життя, Світло і Кохання - аналогії трьом кольорам природи.

У А.Костенко сім активних принципів Природи, сім променів сонячного спектру, сім нот досконалої музичної шкали. Всі ці прояви знаходяться в досконалій відповідності, розрізняючись тільки видом вібрацій, тобто діяльністю Верховного Розуму. Життя - виявлення Любові і Мудрості. Воно в свої чергу є подвійне відображення Єдиного (V, 1, с.288-298).

Отже, А.Костенко, згідно досягнень астрологічної науки (V, 1, 298), бачить основу в Сонці, центрі і джерелі життя. Кожен знак типовий для свого місяця, кожен місяць типовий за своєю відповідною дією для наших земних станів (V, 1, с.299). О.Блаватська писала: "У той час, як астрологічні символи носять містичний характер Бурану і виконують астрономічні функції, їхні спіритуалістичні двійники невидимо, але міцно володіють світом. Вони існують у вигляді чистої абстракції на вищому просторі, як відкриті ідеї в астральній площині і з'являються у вигляді чоловічих та жіночих андрогінних сил у нижній, суто фізичній площині. Скорпіон, як

Христос, і Лев як Христос-месія, існували задовго до християнської ери у випробуваннях та тріумфах посвячених містерії. В той час Скорпіон був символом випробуваного і катованого посвяченого, Лев - символом, сповненим слави, тріумфу істини" (VI, 3, 154).

§1.23. Потрійна конституція людини. Шлях душі.

В художній моделі світу Л.Костенко Всесвіт є одна велика організація, засіб для вираження невидимого, реального Всесвіту: Бога і душі, великого центрального Сонця, вічного центру всього життя, яке пов'язує все в єдність; в єдине життя. Розглянемо нерукотворний лабіринт зоряного храму Соломона - невмирущої коліски вічно сутньої в небесах. Овен символізує першу пульсацію того променя чистого розуму, котрий є Божественне Его людської душі. Він символізує мислячі сили людства, діяльне інтелектуальне буття, володаря творення - людину. Тілець - це увага розуму до своїх власних ідей. Це еманация матерії в її ефірному стані. Близнюки - це диференціяція душі в дві її природні складові частини - чоловічу і жіночу. Це почуття як результат. Це перше пізнання чи усвідомлення божественним Его своєї одвічної сили: почуття і прагнення, викликане Овеном і Тільцем. Цей знак означає поєднання розуму з інтуїцією і керує руками і виконавчими силами людства. Рак - період спокою людської душі. Звідси починається її інволюція. Рак керує функціями дихання і травною системою, а також відображальними силами мозку. Лев - подвійна душа божественного Его це раз одержує імпульс вперед. Це властивості серця, це мислення ясне, природне, прекрасне. Діва зачинається в чистому святому почутті: пер-

ший інстинкт любові в подвійній душі. Терези - велика перехідна дуга між духовним світом і астральним, між ідеальними задумами і матеріальними формами, між світом причин і царством сили. Скорпіон - вступ душі в елементарні умови. Це основа станів: Повітря, Земля, Вода, Вогонь. Стрілець - це символ душі, коли вона в своєму русі вниз досягає поляризаційної точки і в вихором численних протилежних сил, які шукають вираження в різних формах. Козерог - символ спокою в густій матерії. Водолій - тип і прототип останньої великої мети майбутнього матеріального стану душі. Риби - символ спокою і очікування. Ці сузір'я А.Костенко осмислив як прогресивну історію душі від початку її буття (див. V, 1, с.299-320) до початку її втілення в людину. Своїми руками вона має збудувати свій храм. Стиль цього храму - Воля, основа його Кохання. Це друге коло великого циклу необхідності. В потрійній конституції людини променяються і бурхливі весняні води, і тихі спокійні течії фізичних, інтелектуальних і духовних сил відповідно до магнетичної конституції (I, 5, с.2; IV, 2, с.11; VI, 1, с.6-7; VII, 6, с.23, 94, 115; VII, 8, с.261, 548; VII, 14).

§1.24. Духовне тлумачення дванадцяти осель гороскопу - зміст лику; додаток триединого вираження вічних істин в цих небесних символах.

Чотири кардинальних знаки: Овен, Рак, Терези і Козерог відповідають чотирьом кутам карти народження. Вони відповідають чотирьом елементам, чотирьом тригонам, чотирьом головним точкам (VII, 8, с.113, 120; III, 18, с.234-235) чи епохам чистого духу, починаючи зі стану чистого духу до

кристалізованого мінерального стану. Перший кут - це ассендант, чи оселя життя, це горизонт східний і символ його Овен. На внутрішньому плані - це диференціація божественного Его, як результат творчої дії, імпульс божественного Розуму.

Південний кут (Рак) - це вища точка дуги в інволюції душі, як диференційованого атому Божества в ангельських сферах.

Західний кут (Терези) - це пункт рівноваги, де дві душі, все це єдині, зважуються на західному горизонті.

Північ (Козерог) - кристалізований пункт в інволюції душі. Це найнижча точка дуги в мандрівці монади вниз (див. II, 55, с.178-201; V, 1, с.322-361; V, 12, 13; VI, 3, с.149, 153, 154; VII, 5, с.57, 144, 155, 177; VII, 7, с.12, 127; VII, 8, с.10, 15, 31, 91, 148, 184, 192, 194, 205, 243, 413). Ісус, Христос, Бог, Спаситель. Ці слова вчать, що необхідно пройти крізь розп'яття плоті або матерії, доки досягнемо стану внутрішньої (або суб'єктивної) теофанії (VI, 3, с.153). А у "елліністичних містеріальних релігіях по суті таїнства стосується те, що воно виходить своїми коренями в загадкову давність і дія його поширюється на всі часи і на всі покоління людей. Нічого подібного у апостола Павла ми не знаходимо" (VI, 25, с.257).

§2. Духовні джерела української національної ідеї.

§2.1. Автохтонність походження українського народу на власному терені.

Л.В.Костенко питання "хто ми (VII, 8, с.440-441) як нація" вирішує цілком науково. По-перше, ми нащадки киевот-рипільців та первісного індоєвропейського населення (II, 34, с.5) і живемо на території від Індійського океану до Гібралтару не від VI ст. по Різдві, а ще від III тис. перед Різдом (II, 34, с.15). Праці М.Драгоманова, В.Хвойки, а згодом М.Грушевського, В.Щербаківського, В.Даниленко, Д.Телегіна, О.Знойко, М.Чмихова, І.Чернякова, Ю.Шилова (див. II, 34, с.8, 13, 15, 28) стверджують, що Золотий вік, як і Троя, - археологічний факт (VII, 6, с.93; VII, 8, с.424). Тому треба розглядати не "суспільні формації марксистів, а дві лінії розвитку цивілізації до Потопу (природна: II, 34, с.29) і після нього (вимушена, патологічна лінія (II, 34, с.30)). Ми є пращурами першої, адже саме в "просторі передбачено тип і склад національної природи" (II, 16, с.15; II, 34, с.31).

Люди мають повернутись до своєї справжньої природи, або загинути (VII, 8, с.436, 439, 454; VII, 6, с.91, 97, 99). Л.Костенко іде шляхом подолання геоцентризму в побудові теорії людини і повертає її до ідеї ідентичності всієї Природи. А це означає, що концепція космосу переходить в космологічну концепцію людини. Адже крім онтогенетичного тіла людини у вигляді дискретного індивіду певної статі існує також онтологічне тіло людини, яке є запереченням дискретності та множинності. Воно постає в образі безстатевого надіндивіду-

го трипостасного Єдиного (II, 34, с.33-35, 37, 41, 43). "Брахман, Пракриті, Тримурті, Дао, піфагорійська Верховна Божа Одиниця, Єдине гностиків, Абсолют у вченні чань, християнський Бог. Їх триєдність бере початок від статевого роздвоєння. Неважко здогадатися, що людина перебуває в універсальному відношенні до Природи і названі конструкти є тілом самої думки, досягненням надіндивідної онтологічної тілесності людини. Або сама собою історія розвитку думки є процесом її матеріалізації, "розкриттям тілесності людини (а одночасно і цілісності Природи та сутності її розвитку) є "откровенням (пізнанням) - думкою таїни своєї тілесності. Онтологічна тілесність думки (людини) постала в образі надіндивідного Єдиного (Триєдиного) (II, 34, с.41).

А.В.Костенко передчуває грандіозні наслідки цього відкриття: реальною стає методологічна революція в науці, бо відкриваються онтологічні основи науки, яка на сьогодні тільки "добросовісна брехня" (VII, 8, с.147).

§2.2. "Золотий вік" людства - Аратта.

"Золотий вік" - протонеоліт, описаний в "Махабхараті", в Гесіода в "Трудах і днях", у Платона в "Державі" і в "Метаморфозах" Овідія (II, 34, с.80, 111). Мова йде про Аратту, очевидно, першу державу світу, яка сформувалась в умовах не воєнщини, а крещтва первісної інтелігенції (VII, 8, с.454-455).

В них Рід як Бог, у нього сонця лик.

(VII, 8, с.455).

Вони були споріднені зі святилищами-обсерваторіями.

"Сонце - наречена та Місяць - жених - персонажі "Шлюбного гімну" в Рігведі і виявлені в будові верховної досипки Високої Могили, яка поєднала її довгим валом з кам'яним коридором уздовж нього з сусідньою могилою N 4. Отже і останні досипки високої могили N 4 Сонце і Місяць, а вал між ними - Чумацький шлях. Ці три компоненти виявлено і в будові Шені під Білозерком" (II, 34, с.121, 122, 127, 139).

Найдавнішим еллінським літерозвуковим алфавітом був пелазгійний або етруський (II, 34, с.140).

І хто були ті пелазги.

(VII, 8, с.44).

А знаменита тисячекрат шукана та так і не знайдена Троя - столиця Землі Трояної, розташована на Тропі Трояній, "з варяг у греки". Це той тризубий ключ, яким відкривались усі торгіві і морські шляхи (II, 34, с.147).

З падінням Трої почалася деградація не тільки древньо-української трипільської культури, а й різке падіння усєї світової історії та культури (II, 34, с.149).

Прадревня скито-таврійська бібліотека була перевезена до єгипетської Александрії.

"Так-так, це була справжня скитська мова, якої (згадайте мову вигнанців) ніколи і ніде в світі "не існувало"... "Не існує" і сьогодні. Бо й понині наука не позбулася лжеістин фарисеїв, для яких не було нічого святого. Вони насміхались навіть над самим посланцем Бога-Вітця, Богом-Синоном та Духом Святим (II, 34, с.149-150; VII, 8, с.451, 453, 457, 458). З тих далеких пір "асури протиставляються девам, як темне - світлому, ніч - дню, жінка - чоловікові, хаос -

ладові, лівий - правому, Місяць - Сонцю, вода - вогню. Саме ця ідея закладена в слов'янському імені Володимир і в нашому синьо-жовтому прапорі" (II, 34, с.101). З нижнім, зеленим, асурським світом, за давньою класифікацією пов'язується захід, південь, а з верхнім, небесним, девівським - схід і північ. Варуно-охоронець західної сторони світу, а бог смерті Яма - південної, Індра як антипод Варуни - охоронець східної сторони світу, а Кубера - північної (II, 34, с.162).

Отже, витоки діалектики беруть свій початок від землі "богів і героїв" Аргосу або славнозвісної Аркадії (II, 34, с.134).

Вони з вогню, у них душа нетлінна.

(VII, 8, с.458).

§2.3. "Дерево пам'яті" - парадокс Одиниці і Десяти.

У зв'язку з принципом творчості знаходиться і "Дерево пам'яті" - провідне motto творчості Л.В.Костенко (II, 34, с.105, 120, 174, 175, 188, 189, 195; VII, 6, с.82, 86; VII, 8, с.53, 57, 115, 131, 425).

Ідеться про образ Риби. Тут приховується парадокс Одиниці і Десяти. Христа можна трактувати як десяте втілення Всевишнього - згідно з індоарійською філософією. А слов'янство ще й досі не вивітрило з обряду щонайглибші залишки пам'яті про Перше Втілення Всевишнього, яке таки було Рибою.

"У загальних тричленних (по вертикалі) міфологічних схемах Всесвіту Риба служить основним зооморфним класифікатором нижньої космічної зони і протиставлена птахам як

класифікаторам верхньої зони та менш виразно великим тваринам, що символізують середню космічну зону. В творах так званого Мобільного мистецтва палеоліту найчастіший елемент (на жезлах з отворами) представлений Рибою у вигляді фалоса. Деміургійна функція Риби проявляється в двох варіантах: активному, коли Риба приносить з дна первозданого океану мул, з якого створиться земля, і пасивному, коли Риба (Кит, три Кити) є опертям землі. Риба, що врятувала Ману, трактується як втілення Вішну... Згідно з біблійною традицією Рибу отримає месія і розділить з праведними наприкінці світу" (II, 34, с.193).

Якщо пригадати, що в грецькій мові міф означає не що інше, як слово, "ім'я", "найменування" (II, 45, с.20), то десять втілень Всевишнього (1. Риба, 2. Черепаха: царівна-жаба, 3. Вараха, вепр, 4. Чоловік - лев, 5. Карлик: казка про Оха, 6. Рама з сокирою, 7. Рама: Рамена, 8. Кришна, 9. Будда, 10. Калкі Вішну на білому коні) можна трактувати як платонівську десятиерицю, що була, безумовно, земною віссю свідомості у наших пращурів.

Великі риби,
виплеснуті морем.

(VII, 8, с.131).

Дуже глибоко закопана Україна - Оранта - ряд українського духовного абсолюту: Україна - Украина - Оранта - Орії - Карна. Останнє і є божеством слова. Воно у парі, як інші складові "дерева пам'яті": Карна і жля. Саме втрачене слово символізується образом "відтятої голови" (VII, 8, с.363) української національної свідомості.

§2.4. Три парафрази із Спінози.

Л.Костенко "оживляє" у своєму стилі три парафрази із Спінози, на які звернув увагу Л.Ю.Пінський (див. I, 60, с.576; II, 34, с.203). По-перше, в людині дух є ступінь, свобода є ступінь, особистість є ступінь. Людина, її природа є ступінь наближення до себе, як образу і подоби "Бога чи Природи". По-друге, "творча праця, як добродійність, не потребує нагороди, бо вона сама є блаженство". По-третє, хто дійсно любить Бога, не буде вимагати, щоб і Бог його любив" (II, 34, с.203- 209).

Смерть (за М.Екхартом II, 34, с.210-211) вбиває людину тричі: вона відбирає в неї всі задоволення чуттєві; по-друге, - всі радощі духовні; по-третє, відбирає блаженство царства небесного, в котрім людина, коли її здоганяє смерть, далі уже не може просунутись ні на крок. І подібно до смерті вбиває людину кохання. "І тільки в цьому вищому коханні, яке розбиває себелюбне наше серце, наше "Я", в цьому коханні, що сильне, як смерть, ми вперше по-справжньому виходимо із себе, блаженно зливаємось з Ним воедино в містичній єдності" (II, 34, с.210-211).

Були вже риси мертві і застигли.

(VII, 6, с.79).

Цей момент ми розглядаємо як ознаку діалектики наших "Десятичних первнів Триєдності" (II, 34, с.211). "Раз діалектика універсальний метод, то йому підкорена не тільки логіка, не тільки економіка і не тільки історія і культура, але і найдикіша магія, бо вона теж є момент і логіки, і економіки, і історії, і культури" (II, 45, с.15).

§2.5. Тризуб - символ світобудови і Трійці.

У творчості Л.В.Костенко з образом змія (VII, 6, с.76; VII, 8, с.81) асоціюється персоніфікація ріки життя. Саме змії у картинах прадавнього індоєвропейського космосу захищає внутрішню цілісність космосу від зовнішнього хаосу. Він забезпечує вічний колообіг людських взаємин на землі, під землею, на небі, знову на землі (II, 34, с.231).

Під час молитви орій, знаходить метафори серед зрозумілих понять - частин власного тіла (голови, грудей, живота, лона і фалоса), образи захисту себе і здобутків своєї праці він шукає у зовнішньому світі. Майже у всіх народів ріка життя асоціюється на землі зі змієм, на ближньому небі - з веселкою, на далекому зоряному небі - з Чумацьким шляхом (II, 34, с.218).

Вона грудьми на фініші розірве

Чумацький шлях, мов стрічку золоту.

(VII, 8, с.160).

Отже, Тризуб (VII, 8, с.27, 91, 92) бере початок із картини індоєвропейського космосу (II, 34, с.213), в центрі якої трійця богів, епоха Хаосу змінилась епохою Космосу, символом якого є Світове Дерево (VI, 9, с.46-49; II, 34, с.243). Чітко виділяються три його складові частини, що символізують три частини космосу: нижню (коріння) - підземне царство, середню (стовбур) - землю і верхню (гілки) - небеса. Це відбито, як відомо, на славнозвісній скіфській пекторалі.

Через сліпучу призму пекторалі
тепер для нас всі скіфи золоті.

(VII, 8, с.438).

Таємниця трійці така: "Бог-отець є елегійним образом, що означає поняття "Вакууму"... Він - не порожнеча. Він наповнений гігантськими, такими, що не піддаються жодній людській уяві, масами і енергіями. Справа лише в тому, що ці колосальні сили взаємно урівноважують одна одну... Вакуум містить гігантську всеосяжну інформацію про все, що було, є, і буде у Всесвіті. Таким чином, Вакуум - це Початок усіх Початків, Абсолют, або якщо вам більше до вподоби, Бог-отець.

Бог-син - уособлення цього Абсолюту чи Космічного Розуму у вигляді людини - Посланець, що поєднує наш світ зі світом Вакууму.

І, нарешті, образ Святого Духа в християнській Трійці (його аналогом є астральний промінь у деяких інших релігіях) уявляється у вигляді вселенського інформаційного поля, що пронизує все і вся..." (II, 34, с.245).

І далі: "Астроспейсер, або посланець Бога чи Космічного Розуму, переходить із Майбутнього через Сьогодення в Минуле, щоб вивести людство в майбутнє..."

І Тризуб у цій своїй формі є схемою такого переходу гранично лаконічною, геніально простою. В'їхати в Царство Боже, або, за словами К.Ціолковського, "стати ефірною істотою", людина не зможе ні в кареті, ні в ракеті, ні в будь-якій іншій залізяці. Перехід людини у вищу, космічну форму буття можливий лише на власній енергетичній основі" (II, 34, с.248).

Таким чином, у художній моделі світу А.Костенко тризуб

виступає одночасно у трьох ролях: він є державним гербовим знаком наших прямих попередників - князів Київської Русі, відображає найглибinnішу суть Світобудови і, нарешті, є символом найважливішого канону православної релігії: "Слово наукове, слово поетичне поєднуються тут органічно - зовсім як в античній філософській традиції" (II, 45, с.27). Троїця є перше явище позитивного Єдиного в своєму запереченні: в своєму іншому. Вона є перше розкриття абсолютного Єдиного, яке панує над можливістю всякого розподілу... Троїця є не випадкове, а суттєве коріння проявлення єдності. Троїця є позитивне начало (потенція) (II, 45, с.84).

§2.6. Джерела орієнської віри українського обряду.

Орієнську віру українського обряду Л.В.Костенко, згідно з традицією Святої Трійці, шукає, по-перше, у фольклорі українського народу; по-друге, вченні орфізму; по-третє, піфагорійстві; по-четверте, Рігведі.

"Чому древні орії уявляли собі Тризуб як ідею Бога живого? Тому, що в Трійці порушена рівновага. Якщо Хрест - статична фігура, то Трійця - динамічна суть. Перехідною суттю між Хрестом і Трійцею є Тризуб. У ньому графічно зображується "витікання", еманация "скорочення нижньої частини Хреста і видовження його горизонтальних ліній угору. Знижуючи трактування Тризуба до людської подоби, його можна читати як дві літери "я", обернені одна до одної. У результаті сполучення їх із "нуля", котрий є символом антитіла, виростає паросток. Коли ж Тризуб читати знизу вгору, то це буде напис магічного звуку "охи", яким закінчуються містерії всіх посвячених у релігійні таїни містичних оргій. В українській

традиції цей звук Божество на ім'я Ох(м)" (II, 34, с.258).

А в далині вже Лавра нездвиженна
вечірнє сонце брала на хрести.
І ось він - Київ.

Возсіяв хрестами.

(VII, 6, с.104).

У Л.В.Костенко, у її стилі постійно відчувається боротьба оріїської міфології і християнської. Хрест - у першому випадку - символ життя, а у другому - смерті; крім того, в оріїстві хрест служить засобом захисту Душі від негативної мутації, у християнстві - як статистичний символ - підсилюється розп'яттям.

Он бачиш хрест, і та пташина зграйка.

(VII, 6, с.87).

Зрозуміло, що у названих джерелах оріїської віри українського народу, мова йде про концепцію еросу.

У космогонічному епосі українців дів багато божеських пар, які власне, і виконують функцію множинного у непізнанності Бога. Це Лада і Ладо, Діва і Дів, Ягна і Ягн, Ярило і Ярила...

Візьмемо пару Діва - Дів. Застосовуючи жіночу традицію отримаємо такий порядок:

Діва

Діва - Дів

Дитина

Дитина, доки вона не дозріває статеву, є Богом. Але, коли двоє протилежних за статті дітей дозрівають, між ними

виникає любов. Єдність Діви і Діва, в процесі якого втрачається цнота - той момент, коли вони на мить стають Богом-творцем, роз'єднуючись. Це дві частини вмирають і знову народжується Дитина (II, 34, с.256; VII, 6, с.62).

У Піфагора і Платона - ерос - це "творчий синтез, як і вчення Платона про ідеї, яке примирило гераклітовський неперервний потік з елеатським цілісним буттям; або як було вчення про пригадування баченого доземного життя, де співіснує сократівське "пізнай самого себе" з орфічною вірою в передіснування душі" (II, 45, с.33).

За вченням орфіків, "із первісної пітьми з'явилося світове яйце, котре розкололося, породило Ероса-Протогена, який має голову бика і сяє крило, він двостатевий. Із нього вийшли всі люди, і він став джерелом світла (II, 45, с.35).

Крім космічного еросу, був ще і ерос ліричний - вони і складають історію еллінського еротизму.

У Л.В.Костенко ці дві концепції переливаються: у першій - антитеза індивідуального і космічного, у другій: споглядально-настрєвого і творчо-дієвого начал.

§2.7. Духовне сонце - мозок, інтелектуальне сонце - серце, матеріальне сонце - відображувальна система.

Л.В.Костенко "відчуває" розум людини як "один з модусів безкінечної думки", тіло людини - "як один із модусів безкінечної тривалості". Через роздуми її людина піднімається над примарним світом почуттів і знаходить спокій в досконалому союзі з Божественною сутністю. Адже саме вона, як колись великий гуманіст Б.Спіноза, позбавила Бо-

га всякої особистої характеристики і зробила Божество синонімом всесвіту" (V, 15, с.97).

Кінчався день. Сумна і тонкоброва
дивилась Марія з божника.

(VII, 6, с.118).

Очевидно, християнська Непорочна мати змушує згадати її свій єгипетський прототип - богиню Ісіду, матір Бога Сонця, слова котрої висічені на храмі Саїс: "Плід, який я приношу, - Сонце" (V, 15, с.153). Адже серед деяких арабських і персидських астрономів три зірки, які утворюють рукоятку меча Оріона, були названі магами, які схиляються перед Богом Сонця. Таким чином, езотеризм язичництва був запозичений християнством (V, 15, с.156).

Маємо на увазі сонячну кулю, яка подібно до дорослої людини, була розподілена давніми мудрецами на три окремі тіла. Згідно містиків, кожна сонячна система містить три сонця, аналогічно до трьох центрів життя будь-якої особистості. Вони називаються духовне сонце, інтелектуальне сонце і матеріальне сонце. Духовне сонце є маніфестацією сили Бога-Отця, інтелектуальне сонце випускає промені життя Бога-Сина і матеріальне сонце є знаряддя маніфестації Бога-Духа Святого. Людська природа розподілялась на три частини: дух, душа і тіло. Фізичне тіло людини розвивається і живиться матеріальним сонцем, духовна природа освітлюється духовним сонцем, інтелектуальна природа знаходить винагороду в істині світла милосердя - інтелектуального сонця. Розподілення цих трьох шарів в небесах є одним із пояснень такого цікавого факту, що орбіти планет не кругові, а еліптичні.

Не випадково язичницькі священники розглядали сонячну систему як Велику Людину і приводили аналогії цих трьох центрів активності з трьома головними центрами життя в людському тілі - мозком, серцем і відтворювальною системою (VII, 15, с.156).

У фізичному світі три тіла людини символізується трикутником кутом вверху, її триєдина духовна природа - перевернутим трикутником. Ці два трикутники подані у формі шестикілючної зірки, символізують духовний і матеріальний всесвіти, пов'язані разом в природі людської істоти, котра включає в себе Природне і Божественне: тваринна природа - земне походження, божественна - небесне і людська - медіатр.

Сонце населене расою істот, тіла яких складаються із променевого духовного ефіру, не дуже відмінного від складу палаючої кулі - Сонця. Найвеличніший і найбільш світоносний із цих сфер є Архангел Михаїл, і весь орден сонячного життя, який нагадує його і живе на сонці, називається духами світла.

Мій дід Михайло був храмобудувальник.

(VII, 8, с.381).

Як бачимо, у Л.Костенко "особистість" є міф не тому, що вона особистість, а тому, що осмислена і оформлена з точки зору міфічної свідомості (II, 49, с.76). Адже відродження означає розгортання всидисутнього Божественного в людині, так що ця Божественність може сяяти як сонце і освітлювати всіх, кого вона доторкнеться променями (VII, 6, с.14, 23, 94, 115; VII, 8, с.218, 302, 348).

§2-В. Евлівсинські і орфічні містерії.

У Евлівсинських містеріях, все, що сяє, було приписано богам, сферам і всьому сферичному - Всесвіту, Сонцю, Місяцю, іноді - успіху і Науці. Коло і всі круглі фігури - символ вічності. Сектори кіл - символи фаз Місяця, піраміди і обеліски - символи вогняного принципу і через це - богів Неба. Конус виражає сонце, циліндр - землю, фалос і трикутник (символ відтворення) означає породження (V, 15, с.79).

У А.Костенко - світ в цілому є куля, що обертається і є в своїх частинах різним ступенем кривизни (II, 45, с.278), адже "був час, коли світу не було, і наступить така мить, коли час закінчиться. Що ж було до часу і після нього: Ейдос і Ім'я. Ім'я вічний критерій, перед обличчям котрого тільки і можливі після і до" (II, 45, с.28).

Які ж були вони вродливі,
три Лади-Либеді тоді!

(VII, 8, с.29).

Як бачимо, художня модель світу А.В.Костенко стоїть і на орфічних містеріях. Адже Лебідь - це символ ініційованих в Містерії, а також символ Божественної влади, котра є прародительницею світу (V, 15, с.81-82).

Орфізм - є секретна доктрина, що відкривається через музику-Калліопу. Евридика це людство, яке одержало "брехливе" знання і занурене в підземне царство необізнаності. В цій алегорії Орфей означає теологію, котра виводить людство із мороку, але не може забезпечити його оживлення, тому що неправильно розуміє внутрішні пориви душі і не довіряє їм.

Ліра в А.В.Костенко нерідко є секретне вчення Орфея,

коли його тіло (культ) зруйновано. "Сім струн - це сім божеських істин, котрі є ключами до універсальної істини. Різні версії його смерті - різні способи знищення його вчення. Мудрість може умерти різними шляхами в один і той же час. Алегорія перетворення Орфея в лебедя означає, що духовні істини, котрі він проповідував, будуть жити в майбутні часи" (V, 15, с. 81-82).

Адже "Деміург Всесвіту, батько Вакха, Юпітер скинув Титанів для того, щоб божественна ідея не зникла повністю. Із попелу Титанів він створив людство, його мета полягає у поверненні і звільненні вакхічної ідеї, чи раціональної душі від її втілення Титанами. Юпітер, Деміург як творець матеріального Всесвіту є третьою особою Творчої Тріади, і значить, Богом смерті, тому, що смерть існує тільки у нижчих сферах, де вона править. Розсіювання уже було зроблено, і збирання повинно було відбуватися у вищих сферах форми чи розуму" (V, 15, с.84).

Що громовержцю? Що Юпітеру?

Насперечалися ущерть.

(VII, 8, с.244).

Отже зрозуміло, що людина може вести як титанічне (раціональне), так і ірраціональне (Вакхічне) існування.

§2.9. Платонівська Атлантида - символ потрійної природи Всесвіту і людського тіла.

Л.В.Костенко розглядає Атлантиду алегорично. Вона символізує потрійну природу Всесвіту і людського тіла. Десять царів Атлантиди є тетраксисом, або числом, що народжується

із п'яти пар протилежностей. Числа від 1 до 10 керують світом, а числами в свою чергу керує Монада, бо 1 - найголовніша із них.

Філософські десять островів символізують потрібну силу Вишого Божества і семи регентів, які схиляються перед його вічним троні. Атлантида - архетипова сфера: занурення означає сходження раціональної організованої свідомості в примарний хиткий світ ірраціональної смертної необізнаності, як занурення Атлантиди в людські глибини, так і біблейські історії про "падіння людини" означають духовне виродження свідомої еволюції.

Гора шумить... Було перед дощем.

(VII, 6, с.12).

В середині центрального острова Атлантиди підіймалась гора, котра відкидала тінь на п'ять тисяч стадій, її вершина стосувалась сфери ефіру. Ця гора - вісь світу, священна для багатьох народів, вона є символом голови, що виростає із чотирьох елементів тіла.

І хрест, і змія були в Атлантиді емблемами божественної мудрості (V, 15, с.91-92).

Дуже багато "уламків" містерій атлантів у стилі Л.В.Костенко. Наприклад, міф про іштар символізує сходження через сім світів, або сфер священних планет людського духу, котрий після втрати всіх його прикрас входить у фізичне тіло - Гадес, де господиня цього тіла надсилає всі скорботи і нещастя на полонену.

Жива вода - секретна доктрина - виліковує хвороби необізнаності, і дух, який сходить знову до свого божественно-

го джерела, повертає собі Богом дані прикраси і проходить вгору через сім кілець планет (V, 15, с.98-99).

Свята вода - як бузинова гуща.

(VII, 6, с.34).

Філософська смерть і філософське воскресіння є Мала і Велика Містерія (V, 15, с.99).

І входить смерть. Вона в людській подобі.

(VII, 6, с.76).

Як часто у Л.В.Костенко, вішальник є людський дух, який висить на одній нитці, що йде з неба (VII, 6, с.84; VII, 8, с.91).

Це безумовно міф як такий, чиста міфологічність як така, яка не є "принципово релігійною" (II, 49, с.98).

§2.10. Світло - духовна природа Великого Змія.

Ця легенда докладно розробляється Л.В.Костенко, як і всією світовою філософією (I, 40, с.16; II, 40, с.135; II, 63, с.116; VI, 15, с.476; VI, 17, с.314; VII, 8, с.303). У містеріях вона пов'язана з іменем вченого Гермеса, якого єгиптяни називали Тот (Тод) (V, 15, с.106-115).

Він пояснив би тодам мову тода.

(VII, 8, с.369).

Саме Гермес в книзі Тота відкрив всьому людству єдиний шлях до безсмертя. У бесіді з Розумом Всесвіту, Абсолютним повелителем всього, Гермес дізнався, що світло було формою Всесвіту, що п'ятьма, що крутиться, представляє матеріальний

всесвіт. І потім із ув'язненого світла вилилось таємниче святе олово, котре встало перед водами, що димілись. Це слово - Голос світла - піднялось із п'тьми, як стовп великий, а за ним вогонь і повітря, але земля і вода залишилися нерухомими внизу. Води Світла були відділені від вод П'тьми, води світла утворили верхні світи, а води П'тьми утворили Світи внизу. Земля і вода змішались і стали неподільними. Духовне Слово, котре називається Думка, направилось на їх поверхню, виробляючи безкінечний невпорядкований рух.

До того, як був утворений видимий всесвіт, була відлита форма. Ця форма називається Архетип, цей Архетип був у Верховному Розумі задовго до того, як почався процес творення. Побачивши Архетип, Верховний Розум був зачарований своєю власною думкою, тому використав Слово як могутній молот, він видовбав густоти в першопочатковому просторі і відлив в нові тіла зернята живих речей. П'тьма, піддавшись молоту Слова, перетворилась в упорядкований Всесвіт. Елементи були розділені на порядки, і кожний із них виробив живі істоти. Верховна Істота - Розум - чоловіка і жінку, котрі породили Слово, і Слово, підвішене між Світлом і П'тьмою, утвердилось другим Розумом, Виробником речей.

Світ незбагненний здалеку і зблизька.

Початок є. А слова ще нема.

(VII, 8, с.78).

Земля була жіночим елементом, а вода - чоловічим, і із вогню і ефіру вони одержали дух. Природа виробляє тіла за образом і формою людей. І людина приймає життя і світло від Великого Змія, із Світла був зроблений Розум, із Життя - Ду-

ша.

Дев'ять день душа ще пручається.

(VII, 8, с.56).

Після того, як нижча природа повертається до свого тваринного стану, вища природа бореться за збереження свого духовного стану. Вона піднімається до семи Кілець, на котрих посідають Сім Керманічів, і повертається здатність збільшувати і зменшувати. На другому Кільці сидить Меркурій, до нього повертається хитрість, обман і ремесло. На третьому Кільці сидить Венера, і до неї повертається і жага, і пристрасть. На четвертому Кільці посідає Сонце і йому Повелитель повертає амбіції. На п'ятому Кільці сидить Марс, якому повертається стрімкість і сміливість профана. На шостому Кільці посідає Юпітер, і йому повертається почуття накопичення і жага багатства, на сьомому Кільці Посідає Сатурн. Тоді, будучи звільненою від всіх нашарувань семи Кілець, душа приходить у Восьму сферу, а саме в кільце нерухомих зірок. Тут, звільнена від всіх ілюзій, вона знаходиться у Світлі і співає гімни Батькові голосом, котрий може зрозуміти тільки творіння чистого духу.

Коли над нею не було вже стелі,
а тільки небо, небо і зірки.

(VII, 8, с.97).

Отже, життя чи свідомість походять, витікають із матерії, але не виводяться із неї. Це і дає можливість діалектикам уникнути формально-логічного абсолютизування механізму, котрий хоча і входить в систему діалектики, але ви-

магає додатку з боку реальності понять, уже не зводиться на механічне буття і вимагає самостійного чисто діалектичного аналізу (II, 49, с.133). Матерія в нормальному порядку буття - не сутність, вона є тільки реалізація, здійснення сутності, а не сама сутність (II, 49, с.135).

§2.11. "Піраміда" - символ Всесвіту і вінець людства.

У Л.В.Костенко "піраміда" або підвищення є архетипом священної Гори, або найвищого місця Бога, котре, як вважають, знаходиться "посередині землі".

Десь кажуть, в гора, де не співають птаці.

(VII, 8, с.214).

Квадратна основа "Піраміди" є постійне нагадування про те, що Будинок мудрості був твердо заснований на непохитних законах Природи. Гностики стверджують, що вся споруда їх науки покоїться на квадраті, кутами якого є Мовчання, Глибина, Розум, Істина. Сторони Великої Піраміди дивляться на чотири головних боки світу, що означає, відповідно до Е.Леві: протилежність тепла і холоду (південь, північ), світла і пітьми (схід і захід).

Основа "Піраміди" є чотири матеріальних елементи чи субстанції, з комбінації яких створено чотирьохмірне тіло людини. Від кожного боку квадрата піднімається трикутник, який символізує божественне творіння, охоплене чотирьохмірною матеріальною природою. Якщо кожна сторона основи розглядається як квадрат, із котрого виходить трьохмірна духовна сила, сума сторін чотирьох поверхонь (12) і чотирьох гіпотетичних квадратів (6) складає основу 27, священне число

нижнього світу. Якщо це число скласти з трьома сімками, то вийде 49, квадрат 7, число Всесвіту (V, 15, с.128).

Десь наше зерно - гори золоті.

(VII, 8, с.339).

Дванадцять знаків Зодіаку, подібно Правителю нижніх світів, символізуються дванадцятьма відгуками чотирьох трикутників-поверхонь Піраміди. Всередині кожної поверхні - звір Іезекиля, і структура як ціле стає Херувимом. Три головні камери "Піраміди" співвідносяться з серцем, мозком і відтворювальною системою - духовними центрами людської конституції. Трикутна форма "Піраміди" також подібна позі тіла, яку вона набуває під час давніх медитативних вправ. Містерії вчать, що божественні енергії від богів сходять на вершину піраміди, що уподібнюється перевернутому дереву, з кроною внизу і з корінням зверху.

Дерева, неприкаяні, як ми.

(VII, 8, с.336).

Отже, ми спостерігаємо, що "міф - в розгорнуте магічне ім'я. Діалектика міфу може бути з метою простоти і однозначності зведена до діалектичного взаємостосунку імені і сутності (II, 49, с.218).

§2.12. "Табличка Бембо" - світ, розгорнутий Бог.

Саме діалектика імені і сутності і відображена у знаменитій "Табличці Бембо" (V, 15, с.184), у якій і відбита вся попередньо згадана символіка А.В.Костенко. Всередині ми бачимо сонце, означене через Міць, і нижче - печать Соломона:

над хрестом - шестикутник, який складається із двох трикутників, накладених один на один, нижчий із котрих світлий, верхній - темний. А вся структура є складним символом Венери. Ібісоподібній фігурі він віддає три темні планети: Венеру, Меркурій, Марс, які розміщені по вершинах темного трикутника, що означає вогонь. Вона вчить перш за все світотворенню в його потрібному аспекті: архетиповому, інтелектуальному, чуттєвому. Вище божество показується рухомим від центру до околиці всесвіту, що зроблений, як із почуттєвих, так і із неживих речей, які оживають, дякуючи верховній силі, котру називають Отцем Розуму, і яка представлена потрібним символом. Тут також показані три тріади Верховного Божества, кожна із котрих маніфестує певні атрибути, що називаються основою всіх речей.

В Табличці також показані божественні створіння, Отці Джерел, котрі допомагають Отцю Розуму керувати Всесвітом. На верхній панелі - Правителі світів, кожен зі своїм вогненным, ефірним і матеріальними знаками. Тут знаходяться боги сфер, а також Цонія і Ацонія, що переходять з місця на місце і працюють над всіма субстанціями; вони згруповані разом у вигляді фігур обох статей зі звернутими до їх верховного божества лицями (V, 15, с.181).

Отже, діалектика художнього мислення А.В.Костенко ніяк не виправдовує ні голого матеріалізму, ні голого спіритуалізму. Вони в неї виправдані тільки міфологічно, неміфологічну видимість вони мають тільки тому, що їх звичайно беруть не на стадії міфології, а на стадії догматичного богослов'я (II, 49, с.136).

Таким чином, все виявляється у всьому. Всі видимі тіла

чи елементи виявляються невидимими зірками чи духовними елементами, подібним же чином зірки виявляються складеними із цих тіл, зірки є ангелами, а ангели зірками, ангели в Бозі, і Бог у всіх них. Все божественне в Божестві, ангельське в ангелах, тілесне в тілесному світі і навпаки. Точно так же, як насінням є вирощене дерево, так і світ є розгорнутий Бог (див. дет. VII, 8, с. 181; V, 15, с. 153).

Адже за єгипетськом і халдейськом філософієм є сім тілесних світів (тобто світів, котрими керують інтелектуальні сили): I - вогонь, II, III, IV - ефірні, V, VI, VII - матеріальні. Сьомий світ називається земним, який ненавидить світло, розташований він під Місяцем і містить в собі матерію під назвою Фундус, або основа (V, 15, с. 101). Три триади чи отецька основа на центральній панелі представляють мовчазних Спостерігачів, три невидимі частини природи людини, дві панелі з будь-якого боку - це чотирьохмірна нижча природа людини. В центральній частині 21 фігура. Це число, присвячене Сонцю, яке складається із трьох великих Сил, кожна із котрих має сім атрибутів і за кабалістичною процедурою 21 зводиться до трьох чи Великої Триади (V, 15, с. 103). Таким чином, перед нами міф, який не є метафізичною побудовою, а чисто речова дійсність, яка є одночасно і відстороненість від звичайного ходу явищ і яка саме тому і містить в собі різний ступінь ієрархійності (II, 49, с. 185).

§2-13. Піфагорійська система чисел.

Саме піфагорійська система чисел поглиблює ту думку, що людина і Всесвіт зроблені за подобою Бога. Всі сидеричні тіла є живими і що форми планет і зірок є просто дуги, як

видима людська форма є носієм невидимого духовного організму, котрий і є в реальності усвідомлюючий індивід.

Замкнулось коло - Вихід замуруваний.

VII, 8, с.125).

Одиниця і двійка не вважались числами у піфагорійців, тому що вони представляють дві надсвітлові сфери. Піфагорійські числа починаються з трійки і трикутника і четвірки квадрата. Складені між собою і плюс 1 і 2, вони дають число 10, велике число всіх речей, архетип Всесвіту.

Для того, щоб бути цілком симетричним, геометричне тіло повинно мати рівне число граней, які зустрічаються в кутах, і ці грані повинні бути правильними багатокутниками, тобто фігурами з рівними сторонами і кутами. Піфагор був першим, хто зробив найбільше відкриття, що є тільки п'ять таких тіл. Платон у "Каноні" це застосував і розширив, Кеплер (1596) для того, щоб продемонструвати платонівську доктрину, що Всесвіт складається з п'яти правильних тіл, запропонував таке правило: "Земля є коло - виміривач всього. Навколо нього описується додекаедр, і сфера, що його описує, буде Юпітером. Навколо Юпітера описується куб, і сфера навколо нього буде Сатурн, і коло всередині нього буде Венерою. Впишемо у Венеру октаедр, коло, що всередині буде Меркурієм (V, 15, с.225).

У інтерпретації сучасної наукової думки це твердження має такий вигляд:

"Перш за все, ми маємо сферу, в котрій є своя земля, вода, повітря і вогонь. Це відстань до Місяця.

Це те, що ми повинні вважати одиницею, і що може бути

назване однорідним простором. Далі йде віддаль від Місяця до Сонця, котра визначається числом 2, ще далі Венера - 3, Меркурій - 4, Марс - 8, Юпітер - 9, Сатурн - 27. Все це замкається ще одним колом - колом нерухомих зірок. Сфери, починаючи з Місяця, переважно неоднорідні за своїм простором, так як це - сфери вогню" (II, 45, с.301).

А.В.Костенко "на боці" Піфагора, котрий запевняв, що вогонь є найважливішим із всіх елементів, що центр є найбільш важливою частиною кожного тіла і що точно так же, як вогонь Вести знаходиться всередині оселі, так і середина Всесвіту представляє палащчу сферу небесного сяяння. Цю центральну кулю він назвав замком Юпітера, або Кулею Єдності, Великою Монадою, або віттарем Вести. Так як число 10, будучи священним символом суми всіх частин і завершеності всіх речей, для Піфагора було природнім розподілити Всесвіт на десять сфер, які символізуються десятима концентричними колами. Центр цих кіл був у центрі кулі Божественного Вогню, потім йшли сім планет. Земля, ще одна таємнича планета, яка називається Антихтоном, котра ніколи не буває видимою (V, 15, с.229).

Саме теорія Всесвіту як людини відбилась у піфагорійській системі чисел.

Одиниця: розум, добро, вмістилище матерії, Бог, бо є початком і кінцем всього (V, 15, с.239).

і запечалля на душі одне.

(VII, 6, с.12).

Дуада: дух, зло, нерівність, нестабільність, одруження, душа, наука (V, 15, с.239).

ось ти, ось я, тепер нас буде двоє.

(VII, 6, с.37).

Тріада: мудрість і розуміння, дружба, мир, справедливість, благорозуміння, добродійність.

Три дні дані на розмисли мені.

(VII, 6, с.27).

Монада є символ Божественного отця, а дуада Великої матері (I, 1, с.161; VI, 24, с.13). Тріада, будучи зробленою із них, є, відповідно, андрогінною і символізує той факт, що Бог породжує Свої світи із себе і його творчий аспект завжди символізується трикутником.

Тетрада: душа людини складається із тетради, при цьому чотири сили душі - це розум, наука, думка і почуття. Тетрада пов'язує всі речі, числа, елементи і сезони.

Пентада: священний символ світла, здоров'я і життєвості. Вона символізує п'ятий елемент ефір, тому, що він вільний від впливу чотирьох нижніх елементів. Це символ Природи, тому, що будучи помножена сама на себе, вона повертається до себе, точно так же зерна пшениці, що народжуються у формі насіння, проходять через Природний Процес, відтворюють насіння пшениці у вигляді кінцевої форми свого власного росту.

либонь хватило б і на п'ять Полтав.

(VII, 6, с.8).

Для філософів було звично приховувати елемент землі під символом змія, багатьом героям доручалось іти і вбити змія.

Тоді вони витягували свій меч (монаду) і втикали його в тіло змія (тетради). Цим завершувалось формування пентади, символу перемоги духовної природи над матеріальною. Чотири елементи символізувались в біблейських писаннях чотирма ріками, які витікають із саду Едема.

Гексада - символ форми форм, складового Всесвіту і виробником душі.

Пентада - число релігії, життя, символ керування і судження, голосу, звуків, та що веде речі до їх кінця.

Огдоада - число першого кубу, що має вісім вершин і таємниче число, що асоціюється з Евлівсинськими містеріями Греції і Кабірськими містеріями Самофракії.

Еннеада - число людини, називається межею, обмеженням, тому що збирає всі числа всередині себе. Це сфера повітря, тому що вона оточує числа так, як повітря оточує землю.

Декада - природа числа. Називається небом і світлом, тому що перше включає друге. Асоціювали її з Атласом, тому, що він несе числа на своїх плечах і єдиним Богом (V, 15, с.242-244).

Таким чином, в кожний окремий момент життя А.В.Костенко бачить відразу п'ять моментів, які абсолютно ототожнюються в одній миті, її "лику", і розрізняються тільки в абстракції.

- 1) відсторонена ідея цього життя;
- 2) потік життя, що тече і втілює цю ідею і неначе зречвлено розмальовує її в нову живу даність;
- 3) ідеальний стан, коли він максимально виразив свою відсторонену ідею;
- 4) перший момент в світі третього, відсторонене вираження ідеалу;

5) другий момент в світі третього, або додавання до пустої алогічної тривалості, яка одержується від ідеалу, коли він стає реально-життєвим ликом особистості (II, 49, с.169).

Як бачимо, "символ є така річ, котра означає те саме, що вона є по суті" (II, 49, с.186).

§2.14. Символізм людського тіла.

Це досить глибоке джерело давніх знань, яке є визначальним стилеутворюючим фактором А.В.Костенко. В центрі його - поняття світової душі, яке іде від Платона, сформульоване в "Timei": "Коли весь склад душі утворився за думкою Творця, коли побудував він всередині її все тілоподібне і, склавши середину з серединою, привів з нею у згоду. І душа, розлившись повсюди від зосередженості до крайнього Неба, покривши його навколо і обертаючись сама в собі, вступила в божественний початок неперервного і розумного життя на весь час. І Тіло неба зробилось кінечним, видимим, але сама душа, учасниця мислення і гармонії, залишилась незрима, як найкраще із творінь, народжене найкращим із доступних одному мисленню вічних істот. Вона змішана із природи тотожності і природи іншого, із сутності - і із цих трьох частин, вона розділена і зв'язана пропорційно і обертаючись навколо себе самої душа, при дотику з чим-небудь, що є тією чи іншою сутністю, що розкладається чи неподільна, дією всієї своєї природи відкриває, чому що тотожне і від чого відмінне, до чого особливо, де, як і коли може що стосуватися, діяльно чи бездіяльно, кожне до кожного.

І коли це мислення, однаково істинне в додатку до то-

тожнього і різного, піднімаючись тихо і безшумно в колі, що саморухається, звертається до чуттєвого, а колообіг іншого в своїй правильній течії сповіщає про те всій душі - тоді з'являються стійкі і вірні думки і передбачення, а коли звертається вона до розумового і дає знати про те колообіг, тотожнього, що діє ретельно - необхідно, одержується розуміння і знання" (II, 46, с.579). Це, безперечно, має прямий зв'язок з язичницькою концепцією людини: "Людина є малий світ - мікрокосм всередині великого Всесвіту. Подібно до зародка, вона підвішена всіма трьома духами матриці мікрокосму, і в той час, як її тілесне єство (земне тіло) знаходиться в постійній згоді з її рідною планетою, її астральна душа живе в унісон з сатиричною (світовою) душею. Пронизуючий світ елемент заповнює весь простір і сам є простором, тільки в безмежжі безкінечним, що стосується третього духу божественного, то що він є, якщо не безкінечно малий промінь, один із багаточисленних променів, що виходять від Вищої і Найвищої причини - Духовного Світла Світу?"

Це є триєдиність органічної і неорганічної природи - духовного і фізичного, в котрому три існують в одному і про котре Прокл говорить: "Перше, Монада, є вічний Бог; друге - вічність; третє, парадигма чи структура всесвіту, всі три складають інтелігібельну Тріаду" (V, 15, с.248).

І людина, і Бог мають подвійну конституцію, вища частина котрої невидима, а нища видима. Є також проміжна сфера, де зустрічаються обидві частини. Точно так же, як духовна природа Бога управляє її об'єктивною універсальною формою, котра є насправді кристалізацією ідеї, так і духовна природа людини є невидима причина, яка контролює силу її видимої ма-

теріальної особистості.

Боже мій, Боже мій, Боже! Душу врятуй від грабунку.

(VII, 8, с.217).

Очевидно, що дух людини має до тіла те ж саме відношення, що Бог до об'єктивного Всесвіту.

У відповідності з іншою концепцією давньої мудрості (V, 45, с.252) всі тіла, матеріальні чи духовні, мають три центри, які греками названі верхній, середній і нижній. Вони представляють три сонця чи три аспекти одного сонця - центри променевості. Вони також мають аналогії в трьох головних центрах людського тіла, котрі подібно до фізичного всесвіту, представляють витвір Деміурга: "Перше із них сонце аналогічне світлу, яке знаходиться прямо в сонці; друге - аналогічне світлу, яке відходить від сонця, і третє - благості, яка повідомляє цим світлом інші речі" (V, 15, с.252).

Точно так же, як світло є ознакою життя, котре і є його джерело, так і розум є ознакою духу, а активність в нижчій площині - ознакою розуму. Таким чином, розум є ознакою серця, а відтворивальна система в своє чергу - ознакою розуму. Відповідно духовна природа символізується здебільшого серцем, інтелектуальні сили - відкритим оком (котрє символізує шмишкоподібну залозу чи око Циклопа, і є двуликкий Янус язичницьких містерій),

А інтересно, як цілує Янус?

(VII, 8, с.102).

відтворивальна система - символ квітки, палки, чаші чи руки (V, 15, с.252).

Людина є суттєво неперервний і безсмертний принцип,

тільки її тіло проходить колообіг народжень і смерті. На протязі кожного періоду земного життя реальність, котра мешкає в нереальності,

І десь над гранями свідомості
є те, чого іще нема.

(VII, 8, с.104).

повинна бути звільнена смертю і просвітлінням від своєї тимчасовості. Чотири тілесних центри приписані елементам, сім життєвих органів - планетам, дванадцять головних частин - знакам Зодіаку, невидимі частини божественної природи людини - різним божествам і прихований Бог маніфестує себе в кістках.

Поскільки фізичне тіло має п'ять різних і важливих кінцівок: дві ноги, дві руки і голову, остання із котрих керує першими чотирма, число 5 прийнято як символ людини. Чотирма своїми кутами чи сторонами піраміда символізує руки і ноги, а своєю вершиною - голову, що указує на те, що раціональна сила контролює чотири ірраціональні сторони. Руки і ноги представляють чотири елементи: дві ноги - землю і воду, дві руки - вогонь і повітря. Мозок символізує священний п'ятий елемент ефір, котрий контролює і поєднує останні чотири. Якщо ноги розташовані разом, а руки нарізно, тоді людина символізує хрест з раціональним інтелектом в голові, чи верхній кінцівці.

Пальці на руках і ногах мають спеціальне значення. Пальці на ногах представляють Десять Заповідей фізичного закону, а десять пальців рук представляють Десять Заповідей духовного Закону. Чотири пальці кожної руки представляють чотири елементи, а три фаланги кожного пальця представляють

розчленування елементів, так що в кожній руці є дванадцять частин, аналогічних знакам Зодіаку. Дві фаланги і основа великого пальця означають триєдине Божество. Перша фаланга відповідає творчому аспекту, друга - охоронному, а основа - відповідальному і руйнівницькому аспектам. Коли руки поєднанні разом, у нас є 24 Старійшини і 6 днів Творення.

Зрозуміло, що у А.Костенко розподіл тіла на дві половини теж має символічне значення: права розглядається як світло, а ліва - як п'тьма, а світло співвідноситься з духовністю, а темна з матеріальністю. Світло є символом об'єктивності, а п'тьма - суб'єктивності. Світло є проявленням життя, і відповідно воно підпорядковане його ієрархії. Первинною по відношенню до світла є п'тьма, в котрій світло існує тимчасово, в той час як п'тьма існує постійно. Оскільки життя передує світлу, його символом є п'тьма, котра розглядається як покривало, призначене вічно приховувати справжню природу абстрактного і недиференційованого Буття.

Ти дома, тільки в невідомості.

(VII, 8, с.104).

Обличчя складається із природної троиці: очі символізують духовну силу, котра розумує і осягає; ніздрі - охоронну, оживляючу силу Деміурга в нижньому світі. Перша сфера існує вічно і є творчою; друга сфера відповідає містерії творчого дихання, третя сфера - творчому слову. Матеріальний Всесвіт був зроблений словом Бога, сімома творящими силами або голосними звуками, котрі виникли і стали існувати в результаті вимовляння слова. Вони стали сімома Елохім, чи божествами, чия владом і умінням був організований нижчий світ. Іноді

Божества символізувались ухом і оком, носом чи ротом.

Першою визначалась свідомість, другим - божественний інтерес, третьою - божественна життєвість, четвертою - заповіді Бога (V, 15, с.257).

Детальніше про символізм людського тіла (II, 49, с.256-260; V, 15, с.257).

А.Костенко показує, як при народженні Тільки третя частина Божественної Природи людини тимчасово відокремлюється від свого власного безсмертя і прирікає себе на сон фізичного народження і існування, оживляючи власним зоряним ентузіазмом тіло із матеріальних елементів, частину матеріальної сфери. Після смерті ця втілена частина пробуджується від сну фізичного існування і поєднує себе знову зі своїм вічним існуванням. Це періодичні сходження духу в матерію вона і мислить колесом життя і смерті чи колообігом життя.

§2.15. Легенда про Хірама.

Для А.В.Костенко, як і для ініційованого Будівника, ім'я Хірам Абіф означає "Мій отець, Універсальний Дух, єдиний в сутності, потрійний в аспекті" (V, 15, с.263-275).

Вихідне слово Хірам є корінним, і складається із трьох приголосних: Хет, Рем, Мем. Хет означає Хомах, сонячне світло, тобто універсальний, невидимий, холодний вогонь Природи, приваблюваний Сонцем, котрий проявляє себе через світло і посилається нам і іншим планетарним тілам, які належать Сонячній системі. Рем означає Руах, тобто Дух, повітря, вітер. Засіб, котрий переносить і збирає світло в незчислену кількість фокусів, в той час як сонячні промені

світла збуджуються круговими рухами і проявляють себе через тепло і горячий вогонь. Мем означає маджим, воду, вологість і навіть, скоріше всього, Матір води, тобто Радикальну вологу. Ці три складові Універсального Агента чи вогню Природи виражаються в одному слові Хірам. Він є Платонівською Ідеєю (архетипом людини). Як Адам після падіння символізував ідею людської деградації, так і Хірам через своє воскресіння символізує ідею людського відродження.

Існує достатня подоба між масонським Хірамом і Кундаліні індуського містицизму (V, 15, с.273). Цю легенду Л.В.Костенко "бачить" як історію невлаштованості самої філософії.

Як інститут поширення етичної культури язичницькі містерії були архітектором цивілізації. Їх сила і благородність, їх гідність були персоніфіковані в Хірамі Абіффі, Майстрі Будівнику, але вони стали жертвою нападу збоку згаданої вище трійці - держави, церкви і натовпу. Вони були розвінчані державою, котра заздрила їх багатству і владі, ранньою церквою, що боялася їх мудрості і солдатнею, що нацьковувались церквою і державою. Точно так же, як Хірам, коли він був піднятий із могили, прошепотів Слово Майстра Масона, котре було втрачене після його Передчасної Смерті, так і відповідно до доктрини філософії, воскресіння давніх містерій буде полягати знову у відкритті того секретного вчення, без котрого цивілізація повинна залишатися в стані духовного хаосу і невизначеності.

Людство буде вчитися тому, що Хірам (Істина) лежить в кожному атомі Космосу, що кожна форма є символ і кожний символ є могила вічної істини. Через освіту, духовну, розумову,

моральну і фізичну людина навчиться звільняти живі істоти від безжиттєвих оболонок. Смертні надії, смертні устремління, смертні добродійства піднімуться з могил і Дух Краси і Дух Доброти, які постійно вбиваються необізнаністю людей, знову будуть Майстрами Роботи. І тоді сядуть мудреці на трон Всемогутніх, і боги підуть рука об руку з людьми.

Попутним вітром нап'яті вітрила.

(VII, 5, с.162).

Отже, поскільки сутність своє найвище вираження знаходить в імені своєму - повідомляється тварності і ім'я сутності, а поскільки ім'я сутності є взагалі принцип осмислення для сутності - повідомлення сутності тварності і згинає її на тварність, є, взагалі говорячи, процес поіменування тварності. Звідси творення відбувається шляхом називання імен словом і словами. Назвати - для сутності означає створити. Пом'янути що небудь для сутності означає врятувати його" (II, 49, с.227). Цей засіб А.Костенко постійно осмислює і постійно використовує.

§2.16. Піфагорійська теорія музики і кольору.

А.В.Костенко вдалось розглянути Всесвіт як великий монохорд з однією струною, прикріплений верхнім кінцем до абсолютного духу, а нижнім - до абсолютної матерії, як це було у Піфагора.

Струна натягнута між небом і землею.

(VII, 8, с.437).

Перша сфера була емпіреями, або ж сферою нерухомих

зірок, котра була помешканням безсмертних. З другої по дванадцяті були сфери: Сатурна, Юпітера, Марса, Сонця, Венери, Меркурія, Місяця, вогни, повітря, води і землі. Цей порядок семи планет (Сонце і Місяць розглядалися в старій астрономії як планети) тотожний символізму підсвічника у євреїв. Сонце в центрі в якості головного стовбура з трьома планетами по боках. Сатурн, найбільш далека планета, давав найнижчий звук, а Місяць, найближча планета, давав найвищий звук. Звуки семи планет і сфери нерухомих зірок разом з тим, що над ними (Антихтон), є дев'ятьма музами, а їх сумісна симфонія називається Мнемозиною. У греків перші небеса вимовляють священний голосний звук альфа, другі - епсілон, треті - ета, четверті - іота, п'яті - омікрон, шості - іпсілон, сьомі - омегу.

Сім струн завжди співвідносяться з сіма органами людського тіла, з сімома планетами.

У Піфагорійському тетраксісі (V, 15, с.290) перші три точки символізують потрійне Біле Світло, котре є Божественною Главою, що містить потенційно як Світло, так і колір.

Останні сім точок символізують кольори спектру і ноти музичної шкали. Кольори і тони є активними творчими силами, котрі, виходячи з Першої Причини, установлюють Всесвіт. Ці сім розділені на дві групи - три і чотири точки. Вища група із трьох точок стає духовною природою, створеною всесвітом, нижча група із чотирьох точок проявляє себе, як ірраціональна сфера, або нищий світ.

Найбільш сприйнятлива система, яка впорядковує взаємодію планет, кольорів і музичних нот, заснована на законі октави. Слух має більш широку сферу, ніж зір, тому що в

той час, як вухо може реєструвати від дев'яти до одинадцяти октав, око може реєструвати тільки сім фундаментальних кольорових тонів, одним тоном менше октави. Червоний колір, таким чином, як найнижчий в кольоровій шкалі, відповідає до, першій ноті музичної шкали; оранжевий - ре, жовтий - мі, зелений - фа, блакитний - соль, синій - ля, фіолетовий - сі. Восьмий кольоровий тон, який вимагається для завершення шкали, повинен бути уже в більш високій октаві і уже червоний (V, 15, с.290).

Не всі ідуть віками безборонно
від до, ре, мі, фа, соль, ля, сі
до партитури маршу похоронного.

(VII, 5, с.173).

Коли кольори співвіднесені з дванадцятьма знаками Зодіаку, вони впорядковуються як списи колеса. Овен відповідає чисто червоному. Тілець - червоно-оранжевому. Близнюки - чисто оранжевому, Рак - оранжево-жовтому, Лев - чисто жовтому, Діва - жовто-зеленому, Терези - чисто зеленому, Скорпіон - зелено-синьому, Стрілець - чисто синьому, Водолій - чисто фіолетовому, Риба - фіолетово-червоному.

О.Блаватська співвідносить кольори з симетричною конституцією людини, сімома станами матерії. До стає Марсом, ре - Сонцем, мі - Меркурієм, фа - Сатурном, соль - Юпітером, ля - Венерою, сі - Місяцем (див. V, 15, с.291).

Колір	Принципи, або людина	Стан матерії
Фіолетовий	Чава, або Ефірний	Ефір
Синій	Вищий Манас, або Духовний Розум	Критичний стан називається Повітрям
Блакитний	Ауричне покриття	Потік чи Пара
Зелений	Вищий Манас, або Тваринна душа	Критичний стан
Жовтий	Будхі, Духовна Душа	Вода
Оранжевий	Прана, або життєвий Принцип	Критичний стан

Таким чином, зрозуміло, що справді "спілкування інобуття і сутності можливе тільки в сфері змісту, ідеї, тобто перш за все імені" (II, 49, с.229).

§2.17. Символіка риб, комах, плазунів і птахів.

У стильовій системі А.Костенко риба символізує Троицю, як у ранніх християн. Зокрема кит був символом Бога-отця, котрий, коли нерозважливий пророк упав за борт, прийняв Іону в свою власну природу, поки не було досягнуто безпечне місце: "риба-велетень" представляє пільму необізнаності, яка поглинає людину, коли її змиває з корабля (народження) в морі (життя)" (V, 15, с. 208).

Метелик (Психея - дівчина з крилами опалового кольору) символізує людську душу, ті її стадії, котрі вона проходить для того, щоб розгорнути свої сили для польоту.

Невідроджена людина "необізнана і безпорадна, символізується стадією між митцем і личинкою, людина, що шукає істину і занурена в роздуми, символізується стадією між ли-

чинкою і куколкою (гробниця матері). Третя стадія від куколки до дорослої особи, звідки виходить дорослий метелик, символізує розвинену просвітлену душу ініційованого, який піднімається із могили своєї основної природи" (V, 15, с.305).

Змія - це символ мудрості, що веде людину до самопізнання. Дерево, яке росте серед саду Едема, представляє вогонь в спині; знання того, як використовувати цей вогонь і є дар Великого Змія. Воупереч протилежним ствердженням, змія є символ і прототип Універсального Спасителя, котрий іскупляє світи. Чи не є мідний змій предтечею майбутньої розп'ятої людини?

Два посланця бога Одина - ворони, іменуються думкою і пам'яттю.

Орел представляє сонце в його матеріальній фазі, а сокіл взагалі символ сонця.

Голуб асоціювався з божествами, котрі володіли відтворивальними аспектами - це емблема мудрості, автор четвертого Євангелія і Апокаліпсису називався Іоаннесом (V, 15, с.314).

Фенікс - символ безсмертя людської душі, тому що точно так же, як фенікс народжується із мертвих сім раз по сім, духовна природа людини знову і знову триумфально виникає із свого фізичного тіла.

§2.18. Символіка тварин.

Лев посвячений сонцю, чиї промені символізуються коштам гривом. Алгоритмічній містерії означають, що сонячна енергія відкриває насінневий стрічок, звільняючи життя, що в ньому міститься (V, 15, с.318).

Бик є символом не тільки сонячної людини, але, оскільки весняне рівнодення відбувається в сузір'ї Тільця, іменується відкривачем року. Утоплення бика є символом вічного оновлення. Священний білий бик був також емблемою ініційованих, яка означала одухотворені матеріальні тіла, як людини, так і Природи (V, 15, с.320).

Вовк асоціюється з принципом зла із-за його печального витья і злісності природи. В храмі Асгарда боги під керівництвом Одина в колі вогню воюють в останній битві проти хаотичних сил. З піном люті вовк Фенрир пожирає Одина, руйнуючи таким чином одиничний всесвіт.

Навантажений кінь є символом людського тіла, що несе свою ношу духовної конституції. Крилатий кінь і чарівний килим символізують секретну доктрину і одухотворене тіло людини. Дерев'яний троянський кінь, що вміщує в себе загін, готовий до захоплення міста, це людське тіло, що приховує в собі безкінечні можливості (V, 15, с.324).

§2.19. Символіка квітів, рослин, фруктів і дерев.

Троянда і лотос у А.Костенко, як і у міфології Індії і Єгипту, є символом йоні, які означають материнську таємницю творення, а Великоднева Лілія розглядається як фалічний символ.

Квітка лотоса - це символ закручених вихрів духовної енергії, локалізованої в різних точках хребта, котрі називаються чакрами, що означає колеса, які крутяться.

Сім із чакрів мають першочергову важливість і відповідають нервовим вузлам: куприковий вузол - чотирипелюстковий лотос, простата - шестипелюстковий, надчеревний

вузол і пупок - десятипелюстковий, сердечний вузол - дванадцятипелюстковий, глотковий - шістнадцятипелюстковий, печеристий - двопелюстковий, шишкоподібна залоза - тисячепелюстковий. І як лотос існує в трьох елементах (вода, земля, повітря), так і людина живе в трьох світах - матеріальному, інтелектуальному і духовному.

Дерево також розглядається як символ мікрокосму, тобто людини. У вищому ступені освячені філософи і жерці часто іменуються деревами чи людьми дерев (V, 15, с.333).

Хоча людство (алегорія Адама і Єви в Саду Едема) все ще блукає в світі добра і зла, воно прийде до досконалості і з'їсть плоди з Дерева Життя серед ілюзорного саду земних речей. Дерево Життя є підходящим символом Містерії, і скуштувавши його плодів, людина одержує безсмертя.

Дуб, сосна, ясен, кипарис і пальма є п'ятьма деревами великої символічної ваги (V, 15, с.334). Особливо вічнозелені поважаються і використовуються в якості важливої символіки. Наприклад, у А.В.Костенко символ акації цікавий в чотирьох різних проявленнях:

1. як емблема весняного рівнодення;
2. символ чистоти і невинності;
3. символ людського безсмертя і відродження;
4. як емблема містерій (V, 15, с.339).

Як холодно! Акація цвіте
Стоїть як люстра над сирим асфальтом
Сумної зірки око золоте.

(VII, 5, с.119).

Таким чином, у А.Костенко "вся енергія сутності несе на

собі весь зміст сутності і є не більше, як його вираження для всякого інобуття, ім'я є розумно-ефірна енергія, тобто воно магічне" (II, 49, с.232).

§2.20. Символіка каменів, металів, коштовностей.

Кожний із чотирьох первісних елементів у А.Костенко, відповідно до поглядів давніх філософів, має аналог у земній конституції людини. Скелі і земля аналогічні кісткам і плоті, вода різним рідинам, повітря - газам і вогонь - тілесному теплу. Так як кістки є каркасом, на котрому тримається тілесна структура, вони можуть вважатися виразною емблемою духу цієї божественної основи, на котрій тримається вся структура розуму, душі і тіла (див. V, 15, с.343).

І тінь Сізіфа, тінь моєї долі

І камінь в прірву котиться з-під ніг.

(VII, 8, с.180).

Як відомо (V, 15, с.338), Сонячна система була організована силами, які діють ззовні всередину, від великого кільця сфери Сатурну. І поскільки початок всіх речей знаходиться під керуванням Сатурна, найбільш важливим висновком є той, що перші форми поклоніння були зв'язані з ним і його символом - каменем. Таким чином, внутрішня природа Сатурна синонімічна тій духовній скелі, на котрій будується основа Сонячного Храму, її протилежність чи нижча октава представлена у вигляді земної скелі, планети Земля, котра підтримує на своїй нерівній поверхні все різноманіття земного життя.

Оце і є найперша із причин
Бо хоч би як хто п'явся на котурни -
всі народились кожен хто під чим -
лиш геній народився під Сатурном.

(VII, 8, с.480).

Тілесний, холодний отець, камінь породжує із себе яс-
краве сяяння - Сина, новонароджене полум'я, залишаючи свого
родителя, стає найбільшим і найтаємнішим із всіх
релігійно-філософських символів стильової системи А.Костенко
(див.дет. V, 11). Вона неодноразово підкреслила, що є насп-
равді філософським каменем, тому що філософія уподібнюється
магічному дорогоцінному каменю, дотик котрого перетворить
основні субстанції в безцінні скарби на зразок його самого.
Мудрість - порошок проєкції алхіміка, котрий тисячі частинок
своєї великої необізнаності перетворить в субстанцію
просвітління.

моє творіння, пригадай мене.

Я - Рустичі, я - рустика, я - камінь.

(VII, 8, с.485).

Десять заповідей - це десять дорогоцінних каменів, ки-
нутих Святим в сапфірове море Буття і є глибиною матерії,
відображення цих скарбів, видними як закони, що керують
підмісячними сферами.

Це та сама декада, котрій поклонялись піфагорійці у
формі тетраксиса, сперматичних точок, трикутника, який
відкриває ініційованому всю роботу космічного влаштування.
Тому що десять - число досконалості, ключ до творіння,
власний символ Бога, людини і Всесвіту.

Це відбивають і скрижалі: права скрижалі Закону означає

Яхин і Білий стовб світла, ліва - Боаз, темний стовп мороку. Ці два стовби відповідно означають активне і пасивне вираження Божественної енергії, Сонце і Місяць, Світло і пільму, добро і зло. З одного боку велика колона інтелекту, а з другого - мідний стовп плоті. Між ними стоїть прославлений йудець, котрий не може досягти цього стану без попереднього страждання на хресті, який утворюють ці два стовби: мудрість і любов в їх найбільш високому виді; підкреслюють всезагальний порядок творення, як світського, так і надземного (V, 15, с.388).

Особливо привертає в художній моделі світу А.Костенко кришталева куля, вона має потрійне значення:

- 1) кришталеве Всесвітнє Яйце, в чиїх прозорих глибинах здійснюються творіння;
- 2) власна фігура Божества до його занурення в містерію;
- 3) ефірна сфера світу, чия прозора сутність вміщує в собі досконалий образ всієї земної активності.

А колесо, а колесо, а колесо!

Торкнеш його - подумати кортить

чого ж ото крутитись в тому колесі,

а чи не краще колесо крутить?!

(VII, 5, с.66).

Таким чином, "зміст сутності тріадний на фоні софійного. Те і інше - тріада і тетрактида, дана, крім того позаінтелігентно. Нарешті, сама інтелігенція мислиться як різний ступінь інтенсивності самосвідомості" (II, 49, с.231).

§2.21. Подвійна природа: земля, вогонь, повітря, вода.

А.Костенко у чотирьох елементах, відомих давнім, знаходить тонкий газоподібний елемент, грубу тілесну субстанцію. Повітря - це відчущавча атмосфера і невідчущавча летюча субстанція, котра може бути названа духовним повітрям.

Вогонь є видимим і невидимим, розрізнявальним і нерозрізнявальним. Це духовне ефірне полум'я, яке проявляє себе через матеріальне і субстанціональне вогнище. Вона піднімається як таке, що складається із густої рідини і потенційної сутності рідкої природи. Земля також має дві суттєві частини, нижча із яких нерухома, земна, а вища проріджена і рухома, віртуальна.

Загальний термін - елементи - прикладається до нижчих чи фізичних фаз цих чотирьох первісних елементів, а термін - стихійні сутності - до їх невидимих духовних складових (V, 15, с.375-382; VII, 8, с.84).

§2.22. Життєва сила, археус, астральне світло чи духовне повітря.

У А.Костенко чітко визначається одна життєва субстанція природи, на котрій засновані всі речі. Вона називається археусом, або життєвою силою, котра є синонімом астрального світла чи духовного повітря давніх. "Світло приховане в універсальному ефірі, котрий випромінюється із центрів, котрі, накопичивши його, направляють світло на рух повітря, утворюючи тим самим творячі тони, астралізоване світло в зірках, оживлене в тваринах, олюднене в людях, світло, котре вирощує всі рослини, змушує блищати всі метали, творить всі форми природи і урівноважує все через закони універсальної симпатії. Це світло, котре проявляє природу магнетизму, про-

роковану Парацельсом, світло, котре пронизує кров, будучи виділеним із повітря, котре вдихується і розподіляється легенями" (дет. V, 15, с.420-422).

Ця життєва енергія походить із духовного тіла землі. Кожна створена річ має два тіла, одне із котрих невидиме, а друге - видиме. Перша складається із ефірних аналогів фізичної форми. Вона складає оболонку археуса і може бути названа життєвим тілом. Ця ефірна тіньова оболонка не розпадається зі смертю, але залишається до тих пір, поки не розпадається повністю фізична форма. Ці "ефірні" двійники письменниці часто бачить на "шпилях".

В безсмерті холодно.

(VII, B, с.236).

Таким чином, "ім'я сутності тотожне з сутністю за фактом і субстанцією, але відмінне від неї за змістом, за ідеєю, енергійно, ім'я сутності тотожне з тварністю за змістом, за ідеєю, енергійно і відмінне від неї за фактом і субстанцією, природно" (II, 49, с.230).

§2.23. Кабала - триєдиність слів, букв, чисел.

У Л.Костенко, у її художній моделі світу, вагоме місце посідає Кабала - триєдиність слів, букв і чисел. Її принципи такі: безкінечність, котра вміщається в долонях немовляти, десять цифр і двадцять дві букви, трикутник, квадрат і коло (дет. V, 15, с.420-432).

Особливе місце серед них посідає дерево Сефірот. Воно складається із десяти шарів променевого блиску, побудованих в три вертикальні колони, пов'язані двадцятьма колонами, що

появляються двадцятьма двома каналами і шляхами.

22 березня, 22 вересня, 22 жовтня,

2222 (двадцять два).

Чорні лебеді часу, з якого вони Дунаю.

(VII, В, с.101).

Десять шляхів називаються Сефірот, котрим приписані числа від 1 до 10. Три колони називаються Милосердя (справа), Жорстокість (зліва) і між ними Помірність як об'єднуюча їх сила. Колони можуть символізувати Мудрість, Силу і Красу, котрі утворюють триєдину підтримку всесвіту, тому, що основа всіх речей, як писано, в Три. Чотири Кабалістичні Древа були скомбіновані пізніше єврейськими дослідниками в єдину діаграму, котра була названа не тільки Сефірот, але і Архетиповим, чи Небесним Адамом. Із субстанцій цієї божественної людини був утворений всесвіт.

Десять Сефірот, котрі складають тіло прототипового Адама, числа, співвідносні з ними і частинами Всесвіту, котрим вони відповідають такі:

Сефірот	Всесвіт	Альтернатива
Кетер - Корона	Першодвигун	Вогняні небеса
Хохма - Мудрість	Зодіак	Перший Дух
Бінах - Розуміння	Сатурн	Зодіак
Хезед - Милосердя	Юпітер	Сатурн
Табурех - Жорстокість	Марс	Юпітер
Тиферей - Краса	Сонце	Марс
Нецах - Перемога	Венера	Сонце

Ход - Слава	Меркурій	Венера
Есод - Основа	Місяць	Меркурій
Малхут - Царство	Елементи	Місяць

(V, 15, с.436).

Таким чином, "єдине відповідальне за себе, але його стверджує його ж інобуття. І інобуття відповідає за себе, але його врятовує те ж єдине. Обидва - відповідальні і невідповідальні, обидва - і вільні, і не вільні. І повднання відповідальності з безвідповідальності, зору зі сліпотом і свободи з необхідності і в реальне життя Космосу і людини в ньому" (II, 45, с.305).

§2.24. Тлумачення Євангелія від Іоанна: "Спочатку було Слово".

Ось зміст "темного" місця, ствердження в Євангелії від Іоанна, що

- 1) спочатку було Слово, Слово було у Бога, і Слово було Бог;
  - 2) воно було спочатку у Бога;
  - 3) все через нього почало бути, і без Нього нічого не почало бути, що почало бути;
  - 4) в Ньому було життя, і життя було світло людське;
  - 5) і світло у пільмі світить, і пільма не охопила його.
- (II, 16, с.207).

"Перші два вірші безсумнівні: вірно, що Слово було Бог, воно - єдина "зброя" Бога. Але ось уже з третього пункту видно поширення слова за свої межі - як Уран "поширився навколо", тільки так, ведучи за собою Ніч, а цей Логос, світло,

і в цьому уже його нечестивість і гріхопадіння. Отже, Слово об'являє, що без Нього ніщо не почало бути, що почало бути. Дві підробки:

    під-
життя до- слівне і світло власне після життя виникає, неда-
    над-
ремно "злягання" має синонім "жити", а вище світло (не-
вечірне, просвітлення) наступає, за вірою, в момент смерті. Ось вона каструюча діяльність Слова-Хроноса: під зябра життя проникає. Починається через Едіпів комплекс: повстання Сина на Батька, для володіння Матір'ю (При-родом) витіснення Ероса Логосом, із чого складається вся історія цивілізації, "У плоди" (II, 16, с.208), - як уявляється вона письменниці.

І слова

хоча б єдиного!

Що має безсмертний сенс.

(VII, 5, с.32).

Цілком очевидно, що тут явна вказівка письменниці на слово, як особливий вид матерії, що є "однією із найзвичайніших абстракцій людського розуму. Вона не смерть, а деяке абстрактне поняття. Нема куди подіти категорію особистості і категорію життя" (II, 49, с.25). І далі "матерія в нормальному порядку буття не є сутність, вона є тільки реалізація, здійснення сутності, а не сама сутність" (II, 49, с.135), а "ім'я сутності є енергія сутності, а значить, що є в змісті, те є і в імені (II, 49, с.231).

Висновки до I розділу.

Таким чином, у стилі А.Костенко ніде не спостерігається перевага думки над стилем, бо в неї:

1) "ім'я невіддільне від найменованої сутності і тому є сама сутність. Але воно і відокремлюється від поіменованої сутності, в тому розумінні, що воно оформляє і осмислює, створює інобуттєві, тварні речі. Адже ім'я сутності є енергія сутності" (II, 49, с.230).

2) Міф - є основою її художнього мистецтва, його первинний матеріал, бо міф є безумовна і вільна стихійна творчість, пра - і над- поезія, яка неначе через пророче передбачення опиняється погодженою з майбутніми умовами і розгортанням часу.

3) У А.Костенко свідомість відбиває світ через тіло, тобто через індивідуальну забарвленість сурядної активності представлених в ньому проєкцій різних планів (пов'язаних з різними функціями тіла). Тобто тіло як цілісність є інтегроване фізичне проявлення активності різних "планів" реальності. Причому, фізичне тіло - це єдине місце у всесвіті, де всі його рівні представлені в своїй ієрархічній послідовності. Саме тіло є основою всіх наук.

4) Ми вслід за А.Костенко (яка в свою чергу за Піфагором, Платоном і Кеплером) виділили п'ять елементів (ефір, вогонь, повітря, земля і вода), які мають подвійне значення: як елементи і як тіла. Вони стосовно людини у сучасній медицині і психології називаються покриви:

- аннамайя - відображення зовнішніх об'єктів, сприйняття зовнішніх відчуттів;

- пранамайя - відображення внутрішніх відчуттів;

- маномайя - відображення суб'єктивних явищ, сприйняття

переживань, котрі вкличають в себе емоційну і інтелектуальну складові;

- віджнянамайя - відображення результатів синтезу інформації про зовнішнє і внутрішнє середовище організму в надсвідомій сфері програмування, в тому числі воля, пам'ять і інтуїція;

- анандамайя - відображення результатів еволюційного розширення самосвідомості - рівень надособистісних форм сприйняття, який охоплює всі "покриви".

5) Використовуючи античну естетику і теорію символу, викладену у працях О.Лосева, А.Аксакова, О.Потебні, ми показали, що Л.Костенко бачить відразу п'ять моментів, які абсолютно ототожнюються в одній миті, її "лику", і розрізняються тільки в абстракції:

а) відсторонена ідея цього життя - зміст першої глави;

б) потік життя, що тече і втілює цю ідею і неначе зречено розмальовує її в нову живу даність - зміст другої глави;

в) ідеальний стан, коли він максимально виразив свою відсторонену ідею - зміст третьої глави;

г) перший момент в світлі третього, відсторонене вираження ідеалу - зміст четвертої глави;

д) другий момент в світлі третього, або додаток до порожньої алогічної тривалості, який одержується від ідеалу, коли він стає реально-життєвим "ликом" особистості - зміст п'ятої глави. В центрі всіх п'яти категорій - п'ята - це є абсолютна діалектика субстанції.

Як бачимо, натхнена діалектика Л.Костенко - найтонше знання в поняттях (в символах), або в поняттях дане живе

життя. Фізико-геометричною картиною цього неоднорідного в розумінні часу космосу є знаменита гармонія сфер, яка у поезії є глибоко усвідомленою і науковою, а не тільки претичною. Вона довела, що істиною європейське - це пошук людської ідентичності в надрах національної та історичної специфіки, а істинно національне - це те, що є невіддільною частиною культурного континууму антропоцентричної Європи ще від античних її глибин.

б) Ми поставили в центр і основу уже не Одне, а Сутнє, другу категорію із одномірного ряду. Чисте Одне як Одне породжує Буття. Якщо це Буття або Сутнє вважати за Одне, що дає як другу категорію не просто Буття (I розділ), Одне дає інше Буття (II розділ), котре з ним співвідноситься, як в першому ряді Буття співвідноситься з Одним. Тут воно заповнене буттєвою якістю. Це дає нам право трактувати це нове Буття уже не просто як Буття, але як Свідомість, Інтелігенцію. Подібним чином наш третій ряд чи трьохмірна діалектика, очевидно, побудована за типом третьої категорії першого ряду. Становлення одержує загальну характеристику як Прагнення.

Ми спостерігали, як одержана третя площина (Прагнення) перейшла в четверту за типом переходу Становлення в факт, субстанцію. Четверта площина перейшла в п'яту за типом переходу Сталого в Символ. Це і дає можливість побудувати абсолютну діалектику субстанції. Тобто, ми одержали таке Стале, такий факт, котрий вмістив в себе і Чистий Розум, і Чисте Прагнення, яке відразу є і тілом, і Живим Єством, і Розумінням, і Словом, тобто ми одержали категорію особистості як вона втілена в творчості А.Костенко.

Розділ II. Думка, психологія, філософія. Концепція думки і людини в контексті світової літератури.

§1. Психологія.

§1.1. Сім функцій людської машини.

Психологія (термін П.Д.Успенського - I, 62) можливого розвитку людини А.В.Костенко мислиться через вдосконалення її думки про саму себе: людина, як вона є, нам відома, не є завершеною сутністю. Природа, розвинувши її до певної межі, залишає її для дальшого розвитку власними її зусиллями і засобами.

Здається ж, люди, все у них людське,
Але душа ще з дерева не злізла.

(VII, В, с.64).

А.Костенко постійно підкреслює, що людина не усвідомлює того, що вона в дійсності є машиною. Все, що, на її думку, вона робить, насправді відбувається з нею так, як відбувається випадання опадів чи розтавання снігу.

На схаменешся - півжиття позаду.
І день, і ніч, і тисячі ночей.

(VII, В, с.179).

Людина не єдина, а багатоскладова сутність. У неї нема одного постійного і незмінного Я чи Его. Вона завжди різна. В один момент одна, в інший - інша, в третій - третя і так далі. Володіючи все тими ж тілесними відчуттями, чуючи все те ж ім'я і помічаючи за собою ті ж звички, схильності, що і раніше, вона вірить, наче завжди була тією ж самою.

Імо плоди із дерева незнання.

(VII, 8, с.547).

Свідомість людини ніколи не залишається в одному і тому ж стані. Виді її моменти створюють пам'ять.

А.Костенко чітко фіксує чотири можливих для людини етапи свідомості: сон, бадьорість, самосвідомість і об'єктивна свідомість. У третьому стані, наприклад, у людини є випадкові моменти самосвідомості, які залишають їй живі згадки про супроводжувані їх обставини, але у неї нема над ними влади:

Квадратний корінь із мрій романтика

Два пишем, три помічаем.

(VII, 8, с.156).

А.Костенко детально досліджує сім (V, 7, 13, 48, 57, 102; V, 21, с.49; VI, 9, с.46-49) різних функцій людської машини:

1. мислення (чи інтелект), 2. почуття (емоції), 3. інстинктивна функція, 4. функція руху, 5. стать (функція двох начал, чоловічого і жіночого), 6. вища емоційна функція, 7. вища розумова функція.

§1-2. Зміст: мислення, почуття, інстинкт, рух.

Інтелектуальна чи мислительна функція - це всі розумові процеси, усвідомлення вражень, утворення уявлень і понять, розсудливість, порівняння, словоутворення, мова.

Що розуміє, скептичний мій химернику?

Не прикидайся, ти сумуєш теж.

(VII, 8, с.280).

Друга функція - це почуття чи емоції. Ми плутаємо думки і почуття в нашому побутовому мисленні і мові.

авжеж, об'єднаний Дебюссі.

(VII, 8, с.248).

Інстинктивна функція включає чотири класи функцій:

1. вся внутрішня робота організму; 2. п'ять почуттів: зір, слух, запах, смак, дотик; 3. всі тілесні емоції; 4. всі рефлексии.

Рухова функція: хода, письмо, мова, прийняття іжі і пам'ять про них.

А.Костенко неодноразово наголошує, що свідомість і функції людини це зовсім різні феномени цілком різної природи. Функції можуть існувати без свідомості, а свідомість без функцій.

Людино, людино, людино, людино!

Збери всю себе у собі воедино.

(VII, 8, с. 535).

§1.3. Світове дерево - ефір.

У вираженні психології Людини А.Костенко користується символом: світове дерево (VI, 9, с.46), яке має вертикальну структуру і складається із трьох частин чи рівнів: нижнього (коріння), середнього (стовбур), верхнього (віти). Так одержуються відомі нам основні космічні зони, а з ними і здвоєні протилежності, чи бінарні опозиції: Земля - Небо, Земля - Потойбічний світ, вогонь (сухе) - волога (мокре), минуле -

теперішнє, теперішнє - майбутнє, день - ніч. Пари ці переміщаються в структурі Дерева з трізначними єдностями (ми-нуле - теперішнє - майбутнє; пращури - нинішнє покоління - потомки; три частини тіла: голова - тулуб - ноги; три стихії: вогонь, земля, вода). Пари і трійки обіймали найрізноманітніші сфери життя - анатомічну, часову, причинно-наслідкову, оцінну. А 2+3=5.

П'ять - число людини - п'ять її почуттів.

§1.4. Символічний зміст: ефір, вогонь, повітря і земля.

А.Костенко явно користується символікою П'яти в окуль-тному розумінні.

Як відомо (V, 18, с.235-236) окультисти поділяють сили природи на 5 типів.

"Квінтесенція" - хаос чи світло; "аур" кабалістів і книги Буття ("акаса" індуців), відповідає ефіру західних вчених і звуку. Це найбільш тонкий вид енергії, за яким майбутнє (на думку П.С.Полякова: IV, 13, с.23, освоєння енергетики з ефіру може бути здійснене в найближчі 3-5 років). Це енергія в байдужому хаотичному стані, із котрого вийшли останні її види.

Вогонь. Відповідає світлу (зір), теплу, магнетизму і електриці. Символічні атрибути: червоний колір, втілення у формі полум'я чи зверненого вершиною наверх трикутника. Відповідає букві "р" і складу "рам". Це світло, поширення, рух, живий темперамент (сангвінічний - кров). Фізіологічне значення: життєва теплота, окислення, кровообіг, посилення органічного обміну, запалення.

Повітря. Відповідає руху, текучості і запаху. Сим-

волічні атрибути: зелений і синій кольори, втілення у формі кола, кислий смак, горизонтальний рух вправо і вліво від спостерігача під гострими кутами. Відповідає букві "п" і складу "пам".

Головні властивості виду енергії: рухомість, текучість, летючість, змінність, розрідженість, розпливчастість. Повітря - це темінь, поширення, рух. Фізіологічне значення: розслабленість, заспокоєння, нервова діяльність. Темперамент: нервовий (меланхолійний). Цей вид енергії годиться для досягнення речей, що постійно змінюються. Це таке, що викликає відчуття польоту, легке і нерухоме.

Вода. Відповідає смаку, пластичності, здатності набувати найрізноманітніших форм, пасивності. Символічні атрибути: білий колір чи багатоколірність, втілення у форму, що нагадує напівмісяць: в'язкий смак, холод, рух вниз (вертикально). Відповідає букві "в" і складу "вам".

Головні види цього виду енергії: пластичність, еластичність, "безформність", здатність пом'якшувати, розчиняти, робити м'яким і гнучким. Вона волога і особливо холодна.

Фізіологічне значення: секреція і виділення, травлення, ослаблення обміну речовин, заспокоєння, атонія, атрофія. Темперамент: в'ялий, флегматичний. Цей вид енергії придатний для досягнення таких речей, як поступовий розвиток чогось і втілення в якусь форму. Сюди стосується більшість подій життя. Вода - це щось таке, що бізкінечно розтікається, як океан і викликає занурення.

Земля. Відповідає дотику, інертності, стійкості, нерухомості. Символічні атрибути: жовтий колір, втілення у формі

квадрата чи взагалі чотирикутника, солодкий смак, згущення в комкоподібну консистенцію, рух прямо від спостерігача (вперед в середину). Відповідає букві "л" і звуку "лам". Головні властивості: нерухомість, постійність, стійкість, згущення, висихання, розпад на дрібні частини, напруження.

Земля - це п'ятьма, стиснення, спокій.

Фізіологічне значення: ствердіння, заживлення, засвоєння їжі. Темперамент: вольовий, холеричний. Цей вид енергії придатний для досягнення речей, що вимагають стійкості, продовжуваності, незмінності, міцності.

Використання символіки у вище наведеному значенні свідчить, що А.Костенко трактує "Буття як поняття, дане як об'єктивна обставина живого організму. Це означає, що воно є символ і міф. Буття є живий організм, даний як Поняття. Це думка, фізично і тваринно дана. Думка і слово, дані у вигляді плоті. Накінець, це - живе тіло, яке показує свій таємний лик і яке стане саме про себе говорячим Словом" (II, 46, с.134).

§1.5. Людина і категорія сну.

Ліна Костенко розглядає категорію сну не тільки як засіб психологічної характеристики (I, 66, 67) за З.Фрейдом, а і з точки зору можливого пізнання істини. Вказівка на наявність сну, це вказівка, як і у давній українській літературі, на те, що подія відбувається у міфі, а це неначе знак останньої повноти змісту і осмисленого буття, остання гносеологічна форма бачення живого Буття - в його лику (II, 46, с.235).

Тому чотирьом станам свідомості можна дати таке тлумач-

чення: у сні ми про істину нічого не знаємо, у другому стані можемо мати тільки відносну істину, в третьому - ми здатні знати всю повноту істини про нас самих і в четвертому - передбачається здатність знання повноти істини про все: ми можемо вивчати "речі в собі", "світ як він є".

Чий сон, чий син одстрілювався, падав?

(VII, 8, с.391).

Нелегко вивчати сутність наподобу людини, котра сама не в змозі розрізнити реальне і уявне в собі самій.

§1.6. Сутність і особистість.

З точки зору стильової системи Л.Костенко є чотири розуми чи центри, які контролюють звичайні дії людини: інтелектуальний, емоційний, руховий, і інстинктивний. Вони належать сутності. Їх зміст, тобто все те, що набуто центрами, належить особистості, яка переповнена ідеями про саму себе.

- От ми, Бобренки, живемо, пручаємось.

А хто, Бобренки, є на світі ми?

(VII, 6, с.59).

Ліна Костенко спостерігає за чотирма проявами (VII, 6, с.12, 58; VII, 8, с.484): обманом, уявленням, вираженням негативних емоцій і непотрібним мовленням, які показують людині всю її механічність і навіть неможливість боротьби проти неї без допомоги, тобто без нового знання. Перед нами "тіло живе і натхненне. Воно є не тільки щось кінечне. В цьому випадку воно було б безформною і мертвою масою. В ньому вічно б'ється живий пульс, і воно вічно самозадоволене

і перебуває в блаженному і неначе постійно примарному спокої. В ньому є взагалі становлення і вічне життя, але це становлення і життя дійсно не ідуть в невизначену безкінечність, без мети і змісту, але планомірно обертаються самі в собі" (II, 46, с.61).

§1.7. Ідентифікація. Співутворення.

Л.Костенко спостерігає два види "засинання" людської свідомості. Перший: ідентифікація або ототожнення чи відповідність. Людина ототожнюється з тим, що вона говорить, почуває, в що вірить, бажає й не бажає. Вона не може відокремити себе від ідей, почуття чи об'єкту, що поглинув її увагу.

Світає. Душно. Всипица, макітри,
Ліхтар мосяжний, тьмяний від комах.
Три бочки меду, вісім кув селітри,
Та ми удвох на шльонських килимах.

(VII, 6, с.60).

Другий стан, який веде до сну, це стан споріднений ідентифікації - це співутворення. Дійсно, "співутворення" - це ідентифікація з іншими людьми, стан, в якому людина постійно турбується про те, що інші люди про неї думають, чи віддають їй належне, чи достатньо здивовані нею.

Він сам казав, що вже її забуде
У домі в нас він був уже як свій.

(VII, 6, с.9).

Таким чином, "люди - тіла, космос - живе тіло, число -

тіло" (II, 46, с.85).

§1.8. Сім категорій людей: сім нот.

Розділяючи всі стадії буття на сім форм чи принципів,

І є природа. І немає смерті
є тільки різні стадії буття.

(VII, 8, с.2).

у художній моделі А.Костенко знаходимо сім категорій людей:
1) Це людина, у якої руховий і інстинктивний центри домінують над інтелектуальним і емоційним центрами, тобто Фізична людина; 2) Це людина, у якої емоційний центр домінує над інтелектуальним, руховим і інстинктивним. Людина Емоційна; 3) Це людина, у якої інтелектуальний центр домінує над емоційним, руховим і інстинктивним. 4) Це людина, у якої більше збалансовані функції і центри. 5) Це людина, що набула єдності і самосвідомості. 6) Це людина, яка досягла об'єктивної свідомості. Вона володіє багаточисельними здібностями і силами, які лежать за межами розуміння звичайної людини. 7) Це людина, яка досягла всього того, чого взагалі може досягти людина. Вона може контролювати всі стани своєї свідомості і вона уже не може втратити нічого із того, що набула. Ця людина безсмертна в межах Сонячної системи.

Вони можуть розглядатися як сім нот, сім планет, сім принципів природи.

Адже в естетиці А.Костенко, як і в давньогрецькій, "немає ні одного учення про природу, котре не було б тим самим і ученням про душу, точно як і навпаки; всяка душа, за прикладом платонівської Світової Душі, є ніщо інше, як те ж тіло,

але з особливим містичним змістом, а саме, воно є розрізнення в тотожності, дане як сутність, тобто як організм (II, 46, с.127).

§1.9. Ідея людської машини, яка приводиться в рух зовнішніми факторами, воістину науковом.

Кожен центр в людській машині, яку вивчає А.Костенко, може бути замінений іншим. У першопочатковому плані природи це було звичайно, відповідно - робота ставала неперервною і був захист від можливого втручання в роботу машини, бо в деяких випадках таке втручання фатальне.

Фатальна гра. А програють не всі.

(VII, 5, с.21).

Коли людина розуміє, наскільки ми розділені в собі самих, вона усвідомлює і небезпеку, яка криється в тому факті, що одна наша частина працює замість іншої і без нашого відомо-ма. Письменниця наполягає на тому, що ідея людської машини, яка приводиться в рух зовнішніми впливами є воістину науковою. Але наука не знає, по-перше того, що людська машина працює не у відповідності зі своїм стандартом, а набагато нижче норми, тобто не всіма частинами. По-друге, що не дивлячись на багато перешкод, вона здатна розвинути, створити для себе зовсім інші стандарти сприйняття ідей.

Кружляють Риби і сузір'я Лева,
мигтять і сяє вся ця карусель.
Летить Нептун, і я з ним налітаюсь.
Не бійтесь зорі, я не розіб'юсь.

(VII, 5, с.21).

Тепер зрозуміло, чому "антична душа, за Шпенглером, є ні що інше, як здійснена форма античного тіла" (II, 46, с.57).

§1.10. Зодіак - магнетичний центр, центр особистості.

А.Костенко постійно спостерігає, як людина живе під впливами двох закономірностей. Перша включає в себе інтереси і пристрасті, створені життям: інтереси здоров'я, безпеки, багатства. Друга - це ідеї, що створені школами. Вони прямо не досягають людини, проходять через розум багатьох, через філософію, релігію, мистецтво. Вони мало нагадують те, чим вони були в своєму початку. Наприклад, ідея сну - термін сучасної психології, мистецтва, літератури.

Блажений сон душі мистецтву не сприяє.

(VII, 5, с.43).

Якщо людина цілком знаходиться під загальним впливом п.1, то в якомусь віці, іноді досить ранньому, можливості до розвитку зовсім зникають.

Що я намучивсь, що я натерпівся!

А потім здався, ради не було.

(VII, 6, с.57).

Якщо створені впливами п.2 результати стають достатньо сильні, вони зливаються і утворюють в людині так названий магнетичний центр.

В магнетичній силі обрання
таємниця твоєї вроди.

(VII, 5, с.47).

Магнетичний центр належить не сутності, а особистості, він обертає інтереси в певному напрямку. Коли людина переживає цей третій вплив, вона звільняється від закону випадку: ідеї навчання школи посідають місце магнетичного центру і поступово проникають в різні куточки її особистості, а з часом і в її суть.

І не знецінюйте коштовне,
не загубіться у жрбі.
Не проміняйте неповторне
на сто ерзаців у собі.

(VII, 5, с.53).

"Не можна яскраво і коротко виразити живе життя. Поняття як органічно даного розуміння синтезу Едності і множини, тотожності і роздільності. Тут - вся грецька філософія, з Платоном і Плотіном на чолі" (II, 46, с.132).

§1.11. Визначення функцій пам'яті.

Щоб визначити функції пам'яті А.Костенко споглядає кожний центр окремо як незалежну машину, яка складається із чуттєвої матерії, що схожа на масу фонографічних платівок. Всі зовнішні і внутрішні події залишають на них враження, оскільки йдеться саме про "урази", "відбитки".

Страшні слова, коли вони мовчать.

Коли вони зненацька притаїлись.

(VII, 5, с.218).

В дійсності, кожний центр займає все тіло, повністю пронизує так би мовити, весь організм. В той же час кожний центр має те, що називається його центром тяжіння. Центром тяжіння інтелектуального центру є мозок, емоційного - сонячне сплетіння, центри тяжіння інстинктивного і рухового центру розміщуються у спинному хребті.

А.Костенко фіксує, що кожний центр поділяється на дві частини - позитивну і негативну. Цей розподіл особливо добре помітний по: 1) інтелектуальному, 2) інстинктивному центрам.

1. Лети душа, у сонячні краї,
у вирій мислі, у країну слова.

(VII, 5, с.79).

2. Як холодно! Душа за Вами плаче.

(VII, 5, с.119).

У першому і другому випадках назване світло як позитивна частина роботи центру, а негативна - тінь - дуже відверто мислиться.

Це тінь сумна, бо тіні всі черниці.

(VII, 5, с.79).

Таким чином, "зачерпувати знання в самому собі означає пригадувати. І пригадувати чи не те знання, котрим вона володіє тепер, котре набула колись чи мала завжди? Так чи не очевидно, що одержавши їх в теперішньому житті, вона мала їх і пізнала тепер в якийсь інший час? І чи не є це той час, коли вона не була людиною. Якщо ж в той час, коли вона була, але не була людиною переважали в ній справжні думки, котрі оживали через питання, станть пізнаннями, то душа її чи не

буде пізнавати на протязі всього часу. Адже явно, що вона існувала завжди, хоча не завжди людина. А коли істина сутнього завжди знаходиться у нас в душі, то чи не безсмертна душа, так що, не знаючи тепер, тобто не пригадавши чого небудь, ти повинен сміливо наважитись досліджувати і пригадувати" (II, 46, с.447). Ця думка детально розроблена у психології - методика С.Грофа (III, 19), у філософії - теорія К.Юнга про колективне безсвідоме, у Р.Хаббарта - діанетиці, сучасній науці душевного здоров'я (III, 69). Отже, вона є глибоко науковою, а не тільки високопоетичною.

§1.12. Сім окультних центрів людини.

Це стане зрозумілим, якщо ми згадаємо, що в античній душі був відсутнім орган історії, пам'ять в установленому нами розумінні, яка постійно малювала внутрішньому погляду організм особисто минулого, генезис внутрішнього життя (II, 46, с.47).

Але ж перед нами таке тіло, в котрому нема нічого, крім духу. І це такий дух, в котрому нема нічого, крім тіла (II, 46, с.69).

Щоб це зрозуміти розглянемо сім окультних центрів, а також так названі мозкові локалізації (VI, 18, с.245-246).

Сім окультних центрів є найважливішими пунктами, між якими циркулює "прана". При зупинці уваги на тому чи іншому з центрів і ясному уявленні собі того, що сила зосереджується в ньому, ми дійсно направляємо в нього силу "Кундаліні", особливо якщо в той же час утримуємо повітря в легенях і переносимо почуття дихального напруження у відповідний центр. Таким чином, вимагається одночасна робота

дихання і уваги.

1. Священне сплетіння в нижньому кінці спинного хребта: сензитиви бачуть його у вигляді золотистого трикутника, що світиться. В організмі йому відповідають запах і статеві органи. Стихія - Земля. В астрології - Сатурн.

2. Простатичне сплетіння в глибині проміжності між сечовим каналом і прямою кишкою. 6 полісів, червоного кольору. Смак і живіт. Стихія - Вода. В астрології - Юпітер.

3. "Сонячне" сплетіння - в центрі живота (під ложечкою). 10 полісів, жовтого кольору. Зір, ноги. Стихія - Повітря. В астрології - Марс.

4. "Середньо-легеневе" сплетіння - облягає серце і нижню частину бронхів. 12 полісів і колір білий. Дотик, руки. Стихія - Вогонь. В астрології - Венера.

5. "Глоткове" сплетіння - в глотці, за задньою стінкою зева. 16 полісів, чорного кольору. Тут відчувається біль в носоглотці при застудженні горла. Слух, голос. Стихія - Ефір. В астрології - Меркурій.

6. "Печеристе" сплетіння: в передній частині мозку проти перенісся. Два поліси, червоно-рубінового кольору. Приблизно тут відчувають холод у лобі, що іноді трапляється, коли дихають на морозі, або зморщують брови при розумовому зусиллі. Ментал. Думка. Свідомість. Яснобачення. В астрології - Місяць.

7. "Шийкоподібне тіло" - в центрі мозку. Оранжевого кольору. Без полісів. Це найбільш важливий окультний центр, зразок нового мозку Вищої свідомості і екстазу. Дух. Сонце.

Всі ці пункти поєднані послідовно нервовими шляхами, крім того, 7-й пункт, поєднаний з першими рідиною, яка на-

повніше мозкові шлуночки і канал всередині спинного мозку, по якому циркулює у вигляді нитки, що світиться, нейтральний флюїд "сушумна".

Особливо важливе значення мають такі пункти: 1-й - в ньому звичайно стараються зосередити "кундаліні"; 3-й - впливає на органи травлення і живота; 4-й - керує серцем і диханням; 6-й - свідомість, психічна робота, яснобачення; 7-й - надсвідомість, інтуїція, екстаз, вищий ступінь душевної роботи. В цьому центрі сила "кундаліні" перетворюється в найбільш тонкий вид психічної енергії ("оджас"). Пункти 3-й, 4-й, 6-й відповідають головним поділам організму: живіт, груди, голова; або травлення, кровообіг і дихання, нервова діяльність (фізичний біль, астральне тіло, душа, свідомість); пункт 7-й - надсвідомість (Дух, "атма").

§1.13. Інтелектуальний центр.

Коли А.Костенко розглядає таємниці життя і росту при алхімічному освітленні, то тіні і марева феноменального калейдоскопу Природи зникають перед откровенням духовних реальностей, які приховуються за ними.

Наприклад, інтелектуальний центр: вся його робота поділяється на дві частини: ствердження і заперечення, так і ні. В кожному момент людського мислення переважає чи одне, чи інше, або на мить вони рівні за силою (в стані нерішучості). Негативна частина інтелектуального центру така ж корисна, як і позитивна, і всяке зменшення сили однієї з них у відношенні до іншої веде до розумових порушень.

Ой, сонце, сонце, промінь твій останній!

(VII, 6, с.68).

Л.Костенко постійно помічає, "що всяка зовнішня форма є фізичний символ, який відповідає певній ступені духовного життя, що вона складена із багаточисельних мільйонів окремих атомів життя, що ці атоми духовної діяльності є реальні збуджувачі життя і руху відповідних матеріальних атомів, що вони завжди підкоряються Божественному імпульсу всюдисутньої Єдності, як в своїй хімічній, так і в духовній спорідненості" (V, 1, с.368).

І хто ми є? Усі усім мільйони.
А хтось комусь однісінький - один.
Тому ми люди. І життя навколо.
Тому є людство. Нація. Сім'я.
Нема на світі в тебе вже нікого.
Але у тебе є на світі я.

(VII, 8, с.202).

Матерія залежить від духу, точно так, як і дух заради свого проявлення залежить від матерії. І людина "вища символічна форма, велике кінечне явище земної драми, суммує і містить в собі все нище точно так же, як і зародки всього, що переважає цей стан" (V, 1, с.371).

Вона стояла, мов застигла в русі.

(VII, 6, с.82).

§1.14. Емоційний центр.

Л.Костенко детально спостерігає, що в емоційному центрі нема природної негативної частини. Більшість негативних

емоцій штучні, вони не належать емоційному центру, як такому, і базуються на інстинктивних емоціях, котрі з ними прямо не пов'язані, але трансформуються через уявлення і ідентифікацію. В цьому письменниця співпадає з теорією Джемса-Ланге, які наполягали на тому, що всі емоції є насправді відчуття змін у внутрішніх органах і тканинах, ці зміни передують відчуттям і є їх причиною.

Я думаю про Вас. Я знаю що Ви є.

Моя душа й від цього вже світає.

(VII, 8, с.281).

А.Костенко "підкреслює", що негативні емоції залежать від ідентифікації, з порушенням її зникають і вони.

Вона словами виплітала ятір.

Та потихеньку так мене й вела.

(VII, 6, с.58).

Адже над свідомістю у людини нема ніякого контролю. Є багато рівнів свідомості, і кожний більш високий рівень означає "свідомість" у відношенні до нижчого рівня. Але якщо над самою свідомістю у людини немає контролю, то вона має деякий контроль над своїм мисленням з приводу свідомості і будувати його треба так, щоб приводити до свідомості. Надавши своїм думкам напрямку, котрий вони мали в момент свідомості, героїня А.Костенко може тим самим індукувати свідомість. Цим і пояснюється наявність семи категорій буття людини (буття - термін В.Соловйова), які означають поділ людини на сім понять (за П.Д.Успенським (I, 62)). Різні категорії укажуть на різні рівні буття. Адже, як ми знаємо, ви-

ходячи із змісту саме семи окультних центрів людини, що "людське тіло - це сузір'я тих же самих сил, котрі утворили світила на небесному схилі. Оволодіти невидимими елементами, привабити їх матеріальними відповідностями, керувати ними, очищати їх і перетворювати їх завжди рухомими силами живого духу - це і є справжня Алхімія" (V, 1, с.372).

... Лежала тінь від столу і до печі.

Лампадка тріпотіла в божнику.

А він сидів, зіщуливши ті плечі.

І звисивши ту голову тяжку.

(VII, 6, с.68).

§1.15. Психологія і алхімія.

Для божественної свідомої узгодженості між ангелом, людиною і всесвітом (V, 1, с.388) служать, як спостерігає Л.Костенко, "гемми і каміння, які мають своє потенційне існування, як і органічні форми матерії. І в них перебуває оживляюча іскра Божества, котра робить зусилля, щоб проявити і виявити вплив, одержаний ними від сил Природи і сталу в них магічну могутність. Саме сім основних металів і є кристалізованими представниками всіх відповідних груп, а саме - золото відповідає Сонцю, срібло - Місяцю, олово - Юпітеру, мідь - Венері, ртуть - Меркурію, свинець - Сатурну, залізо - Марсу і кожний метал знаходить свою сферу дії у тимчасовому перебуванні душі на землі у фізичному тілі" (V, 1, с.385).

Це можна сказати і про талісмани, речі, які містять в собі елементарні сили свого власного життя, які знаходяться

в стані інтенсивної діяльності і здатні відповідати на відповідну якість життя поза собою, того життя, котре витікає із такого ж духовного стану або у вигляді симпатичних вібрацій, або антагоністичних токів, природа, сила, якість і ступінь життя котрих представлені різними природними предметами (наприклад, коралове намисто М.Чурай - А.К.), - які складають частину храмового циклу посвячених (V, 1, с.390). Дванадцять видів гемм в холодних шарах матерії є матеріальними представниками їх зоряних відповідностей на небесному схилі і складають величний, виблискуючий, але кристалізований Зодіак в анатомії людини. Маруся Чурай, як і сама А.Костенко, спостерігає як її внутрішнє Я, її душа зливається з зовнішнім словом, вносячи в нього свою динамічну інтенсивність - елементарні вібрації Природи, - тоді її слова і дії пробуджують ці духовні сили до такої міри, що вони стануть відповідати на її заклик. Це буде досягнуто, але не раніше того, коли її магичні формули почнуть діяти в безмовному повітрі. Викликати їх зможе тільки вогонь внутрішнього духу, ментальна реалізація кожного слова, кожного містичного жесту, які поєднуються зі свідомим знанням її власних духовних сил.

печаль моя торкнула вперше слово,
як той кобзар торкав свою струну.

(VII, 6, с.36).

Саме це і може створити справжнього мага, тобто мудреця, філософа, ученого.

§1.16. Зовнішнє і внутрішнє концентричні кола.

Є велика різниця, як неодноразово підкреслює А.Костенко між людьми N1, N2, N3, з одного боку, і людьми вищих категорій - з іншого. Реальні відмінності навіть більші, ніж можна собі уявити. Вони настільки великі, що все життя з цієї точки зору може бути розділене на два концентричні кола - внутрішнє і зовнішнє коло людства. До внутрішнього кола належать люди N5, N6, N7, а до зовнішнього - N1, N2, N3. Люди N4 стоять на порозі внутрішнього кола і знаходяться між двома колами.

Внутрішнє коло, в свою чергу, розподіляється на три концентричні кола: найглибший, до якого належать люди N7, середній, до яких належать люди N6, і зовнішнє коло, до якого належать люди N5.

Для нас три внутрішніх кола утворюють один. Зовнішнє коло, в якому ми живемо, має декілька назв, які означають його риси. Воно називається механічним, оскільки все в ньому відбувається, все в ньому механічно, а люди, які в ньому живуть, - це машини. Його називають колом змішування мов, так як люди, які живуть в цьому колі, говорять всі на різних мовах і ніколи не розуміють один одного. Кожен не розуміє по-різному.

Отак до ранку - ніч і висота.

І згадалось - колесо вогненне.

(VII, 6, с.131).

Якщо люди зовнішнього кола, усвідомивши своє взаємоне-розуміння, відчують потребу в ньому, то їм необхідно прагнути проникнути у внутрішнє коло, бо розуміння між людьми можливе тільки там.

Вам залигали душу недоріку.

(VII, 8, с.167).

Отже, А.Костенко вивчає людину з точки зору становлення, тобто можливої еволюції. Цим раніше займалась філософія у формі містерій, символічних учень, астрології, алхімії, магії, масонства, окультизму, теософії.

§2. Філософія.

Зовсім недавно, як відомо (I, 62), в XIX столітті, багато робіт по психології вважались в Європі філософськими. І це наперекір тому, що майже всіма розділами філософії, які вивчають роботу людського організму і органи почуттів, такими, як логіка, теорія пізнання, естетика, психологія розглядалися як підпорядковані філософії. І це цілком зрозуміло, "що принципово не може бути у греків такої філософії, котра б не була б естетикою, і такої естетики, котра не була б в той же час філософією, а саме "першою філософією"...: як же антична онтологія може не бути естетикою? І яка ще можлива для грека онтологія, якщо побудоване буття (і в ньому світ і людина) як ... мармурова статуя, як божественно-прекрасне, вічно юне, квітуче тіло"? (II, 46, с.87).

Отже, "спочатку було Слово", але слово може бути виголошене тільки після формулювання думки. І ця думка належала живій природі. Або, як свідчить сучасна наукова думка, - Богу (III, 50, с.20-25).

Той, що створив нас, був дуже розумний:
ввімкнув нам тільки ближнє світло свідомості.

(VII, 8, с.20).

Ідеться не про інтелект, це не досконалий засіб пошуку мети життя і змісту істини. Провидці, святі мають науково розроблений метод виявлення істини, який задовольняє інтелект людини, хоча їх знання і знаходяться за межами розсудкової діяльності.

Я думаю - у точності науки
Яке мистецтво і натхнення є!

(VII, 8, с.99).

В основу всієї Природи покладено дві векторні гіпотетичні частинки: магнетичний і електричний атрисис з малими розмірами, що зникають.

Вони перебувають у безперервному коливальному русі прагнуть до об'єднання в структури з спільним центром. При створенні об'єднань відбувається зменшення амплітуди і збільшення частоти коливань атрисисів, а лінійна швидкість їх залишається постійною. Оцінки показали, що середня швидкість атрисисів - швидкість світла, а амплітуда коливань - це діаметр галактики. За 1 секунду атрисис перетинають галактику 1000 разів. Атрисис, що об'єднані в групи, являють собою мислячу субстанцію. Інформація в космосі передається за допомогою атрисисів при зміні їх інтенсивності в напрямі руху. Об'єднання атрисисів в змозі розв'язати будь-яке завдання. У космосі атрисис створить єдину систему мислення: суперкомп'ютер - Бога (III, 50, с.20-25).

Усе іде, але не все минає
над берегами вічної ріки.

(VII, 8, с.108).

Як бачимо, воістину справедливо: "Наука як така не може зруйнувати міфу... адже він "жива і діюча особистість" (II, 49, с.22-26).

Безкінечна кількість атрисів і квантонів, що заповнює увесь космос, є ефір. Щільність ефіру така велика, що на Сонці і зірках в обсязі з ребром куба і пм народжується маса, яка дорівнює масі нашої Землі, при цьому з обсягу не вичерпується весь ефір. Із квантонів побудований весь матеріальний світ. Матерія розповсюджувалась у всі боки рівномірно, а потім стала згущатися в галактику і квазари. Сонце і решта зірок всіх галактик безперервно народжують нові атоми з максимальною масою, які викидаються у космос, випромінюючи свою надлишкову енергію на поверхні світил, вторинне випромінювання яких ми і бачимо. Після того, як зірки наробляють із ефіру масу більше власної в десятки разів, відбувається розпад зірок - виробників на первинні частки без будь-якого вибуху. Кожна галактика народжується і вмирає залежно від інших і в різні періоди часу.

За небо в небі, за дитячий сміх.

(VII, 8, с.19).

Пам'яті (див.III, 50, с.21) оточують ядро атома і ним керують у всіх мікроорганізмів, рослин, тварин і людей, генетичний код записується на стаціонарну пам'ять, що відокремлюється від атомів після відмирання організму. Пам'яті, що відокремились, живуть у Космосі у кілька разів довше жит-

тя галактики. Космос "перепише" генетичний код мікроорганізмів підготовленим системам атомів утвореної планети і спостерігає за їх розвитком. Кожен новий вид живої природи поселяється Космосом на планеті Земля після підготовки необхідних умов для забезпечення його життя попереднім видом. Якщо попередній вид потрібен наступному, то він не зникає з лиця Землі і існує далі, якщо ж заважає, то він знищується Космосом.

Болить душа - не виявляй на вид.

(VII, 6, с.135).

Міф, очевидно, не "гіпотетична, але фактична реальність, не функція, а результат, річ, не можливість, а дійсність, і притому життєво і конкретно відчутна, вона твориться і існує" (II, 49, с.27).

Паралельно ядру атома, який спрощено можна уявити у вигляді дискового гороскопу або дзиги з віска, розташовуються дві пам'яті з обох боків дискового гороскопу. Протягом однієї чверті кожного парного періоду обидві пам'яті випромінюють неквантовані магнітні позитивні хвилі, які поширюються в навколишнє середовище зі швидкостями в тисячі разів більшими ніж швидкість світла. Неквантовані магнітні хвилі інформують оточуюче середовище про стан пам'яті, тобто розголошують її секрети. Отже, у Природі секретів немає. Якби ми могли ідентифікувати ці хвилі, то знали б абсолютно все, що відбувається у Всесвіті (IV, 11, с.105). "Шепіт електромагнітних хвиль - ось мова, якою розмовляє природа. Інформаційно хвильова терапія - це спосіб пізнавати світ з його вабливими таємницями нерозривного зв'язку між квіткою і

зіркою, великим і малим, біологічним, соціальним, матеріальним і духовним" (IV, 11, с.104).

А.Костенко і таємницю неповторної національної вдачі шукає в характері зв'язку географічного рельєфу з Космосом, що чітко відбивається в ритмі танку. Нині є дані про те, що біля поверхні Землі формуються електромагнітні поля інфра-вузько-частотного діапазону, зумовлені процесами взаємодії вітру з магнітосферною плазмою. Вітер на березі моря, вітер серед гір, порослих зеленню чи голих, вітер у лісі чи серед степу - мова Космосу в перекладі на мову географії - визначили неповторний малюнок сіртакі, аркана, чардаша, гопака чи танго (III, 11, с.33).

Якщо не можна вітер змалювати,
прозорий вітер на ясному тлі,-
Змалюй дуби, могутні і крислаті,
котрі од вітру гнуться до землі.

(VII, 8, с.137).

Для неквантуваних хвиль перехід не існує. Це абсолютний зв'язок. А як здійснюється зв'язок між окремими пам'яттями атомів у мозку людини? (IV, 3, с.33; IV, 6, с.7). Пам'яті мозку також випромінюють атриси, що групуються і здійснюють коливання в межах голови людини.

І голова впритул до голови.

(VII, 8, с.186).

Чим потужніше мислення людини, тим більша кількість атрисів бере участь в обслуговуванні пам'ятей мозку. Атриси, що коливаються, можуть виходити за межі голови і збуджувати

молекули повітря. Система атрисів або мислення може розв'язувати поставлені завдання і зберегти в своїй пам'яті багато образів. Мислення, як правило, прагне не накопичувати інформацію, а переписувати її в пам'ять атомів.

Мисленням володіє жива і нежива природа.

Час - не хвилини, час - віки і вічність.

(VII, В, с.61).

Всіма процесами у Всесвіті керують системи атрисів, що можуть об'єднуватись в стійкі субстанції: фантоми або колективне мислення. Фантом хоче і може розв'язати те чи інше завдання, проте не в змозі довго зберігати вироблене рішення.

А ти... Ти привид. Ти страшний фантом.

(VII, В, с.478).

Створивши людину, Вищий Розум передбачив можливість створення ситуації, за якою мислення може покинути своє вмістилище. Тому він паралельно в організм людини заклав другу систему, котра може працювати самостійно у випадку припинення надходження команд від мозку. Ця друга система зосереджена в серці людини та інших живих істот і здійснює самостійно управління всіх органів, що забезпечують життєдіяльність без можливості рухатися, говорити, дивитися.

Якщо тіло людини залишається таким самим, а її мислення переходить до інших пам'ятей, то її тіло сприймає себе іншою людиною (III, 53, с.21).

Всі зірки безперервно виробляють нові маси атомів, що йдуть у космічний простір.

Надлишкова енергія, що виділяється цілими масами, підтримує температуру поверхні зірок на необхідному рівні. За час існування зірок вони виробляють масу речовини в десятки разів більшу, ніж необхідно для створення нових зірок Космосу в необхідній кількості. Всі зірки і планети Галактики розпадаються на первинну матерію одночасно, тобто світ припиняє своє існування.

Наступає ніч Брама. У цей час у Космосі тривають процеси розпаду атомів і їх коагуляція в частини.

Космічний розум керує тонкою структурою атомів, переміщає їх в певні точки простору і формує з них зірки і планети (III, 53, с.2).

Мудреці Стародавньої Індії говорили про різні рівні матерії. Із найцільнішої грубої матерії зіткані предмети звичайного нам світу. А інформація про них міститься з невидимому світі із розрідженої, "тонкої" матерії. Там же "витають людські думки і почуття". Платон, Арістотель та інші філософи Стародавньої Греції називали їх ейдосами. Гегель вважав ідеї матеріальними. Філософи Еллади твердили, що ейдоси впливають на життя людей і навіть на неживі предмети (III, 50, с.11).

Бо тільки слово - пам'яті спасенність.

Живий народ, що мав своє письмо.

(VII, В, с.440).

Космічний Розум після влаштування необхідних умов для проживання більш складної живої форми переписував у генетичну пам'ять простої форми життя інформацію від тонкої матерії, що була на віджилих планетах у минулі епохи в

подібному фізичному тілі. Тепер простіша форма живої природи "народжує" складнішу, не маючи зовні для цього ніяких підстав. Проте нова форма життя продовжує нести в своїй генетичній пам'яті, що залишається невикористаном, відомості про всі попередні перевтілення (III, 51, с.11).

Чи нам судились пошуки натхненні,
Знання якісь нові і нестемненні?

(VII, 8, с.441).

"Все народжене Всесвітом. Він - початок усіх речей, від нього залежить Людина або інші вищі істоти і їх воля є лише проявом волі Всесвіту. Жодна істота не може виявити абсолютної волі. Ми говоримо: все залежить від нас, але ж ми самі творіння Всесвіту. Якщо нам і вдається виконати свою волю, то лише тому, що нам це дозволив Космос. Жоден атом Всесвіту не уникне відкриття вищого розуміння життя" (III, 54, с.18).

Знаю склад біосфери і структуру кислот,
все, що є у природі, приймаю як данність.

(VII, 8, с.7).

(див. дет. III, 54, с.13, 19, 20).

Сон - це спілкування понадтонкої структури "Ба"- душі з космічними істотами, протягом якого нова космічна сутність, біовид - "прилучається" до життя в космосі. Під час сну здійснюється ревізія роботи внутрішніх органів і всіх клітин відповідно до стаціонарної програми - "Ка". Якщо у роботі органів або клітин виявлено порушення, то виробляється нова програма, спрямована на ліквідацію порушень (див. дет. III, 35-37; III, 52; III, 54, с.20, 21; IV, 14).

І цілу ніч дивись хоч задурно
у те склепіння, де горить Персей,
жонглиє космос бриликом Сатурна
і Всесвіт крутить всю цю карусель.

(VII, 8, с.21).

"Ба" не може жити в Космосі без "Ка". І ось тоді дається команда на відокремлення ядер атомів "Ка". Якщо "Ка" відокремився, то "Ба" відразу ж з ним з'єднується, і вони продовжують жити в Космосі мільярди років. Всі атоми, від яких відокремився "Ка" протягом певного часу, створять собі з ефіру нові "Ка". Тому чужі "Ка" не в змозі проникнути в атоми організму, вони є основною пам'яттю минулого життя. Те, що називають переселенням душ є перепис інформації з блукаючого "Ка" у мозок дитини, що відкритий для сприйняття.

Ірже Пегас, виблискує Корона,
і Волопас пасе своїх Телят,
і мерехтять у сяйві Оріона
хімерні сальто Діви і Плеяд.

(VII, 8, с.21).

Цілком зрозумілий механізм: оперуючи з неоднорідним часом і простором, античний філософ і астроном необхідним чином був апологетом алхімії, астрології і магії (II, 45, с.302).

§3. Концепція людини і особистості в контексті світової естетичної думки.

§3.1. "Модернізм - це все вічне".

В поезії А.Костенко ми споглядаємо теперішнє, котре творить майбутнє. Переживати її поезію - це значить вічно прагнути до ідеї і не досягти її (ідея - це Платонівський ейдос). Крім того, вона "стоїть на числі, адже без числа нема розрізнення, розчленування, а значить нема і розуму" (II, 45, с.158). А число в свою чергу є рухомий спокій самотоїжнього розрізнення (або "одного", "цього", "сутнього"). Тому в поезії А.Костенко, як певним чином і в музиці (II, 46, с.19) існує три важливих шари: "число", "час" і "вираження часу", а сама поезія є чисто алогічно виражена предметність життя чисел, або вірніше, "вираження цього життя чисел" (II, 45, с.137, 141, 190). Таким чином, А.Костенко володіє не тільки таким словом, яке є цілісно мислительна сутність, а і словом диференційним, виділяючим, розділяючим, тобто Логосом (II, 45, с.20), її діалектика художнього бачення світу - це "логос про ейдос" (II, 45, с.70). А діалектика в області ейдоса абсолютна (II, 45, с.75), вона "володіє абсолютно універсальним характером, захвачуючи все мислиме і уявні типи буття" (II, 45, с.73). З огляду на це зрозуміло, чому модернізмом називають все вічне, "це винахід не Джойса, Паунда, навіть не Малларме, Бодлера і Мане, але Війона, Босха, Брандта, Рабле..., бо тільки нове слово одержує право на вічність" (II, 13, с.336).

Кипить у нас в артеріях сучасність.

Нас із металу виклепав модерн.

(VII, 8, с.27).

Адже у слові, яке вічне, або в модернізмі, присутня абсолютна діалектика і тому кожна найдрібніша категорія (їх п'ять, II, 49, с.264) відіграє роль першогодинного, із котрого витікають всі останні потенції (II, 49, с.264).

§3.2. Теорія українського національного характеру.

Якщо спробувати представити психогенез українського національного характеру у творчості А.Костенко, то можна побачити, що він має цілком науковий зміст.

В рамках інтуїтивного сприйняття тіла для динарської раси характерна зигзагоподібність, а для остійської - округленість, в безмежжі - устремління до кулі (II, 38).

Динарські риси пов'язуються з інтенсивним розвитком почуттєво-афективної сфери (VII, 6, с.126). Остійська ж раса (II, 61, с.7) характеризується такою психологічною особливістю, як заглиблення в себе. А.Костенко спостерігає цей настрій в поєднанні з динарською афектністю, тобто має установку на рефлексію (VII, 6, с.108).

У художньому тексті А.Костенко легко виділяються чотири типи натур: кров'яна (сангвінічна), лімфатична (водяна), нервова і жовчна (III, 49).

Якщо говорити про екологічний підхід, то А.Костенко розглядає чотири основних зони України: степовий, лісостеповий, лісний і гористий ландшафти як особливості емоційної сфери і мотиваційних установок корінного населення України (III, 61): вживання в безмежжі пробуджує почуття безкінечного.

Така безмежність і таке безмір'я!
Мій біль в мені. А я у цих степах.

(VII, 6, с.84).

Л.Костенко висловлює думку, що врожай сприймався в народі як величина залежна в основному тільки від метеорологічних факторів, котрі в свою чергу з точки зору селян залежали від волі Всевишнього, а також могли змінюватись від бажання і волі оточуючих. Тобто особливість українських ґрунтів допомагала тривалому збереженню магічного мислення корінного населення України, перевазі його над раціональним.

Саме слово "чари" походить від латинського "кармен" - пісня, яка зачаровує і дозволяє заволодіти через замовляння і потім підкорити (V, 1, с.391).

У Л.Костенко, поряд з уже названими, ми можемо виділити також соціальні фактори етнопсихогенезу, що співпадає з науковою думкою (II, 38, с.714).

З одного боку, уважне і обережне ставлення до природи, а з другого боку - індивідуалізм (II, 61, с.15).

Особистісне цілепередбачення не тільки не підкреслює, а навіть посилює активну предметну діяльність. Тому що вона "передбачає усвідомлене цілепередбачення і цілереалізацію, а значить, і повну особистісну відповідальність за одержані результати (II, 81, с.21). Ідеться в першу чергу про трансформацію родової сім'ї в малу, яка вимагала зовсім інших принципів розподілу праці, адже там всього два працівники - чоловік і жінка (II, 20, с.21). Жінка в малій сім'ї в своїй області користується майже повною самостійністю, тому що чоловік за необхідності повинен ввірити їй цю область, область домашнього господарства, не маючи

ніякої фізичної можливості в неї втручатися.

Як тих людей двох доля спарувала?

Там сварка завжди висіла, як чад.

Бобренчиха не те, щоб хорувала,

ні, то вже вдача. Все, було, невлад.

(VII, 6, 52).

Тому "досвід раннього дитинства визначає ступінь і якість гвалтування чи сублимації безсвідомих імпульсів, інстинктивних емоцій і бажань, що в свою чергу формує визначений тип національного характеру, "базову структуру особистості" (II, 82, с.87).

А Гриць не так. То розум десь не татків?

- з'єднаєм що, нестатки до нестатків?

(VII, 6, с.52).

Л.Костенко стверджує, що на відміну від патріархального типу родини в Західній Європі в Україні зберігся матріархальний тип, і ця особливість має велике значення для формування типово національного характеру, який підпорядкований нормам і ієрархії цінностей, типовим для жінки, для жіночої свідомості (II, 82, с.87).

А що скажу я матері старій!

А мати знала. Мати все вже знала.

(VII, 6, с.40).

Л.Костенко виділяє такі типи національного характеру: козак - чумак - поселянин. Це співпадає з науковою думкою М.Костомарова (II, 35, с.8).

Образ козака - символ воїна, захисника, лицаря, змінюється образом чумака, який персоніфікує собою перехід козака до поселянина, котрий в свою чергу в наступну історичну епоху втрачає "рештки" лицарства, тільки в його період парубоцтва можна вгадати риси минулої відваги, активності, слави, характерних для попередніх образів.

Хто - за Богдана, хто - за короля.

А він за тих, котрі не проти.

(VII, 6, с.40).

Але ж все-таки вихідним типом українського національного характеру був селянський, землеробський. Відповідно до Л.Костенко (як і М.Гримич з наукового боку) він знайшов своє вираження і в космологічній системі народу. Із п'яти вихідних стихій світостворення - води, неба, землі, повітря і вогню - в найдавніших українських міфологічних уявленнях перевага віддається Землі. Характерним для нього є перевага магічного мислення над раціональним і ідея домінування жінки, перевага культу Богородиці в епоху середньовіччя. А в кінці середньовіччя утверджується новий тип українського національного характеру - козацький: замість переваги цінності землі і праці основною стає ідея дороги, а робота в полі не тільки протиставляється дорозі, але і стає чимось другорядним.

Усе як є - дорога, явори,

усе мое, все зветься - Україна.

(VII, 6, с.84).

Тип козака з його поглядами, стереотипами поведінки,

способом мислення стає символом іншої історичної епохи, хоча селянський тип продовжував існувати, втративши частково свій давнішній авторитет.

А вже поля імлою огорнулись.

(VII, 6, с.91).

Серед факторів, які активно впливають на психічну діяльність народу Л.Костенко виділяє мову, адже "етнічна специфіка полягає не в тому, що виражається, а в тому як виражається. Адже мова не є засіб означення уже готової думки. Функція мови не означає готову думку, а творить її, перетворюючи її спершопочатку домовні елементи" (II, 64, с.21). Саме "вищою розумовою культурою і творчою діяльністю думки виробляється сама національність як факт, як особливий склад психіки" (I, 52, с.87).

Збагнуло серце вражене моє:

пішов у смерть - і повернувся в думі,

і вже тепер ніхто його не вб'є.

(VII, 6, с.36).

Л.Костенко стверджує, що крім робітників розумової праці національний склад психіки може бути сформований і діячами соціального типу - геніями в суспільній, військовій, політичній сферах. Якщо перші діячі чистої думки допомагають створенню національного укладу психіки, формуючи національний тип розуму, мислення, то останні - етнічна своєрідність волі.

§3.3. Історичний фактор - як один зі складових етнопсихогенезу.

У Л.Костенко "служіння суспільним інтересам, інтересам батьківщини, релігії і моралі стоять на першому місці в світостворенні...

Індивідуальні страждання і мірки блякнуть і відступають на задній план перед високим ідеалом..." (VII, 3, с.102).

...Мій батько так не вмів.

Він знав одне - боротись до загину.

(VII, 6, с.41).

Проте "домінанта поразки і даремного, хоча іноді близького до мети зусилля, що взагалі характеризує починання нашої історії, могло іноді надавати нашій національній психіці деякий відтінок фаталістичного песимізму" (II, 3В, с.714).

Аз-буки-веді... Голод і зима.

(VII, 6, с.34).

Л.Костенко відповідно до науки (II, 3В, с.714) звертає увагу на те, що історія українського етносу - це постійні і пограничні ситуації, в екзистенційному розумінні, існування в умовах постійної загибелі етносу. В такій ситуації були можливі два типи поведінки, два роди реакцій: перший - героїчний, другий - поведінка "аналітичного стилю", яскравим прикладом котрого може бути стиль "напівіснування".

У всіх оцих скорботах і печалях,
у всіх оцих одвічних колотнечах -
і чурківські голови на палях,
і вишняківські голови на плечах.

(VII, 6, с.41).

Л.Костенко прагне всебічно проаналізувати широко розповсюджену думку про те, що своєрідність народу знаходиться в прямому відношенні до ступеню його відокремлення від інших, від його ізольованості. Вона виходила з того, що "наслідування, яке викликається в людині відомою дією, не може бути точним повторенням цієї дії. На більш високих ступенях душевного життя наслідування іншої особи є розуміння її рухів і звуків. Але воно ніколи не буває абсолютно повним. Навіть найповніше розуміння є в той же час - нерозуміння (II, 64, с.189-190).

Відзначені особливості взаємостосунків двох людей Л.Костенко поширює і на взаємостосунки між народами.

"Взаємний вплив народів є також лише взаємне збудження" (II, 64, 190). Реакція ж на це збудження завжди унікальна, етноспецифічна: наприклад, кожний народ учення Ісуса Христа трансформував і сприйняв якимось по-своєму. Адже вплив особистості мовця на іншу полягає не у витісненні цієї останньої, а в збудженні її до нової плідотної діяльності, збудження "збоку є однією із головних умов, що сприяють розвитку народу" (II, 64, с.206). Таким чином, тісне міжнародне співробітництво поряд з увагою і турботою про рідну мову, літературу, національну школу.

Віддайте мені все. Віддайте мені мову,
якою мій народ мене благословив.

(VII, 8, с.537).

Загальне Л.Костенко розуміється як "репрезент багатьох індивідів, "як тип" у використанні цього терміну для харак-

теристики героїв художніх творів" (IV, 19, с.476). І далі: "Та зміна уявлень і почуттів, пов'язаних просто зі словом і його значенням, котра здійснюється разом зі зміною поколінь. Саме тут нова із приватного предмета "із приводу до переживання стає уже зразком, основою і джерелом етнічної психології" (IV, 19, с.570).

Таким чином, А.Костенко виділяє три можливі способи етнопсихогенезу: дослідження народної творчості, характеристика видатних представників даного народу і характеристика найбільш яскравих і виразних історичних епох, пережитих народом (I, 71). На її думку, що співпадає з думкою Д.Чижевського, найбільш важливими моментами історичного розвитку українського національного характеру слід вважати постійний фон української історії - природу України і два історичні періоди - княжі часи і часи барокко (I, 71, с.17).

Княжі часи - дві культурні події в Україні того часу: введення християнства і письма, котрі вплинули на етнопсихогенез старохристиянської літератури.

Наполягаючи на тому, що основною духовною рисою є "декоративність", котра цінує більш широкий жест, ніж глибокий зміст, "здаватися, ніж бути", А.Костенко думає, що ці якості відбилися у відповідних рисах характеру українського народу. Д.Чижевський їх називав "психологічним авантюризмом".

О музи геліконів степових!
О жриці вогнищ, вже давно погаслих!
Вода джерел, од спеки неживих,
була не вельми щедра для Пегасів.

(VII, 8, с.442).

Отже, у А.Костенко неважко виділити персональне і колективне безсвідоме. Особливості персонального безсвідомого зводяться до наявності в українців комплексу неповноцінності в розумінні Адлера. Цей комплекс сформувався в результаті цілого ряду обставин: українці багато років жили в умовах поневолення, без права навіть на культурну автономію, з постійними заборонами національної мови, коли навіть в їх назві "малороси" - звучала якась другорядність, неповноправність.

Коли ти навіть звався - Малоросією,
Твоя поетеса була Українкою.

(VII, 8, с.162).

Цей комплекс на фоні вираженої інтравертності українців і безплідних зусиль у зовнішньому світі якимось змінити становище, що склалося, набув відтінку "комплексу кривди". На відміну від персонального безсвідомого, колективне безсвідоме позитивно впливає на формування української національної психіки.

А.Костенко підкреслює, що для українського етносу таким архетипом є "магна матер" - тип "доброї, ласкавої, плодородної української Землі", що свідчить про "первісну доброту найбільш глибокої сфери української психіки" (II, 38, с.718).

"Індивідуальна випадковість", різні властивості предків створюють неосціненні якості духу (IV, 9, с.27).

§3.4. Українське суспільство і поняття держави.

А.Костенко чітко усвідомила, що державницьке життя передбачає певну структурованість суспільства, тобто певну

ієрархія, бо "однорідне суспільство - то звичайнісінька ота-
ра" (I, 35, с.3), яка тільки тоді, коли Історія кидає Виклик
суспільству, стає великою рушійною силою.

І що там варт чиясь окрема доля.

(VII, 6, с.25).

З по-між рис, притаманних масі, Л.Костенко виділяє одну
найсуттєвішу: вона не здатна приймати самостійних рішень.

- Велинь царя не визнаю.

Бо, через свнухів передані,
втрачають царственність свої!

(VII, 8, с.359).

Окрім двох згаданих частин суспільства, у ньому є ще й
так звані пасіонарії, вони є провідниками трансцендентного у
раціональному світі.

Ця дівчина не просто так, Маруся.

Це голос наш. Це пісня. Це - душа.

(VII, 6, с.23).

Отже повинна переважати "яфетова сила", перевага "хамо-
вої сили" неминуче спричиняє деградацію суспільства до бе-
зелітного натовпу.

Хоч піднімай його, домкратом,

а хам не стане демократом.

(VII, 8, с.536).

Демократія з часів антив та склавинів означає перева-
жання маси над елітою. Але у плебсу на Русі не було і думки

посягти на верховну державну владу.

Хай прадідам згадається легенько.

(VII, 8, с.412).

У період Гетьманщини будь-хто з козаків-нетяг в принципі міг стати отаманом. Отже, якщо порівняти історичний розвиток східних слов'ян і Заходу, то вони відрізняються різними формами християнства: католицької чи католицько-протестантської - на Заході і православної на Сході, на Заході римська церква отримує відносну незалежність, на Сході підкорення її імператорові. Православне суспільство фактично відмовляється від власної творчості і передає вирішення всіх проблем Державі. Тому наш індивідуалістично-західний дух, здушений деспотичним візантійським православ'ям, так і не зміг вивільнитись з цієї двоїстості духу, яка витворила згодом комплекс лицемірства. А.Костенко бачить в цьому причину нашої національної трагедії.

Які слова страхітливі - дволикість,
дворушництво, двозначність, двоєдушність.

Двомовність - як роздвоєне жало.

Віки духовної руйнації.

Змія вжалила серце нації.

(VII, 8, с.549).

В період литовсько-польської доби на території України зіткнулись дві форми християнства: православ'я на певній території, серед певного народу не мало державної підтримки. Але приєднання української церкви у 1686 р. до московського патріархату А.Костенко розглядає як духовну катастрофу ук-

раїнського народу.

Ми - спадкоємці спадків розграбованих.

(VII, 8, с.548).

Ідеться про духовний рівень еліти, про який П.Скарга писав: "Греки обдурили тебе, о руський народе, бо, давши тобі святу віру, вони не дали грецької мови, змусивши користуватися слов'янською, щоб ти ніколи не зміг дійти до правильного розуміння знання (I, 35, с.5). Так відбувся відрив від класичної традиції, до якого нас А.Костенко і повертає. Ідеал культури повинен бути високим, важким, щоб розбудити і напружити всі духовні сили.

У Люксембурзі або десь в Монако,
набуть, немає мислячих інако,
бо де бувають мислячі інако,
набуть лиш там, де мислять всі однако.

(VII, 8, с.543).

Відмова від Унії не тільки розколосла наше суспільство на дві конфесії, а стала передумовою втрати православним українським народом своєї духовної еліти.

Віднині народ має тільки військових вождів, і саме вони, по-своєму, трактують і втілюють ідею державності.

Ті, що нас убивали, і ще раз уже не ті.

(VII, 8, с.542).

З часів литовського володарювання на території нашого народу немає столичного центру як місця зосередження еліти. Наш народ з часом позбувається однієї з найнеобхідніших

своїх складових - носіїв ідеї державності. Наш народ стає плебейським, а визначальні його риси є такими: нешанування суспільної ієрархії, полонізація чи русифікація еліти, комплекс вторинності у пасіонаріїв.

Душа здригнеться і в астралі.

Де ж те як писанка село?

В майбутнє підуть магістралі,

а України наче й не було!

(VII, 8, с.264).

Козаків А.Костенко мислить не скільки лицарями України, а, можливо, всього-навсього як релікт військової демократії, який Західна Європа забула ще після епохи норманів-вікінгів. Як відомо, у слов'янські часи традицію військово-торгового стану започаткували варяги та руси. Ця традиція прийшла і до українського козацтва, причому у двох формах: городового і запорізького. Замість еліти - військові вожді, замість ієрархії і шанування щоріздв'яні або частіші вибори отамана і посипання його голови сміттям.

Не озирайся. Києва нема.

(VII, 6, с.101-102).

Вождями розплачувались, коли настала скрута і потрібно було виплутатись із халепи (VII, 8, с.524). Такий сумний парадокс нашої історії: поняття державність і козацтво - несумісні. Козак - ідеал особистої незалежності зі зброєю в руках (VII, 6, с.34).

Козаки - це одвічні опозиціонери державності. Але це зовсім не свідчило, що українсько-козацьке суспільство

дозріло і не брало участі у будівництві держави. Як тільки сила зовнішнього поля дещо нейтралізувалась, буїноцвітом розквітли характерні риси нашого менталітету. Результат - Руїна.

Зчерствіли люди од всяких лих.

Неволя давні душі роздвоїла.

(VII, 6, с.91).

Здається, з усіх лише Сагайдачний та Виговський ("Маруся Чурай") мали за чітку мету своїх зусиль розбудову ієрархічного суспільства.

§4. Ліна Костенко в контексті світової естетичної думки.

§4.1. Ліна Костенко в світовому духовному Потоці.

Л.Костенко, тільки-но почавши знайомство з людською мудрістю, зі здивуванням виявила, що "всі великі мудреці і поети завжди знаходились в опозиції своїй епосі, але не так як бунтарі, що кличуть на барикади, але судді, які виносять вирок своєму часові і людині" (II, 13, с.6).

за той проїзд в недозволене

платили високе мито -

єдину від Бога власність -

своє не прожите життя.

(VII, 8, с.731).

Два головні християнські вчення, які вона розробляє в символі: апофатизм, вчення про непізнаване Першоєдине і катфатизм, учення про необхідність пізнавальних проявлень цього непізнаваного Першоєдиного, пов'язані з іменем Плотіна (II, 13, с.61).

Не може бути щоб його - ніде.
Без нього людям суєтно, і сумно
І я гукан: СУ - ви де!
... ви де?

- Ви де? Ви де? Відгукніться Сувид.

(VII, 8, с.49).

Ця своєрідна теорія символу є одночасно і визначенням змісту поняття Людина за Паскалем. Адже саме "людина - ніщо в порівнянні з безкінечністю, все в порівнянні з небуттям, середина між нічим і всім, безкінечно віддалена від розуміння крайніх меж, кінець і початок приховані від неї в непроникній таємниці. Не здатна побачити Ніщо, із якого видобута, і безкінечність, котра її поглинає" (II, 13, с.61).

... в мені багато мене.

(VII, 8, с.223).

І в той же час А.Костенко знаходить багатоманіття образів світла і звуку для вираження "геологічної ідеї" (II, 13, с.61), яка зазвучала у неї по-дантівськи.

На скронях його молода сивина.
Він тихо іде, він повільно іде.
У нього й чоло ще таке молоде!
Хто скаже про нього: старий він як світ?
Він - Данте. Йому тільки тисячі літ.

(VII, 8, с.224).

Але ніде і ніколи не порушується у А.Костенко рівновага у символі кінечного і безкінечного, тіла і душі. Адже за Августином, "хто схвалює як вище природу душі і засуджує природу плоті, бачить в ній зло, той звичайно, і душу любить по-плотськи і по-плотськи біжить від плоті, бо судить, керуючись не Божою правдою, а людською суєтністю" (II, 13, с.76). Але саме Августин ввів у колообіг духу Божественні числа: три - свята Трійця і сам Дух, чотири - число пророків і Євангелій і світових елементів (вода, повітря, вогонь, земля). Три помножене на чотири - проникнення духу в матерію, сповіщення світу істин віри, апостольства: $4 + 3 = 7$. Число людини, поєднання двох природ: духу і матерії.

У творах А.Костенко ці образи хвиляють нас більше, ніж прості слова тому, що вони - сам рух духу. Ми відчуваємо потребу рухатись від картини, яка постала перед нашою увагою, до духовної істини.

Всі генії

На вічні терези

кладуть шедеври у своїй щедроті.

(VII, 8, с.205-221).

Як відомо, Августинову концепцію всеєдності продовжували Хом'яков, Соловйов, Трубецькой, Флоренський, Булгаков. Неоплатоніки погоджувались, що "на початку було слово, і слово було у Бога, і Бог був Слово" (II, 13, с.76), але А.Костенко вдалось показати те, що слово стає плоттю: 1. виявлення вольової дії; 2. розкручування відповідних чакр психічною енергією; 3. перетворення цієї енергії нервовою

систою в електричні імпульси (біопотенціали), котрі фіксують прибори і вони світяться у вигляді оформленого "згустку енергії", світяться назовні; 4. на голосових зв'язках частина енергії перетворюється в енергію звукових вібрацій; 5. ця енергія, проходячи по клітинах організму, викликає відповідні зміни в ньому. Це цілком наукова думка (III, 39, с.174).

Отже, там, де дефіцит духу, повинен бути і дефіцит матерії, як прямиий наслідок дефіциту духу. Це і є шлях руху духу як Великої уяви від Зенона і Парменіда до Аристотеля, від Аристотеля до Плотіна, від Плотіна до Августина, від Августина до Миколи Кузанського, від Кузанського до Канта, від Канта до Бергсона, Мак-Тегерра і Гегеля - така світова лінія філософії як видимості, так і суб'єктивності... (II, 13, с.131).

Ближчий мені старий Гайявата,
ніж всі досягнення кібернетики.

(VII, 8, с.181).

А.Костенко розглядає падіння віри як "розлюднення людини": нівелювання її в стару, повернення її до первісного побуту. Бог помер - це тотожне смерті людини як людини. А культура без вищої ідеї - це людина без голови. Релігія - духовний початок культури, вище благо і міра людяності. Втрата моралі - тільки наслідок суспільної безрелігійності" (III, 13, с.147, 149).

Для неї "релігія - це творчість, символ внутрішніх пошуків людства з метою самоутвердження духу. І Богопошуки як самореалізація генія" (II, 13, с.161).

Етику порушив, етикет?

Не доводьте дійсність до пародії,
вам нічого, але ж він поет!

(VII, 8, с.228).

У неї поезія, релігія і філософія - це три вираження одного і того ж почуття, як це вже було, наприклад, "у Канта: Бог - вище щастя - віра - вища добродійність. Вони етичні. У Кіркєгора - релігія - мучеництво, віра кінчається там, де припиняються страждання" (II, 13, с.175, 176). Ідеться про діалектику людини і її власної свідомості.

Тікати... доженуть.

(VII, 8, с.243).

Зокрема про те, що "святість і чистота твору мистецтва в тому, що вона не служить ніяким зовнішнім цілям. "Мета поезії поезія".

І не змінє совість на харчі,
душа його у Бога не плечі.

(VII, 8, с.216).

Л.Костенко переконана, що "звичайна природа, прообраз і корінний початок міфу, але лише постільки, поскільки є вічною і сокровенною сутністю. Але тільки мистецтво - відображення не речей, а ідей! - може претендувати на абсолютність і ідеальність" (II, 13, с.287).

І хоч про нього скажуть: навіжений,
то не біда, - він все одно блаженний.

І між людей не буде самотнім,
стоятиме, як дерево над потоком.

(VII, 8, с.211).

А.Костенко зрозуміла, що Шопенгауер, говорячи "світ є лише моя уява", мав на увазі не те, що світ поза мною не існує, а те, що скільки людей, стільки і уявлень. Як відомо, Кант не довів цю доктрину до кінця, він кинувся рятувати мораль, а ось Шопенгауер, не злякавшись наслідків, розширив уявлення до всієї могутності людської суб'єктивності. Зовнішній світ для нього доступна нашому уявленню множинність, через котру проявляється єдина першооснова буття: воля до життя.

Єдиний Боже! Все обсіли хама.
Веди мене шляхетними шляхами.
І не віддай цим людям на поталу,
вони вже іншу віру напители.

(VII, 8, с.217).

Якщо для Шеллінга, Фіхте і Гегеля сутність світу була об'єктивна, свідомо, абсолютно духовна, то для Шопенгауера - безсвідомо, егоїстична і сліпа. Вона розуміє, чому "воля - сутність світу і таємнича першооснова. Це - темна безодня життя, сутність приховання буття, двигун світу. Воля безцільна, це рух - без початку і кінця. І насильство світу - вираження дисонансу світової волі. Шопенгауер антропоморфізував світ і не приховував цього: ми ключ до світу, до його зв'язків" (II, 13, с.306).

І хто всіляким ідолам і владам
ладен кадити херувимський ладан,
той хоч умре з набитим гаманцем,
душа у нього буде горобцем.

(VII, В, с.216).

Л.Костенко вдалося зрозуміти, чому "середньовічна особистість не мала того всезагального і тому абстрактного характеру, якого вона набула в нові часи. То була конкретна особистість. Середньовіччя було людяне і воно не знало ні людину - масу, ні тотальну ідеологію, ні єдинодумства, ні план, ні надрегламентацію" (II, 13, с.359). Вона наполягає на тому, що "всі генії - сучасники. Вибухи духу, чи плоті, які називаються Босхами, Рабле, Свіфтани, Бодлерами, Достоевськими чи Джойсами, згустки вічності, які переокреслюють час, ламають канони і бачуть в людині - людину" (II, 13, с.359).

Усі все звикли: геніїв немає.

А що, як є? Зацькований, а є?

А що, як він між нами ходить, геній?

(VII, В, с.27).

§4.2. Ліна Костенко і Джамбатиста Віко. Нова наука.

Л.Костенко удалося побачити в синтезі, що органічно склався на протязі десятиліть соціального знання своїм "ентелехієм" - одухотворену життєву силу, яка об'єднувала порізнені елементи і обумовила послідовне заглиблення першопочаткових елементів" (I, 36, с.21). Ідеться про критерій розумності: сам розум історичний, здатний до розвитку і падіння. Це стосується як індивідуального життя людини, так

і її суспільного життя.

Тому "мислення поза мовою - така ж функція, як і геометричні фігури поза конструюючою діяльністю геометра" (I, 36, с.26). На думку А.Костенко, якщо цей світ був створений у часі і за частинами, то Порядок, який в ньому закладений, всезагальний і вічний даний Порядок був установлений Божественним Провидінням" (I, 36, с.36).

Тобто історія ідентична в сутності і різноманітна в способах розвитку. А сутність або субстанцію вона бачить в народі.

Асфальтами залите вухо
не знає імені: Народ.

(VII, 8, с.242).

А.Костенко, очевидно, міркує так: "Світ Націй був, безумовно, створений людьми, і тому спосіб його виникнення треба знайти в модифікаціях нашій власній Людській Свідомості. Адже в Бозі знати і робити - одне і те ж" (I, 36, с.58). Тому не випадково головний принцип її оповіді: людина творить історію в подвійному розумінні як послідовність реальних подій і як оповідь про них. Адже "людина у власному розумінні - не що інше, як розум, тіло і мова, а мова поміщається посередині між розумом і тілом. Банальне розрізнення розуму і тіла перетвориться у мислителя в триадну схему, в котрій роль поєднувального ланцюга між тілесним і духовним виконує мова"(I, 36, с.27). "Це втілення духовного і разом з тим персоніфікація тілесного (I, 36, с.68).

На думку А.Костенко "філософія дозволяє проникнути в

смысл історії в її абстрактній сутності, в "ідеї", а історія втілює цю ідею в буквальному змісті цього слова, тобто перетворює в світ людських дій і соціальних установок, який утворює по відношенню до людини таку ж зовнішню реальність, як природа, але за силою своєї дії набагато перевищуюча природу" (I, 36, с.72).

Вона детально досліджує три види людської природи:

"Перша природа в результаті сильного обману фантазії, була природою поетичною або божественною. Друга природа була героїчною: Герої приписували їй божественне походження. Третьою була природа людська, розумна, а тому помірна, прихильна і розсудлива; вона визнає як закон совість, розум і обов'язок" (I, 36, с.78).

У драми людської небагато дій

- дитинство, юність, молодість і старість.

(VII, 8, с.178).

Образи дванадцяти богів аналогічні дванадцяти знакам Зодіаку - це дванадцять "маленьких епох". Вона їх використовує як "поетичні характери, виражаючи загальний зміст в індивідуальних образах". Це "вседержитель" Юпітер, який страхом зв'язав твариноподібних "перших людей" в родинні стосунки. Його августійша подруга Юнона, яка символізує чистоту і мудрість жінок в "Стані Родин". Це також Аполлон, засновник Культури і її мистецтв: одне з них мистецтво верхової їзди, чого Пегас літає над Парнасом. Вулкан, Сатурн, Кібела або Веста символізують значення і організацію землеробства в умовах давніших суспільств. Марс - бог війни, Венера - богиня громадянської краси, тобто доблесті норматив-

ної суспільної поведінки. Мінерва "означила" озброєні Аристократичні Прошарки. Меркурій - пророчі висловлювання жерців. Нептун знаменує період морських набігів, коли "вік Богів" змінюється "віком Героїв" (I, 36, с.95).

Усі віки ми чуем брязкіт зброї,
були боги в нас і були герої.

(VII, 6, с.93).

Ліні Костенко удалося налагодити певну рівновагу у підході до інтерпретації міфу: з одного боку науково-раціоналістичний підхід Віко, а з другого аналітичний психізм К.Т.Юнга, відповідно до якого реальна історія повинна пояснюватись із міфології, а не міфологія з реальної історії. Ці два моменти для Л.Костенко є тільки певні етапи одного і того ж предмету: колообігу духу, вивчення якого допомагає зрозуміти "закономірність всього, що відбувалось в минулому, здійснюється в теперішньому, відбудеться в майбутньому, все це на тій підставі, що давно зниклий історичний світ дозволяє зрозуміти і "вічний" закон, який керує рухом людства.

Те, що було, повторюється знову. Якщо зрозуміти минуле, можна стати пророком (I, 36, с.197).

А я ж вважала, що це - міфи,
а я вважала, - це давно.

(VII, 8, с.258).

Л.Костенко неодноразово наголошує, що світ вийшов з деякого Розуму, часто відмінного, а іноді зовсім протилежного, і завжди такого, що переважає приватні намагання самих лю-

дей, тих людей, котрі ставили собі ці цілі. Роблячи із таких обмежених цілей засоби для служіння цілям більш широким, розум завжди користувався ними для збереження Покоління Людей на Землі (I, 36, с.155). Як бачимо, Л.Костенко доповнила і збагатила в своїй художній творчості "основи нової науки про загальну природу" Джамбатиста Віко: "не право, не мова, не "найдавніша мудрість" взяті самі по собі, а саме загальна природа націй лежить в основі життя і культури" (I, 36, с.36). Це дало їй можливість виділити новий підхід і новий спосіб обґрунтування соціального знання (I, 36, с.30).

§5. Концепція "думки" в контексті світового естетичного Космосу.

Л.Костенко, як і народний поет Т.Шевченко, народний філософ Г.Сковорода, виходили з того, що є "єдина на землі служба: Богові" (II, 63, с.103).

...Душа посварилася з Богом.

(VII, 8, с.237).

Для Л.Костенко, як і Шевченка, і Сковороди, це означає "життя для правди і добра людського" (II, 40, с.19). Поняття народу розглядається як своєрідна онтологічна речовина: народне значить національне: "небеса схиляються до землі, а земля немов рада б знятися в гору, коли жива природа веде бій за якусь недосяжну гармонію, за з'єднання частин у цілісність" (II, 40, с.21).

Коли в людини є народ,
тоді вона уже людина.

(VII, 8, с.38)..

Образ містика-філософа і є той ланцюг, який здійснює "зв'язок душі людської з світилами небесними" (II, 40, с.21).

аби хто-небудь, мислюю возросший
до мене часом слух свій прихилив.

(VII, 6, с.100).

Ця світлопечальна світова речовина, за доволі переконливим дослідженням сучасної культурної антропології, свому напружену цілісність структурно поєднує з трьома стільки ж взаємопроникливими, стільки й диференційованими семантичними своїми персонажами - Космосом, Пантеоном і Людиною - персонажами, що напевне, виникали у суворій часовій послідовності первісного погляду на довоколишній світ, у якому між уперше помітив саме першостихії - від Неба і Землі до їх вогняних, водних та інших компонентів, - за тим зафіксував код і кував ці стихії в онтропоморфних та інших образах Пантеону і, нарешті, зупинив свою зіницю на самій людині" (III, 64, с.107).

Ліна Костенко воскресила цей чистий концентрат українства через символіку числа три, Святої Трійці: Вітця, Сина і Святого Духу.

В житті найперше - це притомність духа.

(VII, 8, с.117).

Саме це і є містичний ключ, яким відкриваються "Великий

Льох" Т.Шевченка (II, 49, с.60) і його "Неофіти" та "Причинна" (II, 40, с.136), як і "Маруся Чурай" чи "Сніг у Флоренції" А.Костенко. Об'єднує їх образ матері, "щось монументальне і високотрагічне" чи Божої Матері - України, які сприймаються як неподільна ідейна тріада (I, 6, с.39). "Зціпивши зуби й витріщивши очі, тягнуть епоху, спотикаючись в тваринячих шлеях, три вдовиченькі - сестри мої, ластівки..." (VII, 3, с.320).

Нація починає жити не за внутрішніми природними спонукками, а за насадженою доктриною. Але, "ні демо-кратія, ні клясо-кратія, ні націо-кратія, лише аристо-кратія. Основна проблема нашого часу виходить поза межі нашої національної проблеми, зачіпляючи найважливішу загально-європейську, яку еспанець Ортега-і-Гассет схарактеризував як кризу провідних верств, як кризу "віку мас", а Б сказав - віку голоти" (I, 28, с.7). Нація "втратила інстинкт до життя" (II, 6, с.77), для А.Костенко, як і Шевченка церква, яку збудував Хмельницький в Переяславському договорі - це домовина, гроб України (II, 40, с.60).

...за терпінням в Трипілля,
а за Черніговим - Черніг.

(VII, 8, с.45).

А.Костенко стверджує, що "Божественна сутність, принципово неосяжна для людини, вічно виливається "назовні у вигляді Енергій, котрі людина сприймає як душою, так і тілом. Досягнення цих Божественних Енергій (чи Духа Божого) стає основною метою християнського життя. Напевно, найбільше розходження між християнськими культурами Заходу і Сходу було

викликано тим, що католицька Церква в свій час відкинула цей досвід і це вчення як ересь. Але ж промінь цієї давньої традиції, яка веде до раннього християнства, зберігся і в західному християнстві" (VI, 16, с.56).

Не вирвуся. Прикручена, прикута.

Обвуглились у пекло вогняне.

А все-таки горять зі мною й пута,

що до стовпа прив'язують мене.

(VII, 8, с.255).

Отже, з втратою національної аристократії було втрачено і відчуття реальності Духу і велич національного подвигу і всесвітньої справедливості не тільки в Україні, а й у всій Європі. Тому А.Костенко відстоює сприйняття подій внутрішніх законів своєї доби розумом і серцем людини середньовіччя: "Коли за одиницею визнають право і потребу жити, мати своє "Я", котре нікому не заважає, то ще більше така одиниця як народ, що складається з мільйонів, має право жити (I, 31, с.18).

Народ шукає в геніях себе.

(VII, 8, с.551).

Ліною Костенко "культура мислиться у зв'язку не тільки зі способом людської діяльності, а й зі способом буття людини в світі.

...Вже в цьому аспекті вона диференційована в своїй єдності і в цьому розумінні плюралістична, а не моністична. І в цій її плюралістичності неабияке місце посідають характерні для кожного етносу взаємини з середовищем, починаючи

зі світовідчужання, характер вбуттєвлення етносу в оточення, природне і суспільне. І вже тут культура є способом освоєння світу цим етносом і концентрацією його духовності, етнічної спільності, тими її константними межами, на яких увираається її самобутність (II, 40, с.66).

...Стояв собор старовинний
із випаленою душею.

(VII, 8, с.163).

Л.Костенко усвідомила, що саме це ті межі, на яких виникає і не виникнути не може діалог етносів, засобом якого служить символізм культури (II, 40, с. 165). Ідеться про народження такого типу людини (N 6), коли по вірі, притаманній Розумінню і любові, притаманній волі, людина виражає істину і робить добро. Творення її тоді названо Душею живою. І тому, що вона тоді починає діяти по любові і в той же час по Вірі, вона стає Людиною Духовною (VI, 19, с.30).

Ще Україна в слові не зачата,
Дай Боже їй родити це дитя.

(VII, 6, с.93).

Л.Костенко, як і Ф.М.Достоевському, було властиве відчуття цілісності світу в розумінні взаємопов'язаності часів, тому звучать в її поезії "голоси віків". Спостерігається накладання образів сучасності на літературний матеріал минулого, а світова література розглядається як єдиний організм, що розвивається.

Л.Костенко хвилює доля ідей, історія їх трансформації:
"Замість Бога-людини ми тепер маємо людину-Бога. Змінився

лише порядок слів. Та хіба різниця між Богом-людиною і людиною-Богом така вже велика" (II, 33, с.40). Цікаво, що "текучу дійсність" (категорія Ф.М.Достоевського) А.Костенко протиставляє історичній, тій, яка склалася. Саме утвердження "двосвітовості", як існування протилежностей, одночасно і в їх роздільності і в їх єднанні (II, 33, с.44-45), яке блискуче розробив Ф.М.Достоевський, А.Костенко обміркувала у зв'язку зі специфікою української нації, те, що суспільство йде по шляху, який відділяє його від ідеалу єднання, сприймається письменницею як хвороба, біда, трагедія, і естетично - як дисгармонія (III, 49, с.51).

Бо що ж громадськість? Всі, але не кожний.

Ще поки хтось їй совість розгойда.

(VII, 8, с.240).

Якщо Бог у Достоевського виступає у ролі "кантівського категоричного імперативу", котрий коректує мораль (II, 33, с.53), то Бог у А.Костенко - це така ж реальність, як і все інше, це причина моралі, творчості, буття, це еліття індивідуальної свідомості з предметом пізнання, це сокровене "Я" кожної людини.

Я дерево, я сніг, я все, що я...

(VII, 8, с.10).

"Радикальна зміна можлива лише шляхом внутрішньої роботи людського духу, усвідомлення людиною своєї сутності, шляхом самоусвідомлення" (III, 47, с.56).

А.Костенко, як і Ф.Достоевський, рішуче не приймає абсолютизації середовища, яка притамана вульгарному ма-

теріалізму. Не без підстав вважає таку теорію соціально небезпечною, тому, що з її допомогою можна легко виправдати і пояснити будь-який злочин проти моралі. Її дратувало фактичне позбавлення особистості в людині. Якщо за людину все уже вирішене, її вчинки фатально обумовлені, вона сама знищується як особистість, перетворюється в функцію (II, 13, с.57).

Був тридцять сьомий. Він вслухався: кроки.

(VII, 8, с.20).

Л.Костенко, як і Ф.Достоевський, вірила в безкінечну силу людської душі, яка торжествує над всіляким зовнішнім насиллям і над всяким внутрішнім падінням (II, 45, с.59). Адаже "велика думка - це частіше всього почуття, котре занадто довго іноді залишається без визначення. Це завжди було те, із чого витікало живе життя, тобто не розумове і не створене, а навпаки, ненудне і веселе" (II, 33, с.68).

О люди, хто ви! Хто ви? Хто ви?

(VII, 8, с.231).

Особистість має свободу вибору між добром і злом, і відповідальність повністю покладається на неї. Свобода виступає при цьому як вище виявлення людської природи. У мистецтві свобода в зіткненні з дійсністю повніше всього проявляється в трагічному (II, 33, с.77).

Я задихаюсь, я вмираю.

Товар лицем, лице товаром.

Я й те, що виграв програю.

Я запущу в них гонораром.

(VII, В, с.231).

Особливо цікава функція роздвоєності у Ф.Достоевського, з якою М.Бахтін пов'язує бачення письменника у просторі. А оскільки у А.Костенко простір і час це одне поняття, то і "двійника" вона використовує у найрізноманітніших значеннях - це і як боротьба між добром і злом в людині (монахи, "Сніг у Флоренції"), це і варіанти одного і того ж образу (Флорентієць і Старий у цій же поемі). Безумовно, що і перше ("широкість" як елемент концепції особистості) і друге (творчий прийом, який втілює цю концепцію) мають одну основу: поділ людини на сутність і особистість. У обох письменників двійництво проявляється у вигляді рефлексії, яка може розглядатися як наявність морального самоконтролю, що забезпечує етичну цільність вчинків.

Він уже пише безкінечність.

(VII, В, с.229).

"Вся дійсність не вичерпується насущним, бо величезною своєю частиною заключається в ньому у вигляді ще не висловленого майбутнього Слова. Зрідка з'являються пророки, котрі угадують і висловлюють це цілісне слово" (II, 33, с.98).

Погасли критерії.

А він... Він - лев. Пішов у пустелю.

Він мав небо. Ми маємо стелю.

(VII, В, с.230).

Метод А.Костенко, як і Ф.Достоевського, близький до наукового, зокрема, до наукового методу Ейнштейна (II, 33,

с.103): істина не може бути пізнана шляхом виключно розсудкового розуму.

Ідея у А.Костенко, як і у Ф.Достоевського - це вища точка естетичної програми, де сходяться естетичне і етичне. Особистість Бога або Космосу чи Христа в народному розумінні втілює естетичний ідеал, в котрому зливалась краса, істина, вища моральність.

Ісус Христос розп'ятий був не раз.

(VII, В, с.366).

Отже, краса - це мистецтво. Але не тільки. Це і постулат розуму, це добро. Не випадково обидва письменники виділили образ Дон Кіхота як прекрасний.

у полі, між козацькими могилами,
мій Дон Кіхот шукає вітряка.

(VII, В, с.176).

Не випадково А.Костенко фундаментально розробляє постулат Ф.Достоевського, що людина може леліяти в душі одночасно два ідеали - "мадонський" і "содомський". Перший високий, духовний, в естетичному втіленні злитий з етичною висотою, другий - низький, гріховний, пов'язаний з красою тілесною, чуттєвою.

Духовне, яке просвічує через тілесне, робить красу справжньою, людською, надає їй етичного змісту.

Не встигнеш людям передати й досвіду.

Лиш блискавки напишуть від руки,
як ти загинув, Дон Кіхоте, в досвіті,

шукати гружучі вітряки.

(VII, 8, с.176).

Л.Костенко виявляє особливу увагу до трагічного - типу смерть - воскресіння, яке коріниться, очевидно, в глибокій давнині і біля джерел духовної культури. Ніяке людське падіння не кінечне, якщо людина знайде в собі людину.

А той вітряк давно вхопили вхопини.

Пірає в хмару місяць - дармовис.

І ніч глуха, і поле перекопане.

(VII, 8, с.176).

Тільки самосвідомість забезпечує свободу вибору, тобто усвідомленого вибору. Як не мучить самосвідомість і як не небезпечні їх шляхи, тільки через неї здійсниться моральний прогрес.

Поверховий розум розуміється як чорт (див. V, 7, с.137-148), а глибинний, як Бог. Обидва письменники виражають в цих образах своє ставлення до двоєвір'я (V, 7, с.313) як лицемірства: своє старе закорінилося так, що його нове грецьке не могло заступити: віру прийняли, а мови були позбавлені. Це джерело нашої духовної катастрофи.

Невже я з'їм те яблуко-гібрид,
що навіть дух його мені набрид?

(VII, 8, с.5).

Такі паралелі, очевидно, можливі тому, що обидва письменники орієнтувалися на класичну культуру: їх зближує антропоцентризм, теорія пізнання, орієнтована на суб'єкт.

Л.Костенко - це всесвіт, щось безкінечне, невичерпане,

Бездонне в розумінні Духу.

Наслідуючи Гераклітову ідею про животворяче значення добра і зла, вона зближує, як Блейк, небо і пекло. Без суперечностей нема розвитку: пекло - це коли людина задихається в плотських бажаннях (II, 13, с.409).

А.Костенко загалом цікавить поезія бароко тридцятирічної війни. Поети цього часу нем сприймаються як сучасники. Їх творчість, як і А.Костенко, підтримувала скорбота. Але тоді вона була конкретною, а тепер апокаліптичною.

Затули свої очі долонями сліз.

Занімій наче знаки наскельні.

Ми нащадки героїв, співців і гульвіс,
ми тепер такі безшабельні!

(VII, 8, с.174).

І немає у тебе Гомера.

(VII, 8, с.439).

В цілому, в парадоксах і проблемах перед нами постає справжній гуманіст, який поступає кричачий: "Осанна, осанна, осанна. Осанна людині: людина слабка і мала тріска в руках провидіння" (II, 13, с.451).

І плаче коник серед трав - нема мелодій Донна.

(VII, 8, с.321).

А.Костенко і Донна вражає все своїм розпадом і руйнуванням: людина, природа, земна куля, всесвіт. Причому вона використовує символ, який іноді сприймається як пафос середини і гармонія, що лежить десь у вічності - живий Беккет.

Життя їй уявляється суцільним стражданням, адже "демократія - це завжди псевдовожді, котрі для досягнення своїх корисливих цілей, узурпують голос народу" (II, 13, с.493) - Свіфт.

А.Костенко обмірковує вигнання, Батьківщина завжди проганяла краших (II, 13, с.511), особливо болить їй тотальне вигнання цвіту нації, цілих співтовариств, інтелектуальних інститутів і культур.

Сім'я вже вільна і нова.

Та тільки мати ледь жива.

(VII, 8, с.156).

Вона "ненавиділа безликість мрби, ту дійсність, що її оточувала і весь свій талант, всю свою іронію вилила у розвінчання бездуховності і снобізму людських мас. Вона гіперболізувала одну з важливих істин, винесених із життя: мистецтво задихається в атмосфері, воно віддано на поталу бездуховності" (II, 13, с.530) - Гофман. Саме він ввів у використання ідею двійництва і втрати людиною індивідуальності, душі. Саме він передбачив дальдовський парадокс, неначе не театр виникає із життя, але життя - із театру. Для А.Костенко "поезія - засіб об'єднання людей в живу, складну, інтимну цілісність. Гармонійне суспільство - це тільки повторення гармонії мистецтва" (II, 13, с.143) - Гельдермін.

Золото мистецтва з переляком сплавити,
добути з брехні - ненадійна алхімія.

(VII, 8, с.143).

Для неї "міф - це вузол, де поезія і музика, релігія сплетені. Проблема Вагнера, проблема генія і маси, проблема

розуміння і визнання, очевидно, вічна" (II, 13, с.708).

А геніальні поети - такі бездарні!

(VII, 8, с.175).

Йй також Близький Потреамон, який був "декадентом і символістом - декадентом душевної правди і символістом правдивого життя. Бо життя - це і є втілення декаданса, а правда сповнена символів" (II, 14, с.130). Вона "вірить в безкінечні, непримітні і неповторні зв'язки між видимим і невидимим... Вірить в свого роду вихідну світову гармонію, в силу якої певні абстрактні ідеї повинні викликати в досконалих розумах певні, відповідні цим розумам символи. Тобто точно установлені відповідності між світом абстрактним і світом фізичним, установлені спервопочатку, що божественний розум несе в собі синоптичну картину цих стійких паралелей і що, саме поет їх відкриває, вони виникають в його свідомості з такою очевидністю, що уже немає необхідності їх доводити" (II, 14, с.255) - Малларме.

А.Костенко "в своїй роботі над виявленням прихованих багатств мови користується всім тим, що може дати мова кінетична (жест), мова графічна (ієрогліф, написане слово), мова звукова" (II, 14, с.454) - Джойс.

У творчості А.Костенко "вдень і вночі, порами року, епохами і культурами, - міфічне минуле - не просто попередній час, а сакральний, первопочатковий, божественний пра-час, особливий стан пермотворення, які передують початку відліку: час богів і час людей, постійність і проминання" (II, 14, с.470).

Ліні Костенко "удався унікальний в історії літератури

досвід, в якому слова очищались від змісту і використовувались так, наче вони були позбавлені всякого змісту. При цьому вона прагнула і небезуспішно - знайти прямий зв'язок між дійсністю і її літературним вираженням" (II, 14, с.484) - Стайн.

Для А.Костенко "міфологічний згин необхідний як декорація безчасовості - тієї вічності, на підмурівках котрої життя програє свій фарс. Але міф не тільки згин, але і спосіб контролю неконтрольованої сучасної історії. Щоб краще зрозуміти хаос того, що відбувається, треба добре розглянути його крах" (II, 14, с.526) - Еліот.

Як бачимо, Дух - високий пристосованець, але сам невловимий. Важлива не незакінченість, а внутрішня незавершеність кожної думки, кожної репліки, кожного слова. А.Костенко зрозуміла велике значення традиції, яку не можна успадкувати, а можна виробити наполегливою працею. Це передбачає наявність у поета історичного чуття, котре обов'язкове для всіх, хто хоче залишитись поетом.

Вивчаючи історію європейської поезії, бачимо як тісно переплітаються нитки взаємних впливів.

Життя - це оббирання з реп'яхів,
що пазурами уп'ялися в душу.

(VII, 8, с.178).

Висновки до II розділу.

Ми спостерігали діалектику мислення А.Костенко, а саме як Одне, що народжує і таке, що ненароджене в аспекті протиставлення своєму інобуттю (особистість і нація), дає Владу

робити, творити, народжувати в аспекті особистісному завершальному. Це означає на думку письменниці бути достатньо могутнім і владним для цього. Але це є результат і стале Розуму, що також є розумом в середині себе, але в аспекті завершеності і закінченості. На думку А.Костенко це є Ведіння (або Віра, якщо її розуміти як розумне Ведіння).

Прагнення і Потяг, дані в аспекті особистісного завершення є Любов (Зодіак: магнетичний центр - центр особистості). Нам вдалося побачити, як корисно і в той же час необхідно розглядати перші три іпостасі, з одного боку і четверту, з другого, як щось цільне і неподільне.

Адже перші три начала не тільки змістові начала, котрі реально існують тільки на четвертому, коли є відповідний факт або субстанція, котра їх здійснює і реально, тілесно носить на собі.

Що таке ця абсолютна особистість, котра завершено здійснює і Владу і Ведіння і Любов? Тобто що ж таке Влада як Особистість, Ведіння як Особистість, і Любов як Особистість? Що таке Влада: як живе ество Особистості? Любов, як субстанція і тіло Особистості? Тут А.Костенко зуміла підійти до великої діалектичної таємниці християнського вчення про Трійцю. Влада як Особистість є Отець. Народжене як Особистість є Син і Ведіння як особистісна завершеність є Мудрість. Життя як Особистість є Дух, і Любов як особистісна завершеність і закінченість є Святість. Субстанційна-особистісна завершеність Життя як розумного відчуття і творчості є Дух Святий. Це організм Любові і Святості. Любов і Святість розглядаються як організм.

А символ, який ми розглядали на стадії Розуміння і Сло-

ва-інобуття стає в цьому загальноособистісному аспекті словом особистості, словом, яке відкриває сутність особистості. Таке Слово, котре відходить від живої Особистості, очевидно є Ім'я. Воно відкриває і виражає назовні і силу Влади і Мудрість Ведіння і Святість Любові. Це не що інше як Добро, Істина і Краса. Істина і Краса є зовнішнє вираження Натиску Мудрості і Святості, подібно тому, як ці три є внутрішня здійсненість і завершеність таємних внутрішньотрійцевих процесів: Влади, Ведіння і Любові.

Така ця загальна площина персоналізму, яка виникає під перевагою четвертого начала, сталою, що набуває форми особистості.

Розділ III. Етика як Ерос.

§1. Тріада змісту.

А.Костенко легко уявити постійне ускладнення форм розвитку і прийняти гіпотезу про розкриття світу фізичної матерії відповідно до Словоформи або Словопричини: "Слово є об'єктом мови, вираженим думкою, вустами, геологічними стихіями, речовим обсягом. Слово випереджає сходження світу по спіралі розвитку. Слово втілює надію на краще майбутнє, воно несе в собі мрію, котра є добро" (III, 31, с.164).

Пекучий день... лісів солодка млява...

смола стежок... сонливиці левад.

Іде гроза дзвінка і кучерява

садам замлілі руки цілувать.

(VII, 5, с.63).

Це слово "енергійне і подієве, воно рухає світ до вічності. В слові є тріада змісту, ім'я чи назва завжди космічні в триединому розумінні. Принцип тріади є об'єктивна сила світла Всесвіту" (III, 31, с.164).

Іще трава зіщулиться і змерзне,

іще печальні скажуться слова.

Що на світанку білому розверзне

небесні брами хмара снігова.

(VII, 8, с.94).

А.Костенко удалось зрозуміти як людське життя "повторне енергією живу матерію найбільш мислячої матерії Всесвіту, і тому Слово обіймає і об'єднує всі світи, які сходять до най-

легшої матерії. Від Слова бере початок наш матеріальний світ: за об'єктивністю відображення ним законів Всесвіту" (III, 31, с.164).

...то були якісь магічні пальці.

Вони німіли на якомусь "фа".

І прислухались...

І боялись фальші.

Так, як боїться і моя строфа.

(VII, B, с.58).

У цей час в силу наявності власного руху самоудосконалюється, збільшуючи число своїх вимірів. При цьому циклічність вимірів його дорівнює чотирьом, після чого повторюється, але сам час стає іншим. А.Костенко спостерігає "як хід часу і напрямок його течії неухильно диктують людині необхідність адаптації до нього, бо із Часу і Простору зіткана плоть людини і оточуюча її речовина" (III, 31, с.164).

Душа прозріє всесвітом очей.

(VII, 5, с.3).

А.Костенко не може уявити Всесвіт, котрий міг би існувати, якщо б він був заснований на несправедливості. Лише непохитність і змінність основ дають гарантію вічного існування.

Стоють над нами Всесвіт у зоряній кольчужі,

і повен місяць сходить над нами ніби щит.

(VII, 5, с.72).

І головне завдання майбутньої еволюції людини вба-
чається в тому, щоб оволодіти матерією і персоніфікувати її,
щоб трансмутувати її з нищого стану у вищий, бо матерія як
інертна і хаотична прагне поглинути і знищити вищий стан ма-
терії - досягнення духу.

маю тільки небо над собою,
маю тільки душу при собі.

(VII, 5, с.68)

Людська сутність, лиське "Я", вийшовши з першоджерела
життя і володіючи високою духовністю і відсутністю свідомості
(бо свідомість повинна розвиватися в матерії, щоб оду-
хотворити її), повинна поглинутися матерією і пройти всі ви-
ди її для того, щоб в першій частині шляху затемненням ду-
ховності, але набуттям свідомості, повернутися до Першодже-
рела життя в кінці шляху, володіючи і духовністю, і
свідомістю. Тобто вона повинна здійснити коло.

Ох, скільки літ це колесо крутилося.

(VII, 5, с.3).

Якщо це коло вертикальним діаметром розподілити на дві
частини, то ліва половина шляху буде зануренням нашого "Я" в
матерію, набуттям все більш густого тіла і більшої свідомості
за рахунок духовності, або те, що називається інво-
люцією, а права - персоніфікацією матерії, подальшим розвит-
ком свідомості, набуттям втраченої духовності, або те, що
називається еволюцією.

Шлях людини за своїм колом еволюції подібний руху Землі
навколо Сонця. Точки зимового і літнього сонцестояння

подібні початку і середині шляху людини, а лінія, яка зв'язує ці точки, ділить шлях людини на інволюцію і еволюцію. Точки весняного і осіннього рівнодення, коли два рази на протязі одного оберту Землі навколо Сонця день рівний ночі, подібні двократному урівноваженню духу з матерією, а лінія, яка поєднує ці точки, тобто горизонтальний діаметр, який ділить коло на верхню і нижню половину, коли переважає то дух, то матерія, подібний порам року, коли переважає то день, то ніч.

чого ж ото крутитись в тому колесі,
а чи не краще колесо крутить?!

(VII, 5, с.10).

Цей шлях відповідно до трьох начал, які складають людину (тварина, людина, Бог або тіло, душа, Дух) А.Костенко розділяє на три великі частини, які охоплюють проміжки в мільйони років. Третій етап - боголидський - починається з того моменту, коли людина визначає своє божественне походження, своє вище призначення і досягнення божественності поставила метю свого подальшого життя, ввінець її зусиль, розвиток вищої свідомості, розвиток Духу.

Ну от і все. Одплачється природа.

(VII, 5, с.63).

Все те поводитрство, котрим вона користується з боку Вищих Сутностей, ніколи не зачіпає, ніколи не гвалтує її свободну волю. Разом зі свободою волі людині даний внутрішній показник, котрий незмінно показує людині, коли вона іде по неправильному шляху, серце.

На кожний виклик совісті іди.

(VII, 8, с.156).

Головна драма людського життя полягає в тому, що крім всім відомих і зрозумілих законів фізичного світу, існують і закони духу, незрозумілі і відомі лише небагатьом, і одночасно з ними - свобода волі людини виконувати їх або не виконувати.

А.Костенко спостерігає протікання людського життя у трьох світах: у видимому фізичному і невидимих - астральному і ментальному. На фізичному плані - вчинки, на астральному - бажання, на ментальному - думки. По суті всі види карми, із котрих складається доля і від чого залежить вся еволюція людини, мають свій початок в думці її, бо і бажання, і вчинок є різне проявлення все тієї ж єдиної, великої і творчої, і руйнівної сили.

Єдина невіддільна і вічна власність, котра ніколи не зменшується, ніколи не втрачається і не зникає є, людська свідомість. Та людина, яка володіє такою власністю, має весь космос зі всією його Безмежністю, бо має можливість черпати із цього невичерпного Джерела все, що потрібно, коли потрібно і скільки потрібно.

У зіницях печалі, як в чорній воді,
відбиваються люди, дерева, обличчя.

(VII, 5, с.196).

§2. Світ іде до безсмертя.

У А.Костенко "свідомість є інструмент самовідтворення

або самопродукування матерії шляхом вкладання себе в більш досконалу субстанцію розвитку за критерієм добра. Свідомість вміщає всі принципи поглинання матеріального світу Всесвітом, вона служить ідеї добра на всіх ступенях еволюційного розвитку життя у Всесвіті" (III, 31, с.70).

Людина має у своєму природньому храмі різні рівні свідомості.

У А.Костенко виділяємо: 1) самосвідомість - пізнання світу через себе.

- Я Світязь, я Світязь, я Світязь.

(VII, 5, с.88).

2) підсвідомість - інтуїтивна сфера людини.

Батурин, Батурин, Батурин,
лунає мені навздогін.

(VII, 5, с.88).

3) надсвідомість - вкладання свого "Я" в природу.

- Я Альта, я Альта, я Альта! -
тонесенько плаче ріка.

(VII, 5, с.88).

Отже свідомість - це духовність, проявлена в справах. Людина змінює свій облік, змінює свою свідомість через духовність.

А буття у А.Костенко - "це сфера самореалізації світу, для людини - це її соціальний вибір. Якщо буття - спосіб самоутвердження особистості, тоді свідомість є засіб приборкання пихи або самості особистості. Самосвідомість - єдина

можлива сфера досягнення людиною ступені Бога - надособистісної ступені в людській природі. Свідомість вимагає підкорення особистості вищій ідеї" (III, 31, с.62).

А якщо свідомість несе ідею вдосконаленості в грубу матерію, то вона спирається на кров.

Сестричка зробила аналіз крові.

Нервова система - нічого, в нормі.

(VII, 5, с.58).

Вернадський вважає перевагу в природі лівозакручених молекул білка в тому числі і крові як перевагу ідеї добра в житті людини. Кров людини складає в природі світ - інформацію про людину, який живе чи жив у вигляді комірки пам'яті. Отже, у Л.Костенко "матерія - об'єктивно відображена світ, структурно виражена субстанція фізичного світу, яка наслідує досвід еволюції. Матерія і свідомість - взаємообумовлені компоненти густого світу" (III, 31, с.64).

Л.Костенко з погляду еволюції переглядає догмати науки і, в першу чергу фізики, з тим, щоб об'єднати фізичний світ з продовженням його в легку енергетичну субстанцію душі і слова.

Це струми струн, він ними обпікається,
він сам струна, замовкнеть, упаде.

(VII, 5, с.89).

Інертна матерія зовсім не безсвідомий, мертвий, безцільний і бездушний простір. Цей простір є фундамент життя, і його праця на благо життя наймісткіша. Інертною матерією заміщуються лише ті структури, котрі не перероблені

енергією життя, плазмою Землі. Де може інертна речовина бути присутньою? В мозку людини, не використаною її думкою. А в Землі інертна речовина живе довгим і міцним матеріальним життям, використовуючи свою природну силу - плазму Землі.

"Людина як модель Всесвіту має всі принципи розуму Всесвіту, вона в потенціалі її творець. Людина не може знаходитися в красі, вона повинна звільнитися від полону Землі, щоб продовжити еволюцію в легкому своєму стані в новому світі Землі" (III, 31, с.65).

Узять трамплін!

І з'їхати як Сольвейг.

(VII, 5, с.93).

§3. Добро як фундамент матеріальної субстанції життя розумного.

Л.Костенко мислить слово як вроджений розум, первинний принцип розумності світу. Тому не дивно, що думка, яка втілена в слові, стала носієм ідеї розвитку в той відправний момент еволюції, коли хромосом чи кров'яне тільце живої плоті перестало суперечити цілям еволюції - принципу добра і творення.

О мово, ти іще жива. Тяжкі твої тортури.

Колись творилися слова,

тепер - аббревіатури.

(VII, 8, с.549).

Визначальним фактором еволюції розглядається принцип добра як ідея життя. Адже "розвиток життя залежить від прин-

ципу добра спершопочатку, ісконно, матеріально. Добро перестав бути другою величиною в еволюції, воно відображає ідею життя, ідею боротьби за життя, ідею натхнення величиною життя, ідею небесної висоти творення" (III, 31, с.66).

Павлюк.

Велике небо.

Томиленко.

Або ми малі.

(VII, 7, с.195).

Вирішуючи невідоме завдання, поставлене перед людиною, Л.Костенко не бачить іншого критерію, ніж "критерій добра. Тому, що життя невмируче є принцип добра в тому його фізичному змісті, котрий відповідає завданню творення" (III, 31, с.67).

А любов концентрує ті матеріальні якості, котрі служать завданню творення, завданню упорядкування хаосу. Любов є сила небесної висоти, тобто вершини занебесної. "Природа приховує від видимого проявлення нові тіла, як продовження нашого органічного тіла, духовно доповненого. Нове тіло переходжає тлінності органічного тіла в природі. Воно здатне продукувати матеріальну форму в будь-якій точці Всесвіту. Ідея безсмертя перемагає в людській природі. Світ іде в нове майбутнє на Землі - вічне майбутнє" (III, 31, с.83).

А тут же йде, ну, добре, не місяць,

Людина просто, просто чоловік!

(VII, 8, с.364).

Л.Костенко точно знає, що "людина завоме собі вічне

безсмертя. В Природі ці якості є, вони живуть на Землі вічно, самі себе переміщують з місця на інше місце - це тіло повітря, це тіло води, тіло землі" (III, 31, с.86).

Отож маючи матеріальну основу, яка утримує нашу матерію в ефірі добра (за Вернадським), людині нічого не залишається, як скористатися цією принциповою обумовленістю (III, 31, с.90).

Оголеними нервами

угадуєш слова,

нестачу мікровольта

і зайвий міліграм.

(VII, 8, с.194).

Духовність. "Ця зброя оберігає людину і рятує її від будь-яких бід, вона виліковує і руйнує зло, вона сіє любов, вона служить людині-Богу" (III, 31, с.91).

Ліна Костенко детально розмірковує над особою Христа (VII, 8, с.364, 366): він є раб Творця і в той же час - не обмежена в своїх зверненнях особистість, він є Бог і одночасно богопідпорядкований. Він є Дух, вкладений у матеріальне тіло, і він же є плоть духовноматеріальна, вічна.

Я і Отець мій небесний - одне і те ж, говорить Христос. А для нас людей, він Син Людський. В той же час він є Дух Святий - як ідея досконалості і вічності життя, яка ввійшла через нього в еволюцію людства. У той же час він - сама природа, яка служить людині-Богу, природа, котра вміщає всі ступені еволюції - Отця, Сина і Святого Духа (III, 31, с.81, 89, 91).

§4. Тіло людини - модель Всесвіту.

Наскільки людина може себе перетворити залежить її потенційне життя у Всесвіті. Ідея вічного життя протистоїть у Всесвіті ідеї хаосу. Вирішується завдання гармонії Всесвіту як співвідношення хаосу і порядку на моделі, вкладеній в людину.

Стояла груша, зеленів лісочок.

Стояло небо, дивне і сумне.

(VII, 7, с.23).

У Л.Костенко бачимо Ерос як найвищого Бога (бо Кохання пов'язує і поєднує всі частини, речі світу в єдине буття, життя, котрі б інакше розпались; і підкорило йому навіть Логос. Істинно філософська бесіда, тобто розумне слово, а також проникливе пізнання, персоніфікується еротичним потягом до улюбленого ества, до істини) - і ця ідея, знизившись в побут, знайома нам як платонічна любов" (II, 16, с.11).

Дорогий мій, сонячний, озвися.

Може, й справді, краще так, - мовчи.

Золотої пам'яті узвишся,

звідки видно лише силует.

(VII, 8, с.298).

"І секс, і любов, і пізнання - все це потяги різного до поєднання. І найбільш загальним для всіх понять буде Ерос - та космічна сила, що поєднує, за еллінами, і промінь сонця і землю, і думку з предметом, і чоловіка з жінкою" (II, 16, с.12).

Щоб прослідкувати за цією ідеєю подивимось на ідею

Еросу як на модель, вкладену в людину: "в людині три осадження душі нижче діафрагми (в животі і полі), в серці і в голові. Значить секс і відчуття мають свою столицю в полі (а сексуальна насолода пов'язана перш за все з первинними тілесними відчуттями: дотик, смак, запах), любов і почуття - в серці, а розум і пізнання в голові" (II, 16, с.12).

Л.Костенко детально оглядає різні поверхи душі людини. Низова душа краще всього виявляється у фізичній праці. Розум серця, сфера почуттів, чиста любов виявляються краще всього в музиці і поезії. Ерос духу виявляється в розумовому спогляданні, пізнанні і думці. Недаремно око - в голові, а розум - світло.

І глибина думки не "нище" думки високої.

Глибина, вона що ж - потойбічна сестра висоти.

(VII, 8, с.198).

§5. Ерос і кохання.

Роман "Маруся Чурай", як і "Евгеній Онегін" Пушкіна, еротичний в своїй підоснові: так як все в світі пронизано Еросом, то у всякому життєвому явищі можна побачити унікальну структуру пристрасної дії: зародження, розгоряння, рух, кульмінацію і загибель. Ми тут можемо знайти у вищій мірі сублимовані, перетворені форми сексу, де він виступає як Ерос серця і духу.

Якщо взяти як шкалу еллінські чотири первоелементи: земля, вода, повітря і вогонь, із котрих через Любов і Ворожість (поєднання і розпад) виникає все і всяка річ у світі, то Україна постане як певна картина. Земля - це мати,

дуже плодородна, свята. Небо - м'яко-блакитне, часто синє, біле, високе. Сонця багато: воно і світить, і гріє, жарке, полум'яне, спалює все. Тому і світло: біле, чисте і вогонь - як початок "Я", індивідуальної, все в себе перетворювальної, всепожираючої активності. Звідси кольори і фарби на Україні і м'які, і палючі - весь спектр від низу до верху.

Повітря. Його як такого практично немає - є вітер, вихорі. Переважна функція - вмістилище хтонічних сил. Повітря - на стихія - вирушчий простір, несених наслань і напастей.

Вода. Очевидною є магічна аналогія в парі: вода - кров. У функції магічного ототожнення за аналогією символ води зустрічається найчастіше. Друга після замикальної (кров) і відмикальної (молоко) функція води - очищувальна. Вона явлена, тобто освячена на Хрещення - Богоявлення.

На Україні легко дихається, і дух-людина легко відноситься вітром і вдалину, і в висоту. Чуттєвість тіла - його неначебто вогняна волога, його дихання, його розум.

Таке поєднання стихій на Україні відклалося і в характері української жінки, визначає той рід любові, котру вона викликає.

І у курені!

З тобою буде солодко мені.

(VII, 6, с.37).

Якщо принада - залежна від часу, змінна величина, то кохання - незмінне, постійне. А постійним воно може залишатися тому, що воно нездійсненне.

У цій любові щось було священне,
таке, чого не можна осквернити.

(VII, 8, с.45).

Тепер кохання існує як вічна рана в серці Марусі, в душі Григорія, і в цій взаємній болі і божественному нещасті вони незмінно належать один одному і навик поєднані.

Ти мені один
о цій порі, об іншій і довіку.

(VII, 8, с.15).

Життя розводить закоханих для того, щоб посилювалось духовне тяжіння і щоб стягувалась із кінця в кінець вся безмежна Україна, перехресними симпатіями розсіяних по ній істот, щоб як вітри, гуляли по ній душі, що печаляться в розлуці - і таким чином би народ, котрий не може на українських просторах розташовуватися густо, тіло до тіла, але пунктирно, щоб цей народ все-таки був монолітною сутністю, єдиною родиною. Саме це є національна трагедія духу на протяжні кількох століть української історії. Звідси на Україні у кожної людини таке печально-живуче почуття родини, рідної землі, бо її простори не пустеля, а овіяні і перепоясані коханням, любов'ю.

Це так природно - музика і час.

І Ваша скрізь присутність невловима.

(VII, 8, с.16).

Кохання і слово душі не зникає, а залягає борозною на її шляхах-дорогах: просторових, історичних, тобто кохання між чоловіком і жінкою тієї ж природи, що і любов до батьківщини. Але це означає і зворотний процес: чоловік від любові до жінки шукає тих почуттів, того заспокоєння, що дає

батьківщина - мати - земля. І ось українська жінка неначебто і створена, щоб бути змістилицем, щоб розсіювати по Україні саме таку любов: неначе б то з дистанційним керуванням, щоб відштовхувати від безпосереднього еліття, зате тим могутніше утримувати пристрась на відстані, щоб переганяти секс в дух, у вогняну вологу - в повітря і вітер.

Ти ж ніч моя і світло моє денне!

(VII, 6, с.67).

Недаремно в українській мові найулюбленіше слово у закоханих - це не дорога, не кохана, не рідна, а єдина.

Він взяв мене за плечі, звав єдиною.

(VII, 6, с.67).

Маруся Чурай - це українська "дама з камеліями". Але на відміну від м'якої, ніжної, вологої французенки - це сухий вогонь, чаклунка, душа, дух: секс в ній розтопаний і згвалтований з самого початку, чуттєвість ненависна. І це лише здається, що вона жертва. Йі, за її типом, саме це потрібно і бажано. Тобто для неї найвища насолода - не поєднання, а роз'єднання: ходити по краю безодні сексу, всіх розпалювати - і не дати себе поглинути. Тобто це наруга українського вихору, духовного Еросу, над вогняно-вологою землею сексу. І тому замість тілесних обіймів, метань, перегортань, пристрасних поз - посідає місце постійна зміна духовних пристрасей: приниження, самозаглиблення. Тут, жертвуючи собою, в самому падінні випробують вищу насолоду самовивищення, коли заманиють один одного, щоб потрапив у сільце, прийняв жертву іншого - ну на, візьми! Якщо ти прийняв жертву - тебе пійма-

ли, і навпаки, кожний щедрий на провокаційну пропозицію, віддає себе в жертву. Прямо по Достоевському ("Брати Карамазови").

Л.Костенко спостерігає, як секс замість локальної точки тілесного низу розтікається в грандіозне скупчення людей в духовних просторах. Перед нами мистецтво створення диму і вогню. Тому зовсім незначним є акт тілесного поєднання закоханих. Навпаки, як ні в одній літературі світу розвинуто мистецтво один одного поєднуватись через слово.

Ти можеш навіть пожаліть мене.

Або сказати: що хотів, те й маєш.

(VII, 6, с.31).

Якщо у Шекспіра, Стендаля різноманітні пристрасні слова закоханих передують і ведуть до любовної справи, то в "Марусі Чурай" дія починається скоріше після здійснення інтимних справ: вони живлять своєю кров'ю наступне духовне розслідування, як справжню любовну гру.

Кохання - як взаємне страждання, і в цьому насолода. Неначе в боротьбу вступили два із семи смертних гріхів: пиха і либощі, щоб з допомогою одного чи то справитися, чи то одержати насолоду один від іншого.

Ми з нею - діти однієї печалі.

Себе читаю у її очах.

(VII, 6, с.118).

Благає Іван Іскра, згораючи і передаючи образ українського блаженства і либощів, тобто вогняно-повітряний летючий склад українського чоловіка.

Залив той жар. І виніс головошки.

(VII, 6, с.119).

Духовний Ерос переміг відхилений секс. Жінка уступає чоловікові не тільки із-за вогняної пристрасті статі, скільки із гуманізму, за співчуттям душі, вона не в силах протистояти ні жару, ні сексуальній пристрасті, напливу ніжності і співчуття.

ту нашу ніч, ту ніжність, той порив.

(VII, 6, с.44).

Те ж саме і в чоловікові: пристрасть не поглинає: Ерос - трагічний.

Коли людина встала, притягнулась оком назустріч сонцю і світлу, кулею голови піднеслася до купола неба, - тоді власне і починається людське життя як діяльність.

Едень дух вступає в боротьбу за існування, відстоює свої права, навіюючи, що людина як плоть смертна, навіюючи їй забуття того, що вона безсмертно-ефірне тіло природи, і після смерті її речовина перейде в листя, метелика, цвіркуна, зате єдино вічне в ній - це її особистість: те, що вона особа, що вона індивідуум - тобто неподільний, що вона не частина, а універсум, мікрокосм, подоба і образ Божий. А так як тіло її піддається і смертне, то лише її особиста душа є учасниця у вічно блаженному житті духу і світла. Тобто теж частина - але не двоїстості, а множинності, безкінечності. І до цієї суті життя людина має пряме, а не опосередковане відношення. Людина розп'ята між двома безоднями: прірви Еросу і всесвітності духу. І життя її цілком органічно є

чергування падінь і відроджень. Вночі - царже Ерос. Вдень - Світло, Логос, дух. І щоб бути людиною вона повинна вранці перемагати силу тяжіння. До світла - до розуму.

А вранці повстану обуренням серця,
веселим азартом очей і ума.

(VII, 6, с.62).

§6. Дерево - це тіло: земля, розбита на парцели.

Досліджуючи часом внутрішній світ міського мешканця, такий нестабільний в розумінні бажань і прагнень, А.Костенко іноді мислить його як матеріалізовану гієну вогняну, як піч, складену із обпалених каменів. Немає в ньому зосередженості: чуттєвість в ньому сильніша, зате почуття слабші. На цьому фоні особливо помітний образ дерева: воно розквітає разом з весном і облітає восени. І в цьому розумінні його цикл пов'язаний з землею і порами року.

Але воно стоїть багато років, сотні, тисячу - і смерть його не видна людині, так що для людини дерево - практично безсмертне тіло відліку (світлове Дерево, Дерево життя). Недавнім і образи вічності і безсмертя у А.Костенко пов'язані з деревом.

Мене ізмажку люблять всі дерева,
І розуміє бузиновий пан.
Чому верба, від крапель кришталева,
мені сказала: "Здрастуй" крізь туман.

(VII, 8, с.50).

У дереві поліфонія вічності і часу на фоні, по канві

безсмертя життя - смерть тче свої дитячі узорі. Дерево і Бог, і людина, і ідея, і втілення. Воно - боголюдина, в той час як тварина має поліфонію двох циклів часу (а не часу і вічності, двох життєсмертей - і не дає прямих виходів, близьких підступів до відчуття вічності і безкінечності, які дає дерево і ліс).

Цей ліс живий. У нього добрі очі.

Шумлять вітри у нього в голові.

(VII, 8, с.51).

Як бачимо, Л.Костенко фіксує ритм: спокійний, не-поспішливий, поспівати нема куди, меж немає, є виходи. Коли ж розвинулись дух і індивідуальність, тоді дух і Ерос стали боротися в людині за владу над нею і взаємно проникати в неї. Кохання дає погляд на буття і все - в ракурсі надії на гармонію, і обіймаючи все ореолом цієї надії, уявляє кожну річ як потенційно прекрасну, гармонійну, в єдності Еросу, Логосу. Ось в чому розширення нашого життя і духу, що творить кохання.

Попутнім вітром нап'яті вітрила.

Пливуть, пливуть... І чайка навскоси.

(VII, 5, с.162).

Еротичний потяг і спорідненість ідеалів? Поетеса розуміє, що насправді це мая, марево - для початкового зближення, зате потім так як у обох подібні ідеали, обидва взаєморозуміють один одного в душі, - вони розуміють і антиномію духу і плоті, і, маючи претензію загасити її взаєморозумінням, взаєморозумінням її саме і посилюють.

І я не ти, і ти мені не ти.

(VII, 8, с.294).

Точніше - тепер уже світ може бути розколотим на половину і мати статеві ознаки: земля і небо, п'ятьма і світло, хаос і космос, природа і суспільство, матерія і дух (так же і всі пари піфагорійців: парне і непарне, межа і безкінечність).

Тим часом гінець доганяє світання
і клаптями ночі доточує дні.

(VII, 6, с.71).

Екстатичний стан виявляється в тому, що "Я" автора відчуває себе світом, Богом, Шивою, Буддою - так, неначе вони в неї ввійшли, і ними вона одержима. На лезі цього солодко-гострого відчуття з буттям, в неперервному бутті зі швидкості змінного току, - чи то нас дотикається відчуттям, чи світ в неї вливається - і, як коло, що швидко обертається, є нерухомість.

Ти - Шива. Ти - індуське божество.

Твої реальні обриси двояться.

Божсь на Тебе подивитись, бо
таких очей не можна не боятися.

(VII, 8, с.284).

Носючи в собі ідеї, людина притягує до себе, як громовідвід, факти життя і сік, і блискавку із них витягує, що по її жилах просочуються і виблискують.

Можна сказати, що оком людина обіймає (справа рук і

тіла) всю довколишність, зором збирає всі (справа ніху, запаху) фарби світу, око смаку (смак, поглинання) - насолода сонячного променю.

І сонце, сонце - як жива істота,
єдина, що всміхається мені.

(VII, 6, с.63).

Закінчений шлях Марусі Чурай із природності в соціальність, завершений він, залишилась її справа - чистота, безтілесна, неплотський витяг із її складу; і похорон - вище торжество суспільства, де воно демонструє, що лише в ньому людина може залишитись безсмертною - як дух.

І раптом вголос заридали люди.

(VII, 8, с.76-80).

Письменниця помічає між Логосом і Еросом розподіл праці. Відомо, що похорон офіційних і суспільно-значимих осіб безслізний. Сльози льються із-за непримітних людей, котрі проявляються дома, в родині, в приватному колі. Кинутих, жебраків духу, прибирає і нагороджує Ерос. Кинутих Еросом вінчає Логос.

У Л.Костенко в образі Марусі ("Страта") співпали Ерос і Логос, тому такий великий, приголомшливий вплив цієї сцени. Ми відчуваємо, що слух - відчуття. Його процес споріднений з дотиком і доторком. У нас в усі поміщається вестибулярний апарат, тобто орган тілесної рівноваги. Це ще одне свідчення, що людина розрахована на далекодій: наміри орієнтовані нюхом, вертикальна хода - слухом.

Отже, Л.Костенко пояснює розум, знання - через бачення,

світло, як прозріння: ми розумом бачимо. Про вдумвання можна сказати, що це вчування, вслухання, думка риб глибину світу, відлітає вгору, тим просторово її виражаючи. Але і зворотній процес теж має місце.

А тут ще вітер, небо теж якийсь,
землі до ніг півпуда наліпає.

(VII, 8, с.77).

§7. Людина як поступове просвітлення і полегшення з низу до верху.

Людина в світовідчутті А.Костенко постає як поступове просвітлення і полегшення з низу до верху: око - світло, серце - вогонь, легені - повітря, живіт - вода, ноги - земля.

Низ наш - земля: він важкий, із вагою має справу - нею і мислить (а це вже слово верхнього "поверху", яке ми використали для нижнього), її переборює, стоїть.

Наступний поверх - вода: тут пухирі озера, водойми, кишки - ріки, канали - Венеція. Від статевих органів до пупа судинки яєць і яєчників, сечовий міхур, шлунок, жовч, нирки, печінка, органи травлення - все ллється різнокольоровими рідинами, тобто вона переробила, засвоїла весь світ і всі останні стихії в собі: насіння - біле - світло і небо; жовч - жовта - вогонь, сеча - прозора - повітря; кров - тіло (земля). У воді - джерело руху, дякуючи воді ми є своєрідною посудиною, що поєднується зі світом.

Земля закупорена, тяжіє (саме до "ніг приліпає!") бути відокремленим тілом.

Низ у нас розріджений: не монолітний, а надвоє розколотий - дві ноги, і там ясно виявляється, що людина на відміну від дерева не знизу вверх утворюється, але сам низ людський (тобто земля наша і опора) - є наслідок, вираження, плід чогось, але не першопочаток.

Першопочаток же, очевидно, - крапля, тобто одиниця води ("заридали люди"). Кулеподібність, наша першопочаткова крапельність, сконцентрована в животі, який прагне випорхнути і полетіти, відокремлений грудною кліткою, жорсткою формою.

Це означає, що із цієї частини-порожнини, звідки народжуються потоки, і пішла людська земля - тіло стало формуватися за напрямками вливання і виливання вод, щоб їх утримати і уберегти. Кровообіг в нас є першорух (земля не статична): ідея руху в нас вноситься - і потребою, і волею до руху в світі. А сам цей рух рідин - потуги повернутися в світову воду і її колообіг, або розширитися краплі до світової води і її колообігу. Цей рух в нас А.Костенко розглядає як паросток, капіляр світового ества і океану, і він обдарує нас і притягує до себе.

Значить, вода в нас - основа зближення, сходження, соціальності: рідини і суспільство, поширення роду людського по покриву землі - людей, цих саморухомих і самоплідних крапель. Соціальність направлена по горизонталі є поєднання людей один з одним на поверхні землі, тоді як земляність і духовність відокремлюють, відосібноють людину від іншої, поєднуючи її прямо зі світлом чи землею. І світ так влаштований, що для контакту з землею нікуди рухатися не треба: ось вона під ногою і рукою; для дихання - теж ось воно навколо, повітря, розлите, ковтай - не потрібно. Світло теж

скрізь зверху і звідусиди падає. Але вода не скрізь, а в особливих місцях: до неї треба іти, стікатися, зусилля приміняти. Знову виходить: вода першопочаток руху.

Кажуть, десь далеко за лиманом
(море є - одним лицем вода).

І кажуть, море - синє і зелене,
більше за Дніпро і за Дунай.

(VII, 6, с.43).

Таким чином, вода потопляє, нівелює і створює відмінності: щоб було чому притягуватися і нівелюватися. Тому Ерос перш за все водяний: в ньому відчувається і потоплення, розчинення, злиття, занурення, тобто знищення "Я" в єдиному. І в той же час Ерос кидає частинки одна до одної в пристрасному натиску, тобто так: що кожний гостро відчує себе як частинку і потребу в іншій.

Земля дає притягання, контакт тіла до тіла, статику, вода - рух від одного тіла до іншого на віддалі, повітря - носітовий екран, арена, простір, де здавлюється і стискується земля, котиться і млеться вода, сама все бачить, а в цьому процесі участі не бере (всесвітній давці). Повітря - це радість неучасті, благодать відсутності. Але в людині воно піймане в клітку (грудну) - простір перетворено у відсік, переміщення. І здавлюються: передчуття стискають груди (як для вільного повітря, коли усвідомлена проблема: стиснення і здавлення), земля і вода полонять, так що дихати неможливо, і душа рветься додому, прагне в простір, в висоту.

А я вже, Грицю, їден дух з тобою.

(VII, 6, с.48).

Через легені, що безперервно дихають, Марусі Чурай дане відчуття, що її дім і прародитель (дедека) - поза нею, що ось тіло, вага, ніч, виділення живота - щось чуже, важке, насильницьке, те, що впіймало її Марусю, людину-птаха - із світу і повернуло на службу собі. Душа людини землі тіла і воді його не потрібна інакше як для корисної експлуатації: бути коридором між "клітинами" в'язниці, щоб не злежались (не сплющились) від притягання.

Душа рвонулась - і застряла в ґратах,
прозорі руки з ґратами сплелись.

(VII, 6, с.29).

Але цією своєю роботою душа забирає тіло в свою владу: надихає його, робить легким - і піднімає в висоту, зберігає речовину людини непорожньою.

Через повітря людина має відчуття своєї приналежності до всесвіту, простору; там її дім, відчуття свого "Я", своєї форми.

І я ще, як малесеньке дівчатко,
щоранку починаюся спочатку.

(VII, 6, с.28).

Вода повідомляє ідею текучості, хвилювання, скороминучості, тимчасовості, необхідності, пригнічення, повітря - ідею перебування, вічності, безсмертя, незнищенності, стійкості і непохитності.

Душа болить, і тіло як чуже.

(VII, 6, с.28).

§В. Повітря - ідея всеєдиного.

Повітря у А.Костенко має три іпостасі: 1) світовий дух, що все пронизує - всеєдине (та субстанція, що поза нами і в нас); 2) повітря поза нами - повітряний океан, простір, єдиний в собі об'єктивний світ; 3) повітря в нас - рефлектуючий дух (рефлексія і є вдихування і видихування розуму, промінь і відображення), частковість, "Я", "двоїця", "так-ні".

Ми спілкуємось звичайно не з першою, а маємо справу з другою іпостасю: повітряним океаном поза нами. Але і повітряний океан - рівний, самоудосконалений - уявляється як не весь дух, лише його арендатор, дякуючи вітрам. Вітри - це течії повітря, що через нього проходять, які рийть те, що уже заповнене і відкривають порожнечу в протяжності, в просторі, - це в світі, як такти дихання в нас, і породжують ідею, що і сам повітряний океан є тіло і речовина (як те, що облягає душу в нас), крізь котру мчать більш тонкі духи, провітряючи повітря, очищаючи, як дихання в нас, повітря входить і виходить, є порожнина, в'язень (відокремлений землею шматок світового простору) і в той же час - посланець надії і вісник, що не кинута Отцем, так і вітри, веселі, палаючі, гнівливі, гуляючі по світу, роздираючі, розштовхують, говорячи нам, що надсилає світовий дух, всеєдине, котре так же співвідноситься зі світовим океаном, як повітряний океан - з душею в нашому тілі.

А я жива... Чого я ще живу.

(VII, 6, с.30).

Вітри тому такі багатозначні, такі зрозумілі нашій душі, що через них всеєдине, проминувши повітря, безпосередньо спілкується з нашою душею, знищуючи важливість ідеї простору, величини, кількості, значить який не малий мій капіляр, який не великий повітряний океан, для всеєдиного все єдине.

Бездонне небо і безмежний світ.

(VII, 6, с.31).

Згадаємо ієрархію породження - світове буття, цілющий дух з ідеями, деміург-фал-бог - виконавець-творець, монади, душі, насіння, хромосоми, гени, речовини - стихії-матерія, черево, жіноче, особина, індивід, людина, душа, ген - маю вість про ідеї - і кванти, що були і перебувають і, минаючи стихії, речовини і матерію, - вість про особини - особистості, людей, що будуть.

Якщо не можна вітер змалювати,
прозорий вітер на ясному тлі,-
змалюй дуби, могутні і крилаті.

(VII, 8, с.137).

На відміну від безперервного, собі рівного, самозадоволеного, аморфного, пасивного, світового, повітряного океану, вітер є переривчатість, порив, хвиля - схвильованість, членороздільна мова духу - слово. Тобто це теж форма і визначеність - як та, що її повідомляє земля: фігура. Повітря просто наповнює масою, речовиною слово вітру, як стихії наповнюють монаду (щоб вона стала величиною і явленню), так повітря наповнює душу вітру масою, щоб слово вступило на

поріг нашого сприйняття.

печаль моя торкнула вперше слово.

(VII, 6, с.36).

Форма, якість і сила - все це у самого вітру. Повітря - посередник, речовина, мати, черево - зал для резонансу.

Повітря несе ідею розширення, обсягу, обійняти всесвіт, розширитися до безмежного (такого, що не можна обійняти), розсіятись. Вдихаючи всією грудниною, ми відчуваємо, як це мало, і хочемо її розтягти, розгорнути своєю порожнину, щоб вона перестала бути лункою, гаванню, лиманом, але стала берегом відкритого моря, і наше тіло розгорнулось, і замість грудної клітини груди б стали береговою твердістю, об яку б'ється піна прибою. І широка душа, душа відкрита, української людини, з'являється і в самому жесті; коли в українському танці, поставивши руки навхрест і схиливши голову, тобто максимально згорнувши грудну клітку, раптом рішучим, стрімким, відчайдушним ривком відкидає руки в боки, це неначе символічний жест, акт розгортання, звільнення душі (душа неначе вискакує із тіла): розгортається грудна клітина - і душі шлях відкритий: лети - і саме тіло птахом стає.

Душа було, піснями аж бринить.

(VII, 6, с.45).

А не дай, боже,
так танцювать навиворіт душі.

(VII, 6, с.65).

Таким чином, А.Костенко досліджує, як повітря народжує в нас ідею відкритості, незавершеності буття, екстраверт-

ності - виходження із себе - ширину і висоту (на відміну від горизонтального, соціального виходження із себе, виділення, виробництва, які асоційовані зі стихією води).

Душа горить - не просто соромиться, але в тісноті і в образі стискування конденсується і спалахує. Над нею лютує і порядкує вогонь: поєднавшись з землею, він з'їдає душу (гієна вогняна на мить взаперті устанавлюється), тобто її, неподільну все на частини кришить і розносить із грудної клітки - по клітинах тілесної речовини.

Вогонь зловмисне і насильно з'їдає протилежності - вводить в шлюб повітря і землю, легкість і вагу, порожнечу і частинку. Сам він - не тіло, не порожнина, не речовина, не ідея, розум, він живе вбиванням самоті всього: землі, повітря, і коли вони перестають бути самими собою, вогонь залишається вогнем. В цьому розумінні як всезарученець, все-поєднувач, вогонь також соціальний, як вода, тільки у воді соціальність - як потреба, внутрішній потяг краплі до поєднання з водоймищем, а у вогні згоряючи, ми відчуваємо насильницьку владу, необхідність чого ми не хочемо, а нас гонить, і сили немає сперечатись. Якщо б треба було представити склад Еросу через стихії, то це вогняна вода (напій Трістана і Ізольди), рідкий вогонь, полум'яний сік. Недаремно кохання - це полум'я, в крові горить вогонь бажання: знову поєднані волога (кров), і вогонь, а бажання і є поєднання.

Так, через вогонь буття, матерія перетворюється в ніщо тим, що стиснена в атом гранично важка речовина (тобто неначе сама опора, згусток буття і матерії, в себе пішли, додому). Сама перетворюється в іскру, тобто чисту безтілесну си-

лу, неоречевлену енергію. І ось уже небуття поганяє буттям в хвіст і в гриву. Але, звільняючи місце, розбігаючись від переляку, розгромлені останки буття повертаються до себе додому. Розбігаючись, вони виламують двері в'язниці.

Любились ми, не крилися. У мене
душа, було, піснями аж бринить.
У цій любові щось було священне,
таке, чого не можна осквернити.

(VII, 6, с.45).

§9. Вогонь: в людині - тепло, поза нею - світло.

А.Костенко зуміла усвідомити: постійність людська не тільки від форми фігури і вигляду обличчя, за котрими ми один одного пізнаємо, але кожний тримається як певна планета, не розсіпна і не розсіююча речовина, але живе тіло і ество, котре, зберігаючи свою міру і постійність складу, втягує в себе вільні частинки світу і виштовхує зайві, тобто проходить по світу, пропускаючи його крізь себе, саме дякуючи мірі тепла, котре тримає в певній рівновазі агрегатні стани речовин в нашому тілі: землю, воду, повітря. Тому, коли Маруся Чурай хвора, вона в полум'ї - і сльоза, як розігріта магма у вулкані, вибивається і заливає голову, затінює світло, заливає легені - нема чим дихати. Коли вона в холоді блідне, застигає кров, вона ціпеніє, перетворюючись в стовб і пласт землі.

В ній наче щось навіки проминуло.

Прийшла із прощі дивна і гірка.

(VII, 6, с.117).

Земля - це різні частинки, атоми, вода - однорідна крапля, як душа лине собою, як відгалудження світового духу, повітря весь час відгукує нас назад із полону. Значить, якщо при цьому, що всі стихії презирливо ставляться до нашого особинного існування ми все ж не розповзаємось і не нагромаджуємось до людини-гори, не зливаємось і не випаровуємось, але перебуваємо як ось ця визначена форма, фігура, ріст і пізнаємось як особистість і маємо образ: щось в нас повинно бути, що пронизує всі стихії і зв'язує не як зовнішня форма, але внутрішня скрипка, заданість, ідеал і взірець, організація, керівництво якої всі стихії приймають, щоб продовжувати залишатися в людині самими собою і не самознищитись.

І тільки вогник блимає вгорі.

Там, певно, бог живе в монастирі.

(VII, 6, с.124).

Те, що людина не хаос, а космос (тобто порядок), дається тим, що в людині є всепроникаючий вогонь, котрий всередині нас і відомий як рівне тепло, що возз'єднує нас воедино, а поза нами відоме як світло. Але не можна грати з вогнем, і ми живі тільки поки в нас є міра вогню, підтримується вогонь рівним полум'ям - інакше спалахуємо і попеліємо. А.Костенко утверджує, що постійність нашої особи є міра вогню. Тому, якщо земля - атом, частка, вода - крапля, куля, повітря - необмеженість, безкінечність, то вогонь - міра, квант.

Іншими стихіями Маруса наповнена, вогонь вона сама. Як

вогонь - вона імпульс, середовище, джерело життя, центр руху. Вогнем вона стягнута в кулак: стиснена в точку речовина світу стала іскрою, як у двигуні внутрішнього згорання. А людина саме і жива внутрішнім згоранням, є такий двигун: стиснуті до неможна буття і речовини відійшли через іскру в небуття і порожнечу, зате енергію розвинули. Вогнем вона - воля і саморухомість, і перпетуум мобіле.

Якщо пригадати Пушкіна, то він для створення образу людини-поета наводить образ вогню на олтарі і жертвенної триниogi ("Поету"). Людина тут також горить мірамі, як і космоф Геракліта.

Міра вогню є квант, спалах, язичок полум'я. Але кожна людина є оболонка язичка полум'я, на нього нанизана, звивається з вогнем, і око - іскра, уже над язиком полум'я. Недаремно Маруся і Іван Іскра "рідні".

А слово скаже - з пам'яті не викинеш.

(VII, 6, с.46).

Земля дає вертикаль вниз, яка діє на спрощування, вода - розтікання по горизонталі, повітря - танення у всі боки, в обсяг простору. Але язичок полум'я є жива вертикаль, і вся фігура людини за видом споріднена з язичком полум'я: внизу вузький (всередині потовщення) тулуб: доверху звуження. Людина зверху до низу звивається вогнем - і око є уже іскра, що від язика полум'я відкривається і злітає ввєрх, і в світ летить: оком ми поєднуємось уже не з речовиною, а з світловим вогнем. І роль вогню - привести землю, воду і повітря до світла, а наше тіло - до ока і розуму. Око іскра: вузьенькі ворота, з гудзика, а весь світ і всі величини крізь них про-

ходять: і небо, і комашка. Іскри - із очей. Також і іскра-точка, а від неї - вибух... Для світла, як для розуму, не мають значення величини, але ідеї речей і всього.

Наш квант, наш язичок полум'я, іскра в очах - є наше "Я", наша особистість, характер - і наш образ в очах інших. І як при горінні язика вогню, він пульсує, від нього виходять хвилі, так і від нас живих - гарячі образи витікають і відлітають, котрі сприймають на себе інші люди (так Демокрит уявляв пізнання речей і видів-ідей).

Недаремно пізнання - це відображення, відбиток. Серце - середина, зосередження, центр людського ества. Живіт і геніталії, де головна краплина-насінина, центр і джерело життя. Але життя крізь нас проходить, і насіння не має особистості, а рід Адама і все буття в собі містить.

"Я" лише труба прохідна, і для життя, що протікає по мені, зовсім байдуже моє русло і мої береги.

Таким чином, особистість, "Я", зосередження нашого ества, зноситься на три поверхи - землі, води і повітря - і посідає верхню частину нашого тіла: здувається від печінки (печі-топки, що виробляють кров), через серце - зосередження, першодвигун (там спалах, квант) до рота-слова (рот вогнем палає, як казкові коні) і очі. Сфера повітря, душі, в цілому, дещо нижче: легені, рот, вуха. Тут явно проглядає ієрархія відповідностей (II, 16, с.78):

Надієї Буття

Склад людини

Стихії

Матерія

тіло життя

земля

Ерос

продовження роду

вода

Дух	дихання, душа	повітря
Праця	"Я", особистість	вогонь
Логос	розум	світло

На цьому ж рівні недаремно знаходяться руки: знаряддя і орган нашої діяльності в світі, праці, формування речей. Адже всяке створення є оформлення матерії, обпалення землі, а всяка річ, створена працею, це міра вогненної землі. Так і виходить, що річ відбиток "Я", її творця, його образ, а об'єкт - творення суб'єкта, бо особистість, міра, квант відбивається, відображається на речовині (в нього вноситься також міра і формує її за своїм образом і подобою).

Там бій гримить. Там гине наша воля.

Там треба рук, і зброї, і плечей.

(VII, 6, с.28).

Руки - паростки нашого вогню, язички, бокові відрогі нашого полум'я, бо їх роль та ж, що і вогни: все поз'єднувати, позв'язувати, перетворити.

Вогонь, хоча і локалізували ми його у верхній частині, діє на всі інші стихії і проявляється скрізь не в своїй чистій формі, а у відображеному вигляді, як робітник в речі, в характері душі, в складі рідин, в консистенції і якостях нашої землі-матерії, м'яса, шкіри, м'язів.

Але головне, в чому слід його діяльності, - це тепло всередині нас і червоний колір наших внутрішніх органів: колір обпаленої (але не обвугленої і не спелілої) землі.

Пішли у Землю люди в Києві.

(VII, 6, с.103).

Недаремно серед трьох основних світових кольорів - білий, червоний і чорний - червоний посідає серединне становище (як серце), це - колір життя (тоді як чорний і білий кольори - це кольори смерті і безсмертя).

а рукави ж біліші лебедів.

Ото як пустить чорним, чорним, чорним
до зап'ястку у декілька рядів.

(VII, 6, с.99).

Червоний - колір власне людини, яка посідає в світобудові серединне царство, тоді як білий - колір богів (точніше: чисте світло, вільне від життя), а чорний - п'ятьма та хаос. І білий, і чорний безкінечні, червоний же колір космосу, організації, структури.

Обличчя - длюстро не душі лише, але і всього ества людини (VII, 6, с.43). А голова - стиснене повторення всього туба, його стретта і кода.

І голова у нього над плечима
була як вежа в шапці сивини.

(VII, 6, с.22).

Адже в розумі, спогляданні і розумодії вміщається все.

І як язичок полум'я, звиваючись знизу людини, всю її пронизує, а проходячи крізь всі її пори, все поєднує і обігріває, - таким язиком полум'я і пожежем проходить крізь нас кровообіг. Як дерево (вугілля), словом, матерія, згораючи дає жовтий колір світла, як повітря, газ, згораючи на сонці, дає синій колір неба, - так вода, життя, згораючи лю-

диною, тече червоною кров'ю. І якщо вода сама по собі тяжіє стикати за відкосом і горизонтально, то вода, вогняна в кровообігу, збиває фонтаном вверх, підкоряючись волі полум'я. "Вогонь вривається і в пристанище роду - живота, і коли він розпалме насінням наш фал, налитий кров'ю, піднімається вертикально теж як відріг нашого язикополум'я. І якщо праця, виробництво є вогняна земля, то Ерос, секс, лібідо і породження - є ціліща волога, життєва сила" (II, 16, с.80).

Розум - теж злітаючий стовб світла, тобто дух, направлений вверх (VII, 6, с.72). Розум, направлений вниз, неможливий, як язик полум'я, направлений іскрами вниз, як людина до землі головою, а ногами до неба.

Вогонь і в світі є поєднувач: неба з землею, землі з небом, тобто і тут його струменями кровообіг іде. Направленість вогню вверх (при тому, що промені сонця і блискавка вниз) наводить на ідею, що вогонь викрадений (Прометей), висланий (Гefест) і здалеку весь час повертається. Горіння є молитва, прохання, піднімання рук до гори, язичок полум'я - є слово вогню. Тому свічка при молитві і є образ життя людини, і коли на поминання померлих ставлять свічку, нею, через цей провідник, слово нашої душі йому доносять.

Свічки... свічки... і тиша... і свічки.

Минає ніч. Свічки вже догорають.

(VII, 6, с.99).

Коли зникло світло, почувся звук: стук, "тук-тук" - серце б'є - наш внутрішній вогонь, який "мірами загоряється і мірами згасає". Знову сприймаємо світ як первинність і пізнаємо одиницю як відмірянність (як в краплі, як в

атомі-частинці, на відміну від неперервності повітря), але уже невидиму, невідчутну.

Час - невидимий вогонь, пульс, биття. Биття серця - це пунктир: точка діяння, атом і порожнеча, є і немає, словом, одиниця - двоїця, удар - один, і замирання одне, а в результаті так-ні, такт, "двоїця". Звідси у Л.Костенко ідея сили, волі, напруження, прориву, із чого і складається всяка діяльність, праця. Що крапля камінь точить, вона змогла побачити саме через прислуховування до серця: почувши в краплі його відображення також роботу. Серце в організмі людини - працівник номер один.

Тут треба тільки серця й голови.

(VII, 6, с.17).

Серце, наш Першодвигун, перетворює речовину нашого єства в енергію. Своім робочим тактом воно створює вдих-видих (просто такт вдиху-видиху довше, як оберт великого колеса на приводі від малого) повітря, дає напір промтовхуватися в пори, гонить по ариках води. "А коли оживляється і повстає фал, починає розігрівати і працювати, то у вищу мить він сам перетворюється в серце: забившись і тріпочучи, як птах пульсує і тактами викидає насіння. Серце туди іде і із грудей готове вискочити, але цього не чути і ця мить близька до смерті - смерть тоді не страшна" (II, 16, с.82).

Вогонь і серце явили нам і особистість, але саме міру, час - значить смерть. А так як такт представив нашому духу двоїцю, в наше єство запав рефлектуючий принцип "так-ні", то відразу з ідеєю часу народилась парна йому протилежність - ідея вічності, безсмертя, і так як робота серця є биття, то

і рука пішла наперекір матерії, і щоб заспокоїти свою тривогу, людина схвилювала і переворушила весь світ.

Належу до народу,
котрий мене прирік - на біль, на німоту.

(VII, 5, с.216).

Ідея вічного життя проходить на рівні води, через насіння, коли ще "Я" не народилось, і нема ідеї часу і смерті, так що, коли виникає "Я" як міра вогню і стук серця, воно не про вічне життя душі одержує, а про неприпинення своєї міри. Але навіть єдинократного відображення своєї міри назовні в речі, яка природньо вбита і одержала штучно-суспільне життя через стіл, теорему, подвиг, достатньо, щоб сказати...

А дні стоять - не хочеться тужити!

І кожна пташка хатку собі в'є.

- Скажи, зозуле, скільки мені жити?-

Кус зозуля... цілий день кус...

(VII, 6, с.134).

Мрія тут - образ своєї невмирущості, пов'язаний з існуванням держави, країни, мистецтва, ставиться думка про прямо космічне, вічне існування, незалежне від людства, праці, історії.

Закривши очі, завмерши і прислухавшись, що людина може знати про світ? Вона неначе в череві, і свою ідею про "Я" як особину вона явила передчасно - саме тому, що ставши вогнем, мислить впереміжку: то як світлом, то як теплом. Але якщо вогонь і до того, і до іншого має відношення, і до світу

таємниць, черева містичного життя, сліпої гієни вогняної (невидимих і невизначених бажань), і до царства світла, духу, неба, то він є стержень, вісь буття, дякуючи йому воно не розпадається: Космос є вічно живий вогонь. Він єдиний, всеєдиний, але не рівний. Він діяльний, має здатність розшириватись, значить його всюдисутність не в тому, як повітря, що воно завжди скрізь є, але в тому, що він завжди скрізь може бути і буває, вміть облітає всесвіт. Саме цим він призначений виразити, народити ідею буття не як рівного перебування, а як волі, зусилля, енергії, діяльності, перетворення (не просто руху - це і вода є). А для сили і становлення потрібна пунктирність буття: воно як "так-ні", що будувалось, інакше нема чого і тягнутися на зусилля, стискуватися у важку речовину на іскру. Дякуючи вогню, відбувається перетворення: матерія перетворюється в рух, тіло в світло, шматок м'яса в думку, тобто єдине буття переповнюється множиною способів існування. Вогонь спирається на пунктирність буття, і на його переповненість, на порожнечу, багатство - так, як в циліндрі двигуна - точка, а від неї вибух і грандіозне розширення.

Але ось тепла п'ятьма, в котрій стук: об неї б'ється щось, вона розділилась, одне б'ється об інше, народилось розрізнення. Дякуючи тому, що вогонь має відношення і до п'ятьми як теплота, і до світла, як світло, ми спостерігаємо тепло, уже насажені на язичок полум'я: світла не бачимо, в п'ятьмі перебуваємо, але уже єство і тіло складаємо з тим, що на поверхні і промені одержує. Ми всі в очікуванні буття. Але це буття пунктирне, порожнече - вагітне незчисленною множиною, безкінечною переповненістю. Тут кореневища всіх

істот, речей, ідей.

А під горою вишня наречена
вже до віночка міряє туман.
Подовшав день,

Полегшали ці тіні,
вечірні тіні спогадів і хмар.

(VI, 6, с.132).

В порівнянні з речами і істотами слова щоденного світу, які народжені, втілені, "сотворені", це як їх ідеї, але "ідея" - від слова "ейдос" - вид, із світової і просторової стихії, а ми тут в теплій п'ятьмі, це потенційні ідеї-речі. Це ті темні напруження, що були в тій речовині, котра в циліндрі двигуна внутрішнього згорання піддавалась запаморочливому стисненню, напередодні перетворення в іскру.

І всесвіт в цьому стані передає музика (мистецтво, засноване на такті і часі). Музика доносить до нас безкінечність змістів, що прямо говорять до серця, абсолютно зрозумілі йому, - але спробуй передати ці змісти через ідеї і слова!

І серцю в грудях тісно, тісно, тісно!
Смички пиляють задублий сум.
Зненацька м'язи вибухнуть первісно,
ударить кров як електричний струм.

(VII, 8, с.74).

У всякому випадку, якщо через вогонь і серце ми відчуваємо в собі "Я", то коли чуємо музику в себе в грудях, особистість, "Я" як міра і особина - розтоплюється: ми перепов-

нємось, "Я" забувається і контроль спадає. Звивається лінії, струмені: подібно до того, як стук серця вона чує безперервно, так їй потрібне і щоденне підтвердження, що вона ще є, що із неї і із нього все ще складається людина (II, 16, с.86).

§10. Час - "полум'я, що б'є серцем".

У А.Костенко знаходимо художнє втілення античного освячення думки, що час царює в теплій п'їтмі, в череві, де немає світла. Час, Хронос, який був у відкритому просторі, царював явно і не страшно, тепер, витіснений і роздратований, схований під кору, звідки демонструє свою владу. І так як виверження Зевсом - є метання Перуна, блискавки, тобто відсилання променю, останній тягнеться назад не бумерангом, а вже язичком полум'я.

Мені потрібне слово, а не слава.

(VII, В, с.243).

Час, полум'я, що б'є серцем, і є задаючим нас, як жертва буття, вогонь, і курять крізь нас дими, як із сопки землі, і підносяться. Тобто в боротьбі Зевса з Хроносом відбулося неначе розщеплення вогню на світло і на тепло, незримую енергію, таємного володаря світу, котрий саме за типом своєї влади повинен бути прихованим, закритим від очей.

А потім, як зламалося весло.

І підхопило душу й понесло,

і закрутило у такому вирі!

(VII, 6, с.32)

Зрозуміло, що і в нашому корпусі серце - час. Вогонь знаходиться, як і Крон: під землею і під водою, цілком правильно, тільки треба "над" і "під" розглядати не в плані вертикалі (вниз земля, потім вода, повітря, вогонь), але дивитися на наше тіло, як на кулю. Тоді з якого боку ми не почали б в нього проникати: з грудей, з ніг чи з голови, - скрізь ми, щоб добратися до серця, повинні будемо пройти шар землі (шкіра, череп, ребра), шар води (м'язи, жир, кров), повітряний пухир легенів.

Прослідкуємо, як мислить письменниця перехід від вогню до світла - вихід на світло боже. Пристанцем світла буде в нас та частина тіла, в котрій більше всього отворів, де наше тіло розкривається назустріч світлу і впускає його в себе. Така голова - рот, дві ніздрі, два вуха, два ока. В роті також розподіл: стравохід, дихальне горло, носоглотка - ніде в тілі на такому малому просторі не зосереджено стільки отворів, хіба що в животі. Голова - універсальний тунель для проходження всіх стихій. І сама вона в стисненому виді неначе повторює тулуб, підводить йому підсумок, його ідею втілює як в музиці хода. В цьому розумінні голова дійсно орган і плоть квінтесенції п'ятої сутності буття (тоді як чотири - це першоелементи: земля, вода, повітря, вогонь, або пов'язані з ним аристотелеві причини: матеріальна, цільова, формальна і виробнича).

Щоб побачити голову як модель всього тіла, Л.Костенко розглядає її як кулю (тобто знизу).

Хустки, очіпки, свитки, жупани.

І голова у нього над плечима.

Крім того, голова розглядається і так, як вона посаджена: де лоб зверху, а борода внизу:

Мине сім літ - і голову цю сиву
Виговському на списі подадуть.

(VII, 6, с.22).

З точки зору стихії земля - голова є просто куля, зовсім просте тіло, як атом (атом також представляється сферично) і як космос: він також - у всі боки від центру. Голова недаремно повторює влаштування землі, не як матерії і речовини, але її самостійне влаштування і організацію у всесвіті - як Земля у власному змісті і з власним іменем: як "земна куля". Так що цілком природнім було і зворотнє: людині додуматися до уявлення, що земля її є куля: бо думка має за місцеперебування голову, котра сама є куля, і їй природньо у всьому бачити цю форму як основну (атом, електрон, космос, сонячна система, вихор, туманність).

Голова є неначе виплавка і змагання стихій, і кожна буде досконалий павільйон. Голова і повертається у всі боки на шиї, і згинається, і закидається, в ній найбільша рухомість і орієнтованість у всі боки. Саме в голові кожна стихія стільки ж для себе, скільки і звернена до іншої. І земля в черепі стільки ж звернена всередину себе, скільки і назовні - до своїх сусідів: води, повітря, світла. Ніде в тулубі так не порізаний рельєф виступами, котрими земля задирає останнє буття: ніс, вуха, підборіддя, лоб, щоки - ними земля і пишається - ось, мовляв, я! - неначе показує свій надлишок, а в той же час ці виступи - способи уловлювати,

захвачувати сусідні території - стихії і свідчать про само-недостатність землі. Недаремно з кожним виступом поєднана прірва, отвір (з носом - ніздрі, з щелепою - рот, з вухами - раковини, з лобом - очі); так що приймає земля на виступ - громовідвід, намотає і втягне в отвір.

§11. Волосся.

У романі "Маруся Чурай", як і у всій творчості А.Костенко, ту ж зверненість до другого, екстравертність несе волосся: воно стільки ж дає, дар землі світлу, повітрі і воді, скільки і егоїстичне її примноження: адже дякуючи волосся, земля мільйоннократно збільшує свою територію в світі, свою поверхню, свою шкіру і свої уловлювачі, щупальці і радары - і вловлює вологу, повітря і тепло так же, як земля покривом трав і лісів.

У волосся і земля неначе легшою стала: під повітря за-маскувалась, прийняла чужий закон, а насправді заповнити світ прагне. Лісом земля неначе тягнеться до світла, насправді його закриває, уловлює: дрімучий ліс, непроглядна пільма - це протилежність сонячних променів, що променяються зверху, травами ж і деревами земля прагне догори, в них експансія землі, і вони - чорні промені землі.

Але якщо земля в цих поривах переходить свою міру, її за нечестивість досягають еринії (перефразовуючи Геракліта про сонце) і людина від безмірних насолод зношується, а земля її лисіє.

Піднаторили наші віршописці,
бодай їх муха вбрикнула в колісці,-

убогі словом, мислю порочні,
у тридцять літ плішмиві і старі.

(VII, 6, с.92).

Хоча опадіння волосся може бути пов'язане і з багатодумством: коли людина віддана світлу, воно спопеляє його землю, розширме собі площадку на голові, зливає лоб (місце думки) з черепом і формує із верха голови чистий купол неба і сонце. Але Л.Костенко явно підкреслює перший аспект значення слова "плішмиві".

Волосся також відпадає від Ероса: коли вогневодом спалена людина. Таким чином, воно арена боротьби стихій, тобто символ їх зв'язку.

В його волоссі заблудився вітер.

(VII, 8, с.115).

Волосся підіймається вверху, як язичок полум'я, і недаремно від жаху (тобто стиснення серця) вогонь неначе біжить, кидає тонучий корабель і піднімає волосся навдибки і вирячує очі (а душу-легені в п'ятки відсилає). Волосся і хвилюється, як вода, і злітає як птах, як крила. Волосок-промінчик. Так що на вітрі і на голові у нас безперервно всі стихії ведуть бесіду між собою: шелестять і безпосередньо повідомляють свої думки і слова - розуму, що там же, поряд, під шкірою, як Крон в Тартарарі, притаївся.

Так що як шелестіння лісу має на кронах розмову птахів, так і волоссям ми поєднуємось з буттям, і хто має дар це розуміти - володіє всебаченням, тобто є митцем. Ліса людина має абстрактний, голий розум, а художник - чуттєва всебічна сосудина і мембрана - повинен бути і є покритим волоссям.

Музикант же, скрипаль, лисий від того, що він на скрипці пиляє струну серця, тобто язички полум'я біля самого їх коріння, і все спалме внутрішнім вогнем.

Ну, пішов скрипаль, до раю.

З скрипалем буває різне.

Та якщо він добре грає,

то навіщо ж його різать?

(VII, В, с.373).

Тут явно напрошується паралель з "Крейцеровою сонатою" Толстого, де у якості втіленого фала виступає скрипаль" (II, 16, с.90).

Волосся зберігає тепло - рівномірну температуру голови, тобто міру, квант, "Я" людське. Тільки тут тіло, що було зсередини (тепло внутрішньої температури - черева), розгорнуто, екстеріоровано на зовні - і п'ятьма, і утроба, черево зверху нас покривають. Тобто волосся - це тепла п'ятьма, але явлена, така, що вийшла назовні язичком полум'я, як темний промінь. (Це аналог тому, що пророкувало снобачення Марусі і котре є світло, що випромінюється теплою п'ятьмою). Якщо вогонь як язичок полум'я дає тепло, світло (до цього часу ми називали темне тепло і просто світло назовні), то у волоссі - темне світло (мається на увазі колір), світле тепло. Саме так, у Марусі Чурай волосся темного кольору як втілення національної риси.

А волосся росте на черепі і щелепах і тим самим сказано, що голова - земля - куля, і низ в ній, і верх взаємозамінні.

В хлопців щелепи, як жовна.

Під рум'янцем ходять жовна.

(VII, 8; с.372).

Дійсно, повернемо голову: так же вверх буде направлене волосся, видатним лобом буде нависати підборіддя, провалля очей буде здійснюватися зіянням рота, а ніс, вуха і щоки - як і раніше - будуть посідати рівну собі центральну, серединну позицію.

§12. Співвідношення голови і тіла.

Так, гомерівський дрібний біс, роздумуючий софіст - має неначе перевернуту - загострену догори голову. Неначе козлиною бісівською борідкою закінчувалась його голова - обманний, брехливий верх, а насправді низ, направлений в Аїд. Рідесенький пушок на його голові - ні те ні се, ні сонячна лиса голова Сократа, ні мужнє Зевсове волосся. Це волосся логічного софіста. Як чітко видно, що ясний гомеровий розум знав, що форма голови повторює форму тіла: якщо голова гострюком вверх, так і плечі і спина - не розширюються доверху, а загострюються.

Ось джерело того, що форма і вид голови у Л.Костенко - образ і ідея всієї людини.

У тварин голова взагалі розвивається від витягнутості вперед (клюви птахів, морди коней - реалізують горизонтально направлений рух) через квадратність і круглоголовість (хижакки, комахи крутять у всі боки - все це розвинутий низ, земля, видатна щелепа) - до витягнутості по вертикалі: з розширенням до верху з підібраним низом - скромною щелепою.

Фігура людини-чоловіка хороша, коли стрункі ноги і

підібраний таз переходять в широкі груди і плечі: це фіксується у внутрішньому зорі.

... Ввійшов як грім, обвітрений з дороги.

Віддав чолом і мовив хрипкувато:

- Полковнику, вам лист від кошового.

(VII, 6, с.16).

Жінка ж у цьому розумінні є неначе подвоєне тіло з двома кульмінаціями. Крім голови: широкі стегна, круглий живіт вінчають одну хвилю, яка піднімається знизу. Потім, як волосся стрічком, так і ця нижня голова, перев'язана осиною талієм, і звивається другий язик полум'я і закругляється у другий шар - груди і плечі. І цей другий шар передує голові: двоє грудей - це майбутні дві щоки і минулі два стегна. Іх Л.Костенко бачить внутрішнім зором, але словом означає тільки "верх".

Таке обличчя, чи така вже звичка,
а голосочок! - чистий нов кришталь.

Така була красива молодичка,
вуста сміються, а в очах печаль.

(VII, 6, с.36).

§13. Відповідність жіночої фігури ідеї води.

Тіло жінки, як воно втілюється у Л.Костенко, - це художня модель однієї із стихій світу. В ньому три хвилі, і співвідносяться вони, неначе за золотим розсіченням: голова-шия так співвідноситься з плечима-грудями-талієм, як

плечі-груди-талія співвідносяться з животом-стегнами-ногами. І ця хвилеподібність жіночої фігури, котра коливається стегнами, грудьми, волоссям, виражає її найближчу спорідненість і відповідність воді, котра і є життя:

З морської піни вийшла на піски.

(VII, 6, с.55).

Тіло жінки є неначе коливання води. І недаремно перша жінка була Евою, що по-давньоєврейському означає "життя".

Єва сушить узвар, Єва робить із них варення.

(VII, 8, с.170).

Із стихій, власне, життя представляє і несе вода. В рельєфі жінки більш різко, ніж в чоловіка, відокремлені земля-вода (ноги-живіт), повітря-вогню (легені-серце). І при тому максимум приходиться в першій хвилі на воду (живіт), в другій - на повітря: груди високі, білі, повітряні, коливаються, а за ними не доберешся до серця, вогню, у чоловіка - це ближче.

Звідси і видно, що оновлений склад жінки - це вода-повітря, і недаремно Афродіта - з морської піни, піна - це якраз те, що одержується на воді від сусідства з повітрям і вітром.

Витягнутість голови по вертикалі осмислюється письменницею як те, що вона не куля, а овал, є ознакою більш тонкого людського складу і одухотвореності.

Що ж тут початок? За ідеєю Космос, Сонце, світло потягли до себе рослину, і створили рослину-тварину: самохідне і вертикальне, а воно, усвідомивши себе в якості чогось особ-

думка не йде в слова - це вічна мука чоловічого духу, котрий носиться сам по собі, відірваний від природнього змагання.

На неї можна нагримать, і можна її побити.

Вона простить, приголубить, розсолю тобі внесе.

(VII, 6, с.46).

Дизгармонія думки і слова - це помітна риса сучасної української літератури:

Не треба все валити на Прокруста,

коли не маєш дару Златоуста.

(VII, 8, с.543).

Те, що слово не в силах подолати цю дизгармонію, те, що твори української літератури часто відкриті в безкінечність - говорить про образне втілення ідеї неповного прилягання в з'яганні, про вічну незадоволеність українських чоловіка і жінки: про імператив неперевних пошуків змісту життя і правди у чоловіка, постійну незадоволеність української жінки.

Тягну, як шапиняка.

(VII, 6, с.54).

Робив як віл. Трудився без спочинку.

(VII, 6, с.76).

І ритм української історії тягнеться, довгочечкання, довготерпіння - чаша з краями повна:

Деся вітер гонить хмари пелехаті.

Яка страшна задуха в цій норі!

Там ,під горою, в посмутнілій хаті,

Стоїть труна... а там, на тій горі...

(VII, 6, с.61).

Скоро, скоро мамтє відбутися кардинальні зміни:

Маріє, Діва Пресвятая,
це ти так плакала вночі.

(VII, 6, с.74).

А це відбувається так рідко: від того повне пристрасне злягання для української жінки не просто насолода і радість, але однократність, подія, катастрофа, гріх, смерть - за що дійсно треба розплачуватися життям:

...одмучилась, одгостивала

на цій неправедній землі.

І одспівала... одспівала...

Ще одхрипіти у петлі.

(VII, 6, с.75).

Логос і Ерос знову зустрічаються в роті, як вони нероздільні були в дитині. Суперечність між розумом і мовою, між думкою і словом:

І я пішов, бо я ішов до тебе,

бо ти мені світила, як зоря.

(VII, 6, с.56).

Таким чином, рот-язик утворить самодостатню єдність - і одночасно вони є знаряддям самозадоволення: язик в роті ні хвилини не може зберігати попереднє становище: він як немовля, вертиться, висовується. І щелепа постійно грає - і це при цілковитому відхиленні нашого розуму і волі від порожнини рота, коли ми напружено думаємо, пишемо, у дітей язик

висовується від напруги. Висовування язика в ході розумової праці і напруження говорить про одноеросну природу цих діяльностей.

§16. Виштовхування слів - еротичне самозадоволення.

А.Костенко споглядає, як в мисленні людина має потребу біля рота тримати руку.

Оце сидів на припічку учора,-
сміявся, плакав, руку подавав.

(VII, 6, с.116).

Тут людина робить те ж саме, що і змія (символ мудрості): дотикає початки і кінці: свідомість як самосвідомість, тобто стає можливим рефлексуюче (відображальне) мислення. Адже просто споглядання і душа є вихід думки в космос - як молитва до Бога - і в повітря, без повернення - без звіту собі, без формулювання в слово. Так же думка, що іде і повертається, видно, як рука: відтягується до певних меж (відчуває відображення об щось) - і, що встигла захопити, приносить нам. Це означає: рефлектуюча думка - обмежена. Недаремно на межу в світі наштовхується (в світі - в собі - тут одне і теж). Вона називається "розсудок".

Рефлексія обов'язково словесна - кінець свій, повернення і оформлення має в слові, так що коли ми рефлектуюємо, роздумуємо про світ у зв'язку з собою, наша думка тут не може бути оголошена: адже навіть внутрішній монолог є словесний, хоча і беззвуківий. Бо в рефлексуючому мисленні нема ідей, понять і предметів, котрі б виходили за поріг слова і усності. Плід поєднання язика і рота - "мова", слово, члено-

роздільна мова. Значить, він також народжується (а не створюється, виготовляється) - і недаремно Бог-Слово (Логос) є Син єдинорідний у Бога-Отця, і зачатий він сходженням духу, диханням вуст, непорочно.

Значить, язик і говірка, штовхання слів, виштовхування їх в світ - є еротичне самозадоволення. Мова іде про ту здатність людини, дякуючи якій її поєднання зі світом (її проростання крізь буття є єдине еротичне дійство) може здійснюватись не впритул (як власне сексуальне злягання), але на віддалі - як далекодія через спілкування не з близькими, а з далекими, не з обставинами, а з простором, не з середовищем, а з всесвітом, не з дахом, а з небом.

Земля, земля... А небо твоє де?

(VII, 6, с.38).

Поєднання з близькими здійснюється через дотик руки-землі, через єдину загальну кров, що тече в жилах (а значить, при нанизаності - один струмінь), розуміння здійснюється без слова, через єдику повітря-приміщення (загальний дах і дух предка), через єдине домашнє вогнище - загальне серце - священний вогонь і такт (дотик). Але це це підкупольне існування життя. Такт, але не буття ще. "В єдиній ланці сім'ї, роду, під одним небосхилом група людей власне, є єдиним хоровим фалом, який піднімається в небо. Тут є "рід людський", але ще нема людини. А для цього вона повинна стати особиною. А для цього треба вибити дно і вийти геть, пробивши коло ближнього життя, поєднання зі світлом в близькодії, вступити в інтимний зв'язок з ним, стати мікрокосмом" (II, 16, с.162).

Бог-Слово приказками говорить, розтягуючи зміст посівів, судів, весіль - всіх дій повсякденного життя, - розпинаючи людину через алегоричне мислення про високе від землі до неба, пробуджуючи в ній духовний Ерос поєднання в далекодії. Недаремно шлюбні образи: Церква - наречена Христосова і "се гряде жених" переважають в Євангеліях. Слухаючи це слово, люди починають відчувати еротичне піднесення і натхнення свого ества, то проникаючи через сексуально-еротичне коло бажань (тобто п'ючи із цього джерела і до нього приймаючи), релігійне слово і віра приносять вогненно-вологий Ерос через легені. Душу підсушує, наповнює горінням, потім виштовхує далі: у уста, очі, розум. І так, прогнавши через весь склад нашого ества, виносить Ерос із сексу в розумоспогляданні весь склад людини, стягнутий як до центру і вершини, не до голови, а до головки фала: всі думи, розмови, звичаї - до весілля і шлюбного ложа ведуть.

Вже тато наш і на весілля втратились.

(VII, 6, с.9).

Таким чином, виникають два керівні уявлення: вища точка, верх, висота, і центр, серце (фал і геніталії посідають точно просторовий центр фігури людини - центр п'ятикінечної зірки - піфагорійського знаку мікрокосму). Що значніше? Що є справжній початок? Якщо початок - висота, то життя є прагнення до мети, пізнання, повернення, як язичок полум'я. Тоді людина і її життя - засіб натхнення. Якщо ж початок є центр, то життя є розгортання у всі боки - і захоплення, освоєння, розширення - і стягування, саме собою переповнення, в собі зміст, цим і змістовність мають. Тут, індивідуальність і

"его" процвітають.

Але це уже справа світового космосу: як поєднанням стихій розташувались той чи інший, та чи інша особа - чи до верху, чи до центру? Саме тому, з погляду А.Костенко, і змісти життя різнонаціональні і різноіндивідуальні.

Здається, ще один варіант спершопочатку залишився як ґрунт, глибина ("потоїбічна сестра висоти"). Але початок є, початок чогось. А низ, де вага все зломилла і до себе притягла, - там нічого більше, інше не можливе: там небуття абсолютне і п'ятьма. Тому небуття, котре вагітне, має напругу, потенцію, а також можуть бути в просторовому вираженні точки високі: центр або верх, бо обидві вони, коли, порожні за речовиною, містять зусилля, напругу, квант, переборення, волю і можливість наповнення і уявлення.

Але якщо спершопочатку - центр, тоді шлях поєднання людини з буттям - це зосередженість, самозаглиблення, відхід в себе і Царство Боже всередині нас. Але недаремне цей еґоцентричний принцип, як не проповідував його А.Толстой своїм розсудком і словом, - не перемиг в Росію, а на Україні - тим більше. Адже зосередженість в собі - це (якщо думка - вогонь), повернення від світла в тепло нутроців і зігрівання біля "свого Я", як біля домашнього вогнища, - справа самоврятування, але безпросвітна. Це саме і є виставлення домашнього вогнища, як і дома, замість сонця. Тільки тому, що вогонь є у вогнищі, лампочка на столі, - це наша дія, ми самі запалюємо, і в ньому справа рук своїх, себе любимо, а сонце нам по зубах, журавель в небі, - і ми відвертаємось від висоти - як від чужого, зовнішнього нам, що не "Я".

При тому ж, що першопочаток - верх життя мислиться як

переважання, а "Я" - поміст, драбина: повинен встати, вилізти на себе, перемогти, але не упиратись маніячно, як у ворога (що там розростається і заступає світ), а саме: бачити світло, не помічати "Я".

В цих справах поруч - правда і брехня.

Я, як суддя, вважаю особисто.

(VII, 6, с.10).

Слово є верх тіла, і в цьому розумінні слово - вогонь (чоловіче), але центр голови - як прообраз і стягнення нашого ества (і в цьому розумінні слово - вода, жіноче). Вище нього око - світло і розум. Недаремно "глагол" пече, а слова ллють: вода, рідина слів, потоп, потік, каскад, водоспад, водограй.

Життя в слові - безкорисливе, бо язик мій - ворог мій (скаже - мені ж на шкоду), значить не "Я", антиегоїзм. Язик як фал і секс: сам піднімається, запалюється всупереч волі навіть і втрачає сили для продовження роду - всупереч самозбереженню.

§17. Земля.

Нутроці землі мисляться Л.Костенко неосяжними для людини цілком адекватно, бо не можуть ввійти в наші нутроці - черево і можуть бути відчутні почуттями внутрішніми, але лише нашою поверхнею: неорганічний космос ми досягаємо шкірою, дотиком, слухом, зором. Таким чином, поверхня землі складає наші нутроці - наша поверхня споріднена із нутроцями землі. І стихії (земля, вода, повітря, вогонь), коли вони не в складі речей, але чисті і нерозкладені елементи, - нам відомі саме

через нашу поверхню: дотик, протяжність, твердість (земля); волога, покiрна пружність (вода); легкість, порожнеча, звук (повітря); тепло, світло (вогoнь).

Отже, на поверхні нашого ества життєво необхідні незмішані стихії - відкритий космос: тверда земля, чисте повітря, локалізована вода, розподільні (тепло і світло) вогни. Якщо уявити собі, що навколо нас все змішане, то людина швидко помре. Саме таким, певно, був хаос: не просто суміш і туманність речовин, відсутність форм. Шабаш неорганічно-органічних змішувань - солоня вода світового океану і морів ось речовина, із котрої складається Хаос.

Тут і органічна природа (планктон, водорості, риби) і неорганічна: це світовий резервуар життя, але для людини смертельний: ні їсти, ні пити, ні дихати ніде. Недаремно світовий океан постає в творчості А.Костенко як предтеча і прабатько нашого світу і на ньому земля (тобто її поверхня, для нас зручна і придатна, тримається).

Кажуть, десь далеко, за лиманом,
море є - одним лицем вода.

(VII, 6, с.44).

І оплаче, бо воно солоне,
І обмиє, бо воно вода.

(VII, 6, с.43).

§18. Людина, особа особистість, відмінність, вибірковість і форма.

А.Костенко спостерігає виникнення космосу із хаосу, як відокремлення, злаків від плевел, баранів від козлиць серед стихій, тобто розрізнення із марева і кристалізацію:

вितісненням і стисненням, консолідацію землі з землею, води з водою. Виходить, що людині притаманне розрізнення, відокремлення, форми, види, сутності (консолідація землі, наприклад, в ядро - в суть - в консистенції) дійсно передували буттю людства, життя. Щоб їх пізнати, нам треба згадати: за Платоном пізнання - пригадування того, що душа знала, але забула.

Спливло життя, як листя за водою.

Я пригадала матір молодю.

(VII, 6, с.36)

Так же вірно, щоб їх пізнати треба вдивлятися в те, що навколо нас, адже навколо нас космос: чисті форми і сутності. Після марева бурі і грому (коли космос в боротьбі з титанами виникав із хаосу) світ промитий, кожна грань сліпучо світить.

Я пішла як на дно. Наді мною свинцеві води.

(VII, 8, с.198).

Поверхнею нашою (а саме тут знаходяться відчуття і емпірія) ми "органічно", можемо приймати тільки очищені якості, сутності, види, форми - словом, неорганічну природу, з точки зору нашої поверхні світ продовжує очищатися і набувати більш чистих і ясних форм, сутностей і елементів.

Тому краса не першозданна, а створена, і сучасна людина має справу з більш рафінованим і ідеалізованим космосом, ніж грек гомерівський, гесіодівський і платонівський.

бо була я дурною і доброю.
Безборонною, несинхронною,
ні з теоріями, ні з практиками.
І боліла в мені іронія
всіма ліктиками і галактиками.

(VII, 8, с.103).

Орієнтація нашого повсталого і саморухомого тіла (нашої землі), його рівновага (орган її в голові, в усі) можлива саме дякуючи розрізненням: верх - низ, зайнято - вільно. І ми рухаємось і не натикаємось саме того, що не все у всьому, а тут - одне, а там - інше.

І ми самі: людина є відмінність, особа-особистість, вибірковість і форма, особина. Те ж саме за видом з поверхні і зовні. І всі наші отвори в світ - строга сторожа: непосвяченого не пропустять в містерію наших нутроців, а перевіряють спочатку: свій чи чужий? Рот не набуде більшої форми, а лише по своїй мірі, "як шматок" (відкушений і сформований штампом щелепи). Язик і смак відразу визнають: свій чи чужий масив входить в рот? На смак: солодощі - гіркота, чи достатньо оброблені вогнем, світлом і теплом, на м'якість, соковитість, життєвість, органічність, властиву нам водяність; на запах, аромат - ніздрі уже при наближенні визначають, чи притаманний нам за духом, якщо ні - ми виплинемо, виблємо, відкинемо.

Идемо у гору, і нема доріг.

(VII, 8, с.385).

§19. Світло - різне, а розум - єдине.

Види, форми, розрізнення, мірки - все це в рубіжній

зоні. Там, де наша поверхня і контрольно-пропускні клапани-отвори в наші нутроці - з оточуючим світом, об'єктивним буттям, в контакт вступають, тобто ми з ним як різні особини і тіла. Це - як атмосфера зовнішніх сліпих обмацувань: відштовхувань і притягань. Тут "зустрічають" за одежею, за формою (а не по суті), за анкетою. Що підходить, забирають, а уже там розберуться: в нутроцах, казематі. Але там всередині п'ятьма, і вночі всі "коти сірі".

Був сірий день. І сірий був сусід.

(VII, 8, с.383).

І там-то починається нерозбірливість: відтвориться хаос і змішування, і виявляється, що у всьому, все - одне і те ж, все - рівне, однакове, і все єдине; там вихорі, туманності, зміщення.

І це природня думка наших нутроців: що все в світі змішане, в кожній крихітці, частинці, атомі, все є - геометрії, монади - і кожна безкінечно мала частинка складається із всього буття і всіх стихій, тих же наших поверхових абстракцій - землі, води, повітря, вогню.

І коли уже із нас виходить наш кращий найтонший сік і підіймається наш язичок, полум'я, дух, думка - вона звертає на світ цей зміст нутроців: все засвоїти, все порівняти-урівняти, і проникнути в різному (різновидному, різногустинному, родинному, сухому) - єдине. Не справа розуму - розуміння; це справа зовнішніх почуттів - сфери контактів нашої поверхні. Це розсудок розсуджує, зважає дані зовнішніх почуттів, видінь і їх оформляє. Але розум - це воля наших нутроців, язик - полум'я наше (а не служба зовнішніх кон-

тактів), і як його шукачі шупальце в світі, він пронизує товщину розрізень, форм і видів, і установлює нашу єдинорідність з буттям - нерозрізненість.

Розум порівнюють зі світлом очей, але це лише зовнішня подоба, яка виникла за близькості їх розташування. Бо світло є різне, а розум - єдине. Але спорідненість тут є: як світло - саме єдине, так і розум: сам множина; храм духів, все. Розум зосереджується, щоб зрозуміти. Світло розсіюється, щоб бачити.

І в саме небо вийдемо з гуцавин.

(VII, В, с.180).

Таким чином, земля (стихія) нам викинула шматок: тонкий шар своєї поверховості зробила органічною природою, піддалась нашим суворим розрізненням, ми його розкусили, цю приманку, - і тут же вмерли, як особи, особистості і прониклись єдиним: єдинокоробність своєю зі світом, хаосом (коли всі у всьому) прийняли, послухали. Нарости землі (трави, тварини), проникнувши в наші внутроці, донесли до нас свої корені і джерела: слово земної глибини і безодні.

Платон у "Федоні" таким способом міг відчути нутроці землі і описати їх як гігантське черево. Ці думки можливі лише як внутрішні споглядання і зрозумілі розуму, але не світлу-розсудку.

Вдумаємося в откровення Л.Костенко, наша зовнішність, поверхня спілкується з Космосом, неорганічною природою, а нутроці - з хаосом, органічним життям. Щоб нам піти, вдихнути, випити, тобто зробити однократний впуск світла в себе через міру і квант (а це виникає від відбитку нашої осо-

бистості, "Я"; що є наша міра і такт - і задає свій шаблон тому, що впускається), стихії повинні бути формами розпізнаваними і стійкими. Значить світ як ясність і очевидність, як "так" чи "ні", є думка нашої поверхні; так що світ як уявлення (теоретичний розум, розсудок - їх зона) є те контроль-но-пропускне визначення, що відбувається на межі суб'єкт-об'єкт, і лише для цієї операції цей поділ передбачуваний, апіорний.

Світ мислиться як єдине живе тіло: ми в ньому чи його лише відтінок, і одна кров скрізь циркулює: в планеті, і в космосі.

Ми гості Бджіл...

(VII, 8, с.180).

§20. Вода і Земля.

А.Костенко мислиться: рот дає людині міру, ковток - це дийм наших нутроців, також міра. Серце дає людині ритм і такт; в диханні він виражається як вдих-видих, по нашому "Я" в нас виходить: який Семен, така й шапка.

Семен Капканчик, хлопець непитущий.

(VII, 6, с.13).

Рот може впустити в нас землю - тверде тіло, але далі воно не пройде, поки не перетвориться в рідину, а шматки - в краплі. Це підтверджує кулеподібна будова речовини людини: шарами розташовується в ній земля, повітря, вогонь, від поверхні - до нутроців. Та послідовність шарів, яку ми помічали у сходженні людини по вертикалі: ноги - живіт - легені -

серце, - тепер виявляється при сходженні в неї зовнішнього світу: тільки рот приймає в себе землю і світ як тіло. Земля покривається вологою, переживає хрещення в купелі - святою водою кропиться і світом помазується і, ставши цілком, на хвилі язика підноситься прибором до глотки - і витікає із рота всередину (як у відрогач живота, вода і насіння, витікаючи, несли нам поєднання зі світом).

Всередині нас вода є щось більше посвячене в наші таємниці, ніж земля, поза нами, в зовнішньому космосі пропорційно більше води, яка нам притаманна і яка має доступ в нас, ніж земля. Від землі - лише поверхня, і то із неї дуже мало "їстівного". Води в нас і води в космосі більше спорідненості мають, ніж земля в нас. Наше тіло, і земля, матерія: речовини поза нами. І форма води поза нами - крапля, цілком може ввійти в нас, тоді як форми і види тіл: їх поверхні, грані гострі, кути - повинні бути убитими і форма перетворена просто в суть - в матерію: лише ліквідуєчи особистість поза нами, може складатись наша особлива тілесність. Вода ж і так проходить - краплиною і струмками: не набуває таких метаморфоз.

Значить, вона більше носій ідеї єдності нашої з буттям, ніж земля. Це означає, що природне життя води в космосі прилине в наше внутрішнє міцніше життя, ніж буття землі. Блискавки і їх розряди тут же обновляються і обновляють воду в середині нас; купеля, омовіння, плескіт вод, вид річки, моря - все це більше говорить нашому внутрішньому еству, ніж форми і види землі самі по собі (без височини, простору, котрий є повітря і світло): каміння, гори, заглиблення, виступи - їх для нас нащ дотик взагалі мало повідомляє нут-

родам, лише через світло проникає в душу:

Чужа душа - то кажуть, темний ліс.

(VII, 6, с.14).

Впускання в нас землі, води, повітря і вогню - кожне має свою періодичність: їмо два-три рази в день, п'ємо частіше; дихаємо декілька раз в хвилину, серце б'ється щосекунди.

Таким чином в нас - поліритми, контрапункт ліній часу, - тактів від різних стихій ("тіл") відліку. Взагалі в людині різні хвилі часу проходять (а значить, вона потенційно звучить, як оркестр):

Задеренчав і тон, і обертон.

(VII, 8, с.80).

І такти часу всередині нас відповідають масі речовини в просторі поза нами; в нас є час і земляний, і водяний, і повітряний, і вогняний - як випускання різних квантів. (Цьому відповідають тембри різних музичних іструментів).

Уявимо собі, якби земля свої сили, соки і води - все в середину стискувала б і стягувала, вона б створила всередині таку важку речовину, котра в кінці кінців пригнітила б саму землю і її голову б її, і всі випуклості - груди і долини зверху, з поверхні б знівельвала - і всю землю перетворила б на цілковиту вибоїну, яка вниз, в себе йде.

Ні, Земля - і породілля, а не лише егоцентристка: в ній, в її рельєфі, безперервний потяг до чоловіка, неба - екстравертність; але і інтравертність - відданість до її прабатька, що в її череві її тучає.

У ранці глянеш - хочеться літати.

Вночі заснеш у мужа на плечі.

(VII, 8, с.96).

Час від часу земля звільняється від батька, викидаючи його із черева у вигляді синів - синів рідних, то весна обновляє поверхню, то газоутворення яке-небудь.

Так що у Землі свій комплекс, в її нутроцах - її батько. І там же, в череві, син зріє. Сина народжує і створює твердість неба (за Гесіодом: Гея народила Небо Уран - і зробила своїм чоловіком). Таким чином, Земля між батьком, сином і чоловіком - і вони для неї одне і те ж, бо все в ній, і все з неї (крім того Гея і Уран стають братом і сестрою - бо єдиноутробні по відношенню до прабатька Хаоса). Ось чому жінку в любові до чоловіка А.Костенко відчуває не тільки дружиною, але і матір'ю чи дочкою, то вона розраджує дорослу дитину, то сама звертається в кішечку.

Те ж і чоловік: багатонароджувальне, поліфонічне його почуття до жінки. Саме склад і консистенція землі змушують нас уявляти такими їх стосунки: в землі нутроці не абсолютно густі, але є там і важка речовина, зосередженість, і порожнини, безодні, провали, пустоти - Тартар; морок - Ереб; і води - Океан світовий, і вогняні летючі ріки по її нутроцах променяються. Тобто рельєф її, склад її в середині і консистенція ті ж, що і в корпусі людини.

Земля знає в собі нутроці, знає і небо над собою, до того і іншого причетна. Так що вона знає і тугу, і гієну вогняну - і радість просвітлення. Її дума всеохоплююча.

§21. Рот і всьда.

А.Костенко відчуває, як все єство, вся речовина до єди-

ного значенника (тобто значення) приводиться: до насіння в чоловікові, до молока в жінці. І ось на виході із людини - її суть, її небосхил. Те одне і єдине, що твориться із множини земель, вод і інших видів, котрі в нас входять.

Я - алкоголік страченої суті.

(VII, 8, с.187).

Вона пильно придивляється як вода в людині набуває невластивого їй напрямку - вверх (у четвероногого це рух вниз - поверхня землі) і підкоряється напрямку вогню. Значить в людині і вода - життя, язиком полум'я організована - фонтаном змиває вверх. (Тоді як кровообіг у тварини розташований на площині, як природньо розташовуватись воді). Ось чому недаремно сказано, що саме вогонь, його дар і до нього належність відрізняє людину від тварини, і це не тільки поза людиною виявляється - у вогнищі житла, горнах промисловості, полум'ї думки - але вогненність притаманна нам: в розташуванні нутроців і течій, рік життя в них, котрі - вогняні, змивають, б'ють ключем, а не просто рівномірно по кслу (або точніше еліпсу) обертаються, як у тварини, кровообіг, в котрому більше спорідненості орбітам супутників планет (тварини так і оббігають землю по поверхні і екліптику - Зодіаком), тоді як людина споріднена зі змивачою ракетом, галактикою, що розширюється протуберанцем.

Мої слова, у чоботи не взуті,
спливають кров'ю на її тернах.
Вони горять і валяться як вежі.

(VII, 8, с.187).

§22. Рот і повітря - свобода і воля.

Земля, вода через рот тільки входять, а для виходу мають свої проходи вниз.

Повітря через рот входить і виходить. У повітря теж свій дубль отворів, але він розташований вище рота: ніздрі.

Поверх рота (Єдиного) починається подвоєння отворів: дві ніздрі, два вуха - це вже вплив сфери світла, два ока полонять найближчу до світла стихію - повітря - поширюють на нього свій принцип стерео і множини.

Письменниця споглядає, як на обличчі у людини написаний шлях: від рота через ніздрі, очі і вуха : до розуму, шлях від єдиного через двоїцю (множину двоїць) до всеєдиного.

Тепер сидить, лица на нім нема.

(VII, 6, с.17).

Рух землі крізь людину зберігає строгу вертикаль. Рух води, почавшись, є тим самим нашим тулубом у вигляді судини. Вона прагне до злиття, до соціального життя з собою подібними. Рух повітря здійснюється в основному через верх і орієнтує нас на верх світу і простір навколо нас. Шлях повітря означається у отвір рота чи ніздрів із докільця, перетворюється в горизонтальний струмінь, потім переламується у вертикальний, спускається вниз, поширюється в кули легенів, розширюється, розпирає груди на крилах простору, що в нього заходить. Таким чином, з точки зору повітря ми маємо вигляд судини, що нагадує глечик з вузьким горлом і великим пузом. Але пузо повітря в нас - це уже легені, живіт повітря: це в нас свобода. Значить, дух, який входить в нас

із заповненості світу, входячи в нас виявляється, і знаходить свободу, ми для духу - вічне пристанище свободи.

Через повітря і дихання ми маємо ідею свободи, вічної потреби в ній, і пригнічення, насильство, притискування (груди стискаються), необхідне для підтримання і поновлення священної спустошеності - свободи. І зворотньо, наші ідеальні уявлення про свободу: які? Свобода - це там, де вільно дихається, а воля - це простір, вона співвіднесена з повітряним океаном, де без руля і вітрил, де гуляють вітер та я - всі повітряні образи: не може свобода мати земляного образу - це завжди прес, пригнічення, темниця. Вода є для свободи лише негативний образ, в течії - виковзає, біжить, тікає.

Там, за порогами, в степах,
де землі щедрі і розлогі,
сидять лелеки на стовпах
і ріллі дихають вологі.

(VII, 8, с.188).

Через те, що повітря входить і виходить зверху, ми і чуємо, що наша батьківщина - те, що співпадає з нашим верхом: головою, ротом, оком. Якщо без землі (їжі) живемо днями, без води годинами, то без дихання (свободи) не можливо і двох хвилин прожити. А розташована ця наша основна сутність навколо і вище нас: ми її з навколишньості, з поверхні, захоплюємо, спускаємо вертикально по трубі під воду і землі і потім вверх і виширину повертаємось. Через дихання людина відчуває себе як водолаз, занурений в товщу води чи землі і такий, що поєднується з поверхнею (життям) по горизонтальній

трубці з вузькими отворами рота і ніздрів.

Ось чому, коли ми роздумуємо про душу, дух, ми органічно народжуємо образ вищих сфер, рівнів, небес, звідки в нас дух сходить, посланий, вдувається. І цим відчуттям людини, як істоти в скафандрі зануреної у воду, котрій повітря посилається з поверхні, народжений і біблійний образ світу в переддень творення.

"Земля ж була безвидна і пуста, і пільма над безоднею, і Дух Божий носився над водою" (Буття: 1,2).

Пригнічення полоненого в нас повітря, його вигнання з нас народжує вітер, котрий рие, розширює, заповнює повітрям простір навколо нас: значить розштовхує нам світ - нехай потісниться, щоб нас пропустити, тобто відкриває нам свободу і шлях. Через вітер видиху ми, наше "Я", душа виходить в світ, як воля і активність. Як повітряний океан, притискаючи до нас у вухо, народжує звук, так і верхи на полоненому просторі вилітає наша душа в світ (що тепер мислиться як крилатість) - і помахом крил народжує хвилю і звук: ох! ех! ах!, шипіння, свист, хрип, стогін, плач, сміх - в залежності від того, що на шляху зачепить.

Видих сплячого, тобто людини з закритими очима, відкриває вплив вогни і світла на душу. У сні людина тільки спалювана, знає лише темний вогонь як тепло: і хрипіння, і свистіння, і слова, які висловлюються безсвідомо, це снобачення, сносзвуки, в них виносяться через дихання і відбитки складу цієї людини - заплямованості світової душі прямо від цього індивідуального тіла, але не від цієї індивідуальної душі, вона бездіяльна.

Земля - як панцир черепах,
лежить, не змита і грозом.

(VII, В, с.189).

В сплячій людині світовий дух пропускається також через нашу індивідуальність, вона визначається міром нашого вогню, ритмом нашого вогнища, пульсом серця, що згуртовує навколо себе речовину всіх останніх стихій. Але недаремно в людині різний ритм - є дихання нічне і денне. Вночі повітря в нас дотикається з тим, що ми є, собом являємо в ізольованості від світу. Вдень же повітря в нас дотикається з тим, ким ми прагнемо бути. Тобто, коли ми в контакті зі світом не тільки через дихання, а через очі, руки, рот (їжу, пиття, слова) - всім цим деформується наша міра, тобто ми доповнені, доти- каємось, і важко виявити, що ми є самі по собі, тоді як у сні ми наче в камері-обскурі, в ізоляції, і може бути зроб- лене спостереження над "Я" без перешкод.

В одній мірі вогню, язика полум'я є міра тепла і міра світла, так і наша нічна індивідуальність - це міра тепла, яка має еквівалент в мірі світла - в образі душі денної. Значить, уявляючи останнє, можна уявити собі і нічну. Є ж тепло без світла! - і буває що весь вогонь сходить теплом, не спалахуючи світлом, і навпаки буває, що він світить, а не гріє. Значить не прочитати нам відповідність душі денної і душі нічної індивідуальності, їх співвідношення має особливу міру.

У зв'язку з попереднім можна згадати метод Фрейда, коли він перекладав мову сновидінь на мову ідей і слів - денних уявлень, передбачав неначе єдину школу і норми взаємних ви- тиснень між свідомістю (світлом) і безсвідомим, лібідо,

сексом (нічю, теплом). А кванти є різні міри людей і націй, значить саме тому кожне єство - власне "тіло відліку".

Там, що не впало, проросло.

(VII, 8, с.188).

§23. Слово як молитва світового духу.

Нічна душа - це пісня без слів, безсловесна. І не розумієш, що чується в хрипах і стогонах. Вночі, коли нема притоку землі, води і світла, а лише повітря, наш склад прочищається, і ранок вечора мудріший не тільки тому, що вранці Сонце роздає нам розум-світло, але і тому, що світло падає на прочищену субстанцію нашої.

одвічний дим одвічних димарів.

(VII, 8, с.63).

Вночі дихання відпочиває. Вранці воно встає на роботу разом з сонцем. Як розсіюються по світу промені, так руки роблять і примножують речі, так і дихання - слова. Світове повітря неначе для того заманюється і захвачується в наші кайдани як у свободу, щоб випущене звідти, на зворотньому шляху, святкуючи, проголошувало, святкувало свободу - як звільнене!

Слово виготовляється духом уже відпрацьованим в наших нутроцах, коли краций його сік і колір уже взяті духом, що впав, грішним - тобто іншим, ніж він входив, іншим, ніж світовий дух навколо. Слово і в молитва нашого духу до

світового про пробачення і повернення. Але передумовою того, щоб слово могло відбутися, є розрізнення духів, виникнення різниці між духом світовим і в нас, так, заходження духу у фаллопієві труби легень - це для світого духу витягування, саморозширення, ерекція і почуттєва насолода - притерті об губи, горловину і шийку, об вологі труби, стволи, вітки, листя - капіляри. Так: наші легені - це перевернуте кронам вниз дерево, світове повітря, входячи в нього, неначе спокушається відвідати від дерева пізнання добра і зла. Причому не сходить на дерево, а входить в дерево - і це воно - повітря! Внизу підглядає, як воді личить вверх по дереву стікати, але не духу. І цей зловмисний рух духу і є початком непокірності, свавілля і "Я".

О Боже духів і живої плоті!

Я вперше усміхаюся, прости.

Якась галузка в тому живоплоті

і та он пнеться, хоче розцвісти.

(VII, 6, с.133).

І ось тоді повітря, яке поглинула спокуса, відпрацьоване, виштовхується пресом і щитом діафрагми, як уже не-потрібне, воно голе і нікчемне, біжить і кричить. Воно зараз зовсім не те, що було, входячи в нас в чистоті і блиску. Воно бачить на виході дух, розлитий в світі і йому соромно, бо воно не чисте, а прим'яте, бите, терте.

Битий дух - це той, який поніс на собі гріхи світу - дух втілений, який зумів поєднатися з іншими стихіями: землею, водою, вогнем. Тіло людини, неначе камера, де відбувається цей сплав стихій, і новий, знаючий дух, який має дар

бачити добро і зло, виникає. І він, соромлячись падіння, але пишаючись цим знанням, виносить його світовому духу - і на виході, біля тіла в малому космосі рота демонструє те, чому навчився. Членороздільний звук, слово і є плід поєднання кровозмішувального зв'язку повітря з іншими стихіями. Земля, вода, вогонь хором гвалтують невинний дух, коли зачинають його в грудній клітці, - але тим і там обдаровують його, кожна стихія своєю силою. І коли уже дух виходить, які перепони не ставлять йому на виході стихії: земля - зуби, вода - губи, слину і мокру порожнину носа, а вогонь - язик, повітря ознайомлене, як з ним поводитись, все їх прориває, відносячи уже з собою буття усіх стихій перетвореним, переведеним на буття повітря, хвильові його коливання - звуки. Тобто, в останній камері, де хочуть повітря втримати, в шлунку, в порожнині рота, розігрується остання баталія стихій, де кожна є своєрідним мистецтвом упіймати повітря. Але із всього виводиться звук. Тобто життя, наприклад, стихії землі тепер відмінене, має значення не у власному виді тяжіння, але лише постільки, поскільки у зв'язку з нею при терті об цю землю виникає певне хвилювання повітря, особливий вид його життя.

Отже, фонетика мови для Л.Костенко, ряд членороздільних звуків - це основні думки ідеї місцевого буття, категорії національного космосу. Саме рот - мініатюра, макет національного космосу, і влаштований по аналогії з космосом навколо людини. Недаремно верхній небосхил рота теж піднебіння (від небо). В роті - води, гори, долини, ущелини, скелі. І цілком природньо, що звуки, котрі звучать при виходженні струменя вітру із нас через рот, коли вони проходять, наприклад, крізь ущелину між зубами, - споріднені зі звуком від вітру,

що виривається із ущелини.

І це вже, певно, зветься небесами,
бо я уже під хмарами іду.

(VII, 8, с.63).

Дух, вчинивши гріх, повертаючись в дух світовий, в малому космосі рота доводить собі, що він такий же, так же реагує на гори, провалля, води, вогонь, як і повітряний океан, що вони різні і у них єдина загальна "мова". Тому ми і слухаємо, і здатні перекладати на свою мову думки природи: шелестіння вітру, шум потічка.

тут, в небі, тихо. Ані шум потічка,
ні вітру шум, ні пташка лісова.

(VII, 8, с.63).

З іншого боку, членороздільні звуки в упорядкованому ладі космосу нашого рота постають за стихії, сили, форми, ідеї космосу всесвітнього.

І набором звуків-заклинань можна повелівати стихіями: викликати град, вітер, засуху, повернути кохання.

І як в світі космос, що запанував після хаосу, був пов'язаний з чітким відокремлюванням і тим, щоб все утримувалося своїх форм, меж, - так і в роті у нас після хаотичного лепету і бурмотіння, коли все у всьому, всі стихії змішані, переплетені, нерозрізнені, - устанавлюється кріпацький лад: кожна стихія сажається на своє місце і набуває представника свого в тому чи іншому звуці. І звук сам прочищається: не ковзає туди-сюди, а чітко вимовляється, бо він не звук просто, але звук членороздільний, тобто розділювач членів,

органів, частин, сил світу. І недаремно це і в народі, і в людині пов'язано: хто чітко вимовляє звуки, у того і світогляд буде чіткіший.

Він пояснив би тодам мову тода,
але ж вони вже віри відреклись!

(VII, В, с.367).

Таким чином, членороздільний звук виникає на видиху, при зворотному русі світового повітря, що ввійшло в нас в таможні малого космосу рота, де стихії (земля, вода, вогонь) беруть з повітря данину, а він з них і виносить: в звуці їх пам'ять і перетворене буття з собою Дух, що відходить і повертається в світовий океан, дух своїм ісходом і нам повідомляє про те, що в грудній клітці ми, душа наша - в краю вигнання. Він напередодні простору в приміщенні рота уже розправляє крила, прихорашується і пробує свою придатність для буття у відкритому космосі. Тобто членороздільними звуками, тим, що вони все таки виробляють в нас, хоча уже суть ідеї світового простору і космічного буття, - воно, повітря, ставши словом, являє нашу приналежність і спорідненість, і придатність до поєднання зі світом того, про котре ми маємо уявлення ще і через світло і очі.

Голова потрібна людині у ві сні зовсім не як вузол нашого ества, його стиснене повторення, його модель і дія, ні, вона потрібна отвором рота (для проходження повітря) і закритими очима (для внутрішніх закритих видінь, котрими іскри з кінця язика полум'я в нас залітають), чи тією сірою речовиною мозку, де кладова пам'яті і уяви, - словом, якоюсь матерією, на котрій пригнічений вогонь міг би повстати і

відбитися, і взяти своє.

Прослалось військо на чотири милі,-
хоч головою бийся об вали.

(VII, 6, с.120).

Інша справа - голова вдень і на світлі. Відбувається вивишення, піднесення голови, вона притягнута до світла як рідна йому і його в нас представник і допускає буття останніх стихій лише під егідою світла (розуму і волі).

Панове! Ви і ми - це рівні два народи.
В боях рішили спір, і вільні ми тепер.

(VII, 6, с.122).

Голова підноситься гордо, як голова тіла і нашого буття. І ось якщо вночі буття нас загрибає і розчленяє (розпинає, розкладає), то вдень ми його споглядаємо. Самі перетворюємось в зібраний, налитий, стоячий стовбур, де голова - вушки на макушці. Вдень людина - чоловік, що активно діє і входить, а світ - жіноче, піддається. І ось якщо світове повітря вночі вволю находилось, навиходилось у вагіну, в судину - порожнину наших легенів, то вдень наше єство - хор наших стихій на чолі з вогнем-світлом хватає дух і не випустить його, поки він не видавить із себе краплю духовної сперми - членороздільний звук, і в це єдине слово стихії зливають свою любов і печаль і кидають те слово на вітер, щоб він відніс його вдалину. Якщо вночі, входячи в нас, світове повітря відчуває чуттєве злягання з нами як тілесну близькодін, то вдень через слово, звук, рідний нам (бо і в мікрокосмі рота і зрозумілий світу), атомом світового духу

із нас виноситься. Очевидно, міра вдиху і є атом повітря. Ми набуваємо здатність вступати в поєднання з буттям на віддалі, в духовне поєднання, що здійснюється в далекодії. Слово і є те духовне насіння, що людина розсіє по людях і по світу. Ми дух, що виходить, зі словом по світу пускаємо. І промовлені слова - це кожного разу поєднання зі світом, наша смерть (Дух свій з нею випускаємо), а потім воскресіння: сказавши, полегшено дух переводимо, тобто видихаємо всі чорні останки.

Недаремно слово також має народження, і муки слова - муки родів: як жінка, народивши дитя, пускає в світ свій фал, так і словотворці випускають слово, щоб воно ходило і зачіпало світ, спалювало серця людей.

Ще Україна в слові на зачата.

Дай Боже їй родити це дитя.

(VII, 6, с.93).

Жіночість словотворця тут споріднена Геї, котра сама народжує чоловіка (Уран-Небо), щоб він запліднив її. Словотворцями людство породжує Логос - фалос думки і культури, дякуючи котрому станть все ж можливими дистанційні поєднання Л.Костенко з Гомером, Т.Шевченком, Г.Сковородою, М.Рильським, Г.Гессе.

§24. Бог - Слово - Людина: поєднання зі Світом через розп'яття.

Промовляючи слова, ми переживаємо певну пристрась, свого роду солодощі, від артикуляції, резонансу: ми посилаємо хвилю здригвання, промінь повітря, що виходить із

нас, котрий уже наш: просочений нами в легенях, в роті, насичений стихіями, став однією з нами природою і є уже наше почування, щупалець у світ. До творення Дух Божий носився над водами як неприкаяний - нікуди йому подітись, нема в ко-го ввійти. Але людина - судина вибрана - створена; і віднині солодоці духу - совість, тобто поєднання через свідомість, проникають в найвіддаленіші тайники, куточки нашого ества, нічого щоб не приховувалось і не залишилось недоторканим, першозданним.

Логіка та ж, на основі котрої Господь створив дружину Адамові, погано людині бути самій. Але і Богу погано бути самому. Світ ним і створюється як пристанище - вагіна для своїх сил, а Сину своєму єдинорідному Богу-Слово, він ввіряє людство: щоб з ним носитися, страждати, а від нього страту прийняти. Як людина хоче бути і жінкою, і чоловіком в поєднанні, так і Бог-Слово набув подоби людини, щоб поєднання через розп'яття відчути.

пішов у смерть - і повернувся в думі

і вже тепер його ніхто не вб'є.

(VII, 6, с.36).

Молитва, екстатичне промовляння любовних слів до Бога - є наше поєднання в далекодії, і недаремно закохані в Бога релігійні люди впадають у транс, що дорівнює еротичному оргазму.

§25. Рот і вогонь.

Язик полум'я, що стоїть біля входу в наше ество, все, що входить піддається хрещенню вогнем, причащається до вогню

- і тут вогонь виявляється як всепоєднуча субстанція, що влаштовує єдність нашого єства. І чим грубіша речовина - тим більше він активний: з землею, що входить шматками, він прямо бореться, обіймаючись прилягає, знімає відбиток. Смак - це горючість матерії - та чи інша міра пронизаності сонцем: солодке, гірке, кисле, терпке, солоне - все це земля стосовно вогню.

Стосовно води язик уже не атлет, а хвиля: ласкаво пригинається, уступає. По відношенню до повітря при диханні ніяк себе не проявляє, мирно дремає, розніжений під Зефіром. Тут вогонь - не тепло, не проявлений, на відміну від того випадку, коли він світло.

При мовленні ж - вогонь б'є повітрям, хлюскає повітряний океан, пронизує його перед нами, мова - громовуєсть, биття стовба повітря язиком. При розмові А.Костенко кожного разу в кожній людині, в її роті, бачить блискавку: спалахи язика (ті чи інші його прилягання, зигзаги в просторі мікрокосму) і громи чуються, виносяться. При мовленні вогонь не так веде себе з повітрям, як при теплі, а як при горінні і випромінюванням світла, полум'ям буття на вітрі, багатомовне, багатоязикове, спалахує, хлюскає - і саме народжує гудіння хвилі і поганяє, понукає світом. Отже, мова - вогнище, велике полум'яне багаття, яке розкриває світлову природу людини. Насправді, ми виявили вогонь і в складі людини, що вертикально підноситься, як язик полум'я. Але далі ми його знаходили не як світло, а як тепло (стала температура тіла), як серце (спалахи кровообігу), як роботу в нас - невидиму. Ще в червоному кольорі крові і наших нутроців вогонь давав себе впізнати. Але щоб узнати, що ми всередині - вогонь, язик по-

лун'я, треба піти наперекір натурі: ввіткнути, розрізати і виявити сокровенне. В мові ж таємне саме робить себе явним: нутроці наші самі вивертаються і вилазять назовні і виявляються язиком, кінчиком гостреньким, який лише. Це як ріжки і хвостик у бісів: на відміну від звичних зовнішніх кінцівок - рук і ніг - ріжки, хвостик і копита біса є проступання його внутрішньої природи, сокровенної природності.

Підкрався Чортик, віхтиком хвоста
полоскотав ляжливо за вухом.

(VII, 8, с.472).

Те ж саме в нас крик, він наївно, всупереч нашій волі, видає таємницю: раз з середини виступаюча частина нашої має форму язика, тобто ту ж форму, що має і вогонь на краї своєму і в своїй кінечності, то звідси очевидним стає, що істинні нутроці наші, наше "Я" - вогонь.

Язык є відверте серце: так же б'є і діє, працює в роті - серед його каналів і клапанів, - розганяючи землю, воду, повітря туди-сюди, відділяючи баранів від козлиць, злаки від плевел. Якби не було серця, його тактового буття, нутроці наші ніяк би не відчувались, бо ніякого розрізнення там не було б. А так через серце з'явилась "двоїця", так-ні, розділення, а не проміжне марево. Це і робота людини, розділення і визначення, внесення своєї міри в матерію і виникнення форми.

...з'явився знову Чортик волохатий.

(VII, 8, с.475).

Такий же активний роботяга в нас язик, - він члено-

роздільно уміє пропустити будь-яку стихію у чистому вигляді, відокремивши від інших.

Скрізь наше "Я" передбачає свою міру (природу, сутність, особистість) - всякому "не Я": суб'єкт опосередковує об'єкт. Язик в роті Л.Костенко бачить, як "Я" в світі. Всяка річ є поєднанням руки (і рука - на рівні серця - відходження мого внутрішнього вогнища) і мого кванта, мові міри з сировою речовиною.

І як наше "Я" виникає зі світлом, так і язик своєю роботою здійснює на світлі.

(Порівняємо:

Сидять як хижі сатанинські тіні,
у пурпурових виблисках вогню.

(VII, 6, с.128).

і

Лише печальне око з-під брови.
Важка жалоба чорної коси,
і тільки тінь колишньої краси.

(VII, 6, с.125).

Звідси можна зробити і зворотній висновок. Якщо язик працює на світлі, а язик представник нашої прихованої міри - внутрішнього "Я", - значить саме це "Я" - світлової природи. Недаремно "Я" ще інакше виражають як особистість від слова "особа". Те, що завжди на виду, особі і є вид, ейдос, ідея - обличчя нашого ества. Якщо язиком випростовується назовні наша внутрішня суть, котра є вогонь, а язик його кінчик, то наше "Я" знаходиться на самому кінчику нашого язика, там, де гавань нашого ества переходить у відкритий простір. І якщо

поглянути в рот, що творить слово, то язик і його кінчик в ньому так же центральний, як зіниця в роті ока. І зіниця також здатна розшириватися, звужуватися, вигравати, як язик, і в цій зіниці слово-думка нашого погляду виступає. А очне яблуко може так же розкриватися і стискуватися як пічка нашого рота. Рот - порожнинний мікрокосм, всесвіття ж атом ("язик") і порожнеча. Око - та ж коробочка, що і рот, тільки випуклий мікрокосм, де головне не порожнеча, а повнота буття.

§26. Око як ідея буття Всесвіту.

Око у Л.Костенко виражає ідею буття як Всесвіту - постійна присутність буття повного.

У ока така відмінність від останніх отворів: заглиблення, отвір, вогонь в черепі, заповнені наявним життям. У впадині під бровами випуклість очного яблука виступає напівколом, голівкою фала.

У комбінаті рота, де вуста-губи - вагіна, а язик - фал, уже не статевість, не половинчатість, а повноцінність і самодостатність людини, повне самообслуговування у відношенні пристрасті. Але тут пристрасть направлена всередину. Недаремно і фал - язик, виробник схований і тримається в прикритті.

І коли язик висовується із рота, ми бачимо в цьому недостатність волі, "Я" самості, стриманості (тобто свої міри - свого кванта).

В оці повіки-губи - вагіна. Тут, скоріше - вагіна, бо вона розкупорюється не тим, що її розсовують назовні, щоб ввійти в неї, але розпирається зсередини від своєї повноти буття. Око, перебуває на нашому обличчі, як ідея нашого пло-

доріддя і творчості, зверненої в світ як самовіддача. Око - це квітка і плід наш: повіки - пелюстки, волосся - як тичинки в квітці, а очне яблуко - плід і є. Насправді: два очних яблука і між ними ніс. Це повторення на обличчі чоловічих статевих органів - фал і два яйця. Саме влаштування ока - вагіна, із котрої проступає фал.

Тому задивляння око в око, ненаглядність, невідступне розглядування і всочування зрачків - є також злягання, служба Еросу, недаремно, ненаглядний - "бажаний".

Язик полум'я, підносячись з низу ніг наших в іскру очей, на шляху олюднював всі речовини, всі стихії в нас, розігрівачи їх - надаючи їм нашу міру - наш квант, наше "я".

У результаті сплаву, що в порожнині роту виникає, створюється найлегша субстанція, квінтесенція всіх чотирьох стихій - до всіх них має відношення матерія - слово. І створює її знову язик-вогонь, цей загальний перетворювач, змії, спокусник.

Тут відбувається - в камері рота - те ж, що в циліндрі двигуна внутрішнього згорання, як там речовина, маса, згущуючись в такті стискування і атом раптом перетворюється в іскру і спалах - силу, енергію, так і тут всі важкі, вагомі матерії, стихії перетворяться в ім'я, слово і звук пустий - в ньому ж воля, сила, влада і вічність.

§27. Розум - це світло: вертикаль і коло.

Ми раніше виділили чотири початки: земля, вода, повітря, вогонь. Проаналізували їх співвідношення. Настала черга додати до них світло.

Дуже чітко бачу світло як стихію; а в тілі яке його місце? Ось А.Костенко дивиться вперед: поля, дерева, діти, біле небо. Дивиться - і вона зникла; її немає.

Сосновий ліс перебирає струни.
Рокоче тиша на глухих басах.
Бринять берези. І блукають луни,
людьми забуті в вечорах лісах.

(VII, В, с.108).

Зник світ навколо, зате думка запрацювала, - ось, значить і представник світла в мені! - і пішли від думки дотичні і сигнали в будь-яку точку: в ноги, в волосся, в пах, в зуби, в пам'ять. Світло на мене падає копом променів, з неба зверху, навколо кидає і просвічує. І розум в людині - це промінь. Його шляхи і напрямки: вертикаль і коло. До вертикалі в нас мають стосунок земля і вогонь. Промінь падає зверху вниз, у напрямку землі, але не від того, що він притягується, а від того, що відсилається вниз. Якщо б він падав вниз під дією притягання, то він би темнів, заземлявся, землі піддавався. Насправді, найчистіший характер проміння має не вверху, в небі, біля сонця (де він видимий і зречений, але коли людина закрила очі і думкою розбудить якусь дрімаччу обважнілу клітину в ступні чи між пальцями, тобто просвітить її навскрізь).

Це засвідчує про те, що світло падає на землю і входить в тіло не для того, щоб заземлятися, а щоб максимально просвітлять: якщо імпульс променю світла зверху (сонце, мозок), то триумфуючий промінь - не той, що виходить із крони, але той, що проник до протилежностей. Його свято (покликан-

ня) - в освітленні низового, саме перед обличчям матері і розумом - чистий, незречевлений, тоді як в спогляданні Бога, неба, світла він ефірний, сплутаний з предметом, обдурений тонкістю речовини біля предмета думки. Тому в стосунку Бога і батьківщини променя, який виходить із кореня крони, наш стосунок - це радість, блаженство, щастя, любов (як при почутті батьківщини), але розуму там нема що робити: йому личить, помолвившись в любові про дарування від крони (муз, Бога), слугою низового освітлення-матері, досвідченого знання - зайнятись.

Затінок, сутінок, день золотий.

Плачуть і моляться білі троянди.

Може, це я, або хто, або ти

ось там сидить у куточку веранди.

(VII, 8, с.15).

І в цьому розумінні А.Костенко бачить промінь подібним до язика полум'я, найбільш яскравий вогонь не в тій точці, де відходить від гарячого дерева, але яскравішає до кінця язика. Кінець променя і найбільша (неоречевлена) яскравість - внизу, а у язика полум'я - зверху. Це тому, що вогонь - викрадений (або втік), тобто особлива воля в нього вселена.

І поривається додому, страждає тут, на землі, вічно незадоволений. А промінь, посланий вниз, покірний, завжди собі тотожний, своєї волі не має, тому безтурботний і не страждає. Він завжди при собі (швидкість світла - світова константа, як Бог, постійна), відразу відчуває свій один кінець біля корони сонця, а другий - тут. Так і думка людська, через слово А.Костенко, є одночасність всього нашого

буття, думкою ми відчуваємо зразу і мозок свій, і кінчик пальця. Промінь, передчуває, як град Божий, є скрізь, він позачасовий, нерухомий.

Я і не я вже, розбуджена в генах.

(VII, 8, с.15).

Через скупчення і зміни рухів, перетворень, незадоволень і прагнень речовин і стихій (землі, води, повітря, вогни) розум являє константу, перебування, істину, можливість перебувати вільно від часу, а значить і від наших вогневих розрізень, відокремлень і визначень: "єдине", "двоїця", "множина". Тобто, все це в розумі міститися може - так же, як в світі можуть перебувати і гора, і ріка, і вітер, але це іграшкові, карткові будиночки, розум може обходитись в думці, розумінні і спогляданні - і без них.

Де ж ви, ті люди, що в хаті жили?

Світку мій білий, яке тут роздолля!

Смуток нащадків - як танець бджоли.

Танець бджоли до безсмертного поля.

(VII, 8, с.15).

Якщо віддати розумоспоглядання світлу, то його можна уявити з точки зору розгинання людини-вертикалі: земля-вогонь, як сталий світовий стовб, промінь нерухомий, тобто точніше, не зобов'язаний рухатись і не зобов'язаний не рухатись без стосунку до протилежного: рух-спокій, вічне буття, яке не піддається руху, смерті. Це все розумові висновки, які походять від світу чотирьох елементів, пов'язаних з ними ідей: руху, життя, початків і кінців, і тоді бо в істині ми

насолоджувались відпочинком, спокоєм, безсмертям, тобто убогими ідеями на рівні намого елементарного розуміння. Істина, як мислить її письменниця, не за спокій і не за рух, вона байдужа до них. Те ж саме і розум - про нього говорять, що він найшвидший, швидше блискавки. І це правда. Але він найбільш всепроникаючий в спогляданні. Розум, як і промінь, можна сказати, блищить, переливається, але не покоїться і не рухається. Але це і є образ вічного життя "Я". Якщо вода-насіння - вічне життя роду людського, безвідносно до цього "Я", якщо вогонь дражить ідею особистого безсмертя, то промінь світла-розуму приносить нам образ і закладає в нас ідею вічного життя "Я". Це ми беремо з точки зору вертикалі: промінь, як одиничний стовб, одинична безкінечна лінія життя. І недаремно вічно живі одиниці, які уявляються нам такими ось променями, перебувають і коливаються, то вони в тілі, то поза тілом, то в змій, то в дереві - це все коливання, переливи, блискітки у власній грі.

Може, це біль наш, а може, вина,
може бальзам на занедбані думі -
спогад криниці, і спогад вікна,
спогад стежини і дикої груші.

(VII, 8, с.15).

Те я, ідею котрого утворє в людині промінь, - інше, ніж те, ідею котрого утворє вогонь. Вогонь означає міру людини, людський квант, єдність і постійність людського складу - в собі закупореного, самозбережувального кінечного єства. Наше вогняне "Я" є воля, нервовє, переповненє страхів і боротьби за свою міру, переповненє почуттям своєї відмінності від

всього.

І догорить... і свічка догорить.

(VII, 6, с.112).

Променеве ж "Я" від світла і розуму (точніше, людська єдність, нерозсипність світового променя), цілком впевнене і самопочуття цього "Я" - не в особливості і самозбереженні, не в сутності "Я", але в почутті світової єдності (а не просто єдності "Я" зі світом - тут же розрізненення їх) - і в самозабутті і самонерозрізненні: відчуття і переживання всеєдності.

І тут уже А.Костенко виходить із розуміння світла як променевого стовпа (з точки зору вертикалі вогню-землі) і переходить до відчуття світла як сфери, кола, простору, що споріднене з повітрям, і як всезлитості і соборності єдиного життя, що ріднить з водою.

Світло - не пунктирне. І хоча ми звикли пов'язувати його з сонцем, але уже та обставина, що світло не одне, що це місяць, планети, зорі (що уже зовсім пил і розсіювання), знищує пунктирність світла. І коли сонця не видно, світло все різне - всюди - сутне марево. І сонце обходить: здійснює круговий рух:

Слова, як сонце, сходили в мені.

(VII, 8, с.14).

Все це до того, що світло як промінь-стовп є ще вузьке і дуже абстрактне його розуміння. Для світла, напевне, взагалі нема верха-низу (що так життєво важливо для землі і вогню), нема стікання і простору, горизонтального тяжіння і

розширення, що важливо для води і повітря. І лише досконала фігура кулі дає натяк на форму його буття в світі. Але і вона тим більш небезпечна, що її цілком визначає фігура кулі (чи кола) важко перемогти в свідомості, а потрібно, бо світло не в кулі, куля лише натяк, одна найближча ступінь до пізнання справжнього світла, - але, як найближча і небезпечніша, бо дуже подібна. Близькість і подоба тут небезпечні - дезорієнтацією.

Еллінська свідомість, яка задовольнялась в понятті світла-розуму досконалою ідеєю кулі (Платон, Плотін) - тим самим звузила себе.

Так ось чому важко знайти місце осідання світла в нас: не пунктирне, не атомарне, не крапельне, не вітряне, не мовне, не б'ється ніде серцем, але все пронизує постійно і нас, і довкілля, так що з точки зору світла нема ніякої різниці: сніг під вікном і серце, що б'є в мені, то якась видимість, одягнена на шматок світового, розумного дерева всесвіту, яке є силуетним ковпачком. Але розум-світло усміхається нам і дуже важко цей ковпачок не прийняти за щось суттєве (чому вчать всі останні фтихії), це не просто макет світотворення - споглядаймо його в зручному наближенні, але А.Костенко змогла побачити таких макетів міриади: і крапля, і лист. Так що взагалі, коли слово промовляється людиною чи думка думається - це не силуетного ковпачка доробок. Тут одне із коливань променя: людиною в такій же мірі лист і гора мислить, і птах неначе все промовляє:

Голос криниці, чого ти замовк?

Руки шовковиць, чого ви заклакли.

І коли запитати себе вдень - де світло? Праворуч від мене, ззаду, навколо - так же беззмістовно спитати - де я - в мозку, в тому дереві, шелест якого я слухаю, в тій зірці, промінь якої під сонцем на мене падає, але я його не бачу і не чую - і неначебто і не підозрюю про його існування:

Чи, може, це ввижається мені
той несказаний камертон природи,
де зорі ясні і де тихі води.

(VII, В, с.17).

§28. Розум - безкінечність і всемогутність: світове повітря.

Розум уявляється А.Костенко як Бог в кожній людині. А Бог - безкінечність, вічне життя і всемогутність. Віддавшись розуму і роздуму, А.Костенко переходить в світ інший і живе як Бог, граючись зі світом, він піддається, всі його речі ніяких перешкод проникненню не чинять, тобто стають нематеріальні - виявляються як неречові, не як речі, а як ідеї (ейдоси) - види і форми.

Сам кардинал цю гру заборонив.

(VII, В, с.470).

Тобто, в розумі поєднання і проникнення виявляється можливим з будь-якою "реччю", сутністю, незалежно від її меж чи часу, чи простору. Немає далекодії Еросу: все стало дотичним, бо розумом людина може дотикатися до всього - існуючим, і можливим, і непередбачуваним.

Розум - всепроникнення, здійснює ту ж операцію, що і фал. Тобто в розумі кожна людина стає як світове повітря, що в диханні розширюється (ерекція) і входить в будь-яку порожнину; фіорд і капіляр. Тільки у вдихуванні дух в людину входить, вона почувала себе жінкою. А в розумі вона розширилась до всесвітності і входить в суть кожної речі, ідеї.

Але якщо розум - чоловіче, то що в мисленні жіноче! Адже розум-світло - бог є - повнить все. Значить "все" - є інше, ніж розум (раз він є, заповнює щось). Значить, всякий предикат, всяка "двоїця", всяка множина - ось жіноче. Якщо розум - всеєдине, то він, щоб веселіше вічність проводити, розщеплює себе: на єдине (власне розум) і "все". І "все" творить і примножує із себе. Так жінка - із ребра Адама - є самоподвоєння, самороздвоєння (недаремно в піфагорійських парах: чоловіче - одиниця, жіноче - "двоїця"). І недаремно через жіноче здійснюється в світі заповідь: "плодіться і розмножуйтеся". "Двоїцею" і створюється множина. "Двоїця" - це те, що саморозмножується.

Тому розум, хоча і всюдисутній (так же, як світло), поникає і заступає п'тьму, щоб було з ким жити і пристрасно любити, і віддукується в світі все, що не є він один.

Отже розум - статевий, секс (секція, сектор, частина, розкол) буття. І все його волевиявлення виходить із прагнення "єдиного" і "всього" відтворити "всеєдине", ціле, Анд-рогіна, першого Адама.

Не подивуй, коли я раптом зникну.

Боюсь печалі, що до тебе звикну.

(VII, 6, с.110).

нове становлення, який, як і всяка категорія, синтезується в своєму становленні. Нам вдалося спостерігати процес становлення категорії Особистості. Вона ототожнюється з інобуттям в своєму змісті, розумно. І саме тому вона не перейде в своє інобуття як факт. Буде, як ми детально спостерігали, розумним становленням, змістовою енергією, яка еманує в інше буття, але ним не стає. Три іпостасі в аспекті цього "іншого" будуть мати вигляд як Сила, Світло і Благодать. Четвертий аспект, який дійшов до ступені Особистості перетвориться в таку сферу, котра буде місцем здійснення і зречення інобуттєвих енергій Особистості. Ф.Лосев називає її софійною сферою. Основну тріаду її втілення в слові А.Костенко удалося побачити як Цартва, Славу, Церкву. Накінець п'ята категорія в світлі діалектики: символ в світі символу виглядає, цілком очевидно, як Магічне Ім'я. Тріадний розподіл приводить нас до Порятунку: еволюційного (звідки молитва) і містеріального (звідки таємничість).

А.Костенко удалось переконливо показати, що християнське вчення про троїцю Божества не що інше як звичайнісінька діалектика. Її логіку не можна насадити чи виховати і відкинути ніякою наукою і діалектикою. В цьому вченні крім стихії відчуттів є ще повна вимога думки. Розрізняючи Розум і Прагнення, А.Костенко близько підходить до патристичної психології і різко розходиться з новоєвропейською: розум в її антично-середньовічному розумінні не міститься в "душі", але душа міститься в розумі. Розум - духовний осередок, який переважає навіть над душею. "Душа" розуміється як розгортання розуму. Тобто Розум і Душа знаходяться на одній площині, але розум вище душі (Прагнення). Серце - це невичерпне джерело

всякої свідомості, саме з нього беруть початок і чистий Розум і чисте Прагнення.

Серце - це розум, але такий, котрий мислиться поза суб'єкт-об'єктним протіканням і є суцільне надлогічне протікання і прагнення.

В одиниці ми розрізнили, як це відбито в художньому слові А.Костенко, безкінечну апофатичну безодню. З одного боку як початок ряду, а з другого - серце - безодня і повнота світла, що воно втрачає всілякі межі і форми, всіляке розрізнення і розчленування, перетворюючись в певний пресвітлий морок. Влада проявлена назовні мислиться як Сила, а Ведіння, направлене до всього іншого і осмислене зі всіма своїми розумними глибинами, А.Костенко уявляється Світлом. А Кохання, Ерос є і Влада, і Сила, і Ведіння, і Світло, навіть більше того, воно синтез і злиття цих якостей. Це Влада, котра переконує Ведіння до побачення, поєднання, яка освячує це Ведіння і діє як Сила. Це та творчо виникаюча Сила, яка в згорнутому вигляді і є внутрішнім відчуттям цієї Сили, тобто Благодать. Перша особа розуміється як така, що народжує, друга - народжена. Зрозуміло, що мова йде про софійну характеристику, бо поняття народження не є чисто змістовне поняття, воно передбачає деяку речову тілесну життєву здійсненність цього змісту. Отже, особистість, як мислить її собі А.Костенко, не є ні Серце, ні Прагнення, ні почуття, ні темперамент, ні та і не інша часткова загальна здатність чи особливість. Вона є дещо цілком інше. Вона є здійснення всього цього.

Влада як субстанція є незалежність, воля, залежність тільки від себе, самозадоволення. А Ведіння як субстанція

безумовно А.Костенко означає словом Мудрість, тобто Софія, але це не те, що Ф.Лосев називає софійним началом.

Субстанцією ж Кохання названа Святість - здійснене, зречевлене Кохання. Тому категорії ненародженого, народженого і Святості перетворяться в особисті модифікації: Отця, Сина і Святого Духа, адже в енергії А.Костенко бачить те ж розрізнення, що і в сутності, але це уже субстанційні, а саме енергійні розрізнення; Сила, як назовні виражена енергія в Царством, а субстанційне Світло - в Слава, особливим способом проявлена і здійснена. Субстанційну модифікацію благодаті А.Костенко бачить в Церкві, за якою у висхідному порядку стоїть Святість, Любов, Творчість, Відчуття, Становлення, або коротше, Дух Святий.

Розділ IV. Концепція людини: тіло і Дух.

§1. Людина, її три тіла і їх функції.

Л.Костенко зрозуміла, що "душа містить всередині себе всі потенційні можливості, і в міру того, як людина розвивається, вона відкриває нові енергії і нові якості в своєму житті. Людина може з'явитися і функціонувати на декількох планах у відповідності з її еволюцією. Більшість цього віку можуть проявитися тільки на нижчих планах. Високі плани використовуються тільки деякими посвяченими людьми, хоча кожна людина, якою б слабо розвинутою вона не була, потенційно володіє всіма вищими першоосновами" (III, 11, с.15). Це цілком переконливо, бо минуле і майбутнє знаходяться в кореневій основі людини і "підвладне" людському мозку. Просто повинна відбутися переорієнтація і гармонізація клітин головного мозку. Перетворившись, вони утворюють промінь, що однаково освітлює і минуле, і майбутнє" (VII, 17, с.297). Л.Костенко впевнена, що просвітити цей промінь можна тільки через слово, "першозданне, яке було в Бозі, і закладене на початку часу в Монаду. Совість стоїть на сторожі Його" (VII, 17, с.304).

Саме воно і є охоронцем Божественного Слова, і непідкупний суддя, і найкоротший шлях до Істини. Для письменниці "неосяжність Бога - це міф, він осяжний, але не розумом, а духом" (VII, 16, с.40). В слові Л.Костенко ми споглядаємо щасливу мить "розширення людської свідомості, коли наука і поезія сходяться в одній точці" (VII, 17, с.146). Цілком науково розроблено твердження Біблії, що містить відголосок єгипетського храмового учення, його знаменитого

постулату: "Безмовність висловила своє Слово і виявила Вуття" (VII, 17, с.225).

Для письменниці фізичне тіло людини, не дивлячись, що воно найнижче і найгрубіше проявлення людини, складає основу для росту на теперішній стадії розвитку людства.

Люблю твоє тіло, смагляве тіло,
тіло твоє, татуйоване шрамами.

(VII, В, с.304).

Ліна Костенко у питанні: як підкорити тіло інтелектуальному контролю розуму, бачить один із важливих аспектів вивчення філософії Космосу. Саме він і осмислюється як поєднання модифікації принципів мислення, яких можна досягнути різними методами чи способами, такими як контролювання дихання і статика пози. Кожний із них тісно пов'язаний з розумом. Поєднуючи давні знання і досягнення сучасної науки, Л.Костенко спостерігає, як "відбувається підключення людини до своєрідного сонячного і космічного генератора і як світлоносна енергія насичує клітини людського організму. Ці енергії, сильніші всіх інших видів енергії, в тому числі і ядерної" (VII, 17, с.49).

Л.Костенко цей зв'язок підтверджує щоденним досвідом. Часова зупинка ментальної активності: пропорційно уповільнене дихання, якщо людина задихається, ментальна активність припиняється до налагодження дихання. Психічні зміни і життєво важливе дихання постійно в центрі її дослідження.

Душі предків приходять навшпиньках,
щоб подивитись, кого я вибрала.

(VII, В, с.304).

Чистота розуму неможлива без чистоти тіла, в котрому функціонує і через яке він піддається впливам. А.Костенко виділяє такі способи мобілізації тіла і контролю над життєвою енергією:

1. Очищення тіла зовні і з середини.

Ти, вовче, сядь. Ти на порозі ляж.

Ти розкажи свою пригоду вовчу.

(VII, 8, с.294).

Образ вовка входить в емблему другого егрегора або вісімнадцятого аркану атлантів і означає найвище співстраждання, самозречену любов, метою якої є перетворити і підняти до свого рівня всіх істот нижчого плану свідомості, все, з чим пов'язані ланцюги минулого (VII, 17, с.272).

2. Практика поє.

І поживу в малесенькій хатинці,

що так притульно висить на ялинці,

де заглядає в зоряні віконця

Кіт у чоботях з вусами госконця.

(VII, 8, с.295).

"Цілом по-новому прочитується давнє відточене формулювання: медитація - це поєднання творця з творінням. Якщо замислитись над змістом формулювання і не замикати слово "творець" у вузькодогматичні рамки, то медитація одержує глобальне і космічне тлумачення як поєднання людини з першозданном, не створеною основою буття" (VII, 17, с.49).

3. Практика мудр і бандх, котрі подібні позам і створю-

ить певний вид електричного току чи силу, яку називають Кундаліні (суперенергія).

Моя свобода завжди при мені.

(VII, 8, с.288).

Л.Костенко усвідомила, що ми рухаємось в часі, а потрібно досягнути того, щоб час рухався в нас: прискорювався, уповільнювався, зникав. Потрібно пересунути шкалу часу всередині себе. Хай час буде в потоці кожної окремої людини, а не навпаки (VII, 17, с.54).

4. Контроль життєво важливого дихання через йогівське дихання.

Два чорні лебеді

календарного білого моря

впливають із ночі і знову кудись у ніч,
лебедин і лебідка,

лебедин і лебідка.

(VII, 8, с.101).

При зміні часових форм письменниця пам'ятає, що матерія видимих речей не складає основного фону життя, і чим ясніше, точніше, ширше людина осягає, в якій мірі і ступені вона пов'язана зі всією єдиною матерією Всесвіту (видимого і невидимого), тим далі вона може проникнути в закон цієї вічної матерії, головним чином - в свою інтуїцію, адже логічні операції тут відступають на задній план (VII, 17, с.124).

5. Заспокоєння розуму і його модифікацій, відключаючи почуттєве сприйняття.

Біле-біле-біле поле.

Чорний гомін

Вороння.

Посідало та замріялось

про убитого коня.

(VII, 8, с.144).

Якщо медіум передає надпочуттєву інформацію, знаходячись в сомнамбулічному, напівбезсвідомому стані, то медіатор працює в повній ясності своєї свідомості. Крім того, за суфійською традицією, існує сто одна ступінь внутрішнього пізнання. Перша - яснобачення, друга - яснослухання і так далі. А вища, коли людина не бачить і не чує, а чітко мислить - ясномислення (VII, 17, с.212).

6. Розвиток психічного контролю чи концентрації.

Я це маю ілюзії. Я не люблю зневіри.

Але ніяк не збагну астрономічного закону.

Чому

час від часу

над сузір'ям Ліри

з'являється голова Дракона?

(VII, 8, с.155).

"Коло створеного замикається з колом нествореного, дякуючи головному мозку, бо нестворене матеріалізується в думку, а значить стає доступним і зрозумілим світу створеному" (VII, 17, с.291).

7. Медитація на різноманітні нервові центри, які роблять розум стабільним, подібно до полум'я свічки в закритому приміщенні:

Не ставте,

не ставте,

не ставте крапку над і.

(VII, 8, с.190).

А.Костенко цілком управляє внутрішнім "Я", в якому сконцентровані її кращі почуття, думки. Неначе відокремившись від неї, це внутрішнє "Я" живе самостійним життям, звертається до неї, наставляє, прагне висоту. Це, ясна річ, не роздвоєння свідомості, а цілеспрямована напруга духу.

Я цілком уявляю свічку у руках мертвої істини.

(VII, 8, с.190).

В. Остання стадія - суперсвідомість, коли маленьке его "Я" поєднується з Богом.

Я йду. Людина. Я такий, як всі.

(VII, 6, с.84).

"Думка про Абсолют знищує розподіл між живим і мертвим. Це - по-перше. Розподіл між людьми і богами. Це - по-друге. Розподіл між богами і Єдиним. Це - по-третє" (VII, 16, с.63).

Перші три процеси розглядаються як призначені для тренування грубого фізичного тіла. Наступні три етапи - дихання, приведення розуму в спокійний стан і концентрація - призначені для посилення і контролю другого вмістилища душі - астрального тіла. "Медитація - сьомий процес - використовується для переборення неж як фізичного, так і астрального тіла. Тут душа працює в каузальному тілі, яке є найтоншим з

усіх вмістилищ душі. Ця позиція цілком відповідає давньоіндійській, яка розрізняє в людині два основних енергетичних начала: вогонь сфери Землі і світло Сонця (плоть і дух нерозривно пов'язані). Якщо в людині не горить світло Сонця, то відсутні Любов і Доброта" (VII, 17, с.126).

Л.Костенко споглядає душу у каузальному тілі, де вона виражається ясно і знає свою силу і потенційну можливість, тому що тут розум і "его" функціонують тільки в обмеженій мірі. На кінцевій стадії душу ніщо не зв'язує. Тут душа як чиста свідомість має повне вираження, так як вона переборолла всі бар'єри і обмеження своїх вмістилищ, своїх тіла і розуму, в цьому стані душа чи дух замість душі об'єднується з Богом чи вселенським духом. Адже закон еволюції говорить, що Космос повинен поєднатися з Космосом. Але "щоб це здійснилось, Змії Кундаліні повинен змінити горизонтальне положення на вертикальне. Він повинен випрямитись і, направляючись по каналу хребта вгору, в зоні головного мозку злитися з органом космічної свідомості - чакраном Брамі, трансформуючи, накінець, людину в космічне єство" (VII, 17, с.282).

Душу чи Дух Л.Костенко мислить неподільним цілим. Розум і тіло як активна енергія душі, котра походить із душі і приносить індивідуальну свідомість частинами цілого. Отже, свідомість чи душа, залишаючись незмінною в одному аспекті, змінюється в іншому - в активну енергію, проявляючись як розум і тіло. На кінцевій стадії душа знову усвідомлює її дійсну природу через заперечення прихованої першооснови - тіла-розуму.

О Боже духів і живої плоті.

(VII, 6, с.183).

У концепції людського організму А.Костенко виявляє різні тіла, в яких душа працює. Першим є видиме густе тіло, яке містить частини матерії, взяті із землі чи фізичного плану, воно найнижче в системі, яка складається із п'яти компонентів. Матерія цього плану, так же, як і інших чотирьох, ділиться на п'ять складових, три нижчі складаються із твердоподібної, рідинної і газоподібної матерії. Із тих двох, що залишились, вище складається із атомної частини фізичного плану, і останнє - електричної речовини, різної за густиною.

Як ми говорили вище, у А.Костенко легко виділяється видима частина тіла, яка поділяється на дві оболонки, відомі як Аннамайя Коша, оболонка їжі, і Пранамайя Коша, або вітальна оболонка. Перша формується із твердої, рідкої і газоподібної матерії, в той час як вітальна оболонка складається із електричних частинок і атомів, вона також є частиною, в котрій виражається сама основа життя людини. Хоча ці оболонки, як правило, розділені одна від одної, вони відділені тільки у вислужних випадках. Пранамайя Коша чи вітальна оболонка, аналогічна за формою оболонці їжі, тому про неї ми говоримо як про ефірного двійника. В стані смерті дві Коші розділяються і стають незв'язаними.

А.Костенко часто спостерігає, як на протязі сну душа залишає оболонку їжі, проходячи в тонке тіло, відпочиває без контакту з фізичним тілом, хоча обидва тіла сполучені. У людини вітальна оболонка іноді відокремлюється і відправляється в довготривалу мандрівку (гл. "Проца" із роману "Маруся Чурай"). Ми їх розглядаємо як засіб пересування душі:

після смерті, так же як під час сну, індивідуальність не функціонує на фізичному плані, а проводить весь свій час на наступному, більш високому астральному плані, матерія котро-го більш тонка.

Там, на землі, щось падало, цвіло,
було рожеве, синє і зелене.
Мені вітри позичили крило.
Я бачив землю за віки від мене.

(VII, В, с.236).

Із всіх тіл, які використовуються на цьому плані, два - об'єднуються разом і називаються астральним. Одне із них зроблене із п'яти складових частин матерії цього плану, і через нього виражається емоційна природа людини. Інше вмістилище душі складається із більш низького підплану чи вогненного плану. Через неї єдина душа виражає свою раціональну здатність .

Отак до ранку ніч і висота.

(VII, 6, с.31).

Існує суттєва різниця, на що Л.Костенко звертає увагу, між знаннями, котрі індивід одержує через інтелектуальну оболонку і знаннями, котрі він одержує через Маномайя Кову - астральне тіло.

Фізичне тіло складається, як ми показали, із п'яти елементів: Земля, Вода, Повітря, Вогонь, Простір. Воно має декілька стадій існування - ріст, зміни, розпад, смерть:

дитинство, юність, молодість і старість.

(VII, В, с.178).

П'ять оболонок покривають дух або душу. Аннамайя Коша - оболонка їжі, Пранамайя Коша - життєва оболонка, Маномайя Коша - ментальна оболонка, Віджнянамайя Коша - інтелектуальна оболонка, Анандамайя Коша - оболонка благодаті.

Життєва оболонка складається із життєвого повітря і п'яти органів дії. Ментальна оболонка складається із розуму, безумовно, і п'яти органів знання. Інтелектуальна оболонка складається із інтелекту і еґо, які працюють з п'ятьма органами знання чи органами сприйняття. Остання оболонка - оболонка благодаті, через неї індивідуальний дух набуває хороших вчинків. А.Костенко звертає увагу на три ознаки оболонки благодаті, відомі як Прая, котрі є радістю, що пізнається при погляді на об'єкт.

Напитись голосу твого,
того закоханого струму,
твоеї радості і суму,
чаклунства дивного того.

(VII, 8, с.271).

Наступна ознака - Мода - велика радість, яка відчувається при володінні бажаним об'єктом. І Прамода - велика радість, яка пізнається після одержання задоволення від бажаного об'єкта.

Ці п'ять оболонок А.Костенко змогла побачити розділеними на три тіла: фізичне, астральне, каузальне. Фізичне тіло має одну оболонку - оболонку їжі. Астральне має три оболонки: життєву, ментальну і інтелектуальну. А каузальне тіло має останню оболонку - оболонку благодаті.

У звичайному робочому стані А.Костенко фіксує у людині

п'ять оболонок. При сновидіннях фізичне тіло ніколи не працює, таким чином, людина працює з чотирма оболонками: життєва, ментальна, інтелектуальна і благодаті. В стані глибокого сну вона функціонує тільки з однією оболонкою - оболонкою благодаті або Анандамайя Кошем.

Існування, народження, ріст, зміни, розпад, смерть письменниця розглядає як якості фізичного тіла. Голод, спрагу, тепло, холод - вона розглядає як якості життєвої оболонки. Мислення, сумнів, гнів, веселощі, просто марево розглядаються як продукція ментальної оболонки. Розпізнання і рішення розглядаються як функція інтелектуальної оболонки, сприйняття і задоволення - функції Анандамайя Коші чи оболонки благодаті. Ці оболонки не можуть бути зрозумілими тим людям, розум яких повернутий в матеріальну оболонку і хто думає, що все є тільки хімічна реакція в мозку. Але ніхто не може заперечувати існування тонкого тіла чи духу в різних тілах.

Марную день на пошуки незримої
німої суті в рутінках понять.
Шалене слово загнуждавши римою
влітаю в ніч. Слова мене п'янять.

(VII, 9, с.187).

Свідомість використовує тіло як інструмент, - проникаючи всередину і заспокоюючи свої думки, бачить свій власний розум і душу (III, 16, с.15-18).

§2. Пранаяма або дихання.

Л.Костенко спостерігає, як при усуненні модифікацій

місячного джерела, регулюючи прану чи дихання, змінюється функції розуму. Припинення розумової активності росте пропорційно уповільненню дихання. Коли розум вражений скорботою чи гнівом, дихання стає нерегулярним і перервним на протилежну повільному плавному тону дихання, коли розум спокійний.

А хто ж вам право дав

одняти у народу

його велику гордість і пісні?

(VII, 8, с.206).

"Якщо сум - це звуження серця, то радість - його розширення. А радісне розширення свідомості називається мудрістю" (VII, 17, с.92).

Ці міркування доводять, що розум і прана, або життєве дихання, взаємопов'язані, кожний не здатен діяти незалежно один від одного. Адже "якщо із життя землі виключити розуміння самого текучого життя як зв'язку вікових причин і наслідків, то воно зводиться до нуля. Без перспективи світла, котре можна внести в працю дня, без знання, що світло горить в кожній людині, жити не можна" (VII, 17, с.117).

Сонце і Місяць - головні в творчості письменниці - означені відповідно складами ха і тха, означають прану Вайю (позитивне життєве повітря) і Апану Вайю (негативне життєве повітря). Прана осмислюється і відчувається А.Костенко як життєве повітря в тілі індивідуума і є частиною дихання космосу. Регулюванням фізичного дихання регулюється прана і цей процес регулювання тонкої прани називається пранаямою.

А.Костенко бачить присутність життєвої енергії у всіх

формах життя від мінералу до людини. Це не свідомість чи дух, а просто одна із форм енергії, яка використовується душею в її матеріальних і астральних виявленнях. Все тіло контролюється і керується силою прани. Кожна клітина тіла контролюється нею. Прана присутня у всіх формах речовини, але не є речовиною, а енергією чи силою, котра оживляє речовину.

А.Костенко "бачить" присутність прани в повітрі, але вона не кисень чи яка-небудь інша речовина із хімічних компонентів. Вона бачиться в їжі, воді, сонячному світлі, але вона не вітамін, тепло чи промінь світла. Тваринне і рослинне життя вдихає цю енергію з повітрям і вона проникає туди, куди повітря не може проникнути.

А.Костенко розуміє прану як вид космічної енергії, що виявляє себе як гравітація, електрика, як рух тіла, як нервові імпульси і сила думки. Від думки до найпростішої фізичної сили - проявлення прани.

Природа мудра. Все створила мовчки.

Росинку поту втерла на брові.

На буреломах сходять мухоморчики,
театр ляльковий - просто на траві.

(VII, 8, с.182).

Ліна Костенко, як і "космогонія Птолемея, ставить Землю в Центр Світостворення. Чому? Тому що, по-перше, тут, як в ніякому місці, сконцентровані сили світла і п'ятни. А по-друге, саме звідси і повинно початися повернення до Отця Небесного не тільки поневоленого людства, але і підкореного Ангела" (VII, 15, с.29).

Але все це можливо тільки через контроль над мисленням. Письменниця здатна змусити розум перейти в площину надсвідомого і діяти з його рівня. Вона здатна контролювати енергію прани, привести її в певний стан вібрацій, котрий може бути переданий іншим, приводячи їх в аналогічний стан.

Душі людської туго і тайго!

Це гарний звір, без нього эле живеться.

Але не треба кликати його.

Він прийде сам, і вже не відсахнеться.

(VII, 8, с.32).

Рядок А.Костенко "виділяє" велику кількість прани і її мисленневі коливання, заряджені енергією.

Дякуючи силі концентрації, вона здатна поглинати і засвоювати велику кількість енергії із невичерпного джерела, з допомогою якої може прискорити процес розвитку, укласти його в коротший час.

Для неї дихати означає жити і жити означає дихати. Все живе залежить від дихання і припинення дихання - це припинення самого життя. Ми постійно зменшуємо свої духовні сили чи енергію прани роздумами, бажаннями, діями. Кожна думка, кожне бажання чи рух мускулів використовують цю життєву силу і, значить, необхідне поповнення її запасів, котрі можливі в основному тільки з допомогою дихання. В доповнення фізичним благам, які приносяться диханням, учення космосу показує, що дякуючи пранаямі, енергія волі, самоконтроль, здатність концентруватися і навіть духовний розвиток людини можуть бути прискорені і посилені.

Малі озерця блискають незлісно,
Колише хмара втомлені громи.
Поїдемо поговорити з лісом,
а вже тоді я можу і з людьми.

(VII, В, с.151).

Л.Костенко чітко вказує на два нервових потоки по боках хребта і повний канал, який називається Сушумна, котрий проходить через спинний мозок. В основі цього каналу розташовується місце знаходження Кундаліні чи зміїної енергії і могутності.

Щасливиця, я маю трохи неба
і дві сосни в туманному вікні.

(VII, В, с.44).

Письменниця ретельно споглядає, як спляча енергія Кундаліні пробуджується з допомогою різних пранаям і концентрації, вона прагне пройти по цьому каналу і в міру того, як вона піднімається від нижніх нервових центрів до верхніх, шар за шаром розуму відкривається і до нього приходить багато сил і видінь. І коли Кундаліні досягає останнього і найвищого центру, душа звільняється від усіх обмежень, які накладаються часом і простором. В цей момент особистість реалізує своє вічне існування і радіє блаженству надсвідомого стану.

Л.Костенко з допомогою пранаями відкриває канал сушумну в позвонковому хребті, котрий закритий на нижньому кінці, розташованому поблизу куприкового сплетіння: шість сплетінь, які мають свої центри в спинному мозку, можуть бути дуже чітко зіставлені з шістьма чакрами в сушумні.

Письменниця чітко спостерігає за двома видами нервових токів: аферентний, чи сенсорний, котрий переносить відчуття до мозку, і еферентний, чи руховий, від мозку до тіла. Центр, котрий керує дихальною системою, володіє різновидністю регулярної дії на нервові токи.

Внутрішнім зором А.Костенко бачить також десять Надій (тонких нервових стовбурів, через котрі нервові токи, чи прана, рухаються. Із цих десяти Надій основними є три: Іда, Пінгала, Сушумна, остання відіграє визначальну роль в прана-ямі. За допомогою окремих пранаям і концентрації письменниця свідомо добуває прану із Іди і Пінгали і направляє її в Сушумну, котра стає активною. Коли Наді Іда і Пінгала позбавлені життєдіяльності, діє Сушумна Наді, для поета не існує ні дня ні ночі, вона може перебороти обмеження часу і простору.

Мозок одержує всі відчуття через нервові волокна: аналогічно всі послання передаються від мозку тільки через нервову систему. Наді, Іда і Пінгала йогів відповідають стовбурам сенсорних і моторних нервових волокон в спинному мозку, через котрі передаються аферентний і еферентний потоки.

Коли сушумна Наді в позвоноковому стовбі активізується з допомогою пранаями і деяких інших процесів, передбачених Хатха Йогом, тоді тільки медіатр звільняється від речовини. За допомогою цього знання свого зв'язку з об'єктивним світом, котрий знаходиться у відкритому стані, він бачить себе проникаючим у весь всесвіт і з'єднаним з ним.

І раптом - Боже! після того чаду
і тарапати, рівної нулю,-

я чую дощ. Він тихо плаче правду,
що я когось далекого люблю.

(VII, 8, с.44).

Пряме сприйняття без допомоги звичайних почуттів називається просвітленням чи надсвідомим сприйняттям, де не існує обмеженого "Я", обумовлених розумом чи речовиною.

Таким чином, пробудження Кундаліні з допомогою пранаями і інших методів Хатха Йоги є у Л.Костенко одним із шляхів реалізації "Я" або чистої свідомості. Кундаліні Шакті у неї може також бути збуджена і іншими методами: відданість і любов до Бога, інтенсивною медитацією на Кундаліні Шакті, силою аналітичної волі, адже, де присутня ця особлива мудрість чи знання, присутнє часткове проявлення Кундаліні.

Весна підніме келихи тюльпанів,-
за небо вип'ю і за дві сосни!

(VII, 8, с.44).

Отже, перш ніж використовувати пранаяму для пробудження Кундаліні, треба уявити п'ять основних пран чи п'ять життєвих сил і їх функцій. Прана одна, але виявляється у п'яти формах: Прана, Апана, Самана, Удана, В'яна.

Ці п'ять пран діють через п'ять допоміжних нервових центрів в головному і спинному мозку. Кожна із п'яти пран управляється п'ятьма Вайю, або нервовими імпульсами. Вони називаються за іменем п'яти пран: Пранав'яна і т.д.). Ці Вайя чи нервові потоки одержуються чи генеруються Пранами, розташованими в різних сплетіннях симпатичної частини автономної системи. Кожне сплетіння є незалежним нервовим центром, котрий може одержувати, генерувати нервові імпульси (III, 11, с.129-134).

Чому ліси чекають мене знову,
на щит піднявши сонце і зорі!
Я їх люблю. Я знаю їхню мову.
Я з ними теж мовчанням говори.

(VII, В, с.50).

Сонячне сплетіння чітко мислиться як важливий нервовий центр, зв'язаний з симпатичною нервовою системою. Письменниця розглядає його як головне сховище для накопичення прани в тілі для фізичної діяльності. Це сплетіння часто називають "червоним мозком". Воно розташоване в надчеревній області за підложечною ямкою по обидва боки від позвоноків стовбура. Воно мислиться як важливий центр в управлінні емоціями і різними функціями тіла.

§3. Астральне тіло, таємниця розуму і позачуттєве сприйняття.

Л.Костенко у своєму художньому пошуку моделі сучасного світу відходить від світу чуттєвих сприймань, як це робить і сучасна фізика. Разом з цим письменниця вивчила і перейшла межу, яка відокремлює фізичне тіло від метафізичного: вона вивчає зв'язок спостерігача і реальності. Не існує незалежної від людських почуттів і розуму реальності, а, значить, вона істинна тільки у відносному розумінні.

Я лиш інструмент,
в якому плачуть сніи мого народу.

(VII, В, с.93).

Для письменниці Сонце і Земля - весь об'єктивний світ матерії і енергії не існує незалежно від розуму і почуттів. "В світі Нового откровення стає зрозумілим, що дух істини це воскреслий Бог, що є супутником людям. Бог, готовий розкрити людям таємницю Воскресіння" (VII, 17, с.305).

А.Костенко прагне дослідити так звані непояснені явища світу: позачуттєве сприйняття або чотиримірний план. Ідеться про розум і почуття, які знаходяться в астральному тілі. Воно складається із десяти елементів: п'яти органів дії, п'яти органів пізнання, чотирьох внутрішніх інструментів, які символізують розум, інтелект, егоїзм і підсвідомий розум п'яти план, або життєво необхідних подихів.

Розум - це все для нас в теперішній момент: астральні і фізичні тіла контролюються розумом.

Тонке чи астральне тіло мислиться А.Костенко як тіло розуму і почуттів, поза якими знаходиться грубе тіло матерії. Розум і матерія для неї є прихованою силою свідомості духу, яка створює світ. Саме ця сила і формує повне в неповному, безкінечне в обмеженому, безформене у формах. Це всесвітній розум Вищого Єства, який стає в окремому єстві індивідуальним розумом, Его і почуттями. "Вогонь Духу Святого пронизує ауру і атмосферу земного плану. Те, що було підвладне лише апостолам, сьогодні стає відкритим для всіх. Якщо ще декілька років тому ми споглядали шляхи приготування нової епохи, то зараз вона настала" (VII, 17, с.249).

Наука вглиб, і праця титанічна.

Загадка, нерозгадана здавен.

(VII, 8, с.428).

§4. Розум і його функції.

А.Костенко споглядає, як розум по мірі еволюції функціонує в різних фазах в залежності від тіла, в котрому він діє: від підсвідомості до простої свідомості, поступово розвиваючись до самосвідомості, поки не досягне всесвітньої свідомості.

В стані рослин і тварин розум проявляється так, що свідомість є автоматичною. Людське єство також володіє цим елементом.

Душа не б'є на сполох.

(VII, 8, с.428).

А.Костенко споглядає функцію людського розуму в трьох планах: підсвідомому, свідомому і надсвідомому (VII, 8, с.433, 436).

В підсвідомій розмові про розум чи план знаходяться всі уявлення і сприйняття, одержані із різних джерел, можливо, не тільки із теперішнього життя, але і із попередніх втілень. Він подібний до складу, в котрому знаходиться все відоме і невідоме, накопичене інтелектом, а також знання, одержані від спілкування з іншими.

Мій час життя у вічності тривав.

(VII, 8, с.487).

Повідомлення по мірі, як спалах, виходить із підсвідомого розуму.

Чого ти тут! Ти - Рустичі, ти - Брила.

На що марнуєш дар свій і літа?

Не дай собі надборкувати крила,
Тебе ж погубить вся ця суєта!

(VII, 8, с.489).

Навіть у сні підсвідомий розум працює без відпочинку і вирішує проблеми, упорядковує, класифікує, порівнює, розподіляє всі факти і виробляє правильне, задовільне рішення.

Моє творіння, пригадай мене!

(VII, 8, с.485).

Коли підсвідомість включена до роботи, частина свідомого мислення розуму повністю відпочиває чи працює частково, контролюючи роботу підсвідомого розуму.

Там всі мої світи.

І вся моя рідня.

(VII, 8, с.475).

А.Костенко "бачить", як з розвитком другої фази розуму - інтелекту - приходять зародки всіх його прекрасних досягнень. Сьогодні людина вважає інтелект вищою складовою частиною розуму і відхиляє те, що не може досягнути ним. По мірі розвитку ця боротьба між чистим і нечистим розумом почалась ще на ранній стадії розвитку інтелекту, хоча в багатьох випадках нижчий розум контролював його.

...цілком реальний хвіст
і відповідно ратиці і ріжки.

(VII, 8, с.473).

Нечистий або "нижчий" розум є схованкою бажань, апетиту

і пристрастей. Чистий, чи вищий, розум є схованкою інтуїції, котра веде до вищого пізнання. Інтелект знаходиться між нижчим і вищим розумом і на нього може виявляти вплив кожний із них чи обидва розуми разом.

Що, пересвідчивсь, де він, де він, де?

(VII, 8, с.473).

Інтелектуальна людина починає одержувати все більше світла від наступної фази розуму, вищого розуму. Самосвідомість свідомості "Я" починає прокидатися з утвердженням інтелекту. Для досягнення духовної зрілості душа повинна перебувати в нових умовах і зіткнутися з багатьма труднощами, котрі треба перебороти. Душа повинна піддатися багатьом випробуванням і перемогти багато труднощів на шляху свого прогресу, іноді, може здатися, що вона відхиляється від свого шляху вперед.

Де ж я тебе колишнього знайду?

(VII, 8, с.489).

Коли поступальні промені вищого розуму направляють інтелект нижчий або нечистий розум і показують свою силу, людині доступно діяти до таких глибин, до котрих звір ніколи і не мріяв. Самосвідомість приходить до людини з розвитком інтелекту. Космічна чи всесвітня свідомість приходить з розвитком інтуїтивного вищого розуму. Цей поступовий ріст свідомості - найбільш цікавий момент, коли відбувається "нерозп'яття, а вознесіння, якщо людина відмовиться від самості і направиться до Світла Єдиного" (VII, 17, с.258).

Першою ознакою справжнього інтелекту є зародки свідо-

ності чи самоусвідомлення. Таке самоусвідомлення відоме також як свідомість "Я": людина починає порівнювати себе з іншими і роздумувати про це порівняння.

Так він же геній. Це вже інша річ.

Такий - один на кілька сот сторіч.

(VII, 8, с.48).

Інтуїція - це властивість вищого розуму, вона стоїть вище інтелекту. Інтуїція - це око мудрості. А.Костенко по-своєму зрозуміла твердження Канта, що існує щось вище мислення, чого мислення не може досягти, і щось трансцендентне, що перемагає мислення: інтелект не здатний до прямого пізнання чи усвідомлення всеблаженної "речі в собі, котра відповідає Брахману" (III, 11, с.153). Саме інтуїція і є в розумінні А.Костенко третьою і останньою формою розуму, вона не суперечить мисленню, а переважає його і приносить знання і мудрість із своєї області в свідомість, в котру інтелект не може проникнути. Інтуїція - це шлях пізнання, який досягається чистотою серця шляхом постійної, довготривалої і інтенсивної медитації на вічному, всепросторовому, неумираючому Атмані чи вищій душі. Мислення допомагає людині пройти в двері інтуїції. Інтуїція може дати нам інформацію про те, що враження про світ, який сприймається почуттями, є нереальними, при порівнянні з безперервними враженнями самореалізації. Мислення має своє власне визначене застосування по наданні допомоги на початку, коли людина-творець починає пошук правди.

Оце і є найперша із причин,
Бо хоч би як хто п'явся на котурни -
всі народились кожен хто під чим,
лиш геній народився під Сатурном.

(VII, 8, с.481).

Отже, переборюючи теософську точку зору про чисте мислення або вищий розум (інтелект) і інстинктивний розум (нижчий) або класифікацію Канта: чистий і практичний розум, А.Костенко іде за Бергсоном набагато далі: є щось могутніше, ніж мислення. Це щось знаходиться за межами мислення і почуттів, це і є здатність до інтуїції. За її допомогою людина може помітити невідоме і невидиме.

Але яке ж це щастя для митця -
на власний твір дивитися угору.

(VII, 8, с.485).

Потреба душі у великому світлі і знанні вказує на те, що вищий духовний розум почав освітлювати своїми променями нашу свідомість. Коли вищий розум людини починає розвиватися, вона починає набувати постійного почуття реальності вищої сили і росте з нею, а також набуває почуття людського братерства.

Такий туман, вже ходиш як на небі.
І яблука знімаєш, як зірки.
Хвалити Бога, на душі не хмарно.
Прекрасен світ крізь дірку в бузині.

(VII, 8, с.510).

Доброта і любов не результат мислительної роботи інтелекту. А.Костенко в центрі свого художнього дослідження ста-

вить людину, яка упевнено контролює свій розум, адже кожен розум пов'язаний з всесвітнім розумом. Через зв'язок з вищим розумом інтелект набуває наукових знань. Багато героїв Л.Костенко, які концентруються на високих ідеалах, чують його голос.

Пече лиш те, в якому сам гориш.

(VII, 8, с.499).

Розвиваючи свою духовну свідомість, людина може вступити в контакт з цим вищим світом і стати володарем знань, які одержані тільки інтуїтивно, тобто шляхом миттєвого прямого сприйняття.

Сан-Марко, Сан-Джованні, Санта-Кроче.

О Флоренца, щастя мое, горе!

Санта-Марія дель Фіоре.

Санта-Марія дель Фіоре.

(VII, 8, с.495).

Л.Костенко показує, що істина не зароджується в інтелекті. Він холодний, в той же час як "вищий розум володіє теплом і наповнений високими почуттями, любов'ю і співчуттями" (III, 11, с.153). Коли людина росте духовно, у неї розвивається вищий розум, вона, відчувачи зв'язок зі всім людством, починає любити своїх співбратів все більше і більше. Боротьба між вищим і нижчим розумом визнана: інтелект є усвідомлення "Я" індивідуума. Це усвідомлення "Я" знаходиться на дні інстинктивного чи нічого розуму, котрий виявляє негативний вплив на людину. З другого боку знаходиться духовний розум, який посиляє свої імпульси, що розвиваються

в інтелект, котрий допомагає оволодіти йому розумом і контролювати його.

Я не один. Ні, я не один. А Данте?

Він теж молився іншим небесам.

(VII, В, с.495).

Звертаючись до образів видатних митців, письменників, Л.Костенко зосереджується на їх індивідуальності. Ця індивідуальність є не чим іншим, як силою, котра приходить з розвитком вищої свідомості і устанавленням тісного зв'язку з чистою свідомістю чи душею. Індивідуальність людини, котра виявляє вплив і надає чарівної сили своєму співіснуючому товаришу, є джерелом енергії, котра може підняти свого співіснуючого товариша із почуттєвого світу.

Коли ти так заліг підстергти собрата -
то чи, бува, не заздриш ти йому.

(VII, В, с.507).

Ці раптові просвітління, котрі витягуються із подібного до в'язниці дому тіла, ідуть до вищого плану свідомості й існування. Іноді вони приходять як світло, що спалахує, і повністю оволодівають всім еством за короткий чи більш довгий шлях, і уявляються оточеними сліпучим пронизуючим світлом чи вогняним ореолом.

Іди сиди, тут жінка мармурова.

(VII, В, с.508).

Відтворення в пам'яті цього відчуття через деякий час знову стане джерелом сили.

Помітив мармурову Маріелу,
що мов надгробний пам'ятник стоїть.

(VII, 8, с.508).

Отже, А.Костенко розкриває функції розуму на трьох рівнях: підсвідомий, свідомий і надсвідомий розуми. Над цими трьома рівнями розуму стоїть чиста свідомість, відома як дух, душа чи "Я", котре не має форми, не підлягає змінам, стоїть поза часом і безкінечне за своєю природою.

Але А.Костенко цілком майстерно доводить, що "розум може виконувати свої функції тільки в просторі і часі, як художник може писати свої картини тільки на полотні чи аналогічній основі... Без допомоги часу і простору розум не може думати. В момент, коли ви прагнете заспокоїти розум, час і простір зникають і повертаються, коли розум починає рух. Розум, час і простір схожі на три точки трикутника" (III, II, с.156; IV, 8, с.28, 59).

Високий культ астральної тріади.

(VII, 8, с.455).

Все, що людина розрізняє в просторі і часі, змінюється і приводить до різного роду вражень в залежності від природи розуму того, хто розрізняє. Тому і реальність чи Бог, субстрат, який стоїть за всім, не може пізнаватися в просторі і часі, бо не існує змін в Бозі.

Щоб пізнати Бога чи "реальність", А.Костенко доводиться "виходити" за межі часу і простору, коли розум спокійний - нема ідеї простору і часу, тобто нема зовнішньої свідомості, крім свідомості "Я", в котрому нема змін. Це усвідомлення

"Я" називається самореалізацією, або реалізацією Бога, котра можлива тільки тоді, коли пізнаючий виходить за межі розуму, часу і простору: "Я" як чиста свідомість, реальність, котра безкінечна, постійна і ніколи не змінюється.

Обрій - це усмішка простору.

(VII, В, с.458).

Таким чином, минуле і майбутнє, взагалі час для А.Костенко заснований на реальності "Я".

Немає моря глибшого, ніж час.

(VII, В, с.463).

Для неї почуття часу є формою сприйняття, як почуття кольору. А.Костенко спостерігає за героями, які мандрують у вищі астральні плани з допомогою розуму. Сам розум є основою для простору і часу незалежно чи знаходиться він в планах фізичних чи астральних.

Тече ріка велика Борисфен.

(VII, В, с.464).

Таке розуміння часу властиве атлантам, які мали владу над чотирма вимірами, а оскільки нас А.Костенко мислить такими, що створені за їх образом і подобою, то нас після багатьох метаморфоз еволюції очікує цей вогняний світ безсмертя і всемогутності (I, 32, с.3). Космічний розум в нашому локальному космічному просторі письменниця символізує світлими, темними і нейтральними силами.

Гребеш, гребеш, а мов стоїш на місці,-
така стрімка й потужна течія.

(VII, 8, с.448).

Знання Космічного розуму самі по собі нейтральні, але вони можуть бути направлені як на творення, так і на руйнування, що визначається свободою вибору людини. Необхідно пам'ятати, що Космічний розум починає підтримувати мешканця Землі з рівня "екологічної людини". Ця підтримка полягає в передачі знань окремим особистостям, котрі доносять їх до останніх людей, всьому людству (IV, 17, с.15).

Скінчився вік робочого тягла.

Уже немає репаних чухонців.

Цим простим хлопцям розум пройняла
енергія розплавленого сонця.

(VII, 8, с.153).

Таким чином, Л.Костенко стверджує, що велику увагу і турботу виявив і виявляє людству Космічний Розум, направляючи дію людини на усвідомлення закономірностей її розвитку, але не нав'язуючи жорстко свою волю. Якщо б люди перестали з наполегливістю, гідною кращого застосування, не помічати і відкидати цю турботу, а виявили довіру і доброзичливість, то змогли б одержати і використати на благо більше плодів знання. Тоді справжні радість і щастя укрили б все людство, а в людині розкрились би її кращі якості.

§5. Абсолют і еволюція Пракріті.

Л.Костенко неодноразово ставить питання: "Як безнежність чи Абсолют стали обмеженим світом?". Вона мислить так: Абсолют стає всесвітом, проходячи через час, простір і

причинність. Останні подібні до кольорового скла, через котре видно Абсолют і коли він видимий, він здається всесвітом. Цей абсолют і абсолютна реальність є духом чи чистом свідомістю, поза котрою знаходиться розум і матерія. Дух чи Атман, це одне, а його зброя - це розум і тіло. Дух чи Атман, який знаходиться в людині є єдиний дух, котрий у всьому. Той же дух є Богом, коли він стає об'єктом поклоніння (III, 11, с.162).

А в сні далекому, туманному,
не похиляючи траву,
Диймовочка в листочку капустяному -
я у життя із вічності пливу.

(VII, 5, с.110).

А.Костенко мислить природу духу цілісною без яких-небудь поділів, а розум і матерія - це частини в цьому цілому, котрі проявляють себе в багатьох ступенях і якостях. Дух безмежний, безформений, неактивний, незмінний і є в свідченнях розуму. Сила духу, виражена у формі розуму і матерії, обмежена по формі, активності і постійно змінюється. Розум і матерія А.Костенко вважає безсвідомими, так як все, що не має свідомого суб'єкта, є безсвідомим об'єктом. Ідеться про те, що є об'єктом свідомого суб'єкта. Ми називаємо його безсвідомим розумом і матерією. Матерія це тільки груба частина розуму. Розум уявляється також як затіняюча сила свідомості. Розум обмежує свідомість чи дух так, що людина сприймає тільки обмежену істину, а абсолютну істину - як ціле і необмежене. Де відсутній розум, там нема обмежень.

Дух чи свідомість, залишаючись в одному аспекті без

змін, змінюються в другому аспекті як активна сила і виражаються як розум і матерія. Тому А.Костенко уявляє людину як дух і чисту свідомість, і тільки Абсолют у її уяві закритий затіняючою силою розуму і тіла.

Весь світ зародився від активної свідомості Абсолюта. Дякуючи затінячій силі, людина вірить в об'єктивне існування її за межами грубого тіла.

Дерева вже тримаються за стіни,
вони ідуть із міста ледь живі.

(VII, 5, с.115).

Затіняюча сила це те, що перетворе ціле в абсолютне, неціле, необмежене в обмежене і безформене в форми. Це сила, котра зменшує, затіняє і заперечує Абсолют.

В Абсолюті не існує ні часу, ні простору, ні причинності. Все тільки він і, значить, він не може бути пізнаний, так як людина одержує пізнання від розуму обмеженого простором і часом. Коли пізнання не обмежене простором і часом, це не пізнання. Тепер, коли Абсолют - обмежений розум, це більше вже не абсолют, так як все, обмежене розумом, стає обмеженим. Тому пізнання Абсолюта є логічною неможливістю.

Абсолютне сприйняття духу можливе тільки при зникненні всіх відмінностей, бо в ньому знаходиться як недиференційована маса і сприймаючий, і сприйняття, і те, що сприймається, або пізнаючий і пізнання, те, що пізнається. Коли ми зможемо відокремити пізнаючого від пізнання і об'єкта, що пізнається, де тоді пізнання і те, що пізнається? (III, 11, с.163).

Дух стає ототожненим з Брахманом, коли завіса неро-

зуміння спаде, і об'єктивний світ зникне як об'єкт сприйняття. За Л.Костенко можна так уявити еволюцію обмеженого світу і Абсолюту. На першій стадії трансцендентальне "Я" і "Це", які чуються і в котрих ці елементи пізнання розвинулись, є єдністю. Тут "Я" є свідомістю чи суб'єктом, а "Це" - об'єктивний всесвіт. В даній ситуації "Я" і "Це" не відокремлені і тому об'єктивний всесвіт не розвинутий. Чиста форма є проміжною ланкою між першим і третім, в котрому "Я" і "Це" сприймаються як частина "одного" суб'єкта. В третій стадії пізнання відбувається повний розподіл між "Я" і "Це". На першому розділі суб'єкт сприймає однорідний всесвіт, хоча і відмінний від себе як Пракриті чи природа. На другому розділі заключної стадії Пракриті чи природа як однорідний всесвіт розбивається на проявлення, котрі створюють розум, матерію і багаточисленні істоти. На цій стадії сприйняття абсолют набуває виду об'єктивного всесвіту для "Я" чи суб'єкта. Абсолютне існування при затіненні своєю власною силою стає всесвітом. "Весь світ із п'яти елементів (земля, вода, вогонь, повітря і ефір) походить від активної сили Шакті. Шакті на початку розвиває розум і почуття, а потім елементи - матерію" (III, 11, с.164).

До ранку дивлюся в склепіння своєї душі.

Там сходить сонце, слово і люди.

(VII, 8, с.155).

Розум як сила думки в рухомих силах, а розум як матерія - стійка стаціонарна сила. Матерія є густою і грубою формою більш тонкої сили Пракриті. Це не проявлена сила енергії стає проявленою як розум, почуття і матерія. Три тіла

(фізичне, астральне і каузальне) розвинулись із Пракриті, в котрій дух чи чиста свідомість, зберігається. Каузальне тіло є ініціатором, із якого розвивається астральне і фізичне тіла. Астральне тіло є тілом розуму і почуттів. Те, що далі йде, є фізичне тіло, яке складається із п'яти елементів матерії. Із Пракриті розвивається весь всесвіт, який складається із п'яти елементів. В індивідуумі Пракриті А.Костенко споглядає як Кундаліні - розум і чакри (астральні нервові центри) - відповідають п'яти елементам (III, 38, с.160). Цей процес може бути показаний у творчості А.Костенко у вигляді символа: перевернутого трикутника. Три точки в трикутнику символізують три сили, репрезентовані як воля, знання чи дія.

Сила проявляє себе, коли ці три види сили (воля, знання і дія) поєднуються. І тоді це подібно до трикутника - потрібна енергія. В межах цього трикутника чи потрібної енергії Кундаліні проявляється як згорнута спіральна змія. Точно так же як атом складається із нерухомого ядра, навколо якого обертаються електрони, Кундаліні є нерухомою силою, навколо якої активна сила Пракриті і розум проявляються в тілі.

Три точки: воля, дія і знання в трьох електронами, що обертаються навколо Кундаліні чи згорнутою спіраллю нерухомої сили.

Фактично все тіло знаходиться постійно в русі навколо Кундаліні, котра є нерухомою підтримкою всіх операцій .

Давно нема, давно нема господаря,
і кінь його, і кінь його не рже.

Шіва завжди самостійний зі своєю силою. Він проявляє себе через свою силу в різних назвах і формах. Шакті спочатку розвивається як розум. Із розуму розвивається п'ять елементів. На другій стадії розвитку Шакті стає першопочатковим елементом, ефіром чи тонкою матерією, із котрої виходить груба матерія. Сила Кундаліні, що проектується тепер, набуває грубих елементів, котрі усвідомлені як чакри різних елементів (символ - колесо). Письменниця спостерігає невидимий погляд як із тонкого ефіру утворилось повітря, а із комбінації газів - вогонь і вода, а із рідини - тверда матерія - земля. Коли Шакті входить в останній найгрубіший елемент, "принцип землі", котрий є твердою матерією, нічого не повинен робити для неї. Потім її творча сила припиняється і сила перебуває в останній чакрі принципу землі. Тут сила Шакті згортається і відпочиває від своєї творчої діяльності, вона відома як Кундаліні, схованкою котрої є Муладхара Чакра, символізована першоосновою землі. Ця чакра і сусідні нервові центри - належать п'яти елементам: землі, воді, вогню, повітрю і ефіру, причому останній елемент є розум.

"Процес руху вгору Кундаліні і функціональне поєднання з свідомістю називається Кундаліні-йога. Це зворотний процес еволюції розуму і п'яти грубих елементів. В основному творчому аспекті Кундаліні Шакті також стає почуттями і праной чи життєвим диханням (життєвими токами)" (III, 11, с.107).

Ліна Костенко детально споглядає мість важливих чакр. Це Муладхара, яка має чотири пелюстки, котра розташована в нижньому кінці спинно-мозкового хребта, Свадхистана - мість пелюсток, розташована в області статевих органів, Маніпура

(десять пелюсток), розташована в області пупка, Анахата (дванадцять пелюсток), розташована в області серця, Вішудха (шістнадцять пелюсток), розташована в області горла і Аджна (дві пелюстки), розташована між бровами. Сьома Чакра - Сахасрара, котра містить тисячу пелюсток, розташована в мозку (VII, 17, с.147-167).

Різні звуки і букви алфавіту різних Чакр є звуковою енергією Кундаліні Шакті. Звукова енергія при вираженні в людській мові набуває форми букв, а із комбінації букв народжуються вірші. Значить, вимовлені букви стають проявленим аспектом грубої мови чи звукової енергії.

Кожна проявлена буква є мантрою, а мантра є тілом керівного божества.

Проходження Кундаліні із нижнього центру спинного хребта в Аджна Чакру, розташовану на лобі, складає першу частину підняття. Друга частина підняття складає проходження із Аджна Чакри в Сахасрару Чакру (тисячепелюстковий лотос), розташований в мозку. Тепер Кундаліні, котра пройшла весь шлях до Сахасхара Чакри, поєднується з Шивою, свідомістю, котра називається єдністю. Це кінець мандрівки чи зворотний процес еволюції розуму і матерії.

Це колесо двигтіло і гуло.

(VII, 5, с.66-67).

Л.Костенко - це поет, людина, яка пізнала "Я". Це безкінечна радість, це вище блаженство, це безкінечне щастя. Це Атман, відомий як душа чи дух, чи "Я", ідентичний зі всевиконувачем, всепроникаючим Брахмою.

Я не тремтлю. Трентить мізерне тіло.

(VII, 8, с.371).

Поскільки вона усвідомила своє "Я", світ явищ, переповнений людськими емоціями, воістину схожий на сон. Чисте "Я", коли воно відображено через різні тіла, здається таким, що набуває відповідної їм природи. Це "Я" вище фізичного тіла, котре є митцем для випробування щастя чи нещастя. Це тіло зроблене із п'яти елементів і його одержать як результат минулих дій. Це "Я" також вище астрального тіла, котре зроблене із життєвої сили (енергія прани), розуму і почуттів, котре є похідним безпочаткового невизначеного марева, де тіло приймається за думу. Каузальне тіло чи тіло зерна, це причина астрального і фізичного тіла і всього лише третя схованка для "Я".

Хоча "Я" існує у всі часи і у всіх речах, воно не може проявлятися у всьому, але буде проявлятися тільки в свідомості, так як відображення проявляється тільки на польорованих поверхнях. Тому, коли нема видимого відображення свідомості чи "Я", ми називаємо це неусвідомленою першоосновою, хоча всі проявлення зв'язані з нею розумом і тілом.

При бадьорому стані сон стає нереальним, а у сні не існує бадьорого стану. І сновидіння, і пробудження відсутні в глибокому сні, і глибокий сон також відсутній при сновидінні і при пробудженні. Таким чином, один із станів нереальний, тому що є реальність і реальність - це "Я", та єдина чиста свідомість, свідок цих трьох станів. Потрійна природа "Я" виражається в людині як потрійне бажання, перше - бажання існувати, друге - бажання знати, третє - бажання мати радісну природу. Блаженство "Я" А.Костенко називає любов'ю,

захоплення тілами і зовнішніми речами. Це тільки скривлене проявлення нашої здатності до блаженства. Біль не притаманний природі душі.

"На чисте "Я" накладається обмеження розумом, і коли ці обмеження зничені, необмежене "Я" (існування, знання, блаженство), як сонце, коли зникли хмари" (III, 11, с.174).

Я все одно вас дожену.

(VII, 8, с.532).

§6. Підкорення смерті.

Л.Костенко спостерігає: коли людина розумів, що безсмертне "Я" суть верховного "Я" Бога, що є в такому випадку смерть і де страх? Одним із питань, яким займається письменниця, є пошук єдності свого "Я" з всеохоплюючим "Я" Бога. Коли досягнута така єдність, не залишається місця страху чи смерті.

Сахно Черняк, задихаючись, біжить на місці, спотикається об крижані вибої дороги. Йому тяжче, руки скручені за спиною.

Сахно Черняк

(кричить навздогін Павлуку і Томиленку)

А мені вас що... за кайдани хапати?

Що ж ви мене... покинули... як обмерзлого журавля на дорозі.

(VII, 8, с.532).

Коли умирає тіло, життєві сили людини переходять в її астральне тіло і душа людська знову опиняється в астральному

тілі, яке складається із розуму, почуття і життєвих сил.

Розум подібний до озера, а думки — як хвилі на поверхні озера. Хвилі піднімаються, опадають і зникають, так і думки виникають на поверхні розуму і зникають, але вони зникають назавжди. Користуючись іншим образом, можна сказати, що думки залишаються у вигляді зернят, котрі готові зійти за першим покликом. Пам'ять виникає, як зернята думок із глибини підсвідомості. Таким чином, все, про що людина думала чи що робила, зберігається в підсвідомості разом зі всіма зернятами вражень, і душа направляється силою цих вражень. У відповідності з силами минулих думок і справ душа проходить по одному із трьох шляхів у своєму часовому астральному існуванні. Коли умирають істинно і досконало духовні люди, їх душі за сонячними променями потрапляють в сонячну сферу і, в кінці кінців, зустрічають на своєму шляху іншу душу, яка уже одержала благодать, і ця душа проводить нову душу у вищу сферу, котра називається сферою Брахми. В цій сфері душа набуває всебачення і всемогутності і живе вічно, душі зливаються з всезагальною сутністю: коло замикається.

Сахно Черняк дивиться на цих людей,

вони на нього —

і так вони розминаються у віках.

(VII, В, с.532).

Душі другого розряду добрих людей, добрі справи котрих одинаково супроводжувались корисливими бажаннями, переносяться після смерті, дякуючи їх добрим справам, в місячну сферу, де знаходяться різні небеса, в котрих душі одержують тонкі тіла. Там вони живуть в блаженстві тривалий час, поки

дозволяють їх добрі справи, дякуючи котрим вони потрапили на небеса. Тобто це тільки тимчасовий відпочинок, на протязі якого душа пожинає плоди своїх добрих справ, скільки їх вистачить, але на небесах не можна знаходитись вічно. В новому тілі душа повинна знову боротися за свій подальший розвиток. Для того, щоб розвиватися далі, душа повинна одягнутися в нове фізичне тіло. Це називається народженням нової душі, хоча душа завжди одна і та ж, несе в собі всі враження і знання свого попереднього фізичного існування. Народження і смерть ідуть один за одним і повторяться безкінечно, поки душа не звільняється від закону Карми чи дії і протидії.

Все ідем, ідем, ідем по землі,

а мов на місці - під тим самим Возом.

(VII, 8, с.526).

Нема дії, котра була б доброю чи поганою сама по собі: все залежить від помислу, з котрим вона була зроблена. Але всі дії, хороші чи погані, подібні до ланцюгів, котрі приковують душу до колеса народження і смерті. Хороші справи приковують душу золотими ланцюгами, а погані - залізними. Розірвати ці ланцюги можна тільки одним способом, - відкинути всякі помисли про користь для себе від результатів дій. Таким зреченням душа звільняється від колообігу народження і смерті. Цю велику філософію Л.Костенко змогла чітко і ясно висловити у стародавній притчі про Адама і Еву ("Райська елегія").

і посивілі хмари вискикує Бог з бороди.

(VII, 8, с.170).

Поки Адам і Ева (душі) не були зацікавлені в плодах своїх дій, вони були вільні від закону Карми. Але як тільки вони вступили в стосунки з нижчим розумом, який синволізується змієм, душі (Адам і Ева) захотіли одержувати насолоду, пізнати почуттєвий світ замість того, щоб слухати голос Бога в собі. Таким чином, чиста безгрішна дума, спокушена нижчим розумом (змієм), стає грішною чи особисто обмеженою Кармою, законом дії і протидії. Для того, щоб насолодитися плодами дії, необхідне фізичне тіло.

На те ж воно, Господи, й літо,
щоб плоди достигали.

(VII, 8, с.170).

Тільки з'явивши плоди, Адам і Ева зрозуміли, що вони були голі, це означає, що вони знову були народжені в людському вигляді, що піддається стражданню фізичного світу. Страждання - це - промисел Божий або чиста свідомість: існує єдиний шлях бути чистом безгрішном душею - слухати внутрішній голос, чи Бога і відновитись від насолоди, звільнивши себе таким чином від замкнутого кола народження і смерті.

Скуштуй хоч один незапретний плід.

(VII, 8, с.170).

Останній вид людей, на які звертає увагу А.Костенко, - це люди з гріхами. Після існування в тілі тварин вони знову повертаються в людське тіло, щоб знову працювати для свого врятування. Душі людей, найбільш розвинутих духовно, перебувають в очікуванні возз'єднання з Вищою сутністю, душі тих, хто дякуючи своїм добрим справам, знаходиться всередині шля-

ху до вдосконалення, направляються на небеса і душі останнього виду переходять в нижню сферу. А.Костенко часто наголошує: душа однакова і у розвиненої людини, і у грішника. Тільки дії можуть затуманити душу, котра сяє, як сонце. Всяка дія - плід розуму і, значить, світу. У фізичному світі людина відчуває всі предмети тілом, розумом і почуттями. Така ж філософія справедлива і для астральних сфер, тому що "той світ" і "небеса" походять від розуму. Без розуму не можна ні мати насолоду від раю, ні страждати в пеклі:

Чимчикує із раю репресована Ева...
і трихикає вслід "поражений
в правах" Адам.

(VII, 8, с.171).

Чистий стан розуму в астральній сфері А.Костенко мислить раєм. Точно так же, коли розум затемнений із-за жорстоких дій, тоді після смерті він опиняється на низькому рівні, котрий називається пеклом або "тим світом".

Людину А.Костенко мислить великим еством у всесвіті, а цей світ праці - краще місце в ній, тому, що тільки тут є найвірніша, найпрекрасніша можливість для людини стати досконалим і підкорити смерть (III, 11, с.77).

Як ми говорили, промінь сонця, пройшовши через призму, розподіляється на сім видимих кольорів. Але на обох краях спектра є невидимі незброєним оком промені: з одного боку інфрачервоні, а з іншого - ультрафіолетові. Зрозуміло, що обидва промені невидимі оком, але це не означає, що вони є одні і ті ж. Різниця в тому, що довжина хвиль інфрачервоних променів занадто велика, а ультрафіолетових - занадто мала,

щоб збуджувати сітчатку.

Точно так же і надсвідомий стан - це така зупинка думок, при якій минуле і майбутнє сходяться з теперішнім, а безсвідомий стан іншого роду, там нема думки. Він нагадує смерть. Надсвідомий стан чи стан збудження - вся енергія, всемогутність і всебачення, всеблаженство. Припинення думки в стані усвідомлення себе чи надсвідомості протилежне припиненню свідомості в безсвідомому стані чи в глибокому сні.

§7. Філософське значення священного складу Ом.

Голубими дощами

сто раз над тобою заплачу.

Гіацинтовим сонцем сто раз над тобою зійду.

(VII, 8, с.39).

Гіацинтове сонце... Гіацинт. Ця назва в давнину примінялась до блакитних каменів, але яскравий фіолетовий колір, котрий такий блискучий у аметиста, у гіацинта розбавлений (V, 11).

Гіацинти згадуються в "Іліаді", коли Зевс на горі Іда (в Малій Азії поблизу Трої) обняв свою дружину Геру. Гіацинт уподібнюється лотосу і набуває космогонічного значення: священний шлюб богів, який несе плодоріддя землі, повторює (в міфологічному просторі часу) акт світотворення.

Як бачимо, гомерівський образ гіацинта, який осмислює А.Костенко, не суперечить новозавітному Іоанна Богослова: це вже не квітка, а коштовний камінь, але він, подібно гіацинту "Іліади", складає основу деякої священної основи, священного престолу. З квіткою гіацинта у греків була

пов'язана легенда про прекрасного юнака, сина спартанського царя Ебала і улюбленця Сонцеликого бога Аполлона. Юнака звали Гіацинт.

Одного разу Аполлон метнув до самого неба важкий бронзовий диск. Гіацинт побіг до того місця, де повинен був упасти диск, бажаючи скоріше довести, що він не поступиться божественному другові в мистецтві метання. Але бог західного вітру Зефір, звичайно ласкавий і благодіяльний, запалав рев-нощами до краси юнака і так направив диск, що той вразив Гіацинта в голову, смертельно поранивши його.

Вражений горем, Аполлон побажав, щоб пам'ять про Гіацинта залишилася жити не тільки в його серці, але і серед людей. Із крові Гіацинта виросла духмяна квітка. В узорі її пелюстків давні греки побачили поєднання двох букв - Ом. Цей склад вони називали стогоном скорботи Аполлона чи передсмертним окликом Гіацинта.

Вся філософія бачення світу Л.Костенко є просто розкриття цього складу Ом і охоплює весь світ. Які ж площини буття, які світи, які сторони існування закладаються в складі Ом?

Світ співвідноситься з мовою, мова з думкою, думка з світом. Першопочаткова мова була безпосередньо відкрита розуму Богом, а коли він був створений, то був названий людськом мовою. Одне слово чи звук, котрий би представляв весь світ: Ом чи Аум. Цей склад утворив всю область звукоутворюючих органів і представляє всю мову, а оскільки мова і світ взаємопов'язані, то - і весь світ. Звук А, відповідно до вчення Веданти, на яке явно спирається письменниця, символізує так званий матеріальний всесвіт, світ грубих по-

чуттів, котрі спостерігаються в стані бадьорості. Весь досвід світу снів і світу духів, астральна площина, і небеса, і "той світ" означає звук У. М представляє непізнане, стан глибокого сну і всі речі, котрі знаходяться за межами розумного розуміння. Таким чином, А, У, М (Ом) охоплює весь потрійний досвід людини (бадьорість, снобачення і глибокий сон). Письменниця, відповідно до філософії Веданти, бере до уваги дані досвіду всіх трьох станів.

У снах усвідомлюється все те ж "Я". Розум і свідомість особистості зникають повністю в стані глибокого сну, але справжнє "Я" залишається тим же. Таким чином, "Я" чи сутність залишається незмінною у всіх трьох станах, а ця сутність є дійсністю, яка лежить в основі. Дана незмінна основа, дана дійсність, котра залишається постійною у всіх трьох світах є істинним "Я" чи Атманом. Це Ом.

В країні снів почуття і предмети, які ми відчуваємо, подібні позитивному і негативному поллям одного і того ж предмета. У сні (весь художній простір письменниці) предмет, який сприймається і орган, який його сприймає, виникають одночасно. Обидва вони символізуються звуком АУМ, а дійсність, яка лежить в основі, в котрій той, хто сприймає і той, хто сприймається, є хвилями в стані, суть істинне "Я", чи Ом.

Для існування світу необхідне існування почуттів, а для існування почуттів необхідний предметний світ. Хіба це не логічне коло? Воно саме і служить доказом для існування уявної природи світу як стану бадьорості, так і у сні. Немає дійсного світу ні в стані бадьорості, ні у сні.

Звук А в Аум символізує явні сприймаючі почуття і предмети світу в бадьорому стані, як проявлення дійсності, що

лежить в основі. Єдина сподіванка - це "Я", котре не змінюється ні в якому стані. Це "Я" свідок всіх станів: бадьорості, сну і глибокого сну. Таким чином, всі ці три стани людини є уявними в творчій системі письменниці, а справжнє "Я", котре є всезнання, істинне існування і повне блаженство - єдина незмінна дійсність, перед котрою очевидна дійсність світу розтає.

Отже, в Аум перша буква означає цю дійсність, власне "Я", яка лежить в основі і проявляє матеріальний світ в бадьорому стані. Це світ сну, психічний, або астральний світ, а остання буква М означає абсолютне "Я", яке лежить в основі хаотичного стану і символізує все непізнане, глибокий сон. Отже, Ом означає дійсність, яка лежить в основі поза зовнішніми проявленнями, вічну правду, непорушне "Я", котрим є людина, і, співаючи Ом, треба "кинути" тіло і розум в істинне "Я" і розчинитися в дійсному Атмані або чистій свідомості.

Через пранаями і медитацію на Ом Л.Костенко проходить одну за одною всі площини і, накінець, досягає сьомого і останнього рівня, де душа звільнюється від усіх пут і зливається з космічною свідомістю. Сім рівнів можна представити так:

1. рівень: правди (володіння своїм розумом і тілом);
2. рівень: правильні питання (знання правди, усвідомлюючи її в собі через постійну дію, а не через сліпу віру);
3. затемнення розуму (розум, покинувши зовнішній світ залишається постійно зосередженим на суті супер "Я");
4. перехід в стан чистоти (людина безпосередньо в собі знає правду).

Наступні три рівні: той, хто пізнає, освідомлений і той, хто пізнав Весь всесвіт - це "Я". Все сутне є Я сам. Я вільний. Де радість, призначена для мене? Я сам блаженство. Це знання приносить свободу, а свобода є мета всієї природи.

Прихованість душі є смерть, а свобода душі - це звільнення, або підкорення смерті.

Як не поїду, буду їхати вічно.

Нічим не відпокутумсь, нічим.

(VII, 8, с.525).

Як бачимо, письменниця стверджує, що в основі всього лежить Космічна Свідомість - універсальна енергія, котра, переходячи із потенційного стану в динамічний, проходить декілька ступенів перетворень: ефір, повітря, вогонь, вода, земля, поки, не використавши енергетичний потенціал, не "застигне" у твердій речовині.

Духовне начало поза причинами і наслідками, поза часом і простором утворме в ще не збудженій насі Свідомості порожнину, яка характеризується простором і часом. Так виникає фізичний вакуум з його безмежними потенційними можливостями. Збуджена свідомість тепер взаємодіє з вакуумом і утворме із нього кванти, які лежать в основі енергії і речовини. Ефір почав рухатись, з'явилось Повітря, тобто енергія обертання і коливання. Взаємодія Свідомості з вакуумом і квантовим полем породжує плазму (рух Ефіру був причиною виникнення тертя і утворення вогню). Дальша взаємодія Свідомості і вакууму, квантового поля і плазми породжує гравітаційну енергію, котра змушує зближатись частини плазми і збирає їх в атоми і молекули.

"Чоловік" - Свідомість - поєднується зі своєю "дружиною" Пурушею - вакуумом - в результаті чого з'являється вся багатоманітність речовин і енергій, ефірні елементи "розчиняються і розріджуються" - утворюється Вода, а коли "застигає" під впливом гравітації - утворюється елемент Земля. Причому в місцях поетапного перетворення Свідомості в вакуум, кванти є зони фазового переходу чи перетворення - чакри. Ось так А.Костенко і уявляє Всесвіт і кожний матеріальний об'єкт в ньому.

По відношенню до Всесвіту людина є "всесвітом у мініатюрі". Свідомість проявляє себе аналогічним чином. Людина посідає певний обсяг в просторі, в котрому є власний час. В цьому обсязі діють ті ж енергії: обертально-коливальна, тепла, електро-магнітна, світлова, гравітаційна. В людині присутнє все, що є у Всесвіті. Якщо А.Костенко проводить аналогію між людським організмом і Всесвітом, то виявляється, що в обсязі організму в своєму чергу утвориться "поверхні свідомості", котрі вибудовують той чи інший орган. При цьому вони використовують загальну енергію свідомості, яка є в організмі. Місця, в котрих відбувається "перекачка" енергії свідомості органу - чакри - зовні нагадують зменшені галактики (III, 39, с.26).

На цьому дереві і людство - горобець.

(VII, 8, с.547).

Висновки до IV розділу.

Ми спостерігали слово як розуміння в дії, рухоме розуміння, розуміння як становлення і прагнення. Ми

спостерігали етап, коли прагнення направилось на самого себе і становлення прийшло до свого результату: Розум і Прагнення систематизувались в почутті, а субстанція і почуття синтезувались в особистості.

В загальновиражальній стихії магічного імені ми визначили тріаду чисто змістову (сила, світло, благодать) і софійну речову (Царство, Слава, Церква).

Термін розуміння ми примінили до терміну не абстрактного, а вираженого. Тобто ми одержали символ символу, ім'я імені і енергію енергії, тобто знову виразили символ, ім'я й енергію, адже символ виражав субстанцію, ім'я - особистість і енергія - всю тріадну сферу. Неначе саме ім'я стає субстанцією, а інше ім'я виражає його назовні. Тут ця сила розвинулась далі і вона виражає просто субстанцію чи особистість. Тут не просто виливається душа субстанцією назовні у вигляді особистісних енергій, але ці енергії такі, що в своєму проявленні вони не можуть не стверджувати зовні тих чи інших сторін самої субстанції.

Розділ V. Концепція виникнення життя на планеті Земля.

§1. Еволюціонізм і креаціонізм.

Л.Костенко стверджує, що можна вірити Біблії не тільки в питаннях врятування душі, а й у питаннях історії та природи. Сучасно мисляча, науково освічена людина може вірити тому, що написано в перших одинадцяти главах книги Буття, першої книги Біблії.

Л.Костенко наголошує, що число природознавчих відкриттів вказує на те, що еволюційна теорія була занадто поспішливо прийнята за факт. Наслідком цих відкриттів є те, що навіть найвидатніші учені-еволюціоністи ставлять під сумнів основні положення еволюційної теорії. Наприклад, око не може виникнути з волі сліпого випадку, цей аргумент набув до середини століття все більшої ваги, так що майже не лишилось видних еволюціоністів, котрі не дозволили б собі яких-небудь еретичних висловлювань про певні аспекти фундаментального вчення, в той же час заперечуючи ересь своїх колег. Але замок неодарвінізму все ще міцно стоїть, в основному тому, що ніхто не може запропонувати задовільної альтернативи (VI, 6, с.9).

Л.Костенко, відверто ставши на позиції креаціонізму, виходить із теоретичної достовірності всієї Біблії, включаючи і перші одинадцять глав Буття, і стверджує, що природничі знання і відкриття про походження всесвіту, життя геологічних епох пояснюються креаційно-потопном моделлю філософії. Причому набагато краще і з меншою кількістю нерозв'язаних суперечностей, ніж з точки зору еволюційної.

Отже "наука про людину поліцентрична: людина не володіє

ніяком вузько конкретном сутності, котра була б чисто культурною, вона і не деяке квазігеологічне накладання культурного шару на біологічний шар. Її природа закладається у взаємозв'язку, взаємодії, в інтерференції, яка здійснюється в рамках поліцентризму і дякуючи йому (I, 50, с.188). Тобто: людина шукає початок свого буття не в Бозі, а в своєму розумі, в собі самій. Вона приймає тільки те, що може охопити і зрозуміти своїм розумом. Останнє слово (тут письменниця явно солідарна з працею Р.Декарта "Міркування про метод") залишається не за надприродним откровенням, церквою чи Священним Писанням, а за мовою, розумом, логічним мисленням. Вона зрозуміла, що треба "хоч раз в житті відкинути все до основи, почати з перших основ" і "обґрунтувати щось постійне і довговічне в науках" (I, 64, с.228).

Твоя любов - на грані маячні
і віра у наївності на грані.

(VII, 8, с.151).

З одного боку - її оточує "природа", світ, котрий не може бачити, відчувати і досліджувати розумом. З другого боку - знаходиться надприродний світ, область благодаті, віри, де живе Бог. Відповідно до цієї позиції різні "нейтральні" науки могли спокійно займатися вивченням видимого світу в той час як Біблія, будучи духовною і моральною книгою, неначе говорила виключно про вищий, невидимий світ.

А.Костенко виступає великою прихильницею довіри до людського розуму, до свідомості. Вслід за великим італійцем Х.Аквінським, А.Костенко стверджує, що гріхопадіння перших людей спотворило їх волю, але не розум. Вона підкреслює:

спочатку знання і віра це суміщались один з одним, але через деякий час між цими областями почали виникати конфлікти.

Письменниця ретельно спостерігає, як область розуму все далі входить в область божественного. Область дії Бога стає все меншою і меншою і в кінці кінців зовсім зникає. Саме це приводить до того, що набагато пізніше, у часи Французької революції, при тріумфальному поході по вулицях Парижу, несли статую богині розуму.

І не шукайте в цьому аномалії, -
то, може, був розумний фаталізм.

(VII, В, с.394).

Не випадково Л.Костенко звертається до образу Галілея, адже саме він викликав один із перших конфліктів між церквою і відокремленою "нейтральною наукою". Мова про питання, чи крутиться Сонце навколо Землі, чи, навпаки, Земля навколо Сонця? Галілей, як відомо, був згодний з Коперником, чия праця були заборонені інквізицією уже в 1616 році, і стверджував, що Сонце стоїть нерухомо, а Земля крутиться. Але церква під впливом Х.Аквінського й Арістотеля заперечувала: про це не може бути і мови! Все відбувається навпаки! При цьому цитували книгу Ісуса Навіна (10, 12-14), де написано, що Ісус Навін повелів Сонцю і Місяцю зупинитися, щоб день продовжився і ізраїльці змогли перемогти своїх ворогів. Бачиш, говорили Галілею представники церкви, і Біблія вчить, що Земля стоїть нерухомо, а Сонце рухається. Щоб врятувати своє життя, Галілей в 1638 році відрікся від своїх переконань, адже за зресь у ті часи церква карала смертю (VI, 6,

с.13-14). Ці факти Л.Костенко обдумує досить ретельно ("Чи зрікся Галілео Галілей", "І натовпом розтерзана Гіпатія"). Але на смертельному одрі Галілей сказав: "І все ж вона крутиться!"

Якось звичайна людяна симпатія,

а не канони поєднали нас.

(VII, 8, с.256).

Як відомо, Біблія не використовує наукову мову, тому Л.Костенко обтяжує себе питанням, чи дійсно вона вчить, що сонце рухається? Вона досить органічно використовує в своєму стилі символи розмовної мови, котрими люди користуються в повсякденному житті. Наприклад, звертаючись до образів людей двадцятого сторіччя, письменниця в їх образній характеристиці використовує такі символи: сонце сходить і заходить. Адже це відповідає нашому сприйняттю світу: всі розуміють, що вона хоче сказати.

Таким чином, Л.Костенко вдалося до об'єкту думки пред'явити вимогу, щоб він одночасно був і об'єктом естетики: вона знала, що філософія як така, чистий розум, чиста думка - ніщо для людини і ніяк не може на неї впливати, що людину можна переконати в істині лише в тому випадку, якщо її із мисленневої сутності, із сутності розумоспоглядальної перетворити в сутність, яка подібна до людини, в чуттєву сутність.

О не тривожте, люди, його прах!

Чи знали ви, до осуду охочі,-

якщо він навіть зрікся на словах,
які тоді були у нього очі?

(VII, В, с.227).

Л.Костенко переконана, що "дух, людська душа не є та невизначена, ім'я матеріальна, абстрактна сутність, над котрою психологи ламають собі голову, - це не що інше, як суттєва визначеність людини, що робить її тим, чим вона є, це характерна своєрідність, найвиразніша форма її індивідуальності" (I, 64, с.38).

Чи зрікся Галілео Галілей?

Щось люди там балакають про втому.

Про те, що рятувався він. Але
не певна я, бо не була при тому.

(VII, В, с.227).

Але як вона висловлює "цю думку зі всіма її наслідками? Символічно, образно, тобто конкретно, фактично на одному певному прикладі, котрий, разом з тим, цілком реалізує і конкретизує указану загальну думку" (I, 64, с.38).

§2. Наука і Біблія. Дві половини Великого циклу Необхідності.

Л.Костенко прагнула досягнути мову Біблії, це своєрідна, "побутова" мова, це мова не дослідницької лабораторії чи університетської аудиторії, а переднаукова, або, точніше, наднаукова нова.

По-перше, формально-модельна картина світу, яка використовується природничими науками, особливо уявлення про форму Землі (кулеподібна, а не плоска), про місце у

Всесвіті, в Сонячній системі, у Чумацькому Шляху. Ця картина світу показує нам світ не з суб'єктивної точки зору, а у вигляді описаних формальною мовою моделей.

Идоль плачу, земля моя, планета,
блакитна зірка в часі на плаву,
мій білий світ, міцні твої тенета,
страждаю, мучусь, гину, а живу.

(VII, 8, с.33).

По-друге, смислова сума знань і уявлень, в першу чергу питання походження і призначення нашого світу.

А світ чадить. А світ уже не білий.

(VII, 8, с.255).

В тому весь і сміх -
перпетуум мобіле історії:
мої убивці - правнуки твоїх.

(VII, 8, с.256).

Такий розподіл виправданий, бо допомагає зрозуміти дві важливі істини: Ліна Костенко

1. не дає нам формальної картини світу, ідучи за змістом символіки Біблії. Саме тому вона не може вступати в конфлікт з якою-небудь науковою картиною світу.

2. А якщо письменниця намагається іти тільки за наукою, яка не перевищує свої повноваження, то відкриває, що наукова картина світу нічого не може сказати нам про походження, зміст і призначення цього світу, тому що ці питання лежать за межами наукового експерименту.

Страждаю, мучусь, і живу, і гину,
благословляю біль своїх тенет,
цю грудочку тепла - у Всесвіті - людину!
І всесвіт цей - акваріум планет.

(VII, В, с.33).

Таким чином, сьогоднішня замкнута картина світу, в котрій нема місця для чудес і надприродніх явищ, уже не є формальною, її скоріше можна назвати смисловою. Вона, як стверджує А.Костенко, є, перш за все, наслідком матеріалістичного, еволюціоністського і неodarвіністського мислення, а не продуктом наукових досліджень. Тому письменниця і заявляє, що біблейська смислова картина світу знаходиться в конфлікті не з формальною картиною світу, а лише зі смисловою картиною певних філософських напрямків.

Як же А.Костенко вирішує проблему, яка цікавила Галілея: чи дійсно зупинилось Сонце у часи Іісуса Навіна? Якщо висловитися науковою мовою, то чи дійсно настільки уповільнилось обертання землі? Чи відбулось якесь інше чудо, так, що Сонце залишилось видимим на небі, і день продовжився набагато довше звичайного?

Галілей вірив, що так воно і було. Питання полягає в такому: описаний в Біблії факт достовірний чи ні? Відповідаючи на це питання, Галілей не став на бік сучасних критиків, він залишився на боці тих, хто і сьогодні вважає Біблію історично достовірною. Галілей вірив у події із 10-ї глави книги Іісуса Навіна! Він тільки по-іншому пояснював це чудо.

А.Костенко спостерігає, як після проведеного Х.Аквінським розподілу між природним і надприродним, конфлікту між Галілеем і Церквою, перевороту, здійсненого Декартом, який

звів мислення і розум в ранг вищого авторитету людства, цей процес неухильно набуває швидкості. Відкинувши авторитет Слова Божого, "нейтральні" науки переходять в наступ. Центральне місце посідає людський, природний розум, зводячи область божественного нанівець.

Ісус Христос розп'ятий був не раз,
Там на Голгофі, це було уперше.
Умер од смерті, може, - від образ,
і за життям не пожалів, умерши.

(VII, 8, с.361).

"Розп'ятий вниз головою на Зодіаці Месія. Ноги перехрещені, руки розкинуті, фігура утворює хрест. Хрест Розп'яття - він же Хрест Творчості. Це аркан жертви, добровільної космічної й індивідуальної жертви, яка здійснюється в ім'я майбутнього піднесення нашого. До виконання цієї місії і повинна готувати себе людина, яка відчула свою приналежність до першого егрегора" (VII, 17, с.270).

І потім розп'яли на полотні,
у мармурі, у гіпсі і в граніті.
А потім розп'яли його в мені -
і розп'яли на цілім білім світі.
І тіло з'їли, кров'ю запили.

(VII, 8, с.361).

Отже, природничі науки і людська свобода все більше підносяться людьми в ранг ідеалу. А.Коостенко усвідомлює, що ця ідеалізація ставить під загрозу всі вищі цінності і перш за все спілкування з Богом, і з метою їх захисту зовсім не

випадково І.Кант, як відомо, відокремив духовні науки від "світських".

Л.Костенко зрозуміла, чому розподіл між наукою і віром став на Заході остаточним: в результаті "допомоги" Х.Аквінського і Р.Декарта, Канта віра уже не повинна була бути науковою і навіть історично достовірною. З того моменту, коли наука відокремилась від Слова Божого, вона почала розвиватися своїми шляхами, відрізнятись від висловлювань Біблії. Це відбувалось не тому, що наука "відкривала" наукову чи історичну недостовірність певних місць Біблії, а тому, що її розвиток йшов в зовсім іншому напрямку.

Болить життя. А справи дуже древні:

Раби - як риби, замерзає кров.

(VII, 8, с.381).

А яка ситуація на сьогодні? Письменниця наголошує, що наука далеко просунулась у всіх областях, здійснила справжні технічні чудеса. Незалежна людина, людина без Бога, знайшла великі питання свого буття.

В минулому віці Ч.Дарвін дав довгоочікувану відповідь на питання, яке мучило людство: хто ми, звідки ми, як виник наш світ? До того часу в цілому ще вірили в те, що світ створений Богом, але, відповідно вчення Дарвіна, все існуюче розглядалось як продукт еволюції.

Це ж не те, що якесь там пракобісся.

Це ж в ім'я свободи!

(VII, 8, с.381).

В той же час К.Маркс опублікував "свій" Маніфест Ко-

муністичної Партії і об'явив в ньому людям, як можна обнови-ти суспільство шляхом пролетарської революції і створить цивілізацію абсолютної справедливості, комунізм, в котрій всі земні блага розподілялись би справедливо і за потребами. Бог і його закони для цього не були потрібні.

Блжстителі, халтура - ваше хоббі.

Ви, фабриканти вір і недовір.

Зробити вам би по духовній пробі-
вас забракує кожний ювелір.

(VII, 8, с.169).

Накінець, З.Фрейд дав відповідь на питання, як зробити людину щасливою, як звільнити її від душевних конфліктів і фрустрацій. Шляхом психоаналізу він розкрив сутність підсвідомості з її агресивними реакціями і статевими інстинктами. Згідно Фрейду сповідь, душепікування і особисте спілкування з Богом у молитві людини для її особистого щастя не потрібні. А.Костенко розуміє, що основні праці цих трьох вчених на сьогодні безнадійно застаріли, але вони заклали основу для науки, яка розвивається в ХХ столітті гігантськими стрибками.

А ви, хто ви, які ж ви комуністи?

Ви ж комунізм вдавили в пелюшках!

(VII, 8, с.169).

Хоча області дослідження цих вчених зовсім різні, їх об'єднує одне: всі вони обходяться без Бога, більше того, вони навіть дуже часто дозволили собі різні випадки проти нього. Біблійного Бога вони відкинули. На їх думку людство

живе в замкнутому світі, в котрому все пояснюється причинно-наслідковими зв'язками. Місця для всемогутнього Бога, який керує всіма подіями, що відбуваються в ньому, просто нема.

Сказати б зброя, це хіба єдине?

Так що зробили стражники юрбі?

А в тюрмах тих малесенька людина
тягла хреста важкого на собі.

(VII, 8, с.364).

Адже "повернення в Дім Отця свого, котре заповідав Христос, не можливе без відтворення зруйнованої цілісності. Недаремно Христос в Євангелії від Хоми обіцяє настання Царства Небесного, але лише тоді, коли із двох ви станете одним і зробите внутрішнє зовнішнім і зовнішнє внутрішнім, і верхнє як нижнє, і коли ви поєднаєте чоловіче і жіноче в єдине так, що чоловіче не буде чоловічим, а жіноче - жіночим" (VII, 17, с.271).

§3. Астроміфологія - езотеричне християнство.

Дійсно, чому стільки шуму з нічого? А.Костенко погоджується, що розподіл між вірою і наукою цілком природній. На одному боці вона бачить віру, а на другому - науку. І від цього значення віри ніскільки не зменшується, адже вона має справу з почуттями, роздумами і релігійною містиком, яку вона чітко розрізняє від розуму і мислення. Саме по собі це вірно. Але з точки зору Біблії вірити означає - особисто довіряти тому, що говорить Біблія і покладатись на це, тому що віра в Біблію є віра у факти. Вірити - так, але не тільки

вченні про Іісуса, але і в саму історичну особистість Іісуса, який воскрес із мертвих. Якщо б воскресіння Христа не було історичним фактом, то не було б і християнства.

А.Костенко бачить багато людей, які бажають називатися християнами і говорять, що готові визнати фундаментальне значення основних подій Біблії, але при цьому їх віра ґрунтується не на Христі, а, скажімо, на Адамі. Зрозуміло, що принципи біблійної герменевтики втрачать своє значення, якщо розглядати одні історичні повідомлення Біблії як абсолютно істинні, а інші - ні. Які у нас, - міркує письменниця, - в підставі вважати оповідь про воскресіння Іісуса достовірними, а події із Книги Буття (гл. 1-11) недостовірними, якщо ті ж Євангелія, які розповідають про факти воскресіння, прямо укажуть на істинність перших глав книги Буття.

Найбільшим проповідником смерті і воскресіння Христа серед усіх народів був Павло, образу якого А.Костенко приділяє значну увагу. Саме він ніскільки не сумнівався в справжності подій і особистостей, названих у книзі Буття. Павло пише про створення Адама і його життя, про історичні факти гріхопадіння, про те, яким чином Бог створив перших людей, про походження Єви і її поєднання з Адамом, і про спокусу Єви змієм ("Райська елегія").

І, накінець, "Послання до євреїв" говорить про це такими словами: "Віром пізнаємо, що віки влаштовані словом Божим, так що, з невидимого походить видиме". Є ще одна причина, згідно з якою Біблія сама закликає нас вважати події із Буття (1-11) історично справедливими. Якщо не було історичного Адама, міркує письменниця, то не було б історичного факту гріхопадіння. Якщо це так, то всі люди сьогодні нази-

ванть гріховності людської природи, що притаманне людині ледве не з початку її існування - ні що інше, як залишок тваринних інстинктів, упадкованих людиною від своїх тваринних предків. Якщо це так, то Бог, що дозволив людині утворитися від тварини, відповідальний і за її гріховність, і за всі наслідки гріха в історії. Тоді не може бути заміщувальної жертви, тоді Христос даремно вмер, тоді нема і Євангелія - звістки про іскупіння.

Л.Костенко всерйоз сприймає Євангеліє, вірить повісті про гріхопадіння Адама і Єви, тому що ця подія - добровільний вибір людиною зла і відвернення Бога, яке відбулось на початку нашої історії - доводить необхідність людського воскресіння (VI, 6, с.22).

Мрґа гуде, і кожен пнеться ближче.
Хтось навіть підбадьорє: терпи,
вже он Голгофа, он Череповище! -
хрещали під ногами черепи.

(VII, 8, с.364).

Картина страти Христа перегукується з аналогічною - страти Марусі Чурай - людини-творця, "жінки, із голови котрої неначе виростає Сонце, а в ногах її знаходиться в спокої Місяць. В одній руці вона тримає блискавку, а в іншій - лілію. Цей аркан є емблемою Всесвіту, перетвореного духовною творчістю людства. Це повний підсумок того, що зробила людина, яка виростає із Бога. Недаремно третій егрегор називають іноді Храмом Повноти Проявленого Абсолюту. Називають його також і егрегором магів" (VII, 17, с.271).

§4. Закон співвідношень. Його таємниця. Біблія - скарбниця переднаукової інформації.

Л.Костенко поставила в своєму символі одне із цікавих питань: чи є заняття наукою саме по собі чимось брехливим? Ні, навпаки, саме під впливом Реформації наука зробила гігантські кроки вперед. Але Ньютон й інші природодослідники минулих століть, такі як Паскаль, Ф.Бекон і Фарадей були глибоко переконані в істинності Біблії. На цьому вони ґрунтувались, займаючись наукою: вони мали справу з Творцем і Його творінням. Вони прагнули слідувати своїми думками за думками Бога. Сучасні вчені також знають про це. Л.Костенко, наприклад, цікавить той факт, що в 1962 Р.Опенгеймер, знаменитий вчений в галузі ядерної фізики, визнав, що сучасна наука зобов'язана своїм походженням християнській вірі. І філософ А.Уайтхед якимось сказав, що християнська віра є стержнем науки.

Коли у тузі вічної розлуки
Супутник людям голос подає,
я думаю - у точності науки
яке мистецтво і натхнення є!

(VII, 8, с.99).

Л.Костенко розуміє, що не всі вчені були християнами. Але вони жили в християнському світі, відчували на собі його вплив. Тому їх робота мала під собою ґрунт, на котрому вона могла рости і розвиватись. Переконання, що Всесвіт створений Богом, надихнуло вчених на його дослідження. Без цих передумов наука ніколи б не виникла. Саме із-за відсутності цієї основи китайська наука так і не змогла розквісти в повну си-

ду. Теж саме можна сказати і про арабів.

Справжня (тобто християнська) наука шукає свої початки і зміст не в раціоналізмі, ідеалізмі, еволюціонізмі, екзистенціалізмі, марксизмі, позитивізмі або ще в якому-небудь "ізмі", а в Біблії" (VI, 6, с.22-23).

Мої слова, у чоботи не взуті,
спливають кров'ю на її тернах.
Вони горять і валяться, як вежі.
А потім їх обмацують сліпці.
І що ж, так наче й не було пожежі -
і тільки жменька попелу в руці.

(VII, 8, с.187).

Отже, на думку Л-Костенко, наука має відрізнитися такими двома характерними рисами:

а) Вона враховує біблійні факти. При цьому вона, вивчаючи питання про створення світу, думає перш за все про біблійний опис створення світу, про гріхопадіння і всесвітній потоп. Той, хто ігнорує ці біблійні факти, на її думку, відмовляється від інформації, що має основоположне значення для науки.

б) Письменниця керується біблійними нормами: Біблія - не тільки скарбниця переднаукової інформації про природу і історію, котру нам необхідно враховувати, вона містить також норми і масштаби для науки. Біблія має божественний авторитет в житті людей, а значить, і в науковій роботі. Тому наука повинна перевіряти свої передумови, здогадки і методи.

Наприклад, наука вивчає закони природи, але не можна звести їх в ранг абсолютного закону, тому що це означало б

неможливість надприродних явищ" (VI, 6, с.23).

І завжди люди гинули за віру.
Цей спорт одвічний винайшли не ми.
Тут головне - дивитись в очі звіру
і просто - залишатися людьми.

(VII, 8, с.205).

Отже, А.Костенко мислить світ таким, що "стоїть на двох колонах: двоєдиність творчості і життя, які розділяються на активне і пластичне начало. Це колона Людини і колона Природи. На перший погляд непрохідна прірва лежить між ними. Природа володіє свідомістю, досить розвинутою, але колективною, на відміну від людини, котрій дана свідомість індивідуальна. Але, як відомо, тимчасові паралелі обов'язково перехрещуються у Вічності. Гармонійно зливаються Творчість Отця і Творчість Матері: свідомість людської ієрархії і колективна свідомість природи, активність творчості і життя, яке творчість реалізує" (VII, 17, с.272-273). Це вже контури третьої колони, що має поєднати дві основи космічного Буття.

§5. Людина - причина матеріального прогресу планети. Мозок, його біологічна і соціальна структура.

А.Костенко звертає увагу на той факт, що з часів початку свого існування на землі люди замислювались над питанням про призначення світил на небосхилі, зірок, планет, Сонця, Місяця. Уже після потопу Сонце, Місяць, планети, зірки були підняті людьми в ранг божеств, які керують долею людства. Ймовірно, що вавилонська башня, описана в книзі Буття, глава 11, була "циркуратом", семиступеневом пірамідою, ступені

котрої символізували сім відомих в той час планет, і заокругленою вершиною із зображенням на ній символів дванадцяти сузір'їв Зодіаку. Поряд з культом богині Місяця на Близькому Сході одержав сильне поширення культ Сонця.

Відомо письменниці наскільки очевидним було для Ізраїля, що творець всього суцього Бог, а не боги Сонця або Місяця. Це видно з її уваги до першої глави книги Буття: "Світло було створене в перший день Божої неділі творення".

Л.Костенко змогла художньо реалізувати згадку про Слово Боже, що створило Світ і підтримувало його: "Спочатку було Слово, і Слово було у Бога, і слово було Бог". Ісус Христос є це Слово і тим самим і джерело світла і життя. Він є творяще Слово. Все створено Богом-Отцем, в той час, як дух Божий витав над водами. В першій главі Біблії триєдиний Бог - Отець, Син і Дух Святий - творить все сутнє.

За роками людина сама себе кличе.
У зіницях печалі, як в чорній воді,
відбиваються люди, дерева, обличчя.

(VII, 8, с.392).

Для багатобожжя чи безособистісного духу природи просто не залишається місця в цьому високому описі єдиного істинного Бога, що створив світ і все в ньому.

Єдиний Боже! Все обсіли хами.
Веди мене шляхетними шляхами.

(VII, 8, с.217).

Л.Костенко прониклась розумінням, що "Бог створив небесні світила саме для того, щоб вони були видні на Землі,

так що з самого початку повинна була існувати багаточисленна множина зірок, світ котрих був видимий одночасно. При цьому із-за короткого терміну творення неминучий ефект "вдаваної давності" зірок (VI, 6, с.40). Це - по-перше. По-друге, для неї "бог містить в собі ідеї всіх створених істот, бо без пізнання і ідеї він не міг би створити світ, тому він містить всі істоти, навіть найматеріальніші і найземніші, у вищій мірі духовним і незрозумілим для нас чином... Потім бог своєю присутністю з'єднаний з нашою душею найтіснішим чином, так що його можна назвати місцем духів, як простір називається місцем тіл. Тому людський дух може споглядати в Бозі те, що в ньому представляють створені сутності, так як воно у вищій мірі духовне, у вищій мірі пізнаване (і детально) і безпосередньо близько і притаманне самому духу" (I, 64, с.305).

По-третє, А.Костенко "всі проблеми історії і соціології "сапієнса" не зводить до його мозку, котрому судилося здійснити свій довгоочікуваний вихід на сцену науки про людину" (I, 50, с.191).

Таким чином, А.Костенко не зводить людину ні до її технічного обличчя, ні до її раціоналістичного лику. Враховуючи міф, свято, танець, співи, екстаз, кохання, надмірність, війну, вона відтворює сутність людини. Не відкидає нічого в якості "шуму" відходів, осаду; для неї ні невроз, ні афективність, ні безпорядок не є випадковістю. Її людина проявляє себе в діалектиці "сапієнс - деменс". Художня розробка А.Костенко теорії організації надскладності дозволила зв'язним способом зрозуміти ірраціональність.

Не моя culpa, не моя провина.

(VII, В, с.474).

Ліна Костенко як креаціоніст на противагу еволюціоністам допускає, що наша Земля в багато разів молодша, ніж прийнято вважати. Хоча Біблія не містить прямих свідчень проти великого віку Землі, її висловлювання вказують скоріше на молодий вік нашої планети.

І Всесвіт в лупу дивиться на нас.

Хто ми йому? І що він бачить звідти?

Чумацький Шлях чи зоряну чалму?

Земля, що крутить хула-хуп орбіти,

мабуть, ще зовсім дівчинка йому.

(VII, В, с.539).

Ліна Костенко об'єкти поза нами сприймає не через їх самих. Вона бачить Сонце, зірки і багаточисленні інші об'єкти поза нами, і неймовірно, що душа виходить, виходить із тіла і неначе гуляє по небу, щоб там споглядати всі об'єкти.

Таким чином, вона бачить їх не через них самих і безпосередній об'єкт нашого духу, коли він, наприклад, бачить сонце, є не сонце, а предмет "найтіснішим чином зв'язаний з нашою душею, який називається ідеєю. Таким чином, ідея не що інше, як безпосередній чи найближчий об'єкт духу, коли він уявляє собі який-небудь об'єкт, і душа може бачити лише те Сонце, з котрим вона з'єднана найтіснішим чином, те Сонце, котре як і душа, не посідає місця" (I, 64, с.301).

Отже, для Л.Костенко є цілком логічним таке твердження: "у світі вищих тварин і людини виростає ще один, на цей раз

позагенетичний спосіб "подвійного артикулювання", який постає в двох (!) іпостасях - мови і культури. Перший за визначенням є ієрархізованою, нелінійною полісемічною знаковою системою, другий - наділений тими ж характеристиками, а тому в останні десятиліття став розглядатися як "над-мова". Спочатку по аналогії, а потім і по суті, без лапок" (I, 50, с.220).

Освоївши ці знакові системи, Л.Костенко запевняє, що малий вік Землі (10-15 тис. років) підтримує свідчення про молодість нашої Сонячної системи і всього Всесвіту. Цього висновку уже достатньо, щоб відкинути теорію еволюції. Якщо наша планета виникла не більш ніж 15000 років тому, то не можна уникнути висновку про те, що різноманітні форми земного життя виникли одночасово чи швидко один за одним, кожний рід окремо - а це і є свідчення Біблії.

Земля, земля!.. Ти вже її не бачиш.

Тобі в очах диявольське тькання.

Все вже залишилось. Все уже дифузія.

Земля, земля!.. Тепер уже невчас.

Коли тонула ще одна ілюзія,

ти вже й не кидав рятувальний пас.

(VII, 8, с.280).

"Біблія не говорить нам, - усвідомлює Л.Костенко, - що можливо існував розум, який створив життя, вона просто ставить нас перед фактом. Він створив життя. Більше того. Біблія описує нам цей розум. Це вічна і любляча особистість - живий Бог.

Життя виникає від життя. Перше живе єство з'явилося із

руки того, Хто є життя" (VI, 6, с.68). Саме створення ідей в тому розумінні, як це звичайно розуміють, є дійсне творення. Осуджувчий і різкий характер цього уявлення не міняється тим, що, як говорять, творення ідей передбачає децо із нічого, як і речі, котра не може допомагати створенню цього децо. Навпаки, творення із наявного матеріалу, який належить до зовсім іншого роду сутностей, набагато важче, ніж творення з нічого, бо в останньому випадку не треба спочатку переборювати негідний матеріал як в першому. Але так як ідеї, духовні сутності, то вони не можуть виникати із матеріальних вражень чи образів, котрі знаходяться в мозку і не мають ніякого відношення до ідей" (I, 64, с.305).

Який він був, мій особистий пращур,
неандерталець, вертикальний звір?
А він же був, той дикий, той праперший,
котрий жарину виглядів од хвиць,
на стійбища людинячі приперши
ведмедя із пралютих сукровиць.

(VII, 8, с.348).

Іноді вважають, що ці первинні племена "відстали" від поїзда еволюції і залишились на рівні перших людей. Л.Костенко стверджує якраз зворотне: вони просто деградували. Ці люди відмовились від всемогутнього Творця і судді (про Бога знали всі народи, які виникли після потопу), впали в ідолопоклоніння і тепер мають жалюгідне існування в тих місцях, де колись процвітали великі цивілізації їх предків" (VII, 6, с.111).

Тому цілком переконливою є позиція письменниці, що

обидві знакові системи - "обидві мови" - ні у людини, ні у тварини, у котрих можна помітити їх початки, не є вродженими, генетично (від народження) обумовлена лише здатністю навчатися ним.

Різні ознаки, можливі в природі і культурі, актуалізуються в них як в цілому в деяких варіантах (як мінімум двох найпростіший приклад - "чоловіче - жіноче"), - але в кожному індивиді здійснюється тільки один із цих варіантів (I, 50, с.220, 222).

Сліпого духу зарослі дрімучі,
печерна тінь у потолоччі трав,
він ще себе питаннями не мучив,
не каювся, не сіяв, не орав.

(VII, В, с.348).

Л.Костенко споглядає, як первозданий світ (від створення до гріхопадіння) проіснував недовго. Бог повелів людям плодитися і розмножуватися, щоб наповнити землю і володіти неч. Але вони згрішили ще до того, як у них народилися діти, перш ніж вони почали освоювати світ за межами Едемського саду. Адам і Ева недовго насолоджувались щастям у прекрасному саду: Бог вигнав їх звідти, щоб вони спробували плодів дерева життя, ставши безсмертними. Вимовлене Богом прокляття означало установлення вічної ворожнечі між "насінням дружини", тобто грішниками, які шляхом розкаяння і віри знову примирилися з Богом, і насінням змія (духовний отець котрих - диявол). Але в кінці часів перемога була одержана "насінням дружини", тому що саме Бог переможе сатану під ногами віруючих. Це стане можливим тому, що справжнє і непорочне

"насіння дружини", Ісус Христос і на хресті переміг сатану.

Так почалася сповнена трагізму історія людства, що впало в гріх. Але божественне світло не погасло: воно залишилося в пам'яті навіть у найвідсталіших язичницьких племен. Ці міфологічні образи ми знаходимо навіть у сузір'ях Зодіаку. Ми бачимо там Геркулеса, що бореться зі змієм, Діву з міром зерна в руках (яке указує на "насіння дружини"), Лева, що роздирає голову великої крилатої змії, Скорпіона, що жалить воїна в п'яту. Можливо, навіть єгипетський сфінкс (напівдіву, напівлев), до якого А.Костенко звертається у своїй художній мові, є відображенням надії на те, що потомком діви буде лев-цар і рятівник людства. Одначе тільки Біблія донесла до нас цю благу вість перших людей без спотворень. В книзі Откровення описується остання битва між "насінням дружини" (Христом і Його церквою) і "давнім змієм", сатаном. Каїн убив Авеля, Адам згрішив проти Бога і тепер Каїн здійснив тяжкий гріх проти свого ближнього, і в покарання за це став бродячим. Каїн поселився в країні Нод (що означає бродячий) і вивів там своїх потомків. Дружиною Каїна була одна з його сестер, котру він взяв з собою під час втечі. У Адама і Еви народжувались дочки і сини. До часу цього першого кровопролиття у Адама і Еви уже повинно було бути багато дітей. Шлюб між братами і сестрами в той час не був чимось особливим (VI, 6, с.124).

В країні древньої Колхіди, де п'ється радісне вино.

А я вважала, що це міфи. А я вважала, це давно.

(VII, 8, с.258).

Цікаво, що, намчи в руках історичні свідчення,

А.Костенко досить скептично ставиться до уніформізму. Катастрофізм - точка зору, згідно з якою шари земної кори виникли в результаті однієї із декількох всесвітніх катастроф, їй набагато ближча. Вона до 19-го сторіччя визнавалась всіма геологами, на цьому і сьогодні ґрунтується багато відомих учень. Зміна катастрофізму уніформізмом в I половині 19-го століття пояснюється не новими науковими відкриттями, а поглядами "просвітителів" підростаючого покоління, що змінилось (VI, 6, с.129).

Головна функція води полягала в тому, як показує письменниця, щоб потоки, що "впали з неба", переорали поверхню води, викликаючи сильну ерозію ґрунтів і скель. Через деякий час з долини повинні були вибігти потоки води, бруду, щебеню, змиваючи і зруйновуючи все на своєму шляху (VI, 6, с.132).

Хай дальній берег в сонце медом плавиться.

Земля, Земля! Усе уже було.

О море днів, гірка твоя вода!

(VII, 8, с.280).

Потопна модель, якої явно притримується А.Костенко, пропонує те, що не в змозі дати уніформістська модель, пояснення існуючої загальної послідовності земної кори, яка традиційно пов'язується з похронологічною шкалою, включаючи багаточисленні порушення цієї послідовності. Важко знайти більш місткіший опис уніформізму, ніж в словах апостола Петра, про якого у А.Костенко знаходимо легенду в романі "Маруся Чурай": ...Вони говорять, від початку творення все залишається так же. Про всесвітній потоп знав не тільки Петро,

про нього говорить і автор Послання до Евреїв. Сан Іісус Христрс посилався на потоп як на історичну подію. Згадаємо слова Іісуса, записані в Євангелії від Матфея: "Як було в дні Ноя, так буде і в пришествя Сина людського, бо, як перед потопом іли, пили, женились і виходили заміж до того дня, як ввійшов Ной в ковчег, і не думали, поки не прийшов потоп і не знищив всіх, - так буде і пришествя Сина людського" (VI, 6, с.153).

Не випадково у Л.Костенко "потоп" - це прообраз майбутніх бід, котрі Бог обрушить на землю після другого пришествия Іісуса, Сина людського.

Загадали ліси, і землю занедбали.

Поставили АЕС в верхів'ї трьох річок.

То хто ж ви є, злочинці, канібали?!

Ударив чорний дзвін. І досить балачок.

(VII, 8, с.538).

Л.Костенко весь свій стиль будує на найдавніших формах - образах ідолопоклонства, які, наприклад, зустрічаються в книзі Іова, після потопу, поклоніння Сонцю і Місяцю. Ці культу ми зустрічаємо уже у єгипетській, аннадській і шумерській цивілізаціях (VI, 6, с.159).

Л.Костенко через згадану символіку зуміла ствердити, що існування давньої Атлантиди можна зрозуміти тільки спираючись на теорію катастрофізму, відкинувши уніформізм. Цілком зрозуміло, що історикам і вченим, що звикли до уніформізму в області природничих наук, досить важко прийняти модель світу, в котрій весь плейстоцен (який тривав, на їх думку, мільйони років) стиснутий до 5000-6000 років сучасної

історії.

Вона явно апелює до цікавих літературних праць, зокрема Платона - діалоги Критія і Тимея, в яких єгипетські жерці говорили про великий острів Атлантида, що лежав за воротами Гібралтару (від неї одержав свою назву Атлантичний океан), і на якому знаходилось могутнє царство. Під час гігантської катастрофи цей острів зі всіма людьми, що жили на ньому, на протязі одного року опустився на дно океану.

Звичайно, уніформісти не можуть ототожнювати описану Платоном Атлантиду з їх гіпотетичним континентом.

Саме катастрофна модель дозволяє зв'язати наукові дані з античними переказами, котрі містять дані про процеси розподілу континентів в історичні часи, зв'язуючи їх з природними катастрофами.

А.Костенко прекрасно усвідомила, що історія нашої планети одночасно є основою історії людства. Те, що ми за звичкою називаємо історією, по суті є лише відображення шляху, пройденого людством після потопу, ще точніше з часів виникнення перших великих цивілізацій, які залишили письмові свідчення.

Частково внаслідок помилкового розуміння історії планети з'явились і помилкові уявлення про, так звану, "пердисторію". Саме повернення до Біблії дало їй змогу виправити багато помилок у відтворенні лику давнього світу.

Одне із таких відкриттів - мозок. Для неї "мозок - не просто біологічна структура, але і частина структури соціальної" (I, 50, с.191). Але і соціальна структура немозглядається як частина структури мозку. "Адже суспільство в кінці кінців - це організаційний взаємозв'язок між багать-

на центральними нервовими системами... Організаційний епіцентр (мозок) проектує свої власні риси на сукупність історично-соціальних процесів. Антропологія, позбавлена такого принципу розуміння, буде представляти собою лише абсурдне співставлення предметів і подій, які не можуть внести ясність один в одного" (I, 50, с.191).

А.Костенко завжди пам'ятає, що ентропія в замкнутій системі (в даному разі - мозок) може тільки зростати: будь-яка система, яка не піддається впливу ззовні, деградує, розпадається, вільна енергія в ній убыває, і тому в кінці кінців вона досягає пасивного стану повного безпорядку. Прикладом може бути "вирішення" цієї проблеми в оповіданні "Останнє питання" А.Азімова, відомого письменника, автора науково-фантастичних романів (VI, 6, с.37). Автор приходить до вихідного пункту за Біблією: "На початку створив Бог небо і землю". Це означає, що не можна безкінечно екстраполувати історію назад, колись був початок. І є Бог, безкінечний творчий Розум, який існував поза простором і часом. Він по-веліває, і виникають із "нічого" небо і земля, простір, матерія, час.

Душа належить людству і епохам.

(VII, 8, с.27).

Світ необагнений здалеку і зблизька.

Початок є. А слова ще нема.

(VII, 8, с.28).

96. Людське тіло - сузір'я тих самих світил, котрі утворили планети на небесному схилі.

У наведеному вище прикладі відбувається певне "рознайменування" - прикмета Майстра, тому, що чим більше я Майстер, тим більше у мене підстав не мати свого імені, тобто я, накінець, піднімаюсь до того злиття зі своєю майстерністю, котра іменує мене" (I, 40, с.3).

Цей вислів відбиває зміст образу самої Л.Костенко як титул Майстра, так і всіх її силуетів, творців світу засобами мистецтва, музики, живопису, слова.

Є на світі багато історій,

а прохання у мене одне.

"Коли буде гроза на морі,

прив'яжіть до щогли мене!"

(VII, 8, с.221).

Ліні Костенко удалось створити такий п'ятий вимір ("образ культури"), який став основним будівельним матеріалом в створенні таких "технічних" систем, котрі допомогли нам мислити, котрі допомогли поставити на перший план проблему запам'ятовування. Ідеться про те, що пам'яті нема в тому вигляді, в котрому її уявляють поверхово мислячі люди. Пам'ять існує як компонент мислення.

Це цілий світ, якийсь інакший вимір,

який ніколи нас не полиша.

А може, спомин - це далекий вирій,

де вже по смертю гріється душа.

(VII, 8, с.397).

Письменниця спостерігає, коли людина дійсно щось зга-

дує, вона відчуває невимовне захоплення. Чому невимовне? Тому, що вона пов'язана з поезією, тобто зі здивуванням. Для людини, яка вихована в суспільстві тотального раціоналізму, це захоплення може здатися досить дивним.

Тебе немає. Але є мій спомин.

Я не згадаю, ні: я спом'яну.

(VII, 8, с.397).

Ліна Костенко "бачить", коли людина мислить, вона обов'язково пам'ятає: "Єдине, що відрізняє нас, смертних, один від одного, - ген оригінальності, котрий дав нам Господь. Цей ген унікальний, він існує тільки в цей момент і тільки в цій ідолі" (VII, 8, с.14).

... Жоден поет не був не поетом.

(VII, 8, с.91).

Герої Л.Костенко "навчилися" уявляти себе як подвійну людину, тобто таку людину, котра відчуває в собі неначе два ества: одне розмовляє з нами внутрішнім голосом, а друге мультисенсорно повідомляє про себе, передаючи по нейронних системах інформацію про свої відчуття і болі. У другому випадку ми маємо справу з вітальною людиною. І ця вітальна людина виконує завдання, пов'язані з вирішенням проблеми людського щастя, тобто завдання високоморальне.

Бесті! Над чужиною
тій зірці сходити гірко.

Бесті! Моя Бесті!

Я руки свої ламаю.

Я руки свої ламаю -

я крила зламані маю...

(VII, 8, с.222).

Герої Л.Костенко хочуть нормально "співвідноситись" зі світом, вони відчують і одержуть допомогу зовні, через ейдос. Ті люди, з котрими вони контактують не тільки аурями, а і через "колективний ейдос", або "егрегор" - своєрідну сукупність мікролептонних частинок, котрі існують над культурою, - це п'ятий вимір, або краще сказати так: культура - п'ятий вимір (I, 40, с.25).

Ти думаєш вірші потрібні поетові.

Поетові треба бути поетом.

(VII, 8, с.181).

У Л.Костенко "нема такої думки, котра не була б пов'язана з почуттям, не з емоцією, а з почуттям" (I, 40, с.27). Тут дуже легко встановити закономірність: зв'язок почуття з думкою, з ментальною сферою письменника, звичайно, торкається істинно людської ментальності, що змушує кожного разу враховувати психічний стан. Її герої здатні перетворити пару "емоція - судження", котра є і у тварин, в "почуття - мислення".

Відзначимо, це цікавий засіб. Л.Костенко показала в Слові, що для того, щоб по-справжньому думати, думати по-людськи, потрібно користуватися виключно мисле-почуттями. Це дуже легко визначається: якщо, скажімо, мене хвилює якась думка - це ще не думка, це ще судження, я повинна перетворити її в справжню думку, тобто у форму викладу у вигляді сукупності знакових наборів. Тобто Л.Костенко як майстер, митець перетворить її в таку, котра стає джерелом натхнення і

приводить до захоплення тим, що ми бачимо в цій думці.

Письменниця передає загадковий зв'язок між точками смислового простору, котрий даний нам у відчуттях, приводить нас до еволюції відчуттям участі в ній.

Ці "розумні і дуже значні" мозок-люди, найвидатніші знавці його, схиляються до того, що мозок є всього лише деяким оригінальним пристроєм, котрий не виробляє думки, а тільки тоді починає думати, коли думка індукується при допомозі якоїсь іншої думки, великої, громіздкої, космічної, і все це пов'язано, звичайно ж з тим, про що ми мало знаємо, але те, що в якомусь інтегральному виді було відоме в глибокій давнині" (I, 40, с.181).

А потім я візьму тебе за повід

та й поведу по зоряній соші.

Самі до себе прийдемо на сповідь

і всі дрібниці витрусим з душі.

(VII, 8, с.195).

Але спочатку, як стверджує Л.Костенко, було не слово, не це просте, по-побутовому заземлене, спочатку був Логос, тобто почуттєдумка. Було те, що стало одночасно і правдою, і істиною, і любов'ю, і змістом, тому що зміст не можливий без любовності, без єднання. Тільки в цьому дуалізмі письменниця і змогла побачити проявлення Божественного, всього, чого здатна досягти людина.

А якщо я досягла, приторкнулася і знову, гріхопадаючи, відчуваю невблаганну спрагу доторкнутися до другої частини Божественного, тому що моя природа безперервно змінюється, і я, неначе чітки, перебираю свою сутність і знову виходжу...

до поезії.

Замкнулось коло. Вихід замуrowаний.

Квапливий старт, і в мислях метушня.

Чи сам собі жокей пронумерований

пережине, умиливши, коня.

(VII, 8, с.105).

Це висока, глибоко поетична думка і водночас це велика думка, адже нема великих віршів без великих думок. Прийmemo це твердження як робочу гіпотезу і у нас в руках знову хороший інструмент. Звертаючись до поезії А.Костенко ми, можемо накопичувати високі стани, щоб, спираючись на них, набути почуття психічної опори, тому що саме ці високі стани зв'язують нас з вічністю.

§7. Священний сувій - таблиці Еф.

Ми познайомились з родом божественного откровення, який відрізняється від великої Біблії, що символізує собою зоряний оригінал всіх Біблій.

А.Костенко подала нам "священну Біблію як велику астральну Біблію небесного схилу і розділи її суть дванадцять великих знаків, сторінки її - незчисленні блискучі сузір'я небесного схилу, характери її - персоніфіковані ідеали променистого Сонця, сріблястого Місяця, сяючих планет, планет сонячної сфери" (V, 1, с.330). Саме через них письменниці вдалося продемонструвати вічну аксіому: єдина Істина, єдине життя, єдиний Принцип і єдине Слово, і в їх четверному вираженні - чотири великих розділи небесної книги зоряного неба" (V, 1, с.330). І причина уяви нашого сприйняття світу - це

план, з якого ми розглядаємо феномени. Ми бачили, що променісті сузір'я небесного схилу зі своїми прекрасними відповідностями і відображеннями - сямчим Зодіаком - є двома половинами великого циклу необхідності і спіраль вічного світового життя, котре пов'язує все в єдність, а єдність - в безкінечність. Це велика схема творчого життя" (V, 1, с.332).

Адже сім принципів Природи чи сім божественних Діяльностей є силами, які виробляють феномени в семи ангельських станах і через сім планет, які виявляють дію на зовнішній план, тому що планети є пасивні посередники активних духовних сил. На цій подвійній спіралі, як показує поетеса, що відбиває сім променів сонячного спектру, звучать сім музичних нот, одна половина спіралі зі звуком і кольором складає доповнення до іншої.

А.Костенко змогла побачити, як "Людина, Земля і наша сонячна система проявляють своє власне обертання, і кожен із них обертається в своєму власному клічі, і в своєму власному промені, а зустрічаючись, вони зливаються в один могутній спіральний цикл прогресивного життя, який обертається навколо Вічного Безкінечного Его, Бога, вічно закручуючи і розвиваючи атрибути, сили і можливості, що витікають із єдиного великого центрального джерела Буття" (V, 1, с.332).

Астроміфологічна система давніх людей у А.Костенко осмислена не тільки як така, що утворє останній відділ містерій божественної Уранії, а як найпрекрасніша галерея образів, які змальовують її головні риси, які найбільш повно і досконало відповідають тій меті, для якої вона була утворена, а саме: дати людському розуму урок про моральність і

про істину в Природі, а також як основа, на котрій її внутрішні прагнення і її найбільш зовнішня віра могли б знаходитися в безпеці.

Ми бачимо, що дванадцять знаків Зодіаку і, головним чином, чотири кардинальних, стають Божествами і священними символами, але в реальності це те ж Сонце, котрому віддавалась пошана майже у всіх міфологіях. "Ми бачимо, що боги збираються на раду на деяких високих горах, такі - Олімп греків, гора Сіон єврейської Біблії, те ж значення має і Полярна зірка і там на картинній планісфері, посідає Цефус, могутній Юпітер, однією ногою стоїть він на Полярній зірці, і все в зібранні нижче нього, Полярна зірка є символ вищих небес" (V, 1, с.348).

У художньому світі письменниці все влаштовано за Законом відповідностей або законом символізму, "який правильно витлумачений і зрозумілий є єдина Божественна мова Матері-Природи, мова, на якій всі можуть читати, мова, яка відхиляє поєднані зусилля і часу, і простору: символізм є мова Природи, через яку дух проявляє себе в божественній душі людини" (V, 1, с.349). І де нема розуму, там нема символів, нема ідей, нема феноменів. Дух це не досяг тієї точки в своєму еволюційному русі, де він може кристалізувати свою проєктовану силу і могутність або ідеї і форми, адже все те, що є, є тільки виявом божественної Думки і є символом її буття. Це є таємниця закону відповідностей (V, 1, с.355). Значить, всі символи, які ми зустрічаємо у самому тексті письменниці, і ті, які зустрічаються в природі, є тільки об'єктивовані ідеї, Божественні чи людські, і як такі вони володіють реальним значенням, але значення це змінюється,

розширюється і робиться більш складним з кожною додатковою деталлю або з кожним впливом, котрим символ стає оточеним, або з котрим ми знаходимо його у відповідності.

Знання було основою для прочитання цієї мови Природи. Чистота думки, правда в мотиві допомогли підняти нам завісу між двома тринами, між причиною і наслідком, між духом і матерією. Адже символ має потрійне значення і за причиною, і за формою. Причина і наслідок є тільки дія і реакція на неї і як результат цього є символ, котрий відкриває співвідношення між причиною і наслідком.

Письменниця помічає, що всяка зовнішня форма є фізичний символ, який відповідає ступеню духовного життя, яке складене із багаточисленних мільйонів окремих атомів життя, що ці атоми духовної діяльності є реальні збуджувачі життя і руху, що вони завжди підкоряються Божественному імпульсу, як в своїй хімічній, так і в духовній спорідненості.

Людину А.Костенко побачила як "вищу, символічну форму, велике кінечне явище земної драми, яке поєднує і містить в собі все нижче так же, як і зародки всього, що переважає цей стан (V, 1, с.371).

Це стало можливим в результаті використання символів "священного сувоя, запечатаного сімома містичними печатами небес, що закличають в собі таблиці Еф, літопис дослідів душі на планах свідомого і підсвідомого життя, на планах духу і матерії. Це - серія універсальних символів, які представляють ясновидячому процеси творчого життя і є зв'язком духовної причини з матеріальним наслідком. В них записана таємниця семи часів і семи зірок откровення святого Іоанна. Таблиці Еф є ієрогліфічні ключі, які відмикають реальності

істини, замкнуті в нереальностях зовнішнього життя, і такі які відкривають муканчій душі перспективи знання, реалізація котрого це можлива в Божественному череві нествореної Ефіру" (V, 1, с.414).

Таблиця перша: Глибокий, блакитний небесний схил; сяяння зорі, неначе щось готується зійти.

Світає, господи, світає.

Земля у росах, як в парчі.

(VII, 6, с.75).

Сяяння зорі нового життя; вся Природа тріпоче почуття торжества свідомого життя. Ізіда вібрує любов'ю до очікуваного дитяти. Груди її наливаються в очікуванні немовляти-сина, котрий скоро дихне на її люблячу постать. Тут ми читаємо великий урок приготування, урок послання світла поперед форм, урок пророкування перед виконанням. Зоря повинна передувати сходженню сонця. Те, чого ми очікуємо, буде нашим долею.

Вік бажань, і сь народжується і втілюється Бог, реальний Сонце-бог, вібрумче життя, любов котрого може пробудити і в інших життях вібрації молитвенних поривів і наполегливих прагнень, і боротьбу заради вічного життя. Зоря презентує очікуване материнство Природи-Бога (V, 1, с.422).

Таблиця друга. Червоне сонце над горизонтом моря, чорного, як чорнило.

Багряне сонце. Дужка золотава

Стоїть над чорним каптуром гори.

(VII, 6, с.25).

Природа проявила свою славу, справу много Гаруса, але її творча сила все ще залишилася відображеною. Море чорне, як чорнило. Син Бога народився, але море людського життя залишається несвідомим, перебуваючи у першопочатковій п'їтмі.

Кути Сонця і моря не знаходяться ще у правильному співвідношенні один до іншого. Небагато таких, котрі, стоячи на сторожових баштах життя, дивляться на червоне полум'я сонця, що сходить проголошують: "ось Світло!". Але ті нещасні, котрі перебувають у зовнішній п'їтмі, б'ючи себе в груди, наповнюють простір криком: "Ні, ви тільки думаете; Світла ніякого нема..." Але все ж Сонце життя уже зійшло, Божественне Світло засяяло (V, 1, с.423).

Таблиця третя. Дві зірки сходять під кутом одна до іншої і до Полярної зірки, вісім зірок слабо сяють в темному просторі заднього плану.

Останні зорі в небі догорають.

(VII, 8, с.29).

Божественний символ душ-близньків представлений тут в двох зірках, які сходять на передньому плані. Символ цей виражає не тільки спорідненість душ людства, але також вічні батьківсько-материнські сили, як вони проявляються в двоєдиному дусі всесвіту життя і природи, в двох великих творчих силах (життя і світло), гармонія котрих творить любов: це притягання і відштовхування; це пряма лінія закону і справедливості, яка переходить в спіраль милосердя.

Дві зірки сходять під косим кутом до Полярної зірки, центру, навколо якого обертаються всі матеріальні речі. Подібно до цього життя і любов тримаються в рівновазі зірком

Мудрості. Любов є дух в додатку до оточуючого в матерії Провидіння, Божественний Промисел в житті Всесвіту. Вісім зірок відкривають таємницю таблиці - універсальна смерть, одночасно з життям, - останній кінець всякого розладу слабо сяє вдалині; людина просить любові від Бога; вона бачить, що всі речі скороминучі, не розуміючи того, що смерть є зародкове місцезнаходження життя, перетворюючи реалізацію нездійснених надій, місцезнаходження поєднаних люблячих сердець на шляху їх зоряної мандрівки знову у Батьківський дім (V, 1, с.424).

У другій главі першого відділу "Таблиці Еф" нечисленні душі, котрі все народжуються із великої світової душі, борються, завихрюються, шукать у безмежному Всесвіті; падають з планети на планету і в безодні матерії печаляться про свою втрачену вітчизну. Це - сльози твої, о Діоніс, о Дух великий, Божественний, Звільнювач. Відведи назад дочок своїх в лоно Світла" (V, 1, с.425).

Таблиця четверта. Обличчя жінки, безсвідоме, в трансі, оточене хмарами.

Прочуняла, ніяк не розберуся,-

чого я тут,

хто вбивця, де Маруся?

Саме від себе ще така далека.

(VII, 6, с.28).

Жінка в стані сну зі снобаченнями, її вишукані думки формують майбутню людину. Ніколи раса не переступає меж прогресу далі тієї лінії, котру накресли передова думка жінки. Вона ще спить, не знаючи своїх сил. І поки вона не прокинеться і не дізнається, що зачала від Духа Святого і що

вона мати втіленого Бога, до тієї пори Бог цей буде народжуватись в універсальному знанні.

В цьому великий урок жінці: пам'ятай завжди свої творчі сили, як мати людства майбутнього. Сонце в твоєму домі проясляє свою найвищу силу. Прокинься, о душе, і не затемни свого блиску снами підмісячної сили (V, 1, с.426).

Таблиця п'ята. Рука чоловіка, зігнута, досить мускулиста; в руці ніж, полоска блискавки протилежна руці, котра викликає блискавку.

- Та що це, люди? Дівчину на муки?!

Лесько як вийме шаблю з-під поли.

Тоді Леськові заломили руки

і до дверей із вряду повели.

Та навпростець, в єдиний плиг, спрожогу,

такого хлопця вдержати хіба?

Поміж людей проклав собі дорогу,

та по столу навідліг як вруба!

(VII, 6, с.21).

Тут ми маємо символ втіленого вогню духу, який викликає простий природній вогонь небес. Жінка спить, думає і виношує, а чоловік, котрого вона породила, бадьорий і кидає виклик вогняним силам Природи. Він осідлав блискавку і зробив електричний флюїд своїм покірним слугою. І таким чином став господарем всіх сил, які нижчі духу, того духу свідомого життя, котре належить йому по праву народження.

Урок із цього такий: Царство Природи береться силою. Не для спокою, а для роботи. Мати-Природа послала своє дитя, чоловіка; не для світу, а для боротьби, не для інерції, а

для діяльності (V, 1, с.427).

Таблиця шоста. Лотос, який піднімається із води; навколо його стебла обкрутилась змія, але досягти квітки зусилля її даремні.

Ще кам'яною щелепою
змія щербатий мур
чорніє на горі.

(VII, 6, с.88).

Тут ми маємо священну квітку, символ цнотливої душі, яка не осквернена змієм пристрасті, котрий може обкрутити тільки тіло-стебло. Це - зміематерії, пристрасті, зло. Але колір духу - душа, піднімає свої білі пелюстки, як кардинальна чаша, вверх до сонця Духу.

В цьому символі прочитується великий урок досвіду від зла. Якщо квітка душі квітне, то павутина ґрунту і змії пристрастей оточуть тільки коріння і стебла. І те, і інше необхідне для досконалості квітки. Корінь глибоко занурюється в Матір-Землю і витягує звідти харчування і життя, піднімаючи матерію вверх. Змії пристрасті, під іншим аспектом, робиться змієм мудрості. Обкручунчись навколо стебла цього життя, він дає втіленій душі ту мудрість, котра пізніше розквітає в Серафимах сонячної сфери (V, 1, с.428).

В третьому розділі першого відділу книги, названої "Таблиці Еф" розкриваються вічні квіти, про котрі ми і не думали, котрі змінюють свою форму і колір відповідно душі, в котрій вони зростають. Душі зважуться в тиші, як золото і срібло зважуться в чистій воді (V, 1, с.429).

Таблиця сьома. Цар у вінку із піднятим в повітря серпом

в руках уважно дивиться на двох жнаків, що борються в хлібному полі, а це нижче червоний мак.

Лужечок з травами нежатиими.

Останні промені навскіс.

(VII, 8, с.245).

Символ вічної боротьби Природи за неможливу рівновагу між духом і матерією; це також символ Часу, котрий не більше як привід, в котрий перетворюється Вічність, безупинно надіваючи на себе одержу матерії і скидаючи стару. Вінчаний цар - переможна душа, з серпом часу, яка очікує, щоб жати Жнива Світу, тоді як втілена людина, як це символізовано в особах жнаків, що борються, борються заради того, чого вони не створювали і що тільки смерть може пожати. Мак відкриває секрет примарності показної "удаваності" Природи. Всі земні речі не реальні для духу, реальний же тільки він один. Зусилля людини накопичувати і зберігати речі всього світу - несправедливість іншим. Боротьба вічна, і з якою б турботою і мистецтвом людина не йшла б до монополії влади, істини і багатства, час, що тече, всі речі виправить безпомилково (V, 1, с.430).

Таблиця восьма. Широка безплідна рівнина, на ній скелет, похмуре сіре небо, в котрому літає орел, ситий і жирний від м'яса скелету.

В країні гордій і гористій ця скеля
сива, як Софокл.

О Прометей! Варто?! Варто!

Так він сказав мені з-за хмар.

(VII, 5, с.217).

Для ясновидця це багатозначний символ: в ньому виражені дві крайності - життя і смерть, земні речі і стать, є символ орла, духу, що літає у висоті, він цілком ситий всім тим, що гідне бути віднесеним до землі, але він також Скорпіон, природне помешкання котрого - пустеля.

В статі, якби вона не була виражена, подане життя. Чи буде стать для духу, вашого незмінного Я приносити таке живлення, хотре зробить його товстим і нагодованим; або ж для вас прийняте інше тлумачення, і ви залишилися мертвим скелетом для Его, божественного Духу? В дійсності стать є основа всього. Піднявшись в область Терезів, вона є сила і магнетизм: для серця вона - кохання, для розуму вона - ентузіазм. Вона є Прометеевий вогонь життя, творча сила, яка дає могутність у всякій галузі, в котрій вона піднялася; але якщо вона опустилася і цілком переродилася, то це принижує життя і робить його пустелем висохлих кісток (V, 1, с.431).

Таблиця дев'ята. Дитина в скорлупці зі стрілом в руці; п'ять зірок, які розташовані внизу дугоподібно несуть її.

Юдоль плачу, земля моя планета.

(VII, 8, с.33).

Символ свідомої душі. Скорлупка в тіло, яке притягується п'ятьма зірками, почуттями, які утворюють нижню дугу, щоб виразити світ матеріальних речей і наше ставлення до них. Дитина, озброєна стрілом, є душа. В повному озброєнні, плывучи таким чином в скорлупці тіла, вона реалізує подвійність істини, що всі речі не постійні, змінні, і що всяка річ є істина на плані проявлення, привід по відношенню

до того, що є внутрішнє її життя, поки душа залишається в дрімлючому стані. Стрілець символізує консерватизм і стійкість кристалізованих установок, але коли дух пробуджується і розриває скорлупку матерії, тоді почуття перестають бути сторожем, а робляться слугами його і зброєю, через яку він поєднує в собі, як єдиному Ёго, розум і почуття, несеться по просторах Еф: він - буття життя і краси, яка сяє в емпірі Бога (V, 1, с.432).

В четвертій главі першого відділу книги, названом "Таблиці Еф", з'ясовується, де обман і де істина? Можливо тільки одна волосина розділяє їх (V, 1, с.433).

Таблиця десята. Глибокий чорний ґрунт, над котрим горить фосфоричне світло; з кожного боку північне сяйво піднімається, як гора; над всім цим слабка зірочка.

Ой, із загір'я, сонечко з загір'я,

із-за далеких марев і морів.

Щоранку йде в холодучі узгір'я.

Одвічний дим одвічних димарів.

(VII, 8, с.63).

Тут відкривається символ месії Всевишнього. Зірка пливе над фосфоричним світлом, яєнакинута на темноту, подібно до того, як дух плаває над темнотою матерії. Північне сяйво тут стоїть, як емблема магнетичного тяжіння Землі-духа; Христос повинен скоро народитися в яслах козла: ссхдження Святого Духу в матеріальні форми. Небесна істина повинна освітити печальне відображення земної думки божественним сяянням небесного світла. Це - нижча дуга циклу, котрий відкриває нове народження від смерті в життя. Це - божественне яйце, яке

ністить зміст нового закону: "Мир на Землі, в людях благовоління" (V, 1, с.434).

Таблиця одинадцята. Видно бурхливе море, над ним сяють вісім зірок, блискучі і яскраві.

Ох, не такою я була й малою,
коли летіла зірка над Сулою.

(VII, 6, с.17).

Ця таблиця символізує досконалу матеріалізацію людини, оскільки це стосується її матеріальних сил. Шторм - це бурі життя, вихорі матеріальних елементів в їх боротьбі з духом. Вісім зірок, тепер уже блискучих (це ті ж самі зірки, котрі були ледь видні в Близнюках), показують, що перемога матерії повна, що велике падіння духу закінчене, закінчився кінець інволюції. Це привело б до застою і смерті, якщо б за цим настав спокій. Урок цієї скрижалі такий: не в світі і спокої здійснюється ріст душі, але в землетрусах, які похитують землю і все, що на ній; в повенях, які потопляють країни; у вогні, який перетворює все в попіл, - через все це проходячи, зростала душа і досягла справжнього стану і могутності. Таким чином, бійся не бурі, а тиші; не хвилювань, а спокою; бійся не війни, а негідного світа боягузства.

Таблиця дванадцята. Комета, на ній речі безкінечного, про котрі можна тільки мріяти. Цей світ летить в океані безкінечного, в ночі. Нижче дві руки, складені долонями.

А тут ще та комета велетенська,
що наче в небі схречені мечі.

(VII, 6, с.95).

Комета є дванадцята Аватара, вісник, який приходить із зоряної безодні безкінечного, який залишається з нами короткий час і потім сяє на своєму шляху, що світиться іншим світом, несучи божественне слово від Сонця до планети, як вогняний посланець Бога. І тут душа може задавати питання: хто? звідки? куди? чому? Він прийшов, пішов, і земля не може відповісти. Не можуть відповісти моря, котрі, хвилюючись в пурпурному світлі, оплакують свого полишеного володаря; ні Небеса, що обертаються зі своїми знаками, відкритими і прихованими під покривом ночі і печалі.

Світ, який пливе в морі безкінечності і який перебуває в ночі, показує справжній стан людства. Але "сяяння зорі" уже близько, щоб порадувати душу. Спостерігач самотньо очікує з вершини пагорба сходу Сонця, світло котрого залле знову цей світ.

Дві поєднані руки вказують на багато проблем, головним же чином - на таємницю подружніх душ, на місію зоряного посланця, на всесвітнє братерство і Отче-Материнство Бога (V, 1, с.436).

У другому відділі першої глави "Таблиці Еф" ідеться про людське серце - істинний храм Божий. Входитье у ваші храми і освітлюйте їх добрими думками. Священні судини - це ваші руки і ваші очі. Чи говорите ви те, що приємно Богу, чи робите добро вашим ближнім, але перш за все, прикрашайте дім, де живе той, хто дав вам життя" (V, 1, с.437).

Таблиця перша. Палаюча велич, центр світла, який посилав промені за всіма напрямками.

Ой Сонце, Сонце, промінь твій останній.

(VII, 6, с.68).

Символ всякого створеного життя, духовного і матеріального; всякого блага людського чи Божественного; центр всякої думки, від грубого інстинкту до Божественної мудрості; всіх творінь, від людини назад до невидимого газу; всіх дій, від непомітних вібрацій нервової енергії до жахливих потрясінь, які руйнують світи. Всяка творча потенція лежить в сонячній сфері: Сонце є життя. Планети є тільки плоди світла і життя. В цьому символі ми читаємо джерело людського Его, нашого власного життя. Ми - планети духовного Сонця; наші душі - атрибути Сонця, Духовного Его. Тільки від Его ми можемо одержати життя вічне і зробити безсмертя фактом. Монада, яка підкоряється цій духовній життєвій силі, людська монада є тільки атрибут, який відбиває багатство Его; і якщо їй удасться просунутися до свідомості єднання з ним, вона зачухне і умре, як квітка, зірвана з батьківського дерева життя (V, 1, с.438).

Таблиця друга. Слон, який стоїть на колінах між двома чотиригранними колонами; на одній - орел, на другій - кібець. Біля них хлопчик зі стрілою в нерішучості, - котрого з них застрелити? Внизу людське обличчя, складене із кольорів, коріння котрих - змії; мак утворює око, котре підморгує.

Оце він так, із вічності вертає
до цих руїн, до мармуру колон,
де, проковтнувши номер, інвентарний,
сміється акротерій-нашкарон.

(VII, B, с.464).

Видіння, яке відкриває земну драму мікрокосму. Слон

символізує вище вираження інтелекту, мінус дух, нахил між чотирикутними колонами матерії означає, що він охороняє цей інтелект. Зовнішній розум спить або, в кращому разі, тільки мріє про речі духу. Над сплячим розумом сидять дві пташки, символізує собою дух і матерію; кожна сидить в очікуванні свята. Хлопчик - душа зі своїм зброєм, повинна зробити свій вибір. Чи буде це чуттєвість плоті, котру він зруйнує, чи це можливості духовного життя на Землі? Проблема очікує вирішення. Орел сидить, готовий відкинути вверх дух сплячого. Кібець сподівається, що сон закінчиться смертю і він буде жити плоттю трупа. Квіти зовнішнього розуму мають коренями зміїв, а в більш широкому змісті квіти безсмертя коренем своїм мають змія мудрості. Мак підморгує: він знає свою власну могутність примарності, а також і подвійне значення змії - необхідність зла в еволюції добра. Це таблиця Мудрості (V, 1, с.439).

У другій главі другого відділу книги "Таблиці Еф" переписаний другий тернер планетних Керманічів.

Таблиця четверта. Ніч. Дивна паутина, яка сяє при слабкому місячному світлі на темному фоні; місяць невидимий. В стороні від павутини - зірка, в центрі її - світова пляма; внизу - гроб, наповнений каменями.

І третя ніч пливе над яворами.

Там Гриць лежить, над ним росте трава.

(VI, 6, с.60).

Павутина життя захопила монаду душі, і, таким чином, втілилася у Всесвіт: бо кожна душа з народженням втілює свій всесвіт, і цей світ душі різний і індивідуальний в самому

собі. З першим подихом дитина поляризує стосунки із зірками і землею, і спорідненість, яка установлюється таким чином, відштовхування і створення і направляє її шлях життєвого досвіду. Зірки тчуть павутину життя своїми лініями секстилю, квадратури і трину, поєднання і протистояння, приваблюючи таким чином монаду в коло Необхідності. В стороні від павутини зірка духу, Еґо, яскраво блищить, вільна від пут цієї павутини і від магнетичного впливу Місяця. Але ось гроб, наповнений каменями, символ смерті і Місяця, котрий не більше, як ящик з каменями. Значить, мала монада, хоча і заплетена в павутину життя і в магнетичний вплив земних речей, поміщає своє серце в стороні від всього цього, тому що вона зірка вашого буття. Опустить закон цієї зірки в ество своє, павутина буде розірвана, і ганчір'я її будуть розвіяні легким подихом вітерця. Місячне, відображене світло, блідніє, як тільки Зірка-Сонце вашого ества сходить і місячне світло Землі, поступається місцем сонячній сфері Ра (V, 1, с.442).

Таблиця п'ята. Великий шлем на п'єдесталі; через нього пробігає полоса блискавки; біля шлему гола дитина, яка малює на ньому; внизу - зламаний меч.

Підбіг Іван - і в розмах свого росту
збив ту драбинку смертницьку з помосту.

І не було, ні радості, ні чуда.
Лиш тихий розпач, вмерти не дали.

(VII, 6, с.82).

Навряд чи може бути виражена більша іронія, ніж в цьому астральному символі. Зовнішнім чином Марс представляється як

могутній воїн, страшний з виду; в реальності ж це - мале дитя, яке малює іграшкові малюнки на шлемі, котрий завеликий для його кучерявої голівки. Урок цієї таблиці: в дійсності перо могутніше меча, і великий блискучий шлем стане дитячою іграшкою. Скоро меч кровопролиття, насилля і руйнування буде зламаний, і війна стане явищем минулого, намальованим в картинах страшною реальності - расом немовлят.

Цей символ відкриває також великі виконавчі сили людства - дитя. Душа може наливати, зображувати свої ідеї, свої надії, свої страхи, надаючи їм будь-якого забарвлення: яскравочервоний колір крові, чорний колір необізнаності і злочину; або ж живе світло краси.

Але все це тільки дитинство людини, яка малює ідеали світу матеріального (V, 1, с.443).

Таблиця шоста. Печера в горі; обличчя неначе сфінкса з'являється із печери; позаду нього - темнота; обличчя дивиться вгору до світла; воно має вираз суворої, який приводить в трепет, вираження Богоподібного презирства до речей, котрі суть.

Кінь Калігули

Центуріон - кентаврові рідня.

(VII, 8, с.362).

В цьому символі ми бачимо також контраст між внутрішнім і зовнішнім значенням. Юпітер - символ авторитету, консервативності, церкви і державності, а також стійкості людських установок і речей, котрі є найкращими. Але як відрізняється значення внутрішнє! Реальний Юпітер є та правляча могутність духу, котрий палає недовіром і презирством до несправедливо-

го авторитету, жорстокості і тиранії світу. Душа бачить світло за межами мирського, і, вириваючись із темної прапасті матерії, вона знає, що їй випадає боротьба проти несправди. Це - страшний, жахливий символ презирства і виклик богам і людям, котрі посміли виявити опір руху душі вперед, вгору до сяючої мети, до світла. А тому давайте дорогу, очистіть шлях! Бо Земля дала народження своєму сину - гіганту-Духу.

Що таке душа? Це - не дух, не безсмертний Его, про котрого тепер нічого не відомо. Душа є просто пам'ять, збираюча колосків, найманий тимчасовий помічник в полях небесних. Але щоб стати безсмертним потрібно щось більше, ніж душа. Вона повинна почувати і проявляти живий інтерес до роботи свого володаря в такій мірі, щоб бути справедливо оціненою і прийнятою, так сказати, в співтовариство. Таким чином, душа стає спадкоємцем небесного стану і одержує безсмертний життєвий принцип духовного єднання; сина Землі перетворить в богоподібну сутність, вільну від пут часу, в жителя Вічності.

Душа повинна пробудити і реалізувати божественний атом навколо котрого вона обертається. Якщо цього не відбудеться, то насіння безсмертного життя, посіяне божественним Его в матерії, не зійде, повернеться безплідним і умре: і це духовний викидувач. Багато насіння ніколи не сходить. Багато тих, хто живе тваринним життям, рухається, живе і умирає справжньою смертю. Якщо б це було потрібно Богу, щоб зусилля наші допомогли людському роду реалізувати цю неосяжну привілею життя, і вони - подібно Юпітеру - звернули б обличчя своє до Світла! (V, 1, с.445).

У III главі "Таблиці Еф" переписаний третій і останній

тернер планетних Керівників.

Таблиця сьома. Образ людини зі скипетром могутності.
Істота із світла, увінчана полум'ям.

Який закон? Феміда перекліпає.

Центуріон - кентаврові рідня.

(VII, 8, с.362).

У зовнішньому ми знаємо Сатурна як старого, як скелет з
косом, тобто як час. Але реальний Сатурн є безсмертна душа,
як Ангел життя, яка зібрала від часу досліди, котрі створю-
ють їй корону із світла і дають їй жезл могутності; Христос
народжується в яслах Козерога, козла: це життя, народжене
від смерті, це - переможець зла. Він скидає маску віків, і
божественна жність випромінюється на нас; він скидає покрив
із лахміття, і одягається у царственну велич. Він піднімає
милицю, ну ось, дивіться, він перетворився в жезл могут-
ності; він кидає кошу смерті і взамін набуває скарбницю
вічного життя (V, 1, с.447).

Таблиця восьма. Людське око, із котрого вискакує
блискавка на океан матерії.

Себе читаю у її очах.

Минають ночі думами і снами...

І я минаю...

(VII, 6, с.118).

Та це й в очах таке щось незбагненне,

що в мене часом думка промайне:

Чи, може, він щось має проти мене,

чи, може, він ненавидить мене.

(VII, 6, с.46).

Стан душі і духу - проникнення; чудова могутність душевного проникнення, котра випромінює своє світло на всі видимі речі, одержує їх образи і витлумачує їх духовно: всевидяче проникнення - чого воно не зможе досягнути? Це - перцепція, котра може бачити глибоко у вашій душі і дійсно бачить це не народжену думку, котра може відрізнити мотив від дії, котра судить про реальності вашої душі. Такий астральний Уранієць. Всі ми живемо на трьох планах розуму: на матеріальному, інтелектуальному і духовному, і читання думок може відбуватися на одному із цих різних станів. Але тільки один уранічний ясновидець може читати на самому внутрішньому плані і таким чином реально знає про можливості вашого духу.

Уявіть собі фігуру із м'якого воску, обтягнуту шкірою. Всяке здавлювання шкіри відбивається на воску з поверхні, але не досягає душі. Ви можете відрізнити ці відбитки від вашого реального "Я", і розглядати їх як емоції, гра котрих відбувається на поверхні. Але трагедії життя вражають набагато глибше. Вони діють на душу і йдуть до центру істоти (VІ, с.44В).

Таблиця дев'ята. Крилата Куля.

А ще здалось - колесо вогненне
з гори - в долину - котиться проз мене.
Обкручене соломом летить...
і палахтить на вітрі, палахтить.

(VII, 6, с.31).

Невідома величина, надія на прогрес, ідеальне кохання, всі справді ментальні і духовні ідеали, прагнення зробить

тим, що ми відчуваємо, що благородно й істинно. Символ монади, душі, яка одержує життя від Сонця, Его, і постійно розкриває нові сили і потенції божественного Життя. Кожний Его душі є її творець і Бог. Его подібний божественній потенції Світу, не обмежений в потенційній могутності, але обмежений тільки своєю монадою, яка передбачає розмах еволюції, початок котрої в жахливих глибинах буття.

Божество прогресивне в своїх вираженнях речей, як вони існують в Космосі: Его вам Бог, знаходить своє прогресивне вираження через вас, через вашу душу. Та душа не безсмертна, котра відокремилась від Его, від свого Бога. Безсмертна душа розкриває свої духовні крила, щоб піднятися вгору (V, 1, с.449).

Таблиця десята. Сяюча туманність, всередині її точка, яка рухається навколо невідомого центру і рух котрого також невідомий.

Ідеш, ідеш, а ще й не половина,
Ідеш, ідеш, хоч добре не один.
Кривавим градом плаче горобина,
Пливе туманом білий лебедин.

(VII, 6, с.94).

Незбагненна є безперечна істина. Воно є все, але воно також ніщо. Неясні видіння виникають всередині ментального світу, але ніщо не набуває певної визначеної форми. Там склад всього, що накопичено в минулому, а також і того, що має бути набуто в майбутньому (V, 1, с.450).

§8. Десять великих кабалістичних могутностей.

Л.Костенко у своєму стилі користується символами того відділу "Таблиці Еф". Кожний ангел, який стоїть біля свого символу, уявляється як істота прозора і ледве помітні обрисів. Через форму ангела видно його зміст.

Перший. Щось світлопроменеве, але таке, що дає враження сну.

Затінок, сутінок, день золотий.

(VII, 8, с.15).

Другий. Щось таке, що знаходиться в русі подібно до океану.

Уже душа не знала, де цей берег,
уже втомилась від усіх кормиг.
У громі дня, в оркестрах децибелів
ми вже були, як хор глухонімих.

(VII, 8, с.44).

Третій. Грім і блискавка.

Дощ полив, і день такий полив'яний.
Все блищить, і люди як нові.
Лили дідок старесенький, кропив'яний,
блискавки визбирує в траві.

(VII, 8, с.92).

Четвертий. Туман.

Уже сутеніє
Туман каламутно
клубочиться в синіх ярах...

(VII, 8, с.119).

П'ятий. Тварина, яка рухається, подібна до черепахи.

Знесилені подачками прибор,
закам'яніли у страшній судомі.
Луска зробилась тм'яною, твердою.
Плавці лежать тверді і нерухомі.
Біліє сіль на зябрах вуглуватих
в гарячих шпарах сірого граніту...

(VII, 8, с.131).

Шостий. Блакитне світло; в центрі зірка з трьома променями.

Я вдихала його, голубе...

(VII, 8, с.133).

Сьоме. Водний простір, блакитний небесний схил, сяючий диск сходить на горизонті.

Сонце радісно прямиць,
сонце - як ананас.
Все проміння на пляжників,
а лиш шишки на нас.

(VII, 8, с.158).

Восьме. Багряне небо, подібне червоній зорі; у воді плаває яйце.

Вирлооке сонце
сідає на чорну скелю.
З неба, гір і свободи збудувала я дім.

(VII, 8, с.142)

Дев'ятий. П'ять зірок на випуклій арці, яка подібна веселці, скорлупка яйця розбита і утворе континенти.

А тиша - як в соборі
з давно-давно загубленим ключем.

Холоне степ, і невкипілі зорі
рогатий жук виймає рогачем.

(VII, В, с.200).

Десятий. Під величною пальмою міцно спить людина: об
личчя її звернене до морського горизонту.

На обличчі мінився з муки,
приголомшений, падав ниць.

Бо йому обпікали руки
горді спалахи блискавиць.

(VII, В, с.220).

"В першопочатковому баченні "Таблиць Еф" переді мною з'явилося велике коло, в центрі якого вималювалась голова з слабким сяянням навколо, неначе починало розвиднятися; вниз похмура синьо-багрянність як хаосу чи пекла; волосся навколо голови подібне плаваючим хмарам, борода його на подобі дивних направлених хмарних утворень. Кожен знак Зодіаку, який оточував центральну голову, мав всередині себе слабо видиме обличчя. Починаючи з першого, обличчя ставали з кожним знаком все більш і більш явними і досконалими, так що в Рибам обличчя з'явилося в Богоподібній красі.

Символічні планети були розташовані поза і навколо Зодіаку, утворивши третє велике коло десяти еволюційних ангелів. Ведіння це прообраз еволюції всякого життя, духовного і матеріального.

Якщо ми постаремося проникнути духовним зором

космічні містериї статі, то наш розпізнаючий розум, люблячий дух може прочитати співвідношення про великий священний союз людини і Бога; про його висоту, про його глибину і про все, що лежить між ними.

Божество прогресивне, а тому буття людини безкінечне. Ніколи вона не може повернутися в цей страшний центр космічного Ніщо, або ж бути поглинутим в череві непроявленого буття. Вперед, все вперед до могутності Божої. Бог рухає еволюцію у вічно зростаючих вихрах. Так з'явилися відповіді віків: "Від першопочаткової сили, від могутнього дихання непроявленого буття, через кожен фазу дії і реакції на неї, від енергій шторму і блискавки, від зоряного пилу до сонячного світла: так здійснював еволюцію дух людини!" (V, 1, с.452-453).

Дві печатки землі.

Перший символ. Людське єство з гарячим, палаючим серцем

Під горою Машук, на снігу, із простреленим серцем,
в казематі, будь ласка, я приймаю долю таку.

(VII, 8, с.106).

Другий символ. Круглий диск, всередині неначе освітлений від сонця, котре тільки відчувається, але невидиме.

Земля кружляє у космічній вальсі.

Вітри галактик - вічні скрипалі.

Гармонія крізь тугу дисонансів
проносить ритми танцю на Землі.

(VII, 8, с.74).

Як бачимо, Л.Костенко засліплена блиском і величчю ду-

ховної картинної галереї, яка відкрилась перед нею, в першому потязі вічностей свого минулого, ніколи не гинучого теперішнього і ще не народжених вічностей майбутнього, котрі всі пов'язані між собою одним великим ланцюгом духовної спорідненості і безсмертної подоби Людини, Ангела і Бога: Бога, Ангела і Людини, як триєдиного циклу Буття в неосяжному циклі Необхідності" (V, 1, с.455).

Землю вона побачила "не як супутник Сонця, але так, як вона реально є - життєвий орган мікрокосму, зоряне лоно Сонячної системи, черво, котре виробляє "матеріальну органічну форму людства" (V, 1, с.456).

Вона побачила людське серце таким, що своїми постійними ритмічними пульсаціями гонить циркулюючий флюїд до всякої частини організму, - "так і центральне Серце Великої Людини Небес, Сонце, і його легені змушують циркулювати у всій системі струм, який дає енергію і підтримує життя" (V, 1, с.458).

Письменниця побачила "Землю як життєву функцію міжпланетного буття. Вона складена із субстанції, яка названа матерією. Субстанція є агрегат незчисленних атомів, котрі наукою ніколи не були і ніколи не можуть бути розкладені в окремій індивідуальності. Ці атоми - є кільця безатомного ефіру... Ця система складає матеріальну молекулу науки... Кожна молекула є тільки різний вид руху все тих же першопочаткових атомів; в Природі тільки три речі - Ефір, Інтелект і рух. Але що таке Ефір - не знає ніхто. Ми називаємо його безформний дух, непроявлене. Але не може бути сумніву в тому, що рух є тільки продукт Інтелекту, бо ми бачимо рух тільки як прояву еволюції, а це є вираження Розуму. Із чого

витає, що є тільки діада: Ефір і Інтелект, то є живий дух і вічна субстанція для проявлення духу" (V, 1, с.459-460).

Л.Костенко відкрила нам "велику Астральну Людину; Зодіак - його зовнішня ідея чи форма; Сонце і його система - життєві функції. Земля, якщо не брати до уваги її функціонального вираження чи місця, є також індивідуум. Людина, якщо не брати до уваги того, що вона молекула планетного черева, також індивідуум. Накінець, кожна молекула людського організму є в реальності індивідуум, якою б малою вона не була порівняно з людиною. І подібно тому, як існують Архангели Сонця, і Глава їх посідає на своєму вогняному престолі, так і архангельський Голова Землі посідає на своєму престолі, оточений ступенями, які по мудрості і могутності сходять до Людини, яка стоїть як Божественний центр і голова свого буття" (V, 1, с.460-461).

Висновки до V розділу.

Письменниця у цій загально-виражальній стихії магичного імені доповнює до-виражальну діалектику розумно-софійною тріадою і дає як енергійне вираження чисто смислового розумного ряду, так і енергійне вираження чисто-софійного і розумно-софійного.

Між силою і царством є те, що ідеальне, як сама сила, зречевлене і виявляється, як саме царство. Це Ф.Лосевим умовно названо знаменням. Світло в цьому чисто софійному проявленні уявляється Л.Костенко іконою, а благодать - обрядом. Ця тріада має діалектичну природу сама по собі. В знаменні письменниця подає саме джерело богоявлення. А іконі це богоявлення подано як закінчений розумний лик. В обряді цей

розумний лик перейшов в становлення, тобто в певне поступове і послідовне "тимчасове" розгортання. Безсумнівно, що це загальнодіалектична тріада Одного, Буття, Становлення.

Безперечно, вираження сили є намір. Бог повинен вирішити використати свою силу. Намір є фіксований і активний напрям Сили. Вираження ж світла, фіксація світла в певній формі дає у творчій системі письменниці догмат. А вираження і фіксування благодаті, виразне її розгортання є міф, міфологія. Якщо прослідкувати енергійно-виражальну паралель до софійної тріади знамення, ікони і обряду, то тут у А.Костенко ми побачимо тріаду ради предвічної, откровення і свяченої Історії. Безумовно, рада предвічна - це ідеальна вираженість знамення, що виливається назовні із сутності. Крім того, Знамення у А.Костенко ми бачимо як щось попереднє, потенційне. Тому і потрібне поняття Ради. На передньому плані не софійно-розумний зміст чи чисто софійно-розумний характер даної енергії. Адже софійно-розумною категорією в даному місці у письменниці визначено спасіння. Поняття ради предвічної фіксує вираженість саме софійного боку.

Ікона (образи-символи із "Таблиці Еф") в порівнянні зі знаменням є щось виявлене, проявлене, щось не просто гіпотетичне чи приблизне, а самий зміст в своєму максимальному виявленні. Безсумнівно, енергійно виражальною паралеллю тут є откровення - це енергія енергії, розгорнута і стала переконливою енергія самого світла. У зафіксованому вигляді вона цілком справедливо називається догматом.

Обряд, ясна річ, дає священну Історію, якщо її розуміти як щось нефіксоване. Її ми називали також міфологією.

Зрозуміло, що поза-виражальним розумно-софійним кате-

горіям царству, славі і церкві письменниця протиставляє виражально-софійну тріаду: сотириології, евхології і містерії, тобто спасіння, молитви і таємниці. Ось так виглядає загальна стихія магічного імені. Якщо брати не просто тіло, чи субстанцію, а особистість, і якщо її втілити, то спочатку треба одержати три особистості: Бог-Отець, Бог-Син, Бог-Дух.

"Із невідомих глибин Сутності виникають все нові і нові розумні енергії, невичерпно і постійно, і виявлений лик цієї сутності динамічно посилає "неізглагольними" світовими променями. Таким чином, абсолютна діалектика, або, теж саме, абсолютна міфологія є Бог-Отець, Бог-Син, Бог-Дух. Свята Троїця, єдиносутня і неподільна, несповідима, яка розкриває себе в своєму імені" (II, 49, с.288).

Висновки.

Стиль Л.Костенко або спосіб її філософствування ми назвали символізмом. Він ґрунтується на філософії Плотіна і неоплатонізмі в цілому, християнській апофатиці, ранньому Шеллінгу, феноменології Гуссерля, діалектиці Гегеля, метафізиці "всеедності" В.Соловйова. Своім учителем Л.Костенко вважає Г.Сковороду.

Складовими стилями є п'ять джерел або п'ять форм і типів образності:

I. Фізичне тіло або Сонце - покрив тілі (Аннамайя - відображення зовнішніх об'єктів сприйняття).

II. Плазмове тіло або Місяць - покрив життя (Пранамайя - відображення внутрішніх станів організму - соматика - вистатика - сприйняття внутрішніх відчуттів).

III. Голографічне тіло, тіло думки-Зірки або покрив розуму (Маномайя - відображення суб'єктивних явищ: сприйняття переживань, котрі вкличають в себе емоційну і інтелектуальну складові).

IV. Тіло свідомості - вода - покрив мудрості (Віджнянамайя - відображення результатів синтезу інформації про зовнішнє і внутрішнє середовище організму в надсвідомості "сфері програмування", в тому числі воля, пам'ять, інтуїція).

V. Душа - повітря - покрив благодаті (Анандамайя - відображення результатів еволюційного розширення самосвідомості - рівень надособистісних форм сприйняття, який охоплює всі "покриви").

Шляхом складних поєднань п'яти видів символів (ефірних

вогонь, повітря, вода, земля, а точніше символики чисел і астральної символики; символики тварин, рослин, квітів, дерев; символики на означення частин людського тіла; символики кольорів, каменів, скарбів) Л.Костенко прагнула довести, що "сама сутність не що інше, як ім'я (II, 45, с.166), а весь світ, весь всесвіт - це лише ієрархія словесних змістів. "Світ - це різна ступінь буття і різна ступінь змісту імені" (II, 45, с.170).

Ім'я уявляється в цьому неоплатонічно-феноменальному ключі самою річчю, але в аспекті її розумної проявленості (II, 45, с.194).

Поставивши перед собою завдання виявити логічну структуру естетики, тобто з'ясувати зміст джерел її стилю, ми показали принципову відмінність її методу від всіх попередніх "естетик", котрі розробляли свій предмет або "сліпо позитивістськи", або "абстрактно-метафізично". Уникнути цих крайнощів письменниці допоміг "діалектичний метод, котрий осмислюється нею як діалектична єдність протилежностей - абстрактної логіки і стихії найповнокровнішого життя. Але ці протилежності або суперечності письменниця побачила живими в своїй абстрактності, тобто як живий синтез (тобто діалектично). Для Л.Костенко діалектика уявляється як безкінечний процес становлення на основі синтезу протилежностей, не якась вилучена абстракція, а саме життя у всій його повноті і першоданній сутності: саме життя художньої форми в її художніх творах. На основі цілої системи символів (п'яти елементів і тіл: ефіру, повітря, вогни, води і землі, за термінологією давніх, думі) Л.Костенко подає чітку картину розгортання і становлення субстанції, яку ми можемо назвати

"проявленою сутністю" (II, 47, с.18). Це становлення або багаторівневе втілення субстанції породжує стихійне вираження без котрої не мислимий ніякий рух змісту (I. Космогонія та космологія. Людина як еволюція чистої символічної форми. Духовні джерела української національної ідеї; II. Думка, психологія, філософія. Концепція людини і особистості в контексті світової естетичної думки; III. Етика як Ерос; IV. Концепція людини: тіло і Дух; V. Концепція виникнення життя на планеті Земля).

Загальна естетика Л.Костенко, весь її стиль як теорія художнього вираження, ґрунтується на філософії імені, розробленій в працях О.Потебні, А.Аксакова, О.Лосева, в котрій слово чи ім'я відіграв роль парадигми для всіх інших способів вираження (Кабала - триєдиність слів, букв і чисел. Тлумачення Євангелія від Іоанна: "Спочатку було Слово". Слово - молитва світового духу. Бог - Слово - Людина: поєднання зі Світом через розп'яття. Філософське значення священного складу Ом. Священний Сувій - таблиці Еф. Десять великих кабіалістичних могутностей).

Для Л.Костенко як митця, що прагне повернути своє художнє мислення до неоплатонівської лінії в естетиці, до першоджерел характерний онтологізм з одного боку і феноменологічна діалектика - з іншого.

Система основних джерел стилю (або філософсько-культурологічних естетичних категорій) виражального ряду розгортається у Л.Костенко майже за принципом неоплатонічної еманациї із точки, або Першо-єдиного, якою служать слова-символи із українських замовлянь (магічні символи). Іх вона вважає за сутність і прослідковує їх значення і зміст через такі

категорії як ейдос (символіка чисел), міф, символ, особистість, енергія сутності і ім'я (сутності).

Від неоплатонічного її стиль відрізняється тільки ще більшим перенесенням акценту з онтології на логіку, тобто переходом в систему чистих понять, деякою модифікацією цих понять.

(Вогонь, Земля, Повітря і Вода + Трійця Законів. Світове дерево - ефір. Дерево - це тіло: земля, розбита на парцели. Абсолют і еволюція Пракриті. Людина - причина матеріального прогресу. Мозок, його біологічна і соціальна структура). Чітко прослідковується, як Першо-єдине або абсолютно-нерозрізнювальна точка, сутність з'являється в символі. Символ з'являється в особистості, енергія сутності проявляється в імені. А ім'я ми побачили як осмислено виражену і символічно стали певним ликом енергій сутності. Ім'я в цій системі поступового ієрархічного виявлення, чи вираження, сутності виступає завершуючою фазою, досконалим "ликом" сутності.

При цьому А.Костенко (на відміну від неоплатоніків з їх еманациєю) наполегливо підкреслює як сугубо виразний характер всього процесу виявлення сутності, так і виразальні моменти кожної ступені. (Потрійна конституція людини. Шлях душі. Зовнішнє і внутрішнє концентричні кола. Тріада змісту. Людина, її три тіла і їх функції. Десять великих кабалістичних могутностей). Письменницею "в ейдосі, в міфі, в символі і взагалі у вираженні взята виразальна стихія від вихідної першо-єдиної точки" (II, 47, с.37).

Всі основні категорії А.Костенко осмислюються через принцип вираження. Наприклад, міф розглядається "як ейдос,

даний в своїй інтелігентній повноті, або вираження як інтелігенція, або інтелігентна виражальність. Міф - ейдетична інтелігенція або інтелігенція як ейдос" (II, 47, с.32 - див. Світ безтілесних: Душа, Дух).

Інтелігенція у А.Костенко практично тотожна свідомості (Розум і його функції) в широкому філософському розумінні цього терміну і визначена може бути як "співвіднесеність змісту з самим собою" (II, 47, с.22). Міф таким чином, постає в її системі вираженням ейдоса, тобто абстрактно даного змісту на рівні свідомості. Накінець, під символом вона розуміє ту сторону в міфі, котра є спеціально-виражаючою. Символ є змістова вираженість міфу, або зовні виявлений лик міфу (II, 47, с.32. Подвійна природа: земля, вогонь, повітря і вода), тобто за допомогою символу вираження вперше виходить на рівень зовнішнього проявлення. Міф, як основа і глибинне життя свідомості, виявляє себе назовні в символі і фактично складає його (символа) життєву основу, його думку, його сутність. (Символізм людського тіла. Символіка риб, комах, плазунів і птахів. Символіка тварин. Символіка квітів, рослин, фруктів і дерев. Символіка каменів, металів, коштовностей). А.Костенко глибоко відчуває цю діалектику міфу і символу і прагне як можна точніше зафіксувати її на вербальному рівні (Розум - це світло, вертикаль і коло). Цілком зрозуміло - "символ є ейдос міфу. Міф як ейдос, лик життя. Міф є внутрішнє життя символу - стихія життя, яка народжує його лик і зовнішню проявленість" (II, 47, с.32. Священний сувій - таблиці Еф).

Наступним її етапом є особистість, яка розуміється як вихід вираження на рівень емпіричного буття, на рівень фак-

тичний: "Особистість - є інтелігентний міф як факт, чи факт, даний як тотожність позаінтелігентного й інтелігентного змісту, або символічно здійснений міф (II, 47, с.34. Людина - причина матеріального прогресу планети. Мозок, його біологічна і соціальна структура). Саме з цим найбільш досконалим етапом вираження Л.Костенко пов'язує акт творчості і мистецтва.

"Найбільша вираженість, і відповідно найбільш досконалий міф, відомий нам в емпіричній обстановці, є людська особистість з її іменем, тому всяке мистецтво можливе тільки при наявності людяності. (II, 47, с.31. Людина як еволюція чистої символічної форми).

На емпіричному рівні особистість уявляється Л.Костенко межею мислимого для неї ступеню вираження: "особистість, дана в міфі, і така, що оформила своє існування через своє ім'я, є вища форма вираженості, вище чого ніколи не підніметься ні життя, ні мистецтво" (II, 47, с.31. Людина як великий інтелектуальний, духовно-матеріальний центр для вираження астро-небесних сил на внутрішньому і зовнішньому планах).

Про виражальний потенціал імені письменника повідомляє в енергії сутності, котра визначається як "вся цілокупність виражальних моментів сутності (II, 47, с.35. Астральне тіло, таємниця розуму і позачуттєве сприйняття), як вираження самої особистості" (II, 47, с.37. Людина, її три тіла і їх функції). Іноді береться до уваги християнсько-православний зміст цього поняття (Наука і Біблія. Дві половини Великого циклу Необхідності).

Ми маємо підкреслити, що Л.Костенко у вираженні наполя-

гає на його становленні. Для неї вираження чи форма сутності є сутність, яка народжується в іншому, і промениться своїми змістовими енергіями, і одночасно воно "твердо окреслило лінійні форми сутності, в котрому ототожнюється логічний зміст з його алогічною проявленістю і даністю (II, 47, с.15. Дванадцять знаків Зодіаку - це символ організму як форми. Сонце, Місяць і планети - це символи Духу, Душі і почуттів цього організму). Зрозуміло, чому у вираженні нема нічого, крім змісту, але цей зміст поданий алогічно (Сонце, Місяць і п'ять планет Сонячної системи - суть символи відбитих триєдиних атрибутів Великого Центрального Духовного Сонця. А.К.). І нема тут нічого, крім алогічно-матеріального, але це останнє має тут природу чистого змісту. Звідси символічна природа всякого вираження" (II, 47, с.21).

Художня форма у творчості А.Костенко народжується тоді, коли в розглядуваній змістовій предметності все зрозуміло і усвідомлено так, як того вимагає вона сама. Її художня форма - це цілісний міф, який розуміється адекватно і цілісно (Співвідношення голови і тіла). "Це така алогічна інаковість змісту, для розуміння якої не треба зводити її на спершопочатку даний абстрактний зміст. І це такий зміст, котрий розуміється сам по собі, без зведення його на зовнішню алогічну даність. Художнє у формі є принципова рівновага між логічною і алогічною стихією (II, 47, с.45. Етика як Ерос).

Відзначимо, що у А.Костенко чітко окреслюються як мінімум три основні характеристики художньої форми: цілісність, самодосконалість і адекватність. Змістова предметність виражається тут не як-небудь частково, а саме цілісно, у всій її повноті і глибині. Її художня форма фак-

тично не відсилає (як умовний знак) спостерігача до певної предметності, а містить її в собі цілком і повністю. І в цьому розумінні вона відповідає змістовій предметності, тобто алогічна (позазмістова, матеріальна) стихія виявляється в рівновазі з цією змістовою предметністю. (Людина як пункт зустрічі: рівновага між проявленими вищими і нижчими силами великого єдиного життя). У всій змістовій предметності, до якої звертається Л.Костенко, міститься уже її "адекватна вираженість" чи "першообраз" (II, 47, с.79). В процесі сприйняття слова письменниці відбувається постійне порівняння цієї художньої форми з цим "першообразом", котрий не існує ніде, крім цього художнього слова і воно, власне, і є метом її творчості як мистецтва.

Тут ми підійшли фактично до сутності її мистецтва Слова як естетичного феномену, до розкриття глибинної діалектики її художньої творчості (і сприйняття) - діалектики образу і прообразу. "Художник творить форму, але форма сама творить свій першообраз. Художник творить форму, щось конкретне, а виходить дві сфери буття відразу, бо створюване ним щось є якраз тотожність двох сфер буття, образу і першообразу одночасно (II, 47, с.82. Дві форми медіумічності).

Тобто іде мова про матеріалізовану чи об'єктивну сторону мистецтва слова (образ) і його духовний зміст (першообраз), котра, власне, і виникає тільки в нерозривному зв'язку з конкретною художньою формою і має реальне буття тільки в ній. (Планета; людина: подвійне містество. Місце зустрічі психічної і планетної галузей). Л.Костенко стверджує, що "ніякого першообразу до появи твору мистецтва (як і після нього) не існує: "Мистецтво одночасно - і образ, і першооб-

раз. Воно такий першообраз, котрому не передує ніякого іншого образу, де воно відображалось, але цей образ є він сам цей першообраз. І воно такий образ, таке відображення, з котрим не стоїть ніякого першообразу, відображенням котрого воно б було, але це відображення має самого себе своїм першообразом, він є одночасно і відображеним першообразом, і відображачим відображенням (II, 47, с.82. Духовне тлумачення дванадцяти (12) осель гороскопу - зміст лику; додаток триєдиного вираження вічних істин в цих небесних символах). Саме в цій самовідповідності, самодостовірності - основа художньої форми Л.В.Костенко.

Нам вдалося розкрити на прикладі творчості Л.Костенко важливий і найбільш загальний закон мистецтва, котрий з періоду неокласиків надовго був забутий вітчизняною естетикою, яка абсолютизувала приватний і історично локальний принцип відображення. Твір мистецтва, за Л.Костенко, нічого не "відображає", крім самого себе; він нічого і не означає, крім себе самого. Він самовідповідний і самодосконалий. (Першозданне світло). Вся історія української, як і світової культури, підтверджує, що мистецтво прагнуло до реалізації подібного ідеалу, хоча і не часто досягало його. (Розум - безкінечність і всемогутність: світове повітря).

Обдумуючи досвід багатовікових досліджень в області теорії мистецтва і естетики, від раннього неоплатонізму до початку ХХ століття, Л.Костенко приходять до висновку, що предмет естетики, зокрема феномен мистецтва, настільки складний, що не піддається простому формальному опису. Тут вона фактично проробляє той же шлях і приходять до тих же висновків, що в свій час і східнохристиянська патристика

відносно поняття Бога. ("Табличка Бембо" - світ, розгорнутий Бог).

Предмети дослідження і опису у грецьких отців церкви і у А.Костенко різні, але методологія в основних своїх принципах близька (Божественна ідея - еволюція чистої символічної форми. Промінь. Світло - духовна природа Великого Змія. Вогонь: в людині - тепло, поза нею - світло. Абсолют і еволюція Пракриті. Еволюціонізм і креаціонізм), наскільки, звичайно, вона може бути близька у розумів, які відокремлені один від одного п'ятнадцятьма століттями духовного життя людства. Це підтверджує і постійний детальний інтерес А.Костенко до "Ареопагітиків", до апофатики Т.Палани через творчість Г.Сковороди, до діалектики М.Кузанського, антиномізму Канта, феноменології Гуссерля. Якщо грецькі отці церкви до безмежності загострять антиномічні суперечності і залишають їх невирішеними на вербальному рівні, переносячи їх зняття в сфери ірраціонального досвіду, то А.Костенко іде іншим шляхом.

Вона вірить в силу людського розуму, на відміну від патристичного антиномізму. Її художня форма "незлитно поєднує в собі зміст і плоть мистецтва, тобто за нею "художня форма є те, що знаходиться в становленні і значить, те, що є сталим), тобто енергійно-рухоме, тотожність смислової предметності і якісної фактичності, тобто символічна структура" (II, 47, с.56. Закон співвідношень. Його таємниця. Біблія - скарбниця переднаукової інформації). Таким чином, її художню форму можна розглядати як таку, що належить і не належить до рівня чистого змісту, котрий вона покликана втілити, і до рівня твору мистецтва, в котрому реалізується

втілення. Вона тим самим неначе тримає в постійному динамічному напруженні і рівноважному балансуванні систему "зміст - факт", не даючи їй ні повністю матеріалізуватися, ні зникнути в чистій абстракції. (Астроміфологія - езотеричне християнство).

Наступний діалектичний зріз, утворений системою із п'яти джерел змісту, орієнтований на розкриття складних взаємостосунків форми і позазмістової дійсності, в котрій здійснюється її становлення. Тут стверджується тотожність і відмінність художньої форми з самою собою і поза змістовим оточенням, тобто її неподільна цілісність, з одного боку, і "координована роздільність" - з іншого. Одночасно спокій і рухомість форми відносно себе самої. (Герметична конституція людини - символ числа сім. Сім планет і сім давніх металів. Піфагорійська система музики і кольору. Сім категорій людей - сім нот. Людське тіло - сузір'я тих самих планет, котрі утворили планети на небесному схилі), тобто форма є щось цілісне, самототожне, щось нерухоме і вічне - "стійке сяяння розумного світла" (II, 47, с.67). І в той же час вона динамічна, знаходиться в постійному становленні змісту відносно позазмістового оточення, тобто реально живе тільки в конкретному художньому творі, і більше того, детермінована конкретними умовами соціального буття і сприйняття. Завдяки цьому одна і та ж змістова предметність набуває на рівні реальних художніх фактів "безкінечно різноманітних форм" (II, 47, с.68). А.Костенко дає діалектичну формулу того видимого факту, що високе мистецтво на протязі всієї своєї історії живе достатньо обмеженим колом вічних тем при безкінечному різноманітті форм їх конкретного художнього втілення. Саме

чим вона і змогла ствердити нерозривний зв'язок мистецтва з існуванням людини. Поки існує людська особистість, повинно існувати і мистецтво як органічна форма вираження змісту з допомогою своєї особистості (людина - особа, особистість, відмінність, вибірковість, форма).

Наступний зріз п'яти джерел форми зроблений Л.Костенко на рівні міфу. Тут вона приходить до ствердження в художній формі свідомості і несвідомого: свободи і необхідності, тобто - "тотожність суб'єкта і об'єкта" (II, 47, с.74. Життєва сила - археус, астральне світло чи духовне повітря. Людина як поступове просвітлення і полегшення з низу до верху. Пра- наяма або дихання).

Це дозволяє нам відзначити побутову і змістову відповідність міфу і форми. Її художня форма є закінчений міф, тобто живе ество, яке самоспіввідноситься і самопочу- ває. В цьому діалектична розгадка тієї таємниці, загадкової одухотвореності, котрою переповнені всі її твори.

В процесі свого становлення художня форма таким чином перетворює, надихає предмети звичайної дійсності, із котрих будується факт мистецтва, що вони стають живими і перетворю- ються в міф (II, 47, с.75). А міф, як відомо, це досить висока ступінь втілення змісту, це його жива і життєва стихія, і, більше того, міф є чудо, тобто феномен, в котрому очевидне "втручання вищої сили". Таким чином, будь-який пе- ренесений в поле художньої форми предмет втрачає своє емпіричне значення і наповнюється новим виражальним змістом, художнім значенням. (Волосся. Рот. Земля. Вода і Земля. Рот і вода. Рот і повітря - свобода і воля). Міфологізація пред- мету, взагалі предметності, уявляється Л.Костенко однією із

необхідних функцій мистецтва, хоча міф вона розуміє як такий, що значно ширше мистецтва і ширше художньої форми. Ясна річ, що предметність в загальному розумінні може бути персоніфікованою і не персоніфікованою, міфічною неміфічною, але вираження предметності в поезії повинно бути міфічним (II, 47, с.76-77). Таким чином, художня форма Л.Костенко перетворює будь-яку предметність в модусі міфу і тим самим наділяє її безкінечним багатством і різноманіттям самого життя, притому життя, пронизаного божественною енергією, поза якою не мислима стихія міфу.

Наступний рівень феноменолого-діалектичного аналізу п'яти джерел стилю підводить нас до діалектики таємниці художньої форми, котра полягає в адекватності художньої форми і першообразу, останній фактично є змістом. Це "смилова предметність, цілком виражена, котра і є неначе метою твору" (II, 47, с.79).

Продовжуючи і розвиваючи неоплатонічно-патристичні ідеї, Л.Костенко стверджує, що "у всякій змістовій предметності уже міститься в потенції її адекватна вираженість" (II, 47, с. 79. Подвійна природа статі: два джерела знання, Дух і матерія. Спіралі життя. Любов і Мудрість - три трикутники). А це означає, за Л.Костенко, що художня творчість в загальному випадку - акт надлюдської діяльності. Змістова предметність сама прагне бути вираженою і набути закладеної в ній форми. Тому митець в певному розумінні виступає лише посередником, знаряддям самовираження слова. "Митець - медіум сил, які ідуть через-нього і чужі йому" (II, 47, с.86. Світ - це медіум. Поняття мозку. Голова - медіум другої невидимої голови. Дві форми медіумічності). "Я стверд

жую, - писав О.Ф.Лосев, - що реальне художнє сприйняття вимагає, щоб для художньої форми не було ніякого автора, щоб художня форма переживалась як щось таке, що творить себе саму, щоб не було ніякого ще творця, котрий би стояв над нею і нею керував. Художня форма самочинна, самообумовлена, ні від чого і ні від кого не залежить" (II, 47, с.187).

Звідси витікає, що першобраз потенційно завжди існує в змістовій предметності, чим визначається тверда необхідність художньої творчості і становлення її саме в тій формі, в якій вона виступає перед нами в конкретному художньому творі. І в той же час художня форма не передбачає існування до неї ніякого "першобразу", вона вільна від чого б то не було до її реального створення. На ній лежить печать її автора, епохи в котру вона виникла. Художня форма, а значить і першобраз, - це результат напруженої вільної творчої діяльності митця, і він єдиний "відповідач" за найменші штрихи, допущені ним в художньому творі" (II, 47, с.89). Л.Костенко констатує антиномію свободи, необхідності і показує, що ці протилежності діалектично пов'язані, тобто породжують одна іншу і знімають одна одну в синтезі.

Саме цією синтетичною злитістю художнього твору і чарує нас Л.Костенко і занурює в той незвичайний світ, "де ми самі вільно передбачаємо свою обмеженість і обумовленість і де ми самі за необхідністю вільні" (II, 47, с.92).

В п'яти джерелах стилю іде мова і про діалектику свідомого і безсвідомого. Саме в 60-ті роки Л.Костенко художньо висловила те, що в 20-ті роки було відкинуто, як і багате іншого в культурі і науці і над чим безуспішно билась вітчизняна естетична думка на протязі семи десятиліть. Суть

цієї позиції зводиться до того, що художня форма є синтез "іраціональної стихії безсвідомої першообразності, яка кле-котить десь в глибині внутрішнього світу митця або поза ним і "яскравого і навіть засліплююче яскравого світла свідомості", яка бере участь у творчому акті знаходить втілення в кришталевій ясності і розумності створених художніх форм. "І споглядаючи цей художній космос (тобто твір мистецтва) нема можливості відволіктись ні від темних безсвідомих глибин хаосу, який творить всю ту блискучу сонячну образність, ні свідомої співмірності впорядкованості і гармонії, без котрої самий хаос залишився б або зовсім непізнаним, або неплодним (II, 47, с.85. Добро як фундамент матеріальної субстанції життя розумного. Думка, що не йде в слово, вічна мука чоловічого духу). Під свідомим письменниця явно розуміє ту найтоншу співмірність, органічність, доцільність і самодостатність всіх форм, елементів, штрихів виникаючого твору, коли уже не можна нічого ні додати, ні прибрати, ту чудову внутрішню гармонійність і впорядкованість твору, яка передбачає наявність певної вищої свідомості як діалектичної протилежності хаосу (небуття).

Навіщо ж декларація? Все значно
і важче, і складніше.

(VII, 8, с.69).

У змісті п'яти джерел стилю чітко постає проблема "вираження - невираження". Суть її зводиться до того, що першообраз, самовиражаєчись в образі, постійно невиражений, адже мистецтво - це "невиражена вираженість" і "виражена невираженість" і в цьому, стверджує Л.Костенко, його особлива при-

вабливість. В цьому, з іншого боку, і полягає специфіка символу в творчості письменниці, тобто художня форма - це символічна форма. Адже символ - є тотожність "вираженості" і "невираженості" адекватно відтвореного першообразу, дана як енергійно змістове випромінювання його самостверженості... Символ є просто вираження, але з наголосом на адекватності вираження, на інтенсивності виражаючого і невираженості того, що виражається" (II, 47, с.99). Тут знаходимо художню розробку ще однієї важливої закономірності мистецтва, до якої давно підбиралась естетична думка, але не змогла набути такого ясного усвідомлення. В західно-європейському ареалі цьому заважав закон несуперечності, який свято шанувався у всій європейській філософії майже до XX століття як догма, що не обговорюється. А С.Кіркегор до XX століття практично не був почутим.

Східно-європейський антиномізм уже в період іконотворення у Візантії (VIII - IX століття) прийшов до усвідомлення ідей "вираженості - невираженості", "зображальності - незображальності", тотожності і відмінності образу і першообразу як в першообразі, так і в образі. Але там ці ідеї були пов'язані тільки з релігійними образами і в подальшому не одержали розвитку і більш широкого поширення на розвиток мистецтва. В цілому Л.Костенко відродила давню естетичну традицію і розробила її в своїй творчості не теоретично, а практично.

Остання особливість п'яти джерел стилю присвячена практичній розробці "автаркії" - художньої форми, її внутрішньої незалежності, самостійності і самоцінності.

Автаркія - є результат діалектичного становлення змісто-

вої предметності в почуттєвому інобутті, коли вони постійно пронизують один одного, зберігаючи при цьому всю свою чистоту, виникає деяка нова якість - першообраз як повна незлітна тотожність "почуттєвого" змісту і змісту чуттєвості. В сфері першообразу здійснюється "колообіг" змісту і почуттєвості: зворотний процес: відсторонений зміст розмивається і повертається в почуттєвості, а почуттєвість зводиться в стан осмисленого становлення.

В першому розділі "Космогонія та космофія" ми показали одномірну діалектику у вигляді дедукції п'яти основних категорій (Божественна ідея - еволюція чистої символічної форми - "Промінь"), котрі можна представити у зв'язку з тими чи іншими намірами і як тріаду, і як тетрактиду (Спіраль життя. Любов і Мудрість (три трикутники)).

Очевидно, це та діалектика, де основну роль відіграє Одне (Людина як еволюція чистої символічної форми). Аджнашіві п'ять (число людини) категорій є нічим іншим як самодіалектичною еволюцією цього Одного. Далі ми перейшли до інтелігенції (свідомості). Це означає, що ми поставили тут центр і основу уже не Одне, а Сутне (Герметична конституція людини - символ числа сім) - другу категорію із одномірного ряду. Чисте Одне як одне породжує із себе Буття, Сутне (Свідомість - це медіум. Поняття мозку. Голова - медіум другої невидимої голови. Дві форми медіумності). Але Буття, якщо його прийняти за Одне, дасть в якості другої категорії уже, очевидно не просто Буття, бо в цьому випадку письменниця б не показала ніякого діалектичного процесу. Одне дасть інше буття, котре буде з ним співвідноситись, як в першому ряді Буття співвідноситься з Одним. Але там Одне було абсолютно ро

закісненим, тут же воно заповнене побутовою якісністю.

Це і змушує нас трактувати нове Буття уже не як просте Буття, а як Свідомість, як Інтелігенцію. Але ми помітили, що наш третій ряд або трьохмірна діалектика, очевидно, побудований за типом третьої категорії першого ряду. Становлення одержує загальну характеристику як Прагнення чи Потяг (Магнетичне поле. Дванадцять небесних осель з землею в центрі - шість нічних і шість денних).

Необхідно, "щоб одержана третя площина (прагнення - потяг) перейшла ще в четверту за типом переходу становлення в сталі (у факт, субстанцію), тобто, щоб в центрі всіх п'яти категорій була поставлена четверта (чотири плани вивчення знаків Зодіаку: символічний, кабалістичний, інтелектуальний і фізичний. Чотири тригони - символ чотирьох сторін світу). І необхідно, щоб ця четверта площина перейшла ще в п'яту, за типом переходу сталого в символ, тобто, щоб в центрі всіх п'яти категорій була поставлена п'ята категорія (Людина як великий інтелектуальний, духовно-матеріальний центр для вираження астро-небесних сил на внутрішньому і зовнішньому планах). Це приводить нас до абсолютної діалектики субстанції.

Дві останні площини, які завершують абсолютну діалектику: персоналізм і ономатизм.

В чому ж центральний і основний зміст Інтелігенції бачить Л.Костенко? Чистий розум, абсолютна самосвідомість перейшла в людині в деяке нове становлення, де розум занурився в стихію прагнення (Сонце, Місяць і п'ять планет Сонячної системи суть символи відбитих триєдиних атрибутів Великого Центрального Духовного Сонця. Життя, Світло і Кохання - ана-

логії трьом кольорам природи).

В подальшому діалектика вимагає протиставлення цій категорії ще нової, котра була б їй саме протилежна. Просто фактом чи субстанцією, тобто просто "сталим", ця категорія, звичайно, не може бути, бо тут ми повернулись би до первісної, одномірної діалектики і ігнорували б всі наші досягнення в двомірній і трьохмірній діалектиці. Ми підшукали таке "стале", такий Факт, котрий змістив в себе і Чистий Розум, і Чисте Прагнення, котре відразу є і Тілом, і Живим Єством, і Розумінням, і Словом.

Це буде категорія Особистості (Духовні джерела української національної ідеї).

В прямому і чистому виді ця категорія стосується четвертого начала. Згадаємо попередні форми цього четвертого начала.

Спочатку в найбільш абстрактній формальній площині ми мали просто "стале". Коли це "стале" ми почали мислити як носія Розуму, абсолютної інтелігенції, ми уже не могли продовжувати називати його просто "сталим". Воно постало перед нами як тіло (Дванадцять знаків Зодіаку - це символ організму як форми. Сонце, Місяць і планети - це символи Духу, Душі і почуттів цього організму). Далі це тіло наповнилось ще більш глибоким змістом, воно стало мислитись як таке, що народжує, чи таке, що народжується (Людина як пункт зустрічі: рівновага між проявленими вищими і нижчими силами великого єдиного Життя).

Іншими словами, воно перетворилось уже в Живе Єство. Тепер же, накінець, виявляється, що це Живе Єство береться з точки зору закінченості і визначеності. Виявляється, що його

розум і його прагнення дані не просто самі по собі, але в своїй повній визначеності, завершеній сталості. Це означає, що Живе Єство береться у всьому своєму історичному розвитку, зі всіма своїми долями, котрі тільки йому властиві. Живе Єство, виявляється, здійснило тут свій індивідуальний лик і весь його розум, вся його життєва енергія дали повну картину свого власного єства. Тому це є те, що звичайно називається Особистістю. Особистість є конкретна здійсненість всього внутрішнього, всієї, яка тільки властива даній субстанції, інтелігенції. Це вже четверте начало.

А який же зміст нової модифікації перших трьох начал? Одне, яке народжує і ненароджене в аспекті результата цього народження-ненародження дає Владу (Тризуб - символ Світобудови і Трійці). Робити, творити, народжувати в аспекті особистісному і завершальному означає бути достатньо могутнім і владним. Але це є результат і стале Розуму, що також - Розум всередині себе, але в аспекті завершеності і закінченості. На наш погляд це є Ведіння (або Віра, якщо її розуміти як розумне Ведіння: джерела орієнтської віри українського обряду).

"Прагнення" і "дотяг", подані в аспекті особистісного завершення, є Кохання. Але ми уже бачили, як корисно і як, в той же час, необхідно розглядати перші три іпостасі з одного боку, і четверту - з іншого, як щось ціле і неподільне. Адже перші три начала є не тільки змістові начала, котрі реально існують тільки на четвертому началі, тобто, коли є відповідний Факт чи Субстанція, котра їх здійснює і реально, тілесно носить на собі. Що ж дає нам Особистість - одержане в цьому ряді четверте начало, як здійснюється носій Могут-

ності, Ведіння і Любові? Що таке ця абсолютна Особистість, котра завершено здійснює і реалізує і Владу, і Ведіння, і Любов? Що таке влада як Особистість, і Ведіння як Особистість, і Любов як Особистість? Що таке Влада як живий організм Особистості, Любов як субстанція і тіло Особистості? Тут А.Костенко підійшла до великої діалектичної таємниці християнського учення про Трійцю, котра тільки зараз починає відкриватися для нашого враженого погляду. Те, що народжує Влада, Влада як Особистість є Отець. Ненароджене як Особистість є Тиск. Ненароджене, але народжуваче Владу як Особистість, є самонатискующий Отець.

Ненароджене як Особистість є Син, Ведіння як особистісна завершеність є Мудрість чи Пневма, і Любов як особистісна завершеність і закінченість є Святість.

(Дерево пам'яті - парадокс Одиниці і Десяти. Духовне сонце - мозок; інтелектуальне сонце - серце, матеріальне сонце - відображувальна система. Тлумачення Євангелія від Іоанна "Спочатку було Слово"). Субстанційно-особистісна завершеність Життя як розумного відчуття і Творчості є Дух Святий. Дух Святий - організм Любові і Святості. Отже Любов і Святість як організм.

(Платонівська Атлантида - символ потрібної природи Всесвіту і людського тіла).

Накінець, в п'ятій категорії, в Символі, котрий уже дійшов у нас в попередній діалектиці до системи Розуміння і Слова, інше став в цьому загальноособистісному аспекті, очевидно, Словом Особистості, Словом, яке відкриває сутність Особистості. Таке Слово, котре відходить від живої Особистості, очевидно, є ім'я, а це ім'я, яке відкриває і вира-

жає назовні і тиск Влади, і Мудрість Ведіння, і Святість Любові є не що інше як Добро, Істина і Краса (Піфагорійська теорія музики і кольору. Символіка риб, комах, плазунів і птахів. Символіка тварин. Символіка квітів, рослин, фруктів і дерев. Символіка каменів, металів, коштовностей).

Добро, Істина і Краса є зовнішнє вираження Тиску мудрості і Святості, подібно тому, як ці три є внутрішнє здійснення і завершеність таємних внутрішньо-тріїцевих процесів: Влади, Ведіння і Любові. Така ця загальна площина персоналізму, яка виникає під головуванням четвертого начала, "сталого", яке отримує тут форму Особистості.

Друге джерело стилі: II розділ (Думка, психологія, філософія. Концепція думки і людини в контексті світової літератури) показує як і що одержується на другій із названих площин, тобто там, де головує не четверте, а п'яте начало, не Стале, а Символ, і де з точки зору цього Символу потроюються всі п'ять основних категорій. Перш за все ми зафіксували загальний зміст цієї нової площини. Якщо Особистість відповідала Сталому і була неначе стійким буттям (що зупинилося) Прагнення, то з Символом ми, очевидно, переходимо в інше становлення. Адже всяка категорія, протиставляючись своєму інобуттю, синтезується з ним в своєму становленні. Тут Л.Костенко показує уже становлення самої Особистості. Але, звичайно, не просто становлення як таке. Особистість ототожнюється з цим інобуттям у своєму змісті розумно, і тому вона не перейде в своє інобуття як Факт (Психологія), щоб там заново ствердитись або розсипатись. Але буде розумним становленням, змістовим енергієм, яка перетворюється в інобуття, але не стає інобуттям. Три іпостасі, ви-

ведені нами раніше в аспекті цього чистого "для іншого", стануть Силою, Світлом і Благодаттю.

(Символічний зміст: ефір, вогонь, повітря і вода. Українське суспільство і поняття держави; Філософія і Концепція людини і особистості в контексті світової естетичної думки).

Четверте начало, яке в попередній діалектиці дійшло до ступеню Особистості, перетворюється тут в таку сферу, котра буде місцем інобуттєвих енергій Особистості. О.Ф.Лосєв називає її софійною сферою, а основна тріада в її втіленні на Софії письменниці явно уявляється як Царство, Слава і Церква. (Історичний фактор як один із складових етнопсихогенезу). Накінець п'ята категорія в світлі збудованої тут діалектики, тобто Символ у Світлі Символу є Магічне ім'я, а тріадичний розподіл в ньому дає енергії Врятування, Евхологічну (звідки молитва) і Містеріальну (звідки таїнство). (Сім категорій людей: сім нот. Сім окультних центрів людини. Сім функцій людської машини).

Далі третє джерело стилю - III розділ (Етика як Ерос). Наш погляд падає на саму цю первісну тріаду. Ми побачили наочно, що християнське вчення про триєдиність ликів Божества не є чимось ворожим розуму і логіці, як це іноді стверджують необізнані люди: тут міститься звичайне діалектичне вчення, звичайна діалектика, яку можна знайти в будь-якій діалектичній системі. Ми наочно переконались, що знову-таки не логіка, не знання і не наука (хоча в системі А.Костенко вона посідає найважливіше місце) спонукає людей заперечувати триєдиність. Навпаки, якщо міркувати діалектично, то переконались, що божество тільки і може бути триєдиним. Зро-

зуміло, щоб стверджувати реальність чого-небудь, потрібно мати відповідне відчуття цього предмета: не в сфері логіки і діалектики, а життя.

У розділі "Етика як Ерос", третьому джерелі стилю письменниці, ми показуємо, що логіка триєдиності має під собою деякий позалогічний досвід, котрий не можна насадити і виховати ніякою логікою і заперечити ніякою наукою і діалектикою. В ученні про Триєдиність, крім стихії відчуттів (чи віри), є повнота вимоги думки. Це звичайна тріада, котра існувала у всіх "віруючих" і "невіруючих", хто тільки займався діалектикою (Тріада змісту). Л.Костенко стверджує, що матеріалісти прекрасно знають, що існує свідомість і душа, але вони хочуть свідомо задушити свідомість і душу. Зрозуміло, що не логіка, очевидно, приводить їх до цього, а певний злісний аферент всупереч всякій логіці і при свідомому ігноруванні всякою логікою.

Розрізняючи Розум і Прагнення, Л.Костенко "міцно" стверджує платонічно-патрістичну психологію і різко розходиться з новоевропейською: розум в її "антично-середньовічному" міркуванні не міститься в "душі", але сама "душа" міститься в розумі. Розум не є окрема здатність. Це духовна зосередженість, яка переважає саму "душу". Душа є не що інше, як розгортання розуму (Світло - різне, а розум - єдине). Розум і душа зовсім не знаходяться на одній площині, але "розум" вище душі. Прагнення, як це легко помітити, Л.Костенко розуміє не як одну із думевних якостей; вона нічого спільного також не має з волею чи з її окремими моментами.

Л.Костенко за вищу інтелігентну, чи, вірніше, за

надінтелігентну точку зору абсолютної інтелігентності має Серце, те невичерпне джерело всякої інтелігентності, із якої витікають і чистий Розум, і чисте Прагнення (Час - "полум'я, що б'є серцем").

Це Розум, але такий, котрий даний поза суб'єктно-об'єктивними протистояннями, і є надлогічне протікання і прагнення. Якщо в Одному ми розрізняли:

1. Одне, як безкінечна апофатична безодня;

2. Одне як початок ряду, так і тут необхідно розрізняти

Серце як абсолютну надінтелігентну безодню, котра є така повнота Світла, що вона уже втрачає всілякі межі й форми, всяке розрізнення й розчленування. (Вогонь: в людині - тепло, поза нею - світло). Серце постає як початок інтелігентного ряду, як повнота розумних сходжень. Очевидні і зовнішньо виражені енергії цієї тріади: Влади, Ведіння і Любові. Що таке Влада, проявлена назовні? Звичайно, це Сила. Що таке Ведіння, проявлене зовні, направлене до того, що повідомиться всьому іншому і обдумає своїми розумними глибинами? Це - Світло. (Людина як поступове просвітлення і полегшення з низу до верху). А що таке Любов, проявлена назовні? Що таке Любов, котра не може бути просто Силою і котра не може бути Ведінням і Знанням? Звичайно, Любов (Кохання) є і Влада, і Сила, і Ведіння, і Світло. Навіть більше того, вона синтез і злиття Влади і Ведіння, Сили і Світла (Ерос і кохання). Це Влада, котра переконує Ведіння до "бачення", вона освічує. Це Ведіння і "бачення", котрі діють як сила. Але тоді і зовнішнє вираження, інобуттєве проявлення Любові повинно бути синтезом і злиттям Влади і Ведіння, Сили і Світла. Ця зовнішня енергія Любові повинна владно і могутньо насадити

назовні ту злитість людини самої з собою, а також з об'єктом, яка є у Відчутті, Прагненні і Почутті. Вона повинна просвітити інобуття так, щоб інобуття відразу ж "переломило" злиття з тим, від кого відходить Любов.

Ця нова сфера письменницею мислиться як відмінна від простої Сили, як Відчуття відрізняються від Серця, як Любов відрізняється від Влади. Ця нова сфера - розгорнута Сила, Сила, яка знаходиться в становленні, творча і творяча Сила. Але ця нова категорія відрізняється від простого Розуму, переводячи його у Відчуття і від Ведіння, переводячи його в Любов. Це така Сила, яка є і внутрішнім самовідчуттям цієї Сили, і внутрішнім суб'єкт-об'єктним злиттям. Це Благодать, котра є: 1) Силом, що дає. 2) Світлом. Воно є внутрішньою поживою злиття цієї Сили і цього Світла (Слово як молитва світового духу).

Четверте начало здійснює, як відомо, перші три Заперечення софійності в Божестві, означає заперечення Божества як субстанції. Як відомо, коли зміст у нас став інтелігентним, ми субстанцію стали називати тілом. Крім того, якщо зміст перетворився в пізнання чи відчуття, то носій цього змісту, субстанція, яка його здійснює, повинна також носити на собі сліди цього пізнання і відчуття.

Особистість мислиться А.Костенко у світлі вищесказаного ні Серцем, ні Розумом, ні Прагненням, ні Потягом, ні почуттям, ні темпераментом, ні та, ні інша приватна чи загальна особливість чи здатність життя. Вона є щось зовсім інше. Вона є здійсненням всього цього. (Концепція Людини: Тіло і Дух).

Що таке Влада як субстанція? Це незалежність, свобода,

залежність тільки від себе: самозадоволеність. Тиск. Що таке Ведіння, реалізоване і здійснене? Що таке Ведіння як субстанція? Більш точного слова, як мудрість, важко знайти. Мудрість значить Софія (грецьке), але це не та Софія, котру ми звичайно називаємо софійною стихією (Око як ідея буття Всесвіту. Розум - безкінечність і всемогутність: світові повітря).

Необхідна така модифікація Любові, щоб вона виявилася об'єктивною характеристикою Особистості, знову таки результатом і субстанцією цього процесу. Це Святість - зречення здійснена Любов. А категорії Отця, Сина і Святого Духа - світлі вище сказаного володіють цілком логічною необхідністю. Реалізована Сила - це Царство. Слава - це субстанційне світло. Церква - це субстанційна модифікація Благодаті. Царство здійснює Силу, Церква ж здійснює Благодать, за котрою сходить в ієрархічному порядку Святість, Любов, Творчість і Відчуття. Становлення, - коротше, - Дух Святий.

Четверте джерело стилю - IV розділ: "Концепція людини: тіло і Дух".

Цілком зрозуміло, що коли ми переходимо до інтелігенції, то не можна обмежитись категорією Символу. Необхідно, щоб Символ мав інтелігентний зміст. Інтелігенція мислиться письменницею на перших порах як абсолютна самосвідомість і абсолютна самоданість (Розум і його функції). Знати і розуміти тим і відрізняються між собою, що одне стосується конструктивних, чисто змістових сфер, а друге - до виражальних і як-небудь спеціально проявлених.

Термін розуміння приміняємо до терміну не абстрактного,

а виражального. Є всі підстави розуміння, що перебуває в становленні, називати Словом. Слово є Розуміння в Дії, рухоме Розуміння, Розуміння як Становлення і Прагнення. Але ось це прагнення повернулось всередину людини і становлення прийшло до свого результату. Розум і Прагнення синтезувались в почутті, а субстанція і тіло синтезувались в Особистості.

Як буде виглядати в даному контексті Символ Символу, Ім'я Імені, Енергія Енергії? Одержати Символ Символу, Ім'я Імені і Енергію Енергії - це значить заново виразити Символ, Ім'я і Енергію, так як сам Символ виражав Субстанцію, Ім'я - Особистість і Енергія всю тріадну сферу. Ім'я вносить Субстанцію і Особистість назовні, активно змушує визнати цю Субстанцію і цю Особистість, що вона саме є, існує, є цілком визначеною. Тут неначе саме Ім'я стає Субстанцією, а якась його модифікація покликана бути його енергією. Тепер ім'я одержує таку структуру, де виявляється вся його сила не тільки вимагати визнання буття субстанції. Ім'я неначе стає субстанцією, а інше ім'я виражає його назовні, робить необхідним його визнання. В попередньому джерелі сила імені залишалась сама в собі. Вона була тільки відомим вираженням Субстанції Особистості. А в четвертому джерелі зв'яжуться воедино загальна стихія Магічного Імені зі своєю 1) змістовою стороною (Сила, Світло, Благодать); 2) софійною стихією (Знамення, Ікона, Образ); 3) осмислено-софійною (Царство, Слава, Церква); 4) виражально-змістовою (Намір, Догмат, Міф); 5) виражально-софійною (Рада Передвічна, Священна Історія); 6) виражально-розумно-софійна (Врятування, Молитва, Таємниця).

Із невідомих глибин Сутності виникають все нові й нові

розумні енергії постійно і неухильно і проявляються як Лик (Абсолют і Еволюція Пракриті) цієї сутності, що леє своїми променями Абсолютна діалектика, або, що те ж саме, абсолютна міфологія. Свята Троїця неподільно розкриває себе в своєму імені.

В п'ятому джерелі стилю - V розділ. (Концепція виникнення життя на планеті Земля) ми доповнимо загально-виражальну діалектику розумно-софійною тріадою і подаємо як енергійне вираження смислового розумного ряду, так і енергійне вираження чисто смислового розумного ряду. Ідеться про тріаду Знамення, Ікони і Обряду (Священний сувій - таблиці Еф). В знаменні подається саме джерело богоявлення. В Іконі це богоявлення дано як закінчений розумний лик. В обряді цей розумний лик перейшов у становлення, тобто в деяке поступове і послідовне "часове розгортання". Це загально-діалектична Тріада Одного, Буття, Становлення.

Вираження Сили є Намір, Вираження Світла, його фіксація є Догмат. Вираження і фіксація Благодаті є Міф, міфологія (Астроміфологія - езотеричне християнство. Десять великих кабалістичних могутностей).

Далі енергійно-виражальна паралель до софійної тріади Знамення, Ікона, Обряд. Тут ми одержали Тріаду Ради Передвічної, Откровення і Священної Історії. Рада передвічна є ідеальна вираженість Знамення, яке виливається із сутності назовні. Рада Передвічна тільки тим і відрізняється від Знамення, що це є вираження Знамення, ідеально розмальоване Знамення чисто софійно-розумною категорією в даному місці Врятування.

Ікона в порівнянні зі Знаменням є щось виявлене, прояв-

лене, це уже не просто передумова, але сам зміст в своєму максимальному виявленні. Енергійно-виражальною паралеллю тут є Откровення, щось розумне, змістове, а не Софійне. Воно стосується області розумної, смислової.

Все це - зміст п'яти джерел стилю Л.Костенко - трактується нами як гра першообразу з самим собою. Тобто художня форма Л.Костенко - це "ізолювана від змісту і від чуттєвості автаркія першообразу, яка перебуває в енергійній грі сама з собою, дякуючи оформленню ним собою і змісту, і "чуттєвості" (II, 47, с.105). Саме ця гра першообразу з самим собою і приносить нам радість і насолоду при сприйнятті мистецтва, фактично і є головною метою нашого спілкування з ним (II, 47, с.94).

Бібліографія.

I.

1. Багалій Д.І. Український мандрівний філософ Григорій Сковорода.- К.: Орії, 1922. - 472 с.
2. Бахтин М.М. Естетика словесного творчества.- М.: Искусство, 1979.- С.95.
3. Бердяев Н.А. Философия свободы. Смысл творчества.- М.: Правда, 1989. - С.373.
4. Бердяев Н.А. Судьба России.- М.: Политиздат, 1990.- С.65.
5. Быховский А.А. На пути к глобальной нравственности // Наука и религия.- 1990.- № 5.- С.2-3.
6. Бычков В.В. Выражение невыразимого или иррациональное в свете ratio // Лосев А.Ф. Форма - Стиль - Выражение / сост. А.А.Тахо-Годи; общ.ред. А.А.Тахо-Годи и И.И.Маханькова.- М.: Мысль, 1995.- С.888-907.
7. Богданов О.О. Тектология // Наука управлять / Упоряд. И.Слепов.- К, Либідь, 1993.- С.10-58.
8. Богдашевський Д. Философия Канта.- К.: 1988. - С.155.
9. Бойко Ю. Шлях нації.- Париж-Київ-Львів, 1992.- 36 с.
10. Братко-Кутинський О.А. Нашадки святої трійці.- К.: Білий птах.- 88 с.
11. Булгаков С.Н. Основные проблемы теории прогресса // Проблемы идеализма.- М., 1902.- С.3.
12. Василик Ф.Е. Пережить горе // О человеческом в человеке.- М.: Политиздат, 1991.- С.230-247.
13. Возняк Т. Що є мораль // Сучасність.- 1994.- № 5.-

С.145-150.

14. Гаркавец О. Перша книга в історії української аристократії // Золоті ворота.- 1994.- № 7. - С.20.

15. Гиляров А.Н. Платонизм как основа современного мировоззрения в связи с вопросами о задачах и судьбах философии.- М, 1887.- С.18.

16. Гиляров А.Н. Предметные мысли XIX в. во Франции.- Киев, 1901 - С.6.

17. Гиляров А.Н. Введение в философию.- Киев, 1907.- С.31.

18. Говоров С. Основы морали В.Вундта.- Харьков, 1891.- С.3.

19. Гогоцкий С.С. Философский лексикон.- Киев, 1866.- Т3.- С.184.

20. Гогоцкий С.С. Обзорение системы философии Гегеля.- Киев, 1860.- С.184.

21. Гогоцкий С.С. Философия XVII и XVIII в. в её соотношении с философией XIV в. и отношение той и другой к образованию.- Киев, 1878.- С.175-176.

22. Грот Н.Я. Философия и её общие задачи.- Киев, СПб. 1904.- С.132.

23. Грот Н.Я. О душе в связи с современными учениями о силе.- Одесса, 1896.- С.156.

24. Грот Н.Я. Общие основания психологии.- М, 1890.- С.91.

25. Грот Н.Я. Основные моменты в развитии философии.- М, 1894.- С.14.

26. Давыдов Ю.Н. Этика любви и метафизика своеволия. Проблемы нравственной философии.- 2-е изд., перераб. и доп.

М.: Молодая гвардия, 1989.- С.25-27.

27. Дамаскин И.И. Источник философии.- М.: Мысль 1969.- Т1.- ч.2.- С.622.

28. Донцов Д. Дух нашої давнини.- Дрогобич.: Відродження, 1991.- 342 с.

29. Дробницкий О.Т. Понятие морали.- М, 1974.- с.121.

30. Экхарт М. Проповедь и рассуждения.- М.: Мусагет, 1912.- С.150.

31. Зіньківський Т. Молода Україна, її становище і шлях. // Берегиня.- 1994.- № 2-3. - С.8-55.

32. Иванович В.И. Простит ли нас Земля // Сталкер.- 1991.- № 1.- С.3.

33. Історія філософії України / Упорядники М.Ф.Тарасенко, М.М.Русин, А.К.Бичко.- К.: Либідь, 1993.- 560 с.

34. Камю А. Миф о Сизифе // Сумерки богов.- М.: Политиздат, 1989.- С.225-308.

35. Качковський А. Чи державницький український народ? // Гарт.- 1995.- № 1-2.- С.3-6.

36. Кисель М.А. Джаиббатиста Вико.- М.: Мысль, 1980.- С.197.

37. Козлов А.А. Очерки из истории философии.- К., 1887.- С.22.

38. Козлов А.А. Письма о книге гр. Л.Н.Толстого "О жизни" // Вопросы философии и психологии.- 1890.- № 1.- кн.5.- С.27.

39. Козуля О. Жінки в історії України.- К.: Укр.центр духовної культури, 1993.- 256 с.

40. Куринский В.А. Автодидактика.- М.: "Автодидакт".- 1994.- 393 с.

41. Ласло-Куджик М. Апофеоз світла у творчості Г.Сковороди // Слово і час.- 1990.- № 3. С.51-59.

42. Лекції з історії світової та вітчизняної культури (За заг.ред. Яртия А.В., Шендрика С.М., Черепанової С.О.- Львів.: Світ.- 1994.- 496с.

43. Линницкий П.И. Основные вопросы философии. Опыт систематического изложения философии.- Киев, 1901.- С.104.

44. Линницкий П.И. Обзор философских Учений.- Киев, 1874.- С.239.

45. Лук М.І. Етичні ідеї в філософії другої половини ХІХ - початку ХХ ст.- К.: Наукова думка, 1993.- 150 с.

46. Маркс К., Энгельс Ф. //Полн.собр. соч. Т.20, с.581.

47. Мартынов А.В. Исповедальный путь (Философские этюды).- М., 1990.- 104 с.

48. Матерджи С., Датта М. Древняя индийская философия.- М.: Иностранная литература.- 1954.- С.271-289.

49. Медвідь В. Держава і жінка // Золоті ворота.- 1994.- № 7.- С.116-121.

50. Морен Э. Утраченная парадигма: природа человека.- К.: Карма ленто, 1995.- С.188.

51. Ницше Ф. Антихристиянин. Опыт критики христианства // Сумерки богов.- М.: Политиздат, 1989.- С.17-92.

52. Овсяннико-Куликовский Д.Н. Что такое национальность // Український вісник.- 1906.- № 1.- С.83-88.

53. Рерих Н.К. Держава світла.- Нью Йорк.: 1931.- С.103.

54. Рерих Н.К. Твердыня пламенная.: Париж, 1933.- С.28.

55. Січинський В.С. Український тризуб і прапор.- Вінніпег, 1953.- С.27-32.

56. Скворцов И.И. Записки по нравственной философии. Киев, 1869.- С.10.
57. Смирнов Б.Л. Нирвана, кайвалья, мокша в философских текстах "Махабхараты". // Материалы по истории и философии Центральной Азии. Вып.3., 1968.- Улан-Удэ.- С.14-21.
58. Соловьёв В.С. Оправдание добра. Нравственная философия. // Собр.соч.- СПб, 1897. Т.7.- С.172.
59. Снисаренко А. Третий пояс мудрости: блеск языческой Европы. Л.: Лениздат, 1989.- 286 с.
60. Спиноза Б. Этика, доказанная в геометрическом порядке. В 2 т.- М.: Госполитиздат, 1957.- Т.1.- С.576.
61. Успенский П.Д. Tertium Organum.- Санкт-Петербург. "Андреев и сыновья".- 1992.- 242 с.
62. Успенский П.Д. Психология возможной эволюции человека. // Заблуждающийся разум? Многообразие вненаучного знания. / Отв.ред. и сост. И.Г.Касавин.- М.: Политиздат, 1983. С.383-448.
63. Фаминский В. Мораль языческого философа Сенеки. Киев, 1903.- С.29.
64. Фейербах Л. История философии. Собр.соч.: В 3 т. М.: Мысль, 1974.- Т.1.- 544 с.
65. Фейербах Л. Предварительные тезисы и реформы философии. // Изб. философ. произведения. В 2 Т.- М.: Госполитиздат, 1955.- Т.1.- С.113.
66. Фрейд З. Будущее одной иллюзии // Сумерки богов М.: Политиздат, 1989.- С.102-132.
67. Фрейд З. Леонардо да Винчи.- М.: Мысль, 1912.- 12 с.
68. Чаньшев А.Н. Начало философии.- М.: МГУ, 1932.- 18

с.

69. Челпанов Г.И. Введение в философию.- Киев, 1907.- С.152.

70. Черненко А.М. Українська національна ідея.- Дніпропетровськ: ДДУ, 1994.- 140 с.

71. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні.- Мюнхен, 1983.- С.20-38.

72. Шапошникова Л.В. Тайна священной горы Трикуты // За рубежом, 1988.- N 33.- С.13.

73. Шапошникова Л.В. Синтез действительного блага // Человек.- 1994.- N 1.- С.90-96.

74. Шпенглер О. Закат Европы.- М.: Политиздат, 1993.- С.144.

75. Юркевич П.Д. Из науки о человеческом духе // Философские произведения.- М.- 1990.- С.106.

76. Яценко Е. Людина і річ. Про анігіляцію історії // Хроника 2000.- 1993.- N 1-2.- С.239-242.

II.

1. Автономова Н.С. Миф: хаос и логос // Заблуждающийся разум. Многообразие вненаучного знания. Отв.ред. и сост. И.Т.Касавин.- М.: Политиздат, 1990.- С.50-58.

2. Андрухович Ю. Кохання і смерть по-лицарськи: визволення панни // Сучасність.- 1994.- N 1.- С.69-75.

3. Базилевський В.О. поезія як мислення. // І зав'яз дум, і вільний лет пера.- К.: Рад.письм., 1990.- С.177-189.

4. Барабаш Ю. Розмова по-щирості з самим собою. / Літературна Україна.- 1984.- 21.06.- С.3.

5. Бахтин М.М. Творчество Франсуа Рабле и народная

культура Средньовіков'я і Ренесанса.- М., 1965.- С.398.

6. Білоцерківець Н. Тіні забутих предків. // Сучасність.- 1994.- № 1.- С.71-82.

7. Бокій І. Душа належить людству і епохам. // Сільські вісті.- 12.03.- С.14.

8. Боннар А. Грецька цивілізація: В 2 т.- М.: Искусство, 1992.- Т.2.- 330 с.

9. Брюховецький В.С. Ліна Костенко.- К.: Дніпро, 1990.- 262 с.

10. Брюховецький В.С. Потреба слова. // Жовтень.- 1981.- № 8.- С.143-146.

11. Брюховецький В.С. Спасенний келих гіркоти. // Дніпро.- 1981.- № 3.- С.134-139.

12. Брюховецький В.С. Тому і є висота. // Прапор.- 1978.- № 5.- С.132-135.

13. Гарин І.І. Пророки і поети. В 2 т.- М.: Терра, 1992.- Т.1.- 736 с.

14. Гарин І.І. Пророки і поети. В 2 т.- М.: Терра, 1992.- Т.2.- 688 с.

15. Гарин І.І. Невідомий Толстой.- Харків.: Експрес, 1993.- С.91.

16. Гачев Г.Д. Русський Ерос.- М.: Інтерпринт, 1994.- С.279.

17. Гоготилвили Л.А. Релігійно-філософський статус язика. // Лосев А.В. Буття. Імя. Космос. / Сост. і ред. А.А.Тархо-Годи.- М.: Мисль, 1993.- С.906-924.

18. Гордасевич Г. Силуети поетес.- К.: Рад.письменник, 1989.- С.108-143.

19. Дагданов Г.В. Чань-буддизм в творчестві Ван-Вей.-

Новосибирськ.: Наука "СО", 1984.- 135 с.

20. Ефименко А. Исследования народной жизни. Вып I. М., 1984.- С.91.

21. Жулинський М.Г. Із забуття в безсмертя.- К.: Дніпро, 1990.- 403 с.

22. Забужко О. Вивчення роману Ліни Костенко "Маруся Чурай". Стаття перша. // Українська мова і література в школі.- 1989.- N 11.- С.50-74.

23. Забужко О. Вивчення роману Ліни Костенко "Маруся Чурай". Стаття друга. // Українська мова і література в школі.- 1989.- N 12.- С.48-64.

24. Забужко О. Філософія і культурна притомність нації. // Сучасність.- 1994.- N 3.- С.117-129.

25. Забужко О. Психологічна Америка і азіатський ренесанс обо знову про Карфаген. // Сучасність.- 1994.- N 9.- С.141-162.

26. Ільницький М. Якби знайшлась неопалима книга.- Прапор.- 1980.- N 8.- С.112-115.

27. Ільницький М. Неповторність - це доля. // Прапор.- 1981.- N 3.- С.125-130.

28. Ільницький М. З чого постає неповторність. // Українська мова і література в школі.- 1981.- N 10.- С.9-23.

29. Ільницький М. Безперервність руху.- К.: Рад.письменник, 1983.- N 2.- 231 с.

30. Ільницький М. Новизна, яку знаходять кілька: Стильова течія і індивідуальний стиль. // Жовтень.- 1983.- N 3.- С.107-118.

31. Ільницький М. Поезія останніх десятиріч: традиції і новаторство.. // Радянське літературознавство.- 1983.- N 2.

С.3-17.

32. Ільницький М. Ідея циклічності культур і доля України у творах Олега Ольжича. // Сучасність.- 1994.- № 11.- С. 138-143.

33. Кашина Е.В. Эстетика Ф.М.Достоевского.- 2-е изд., М.: Высшая школа, 1989.- 287 с.

34. Космос Древньої України: Трипілля.- Троянь. Мітологія. Філософія. Етногенез. / Упор., вступна стаття В.Довгича.- К.: 1992.- 438 с.

35. Костомаров М. Про історичне значення російської народної поезії. // Етнографічні писання Костомарова.- К., 1930.- С.8.

36. Костомаров М. Две русские народности. // Исторические монографии и исследования.- 2-е изд: Т.1.- СПб, 1872.- С.53.

37. Крижановський С.А. Над рікою життя. // Літературна Україна.- 1977.- 25.10.- С.3.

38. Кульчицький О. Риси характерології українського народу. // Е.І. Т.1.- Мюнхен, Нью-Йорк, 1919.- С.708-718.

39. Лазебник Ю.С. Модель мира: поэзия.- К., 1995.- С.3.

40. Лепкий Б. Про життя і твори Тараса Шевченка.- К.: Україна, 1994.- 173 с.

41. Лисевич И.С. Вступительная статья к кн. Китайская пейзажная лирика XIII-XIV в (Стихи, поэмы, романсы, арии).- ИТУ, 1984.- С.5-20.

42. Лисевич И.С. Литературная мысль Китая.- М.: Наука, 1979.- 266 с.

43. Лисий І. Національна художня культура і мистецьке життя нації. // Сучасність.- 1994.- № 7-8.- С.163-173.

44. Лосев А.Ф. Страсть к диалектике.- М.: Политиздат, 1983.- 436 с.
45. Лосев А.Ф. Бытие. Имя. Космос. / Сост. и ред. А.А.Тахо-Годи.- М.: Мысль, 1993.- 958 с.
46. Лосев А.Ф. Очерки античного символизма и мифологии.- / Сост. А.А.Тахо-Годи; Общ.ред. А.А.Тахо-Годи и И.И.Маханькова.- М.: Мысль, 1993.- 959 с.
47. Лосев А.Ф. Форма - Стиль - Выражение. / Сост. А.А.Тахо-Годи; Общ.ред. А.А.Тахо-Годи и И.И.Маханькова.- М.: Мысль, 1995.- 944 с.
48. Лосев А.Ф. Мифология.- М.: Мысль, 1996.- 950 с.
49. Лосев А.Ф. Миф. Число. Сущность. / Сост. А.А.Тахо-Годи; Общ.ред. А.А.Тахо-Годи и И.И.Маханькова.- М.: Мысль, 1994.- 919 с.
50. Лосев А.Ф. Держание духа.- М.: Политиздат, 1988.-366с.
51. Лотман Ю.М. В школе поэтического слова. Пушкин. Лермонтов. Гоголь.- М.: Просвещение.- 1988, 349 с.
52. Макаров А. История - сестра поэзии. "Дружба народов".- 1982.- № 2.- С. 243-252.
53. Макаров А. Красота барокко. / Хроника 2000.- 1992.- №1.- С.80-117.
54. Мережковский Д.С. У тихому болоті ("Гоголь і чорт"). // Історія філософії України.- К.: Либідь, 1993.- с.299-315.
55. Міцінська Я. Любов як подолання смерті. // Сучасність.- 1994.- № 1.- С.99-102.
56. Мовчан П. Мова - явище космічне. // Ключ розуміння.- К., 1990.- С.178-201.

57. Моренець В. Багатолика і єдина. // Вітчизна.- 1980.- N 11.- с.134-150.
58. Найдан М. Інші поети у творчості Ліни Костенко. // Сучасність.- 1994.- N 10.- С.151-162.
59. Нудьга Г. Балада про отруєння Гриця і легенда про Марусю Чурай. // Жовтень.- 1967.- N 2.- С.11-18.
60. Охріменко П. Сила художньої правди. // Жовтень.- 1980.- N 11.- С.143-146.
61. Павленко В.М. Таглін С.О. Фактори етнопсихогенезу.- Харків.- ДДУ, 1993.- 169 с.
62. Пахльовська О. Україна: Шлях до Європи: через Константинополь. Стаття перша. // Сучасність.- 1994.- N 1.- С.54-68.
63. Пахльовська О. Україна: Шлях до Європи: через Константинополь. Стаття друга. // Сучасність.- 1994.- N 2.- С.101-146.
64. Потебня А. Язык и народность. // Потебня А. Мысль и народность.- 3-е изд.- Харьков, 1913.- С.187-221.
65. Пришвин М.М. Записки о творчестве. // Контекст 1974. Литературно-теоретические исследования.- М.: Наука, 1978.- С.328-329.
66. Розанов В.В. Несовместимые контрасты жизни.- М.: Искусство, 1990.- 605 с.
67. Сагач Г.М. Золотослів.- К.: Райдуга, 1993.- 378 с.
68. Салига Н. Поезія - це завжди неповторність. // Вітчизна.- 1986.- N 5.- С.164-168.
69. Сикорский И.А. Черты и психология славян. // Сикорский И.А. Сборник научно-литературных статей по вопросам общественной психологии, воспитания и нервно-психической ги-

гиены.- К., 1899.- С.32.

70. Скуратівський В. Із спостережень над поетикою Шевченка. // Сучасність.- 1994.- № 3.- С.106-117.

71. Слабошпицький М. Ті ім'я. // Українська мова і література в школі.- 1990.- № 3.- С.36.

72. Слабошпицький М. Українська Сафо. // З голосу нашої Кліо.- К.: Довіра, 1993.- С.209-211.

73. Славутич А. Розстріляна муза.- К.: Либідь, 1992, 184с.

74. Стус В. Феномен доби (Сходження на голгофу Слави).- К.: Знання, 1993.- 96 с.

75. Таран А. Жінка з легенди. // Українська мова і література в школі.- 1990.- № 3.- С.6.

76. Троцкий В.П. О смысле чисел. // Лосев А.Ф. Миф. Число. Сущность. / Сост. А.А.Тахо-Годи; Общ.ред. А.А.Тахо-Годи и И.И.Маханькова.- М.:Мысль, 1994.- С.894-904.

77. Турбин М. Лина Костенко: Века, годы, дни и минуты. // Дружба народов.- 1979.- № 1.- С.274-277.

78. Ференець С. Духовне перехрестя. // Радянська жінка.- 1990.- № 3.- С.4-5.

79. Філіпчук Є. Роман у віршах (до історії жанру). // Радянське літературознавство.- 1982.- № 8.- С.39-62.

80. Хвойко В. Раскопки 1901 г. в области трипольской культуры.- К., СПб, 1909.- С.9.

81. Храмова В. До проблеми української ментальності. // Українська душа.- К.: 1992.- С.3-34.

82. Цимбалістий В. Родина й душа народу. // Українська душа.- К., 1992.- С.87.

83. Чижевський Д.І. Історія української літератури.

Нью-Йорк.- 1956.- С.70.

84. Чижевський Д.І. Історія української літератури. Тернопіль.: Презент, 1994.- 480 с.

85. Шумайда Я. Чому загинув д-р О.Ольжич у концетраційному таборі. // Український історик.- 1985.- № 1-4. С.98-99.

86. Шумило М. Атланти держать небо на плечах. // Шумило М. Силуети.- К.: Рад.письменник, С.157-181.

87. Якимович Б. До питання про українську символіку. // Пам'ятки України, 1989.- № 3.- С.148.

III.

1. Афоризмы Йога Патанджали.- Петроград.: Новый человек, 1915.- С.10.

2. Бекон Ф. О мудрости древних: В 2 т.- М.: Мысль 1972.- Т.1.- С.252.

3. Бернад Г. Хатха Йога на основании личного опыта. 5-е изд. Лондон.: Рейтер и К, 1950.- С.58.

4. Бессознательное: В 2 т.- Тбилиси.: Мецниереба 1978.- Т.2.- 328 с.

5. Бонгард-Левин Г.М. Древнеиндийская цивилизация. Философия, наука, религия. М.: Наука, 1980.- 333 с.

6. Бхактиведанта А.Ч. Легкое путешествие к другим планетам.- Бомбей.: Бхактиведанта Бук Траст, 1930.- 80 с.

7. Бхактиведанта А.Ч. Бхагавад Гита как она есть.- Бомбей.: Бхактиведанта Бук Траст, 1984.- 816 с.

8. Бхактиведанта А.Ч. Импанишад.- Тверь.: Бхактиведанта Бук Траст, 1991.- 181 с.

9. Варфоломеева В.В. На пороге огня. // Путь к себе.

1992.- N 4.- С.33-37.

10. Васильева Л.В. Невелева С.Л. Комментарии к Араньяка-парве (Лесной книге) Махабхараты. В 3 кн.- М.: Наука, 1983.- Кн.3.- 800 с.

11. Вишну-девананда С. Полная иллюстрированная книга йоги. М.: Паритет, 1990.- 328 с.

12. Выготский Л.С. Инструментальный метод в психологии. // Собр.соч. : В 2 Т.- М.: Мысль, 1982. Т 1.- С.569.

13. Гавва Лувсен. Очерки методов восточной рефлексотерапии.- 2-е изд. перераб. и доп.- К.: Здоров'я, 1986.- 232 с.

14. Гусева Н.Г. Индуизм (история формирования, культурная практика).- М.: Наука, 1977.- 220 с.

15. Девис Л. Суперсила.- М.: Мир, 1982.- 272 с.

16. Джастрод Д. Нашли астрономы Бога. // Протестант.- 1990.- 5.09.- С.5.

17. Диланян К.А. Астрологическая судьба Е.П.Блаватской. // Сталкер.- 1994.- N 10.- С.7-9.

18. Диноил С. Курс развития скрытых душевных сил человека.- К.: Пресса Украины.- 266 с.

19. Дмитрук М. Как дожить до третьего тысячелетия.- М.: "Т-Око", 1991.- 150 с.

20. Долин Н.А. Попов Т.В. Компо - традиция воинских искусств.- М.: Наука.- 429 с.

21. Иванов Ю.М. Как стать экстрасенсом.- М.- 1990.- 220 с.

22. Иванов Ю.М. Йога и психотренинг - путь к творчеству и космическому сознанию.- М.: СП "Лесизвест", 1990.- 268 с.

23. Йог Рамачарака (У.Алксинсон). Наука о дыхании ин-

дийских йогов. - Л.: Новый человек, 1913 (переизд. 1990). - 85 с.

24. Йог Рамачарака (У.Аткинсон). Раджа-йога. - Петроград.: Новый человек, 1915. - С.10.

25. Калиновский П.П. Переход. Последняя болезнь, смерть и после. - М.: Новости, 1991. - С.169-189.

26. Камалашина Л.С. Бхаванакрама (Трактат о созерцании). - М.: Наука, 1963. - 60 с.

27. Каптен Ю.А. Основы медитации (вводный практический курс). - М.: ИЧП "АВТ". - 362 с.

28. Катков А.Ю. Где ключ к анализу йогов? // Химия и жизнь. - 1976. - № 12. - С.109-176.

29. Кестлер А. Слепящая тьма. Трагедия "стальных людей". - М.: ДЭМ, 1989. - С.107.

30. Кондратов А. Пятьдесят столетий Йоги. // Наука и религия. - 1975. - № 11. - с.54-59 и № 12. - С.44-48.

31. Кононов Ю.В. Кононов Э.В. Бог Земли. - М.: Русский Духовный Центр, 1993. - С.164.

32. Костяченко В.С. Интегральная веданта (Критический анализ философии Ауробиндо Гхоша). - М.: Наука, 1970. - 210 с.

33. Костяченко В.С. Классическая веданта и неоведантизм. - М.: Мысль, 1983. - 272 с.

34. Кюблер Росс. "Весной она вернётся". Жизнь после смерти. - М.: Сов. писатель. - Олимп. - 1991. - С.62.

35. Лазарев С.Н. Диагностика кармы. - Санкт-Петербург.: АО "Сфера", 1993. - 160 с.

36. Лазарев С.Н. Диагностика кармы. Книга вторая. Чистая карма. - Санкт-Петербург. - Академия Парапсихологии, 1995. - 352 с.

37. Лазарев С.Н. Данченко С.М. Кармическая диагностика чакр.- М.: Мысль, 1994.- 160 с.
38. Лазарев С.Н. Коррекция кармы.- Санкт-Петербург.: Академия Парапсихологии, 1995.- С.157.
39. Малахов В.А. Наука расставания.- М.: Знание, 1992.- 64 с.
40. Малахов Г.П. Целительные силы. Биоритмология и ури- нотерапия.- Санкт-Петербург.: АО "Комплект", 1994.- 352 с.
41. Малахов Г.П. Целительные силы. Создание собственной системы оздоровления.- Санкт-Петербург, СПб.: АО "Комплект", 1995.- 302 с.
42. Мороз Ф. Друга суть людини. // Наука і суспільст- во.- 1990.- № 5.- С.18-23.
43. Моуди Р.А. Жизнь после смерти.- Л.: Лениздат, 1991.- 91 с.
44. Неаполитанский С.М. Шалаграма Дас. Кундалини-Йога.- М.: Общ-во Ведической культуры, 1990.- 91 с.
45. Неаполитанский С.М. Шалаграма Дас. Мантра-Йога.- М., 1990.- 52 с.
46. Неаполитанский С.М. Шалаграма Дас. Катехизис Бо- жественного имени.- Л.: Общ-во Ведической культуры.- 1990.- 75 с.
47. Павленко В.Н. Таглин С.А. Введение в этническую психологию.- Харьков.: ХГУ, 1992.- 306 с.
48. Павленко А.Н. Дар. Бытие у своего порога. / Чело- век.- 1991.- № 1.- С.40-54.
49. Подолинський С.А. Життя і здоров'я людей на Ук- раїні.- Женева, 1878.- С.41.
50. Поляков С.П. Неминучість Розуму. / Трибуна.- 1993.-

№ 1.- С.20-25.

51. Поляков С.П. Минуте і майбутнє. / Трибуна.- 1993.-

№ 2.- С.18-21.

52. Поляков С.П. Скінія та Україна. / Трибуна.- 1993.-

№ 5.- С.12-15.

53. Поляков С.П. Минуте і майбутнє. / Трибуна.- 1993.-

№ 6.- С.20-21.

54. Поляков С.П. Ранок вечора мудріший. / Трибуна.-
1993.- № 11-12.- С.17-22.

55. Раджниш Б.И. К Богу через секс. / Путь к себе.-
1992.- № 1.- С.26-41.

56. Рерих Е.И. Рерих Н.К. Листы сада Мория. Ч 2. Озарение (1932).- Рига.: Переиздат, Латв. об-во Рерих, 1983.- 184 с.

57. Рерих Е.И. Рерих Н.К. Листы сада Мория. Ч 1. Зов (1924).- Рига.: Переиздат, Лат. об-во Рерих, 1989.- 128 с.

58. Рерих Ю.Н. Наука о Калачакре.- Харьков.: Основа, 1990.- 120 с.

59. Рерих Е.И. (Юрвская Н). Преподобный Сергей Радонежский. // Сост. Е.И.Рерих.- Рига.: Латв. об-во Рерих, 1990.- 128 с.

60. Рерих Е.И. Рерих Н.И. Агни-Йога.- Харьков.: Знание Агни-Йоги, 1929.- 36 с.

61. Рибчин І. Геопсихічні реакції і вдача українця.- Мюнхен.: 1911.- С.15.

62. Сатпрем С. Шри-Ауробиндо или путешествие сознания.- М.: ПГУ, 1989.- 334 с.

63. Сахаров Б. Йога из первоисточников.- Беиратт, 1957.- 310 с.

64. Сверстник Є. Бог у Шевченковому житті і слові. / Сучасність.- 1994.- № 6.- С.103-106.

65. Силин А.А. Люди звезды. // Человек.- 1994.- № 1.- С.18-30.

66. Сытин Г.Н. Животворящая сила. Помоги себе сам.- М.: Энергоатомиздат, 1990.- 416 с.

67. Стулова Э.С. Исследования и комментарии.- М.: Наука, 1979.- С.14-189.

68. Фрейд Э. Толкование сновидений.- К.: Здоровье, 1991.- 384 с.

69. Хаббард Л. Рон. Дианетика. Современная наука о душевном здоровье.- М.: Воскресенье, Нью Эра Паббликейшн Групп, 1993.- 576с. с.

70. Чжан И. Дао любви.- К.: Знання, 1983.- 109 с.

IV.

1. Березин А. Концепция вакуумного "сверхмозга" не противоречит научной картине мира. // Наука и религия.- 1991.- № 7.- С.5-7.

2. Болдырева Н. Сытина Н. Магия и квантовая механика. // Наука и религия.- 1990.- № 7.- С.10-11.

3. Войцеховский А.И. Солнечная система - творение разума. // Знак вопроса.- 1993.- № 1-2.- С.28-33.

4. Грот Н.Я. Общие основания психологии.- М.: СП, 1890.- С.59.

5. Іванишин В. Радевич-Винницький Я. Мова і нація.- Дрогобич.: Відродження, 1992.- 144 с.

6. Казначеев В.П. Великое объединение наук. // Наука и религия.- 1990.- № 3.- С.7.

7. Казначеев В.П. Реабилитация древних знаний. // Наука и религия.- 1990.- N 12.- С.34.
8. Кратохвиль В. НЛО - машина времени.- К.: Выпол, 1993.- С.28.
9. Крживицький Л. Психологічні риси.- К.: СПБ, 1962.- С.27.
10. Кузьменко В. Космопланетарність української наукової думки і циклічність соціально-економічного розвитку. // Сучасність.- 1994.- N 5.- С.150-155.
11. Околітенко І.І. Колбун М.Д. Таємниця точки Хе-Гу.- К.: Укр.письм.- 1993.- 106 с.
12. Повторим ли мы планету Атлантида. // Сталкер.- 1994.- N 10.- С.16-17.
13. Поляков С.П. Интеллект кристалізується відповідно до рівня духовності. // Трибуна.- 1995.- N 3-4.- С.23.
14. Поляков С.П. Чи можлива машина часу. // Трибуна.- 1993.- N 8-9.- С.13.
15. Пружинин Б. Звезды не лгут. Люди ошибаются. // Наука и религия.- 1990.- N 12.- С.34-35.
16. Смирнова И. Ритуал межпланетной связи. // Наука и религия.- 1991.- N 10.- С.20-24.
17. Тодрин Н. Орловский С. Кто мы? Куда идем? Некоторые аспекты контакта с другими цивилизациями. // Сталкер.- 1991.- N 1.- С.4-5.
18. Шкловский И.С. Проблемы современной астрофизики.- М., 1982.- 332 с.
19. Шпет Г.Г. Введение в этническую психологию. // Шпет Г.Г. Сочинения.- М., 1989.- С.475-575.

V.

1. Бургон Т.Г. Свет Египта. М.: Refl-book, 1994.- 624 с.
2. Вишневый рай орлеанов (из рассказов души о прошлых жизнях) // Сталкер.- 1994.- N 10.- С.22.
3. Ветухов А. Народные колыбельные песни.- М., 1982.- С.102.
4. Воропай О. Звичаї нашого народу.- К.: Оберіг, 1993.- 590 с.
5. Грабович Г. Гоголь і міф України. // Сучасність.- 1994.- N 9.- С.77-96.
6. Грабович Г. Гоголь і міф України. // Сучасність.- 1994.- N 10.- С.137-151.
7. Іларіон (митрополіт). Дохристиянські вірування українського народу.- К.: Обереги, 1994.- 424 с.
8. Кісь Р. Ерос і водна стихія. // Сучасність.- 1994.- N 1.- С.83-98.
9. Коломійченко Ф. Сільські забави в Черніговщині.: Матеріали до української етнографії.- Львів. / 18, 1918.- С.136.
10. Костомаров М. Слов'янська міфологія. // Хроніка 2000.- 1992.- N 1.- С.35-50.
11. Лазарев Е. Священні камні небесного града. // Наука и религия.- 1991.- N 1.- С.56-62; N 2.- С.11; N 3.- С.17; N 4.- С.39; N 5.- С.59; N 6.- С.15; N 7.- С.13; N 8.- С.45; N 9.- С.60; N10.- С.35; N 11.- С.49; N 12.- С.22.
12. Лазарев Е. Египетская "Книга мертвых". // Наука и религия.- 1990.- N 4.- С.47-48; N 5.- С.11-22; N 7.- С.13-14; N 8.- С.58-64; N 9.- С.55-56; N 10.- С.23; N 11.-

С.13; N 12.- С.33.

13. Лазарев Е. Тибетская "Книга Великого освобождения"
// Наука и религия.- 1990.- N 11.- С.42-43; N 12.- С.12-15.

14. Мелетинский Е.М. Структурно-типологическое изучение
сказки. // Пропп В.Я. Морфология сказки.- М.: Политиздат,
1969.- С.140.

15. Менли П. Холл. Интерпретация секретных учений.-
Нальчик.: Эль-Фа, 1994.- 447 с.

16. Новикова М. Коментар. // Українські замовляння.-
К.: Дніпро, 1993.- С.109-334.

17. Новикова М. Прасвіт українських замовлянь. // Ук-
раїнські замовляння.- К.: Дніпро, 1993.- С.7-29.

18. Скуратівський В. Мандрівка до Русалій. // Береги-
ня.- 1994.- N 2-3.- С.21-74.

19. Скуратівський В. Молитва до Місяця. // Берегиня.-
1994.- N 2-3.- С.2.

20. Смирнов Б.Л. Комментарии к "Махабхарате".- Вып 1,
кн.1.- Ашхабад: Илим, 1977.- 250 с.

21. Тухолка С. Оккультизм и магия.- 4-е изд.- Петер-
бург, 1977.- С.58.

22. Фрезер Д.Д. Золотая ветвь.- М.: Политиздат, 1986.-
671 с.

VI.

1. Бессонова С.С. Религиозные представления скифов.-
К.: Наукова думка, 1983.- с.50-51.

2. Блаватская Е.П. Биографические сведения.- Репринт.
изд.- Харьков.: РИО облполитграфиздата, 1991.- 145 с.

3. Блаватська О. Євангельський езотеризм. // Хроніка

2000.- 1993.- N 2.- С.148-157.

4. Васильев Л.С. История религий Востока.- М.: Высшая школа, 1953.- С.368.

5. Гегель Г.В.Ф. Философия религии: В 2 т.- М.: Мысль, 1977.- Т.2.- С.31.

6. Гласхауэр У.Дж. Как возник наш мир.- М.: Миссия "Голос мира", 1994.- С.9.

7. Гриева Н. Учитель Айванхов. // Сталкер.- 1994.- N 10.- С.10-11.

8. Гурджиев Г.И. Беседы с учениками.- К.: Преса України, 1992.- 176 с.

9. Иванов С. Магическая семерка. // Наука и религия.- 1990.- N 3.- С.46-49.

10. Как возникла Библия.- М.: Голос мира.- 223 с.

11. Мотрич К. Молитва до великої Матері світу. // Сагач Г.М. Золотослів.- К.- Райдуга, 1993.- 360 с.

12. Мотрич К. Молитва до мови. // Тернопіль.- 1992.- N 1.- С.53.

13. Олесницький М. Введение в историю нравственности и нравственных учений. // Труды Киевской Духовной академии.- 1880.- N 10.- С.152-226.

14. "Отче наш". Молитва. // Тернопіль.- 1992.- N 1.- С.48.

15. Рабинович В. Исповедь книгочея, который учил букве, а укреплял дух.- М.: Книга, 1991.- 476 с.

16. Регельсон Л. Жанна д'Арк и её вера. // Наука и религия.- 1991.- N 7.- С.56.

17. Розанов В.В. Апокалипсис нашего времени.- М.- Центр прикладных исследований, 1990.- С.55.

18. Сведенборг Э. О небесах, о мире духов и об аде.- К.: Украина, 1993.- 335 с.
19. Сведенборг Э. Тайны неба.- К.: Преса України, Пор-Рояль, 1993.- 253 с.
20. Сидоров В.М. Вестник белого братства. // Сталкер.- 1994.- N 10.- С.5-6.
21. Сила благодатная. Комментарии к молитве "Отче наш". // Наука и религия.- 1991.- N 12.- С.4-9.
22. Соловьев В.С. Критика отвлеченных начал. // Собр.соч. в 2 т.- М., 1880.- Т 2.- С.130.
23. Фромм Э. Психоанализ и религия. // Сумерки богов.- М.: Политиздат, 1989.- С.144-235.
24. Тайна священной горы Трикуты. // За рубежом.- 1988.- N 33.- С.13.
25. Швейцер А. Мистика апостола Павла. // Благоговение перед жизнью.- М.: Прогресс, 1992.- С.244-507.
26. Швейцер А. Благоговение перед жизнью.- М.: Прогресс, 1992.- 576 с.

VII.

1. Гессе Г. Сиддхартха.- М.: Худ. л-ра, 1993.- 350 с.
2. Данте А. Пир. // Малые произведения.- М.: Наука, 1968.- С7143.
3. Довженко О. Господи, пошли мені сили.- Харьков.: Фоліо, 1994.- 656 с.
4. Достоевский Ф.М. Зимние заметки о летних впечатлениях. // Полн.собр.соч.- Л.: Наука, 1973.- Т.- С.79.
5. Костенко Л.В. Неповторність.- К.: Молодь, 1980.- 144 с.

- 06. Костенко Л.В. Маруся Чурай.- К.: Дніпро, 1982.- 135 с.
7. Костенко Л.В. Сад нетанучих скульптур.- К.: Рад.письм., 1987.- 207 с.
- В. Костенко Л.В. Вибране.- К.: Дніпро, 1989.- 559 с.
9. Платон. Федон. // Соч.: В 3 т.- М.: Мысль, 1970.- Т.2.- С.21.
10. Пришвин М.М. Журавлиная родина. // Собр.соч.: В 8 т.- М.: Худ. л-ра, 1993.- Т.3.- С.128.
11. Рильський М. Вибрані твори. К.: Дніпро, 1980.- 158 с.
12. Родионов И. Голубая бусина на медной ладони.- Л.: Лениздат, 1988.- 44 с.
13. Сидоров В.М. Семь дней в Гималаях.- М.: Политиздат, 1982.- С.3-111.
14. Сидоров В.М. Против течения. Повесть.- М.: Мир через культуру, 1992.- С.96.
15. Сидоров В.М. Страна Паракета.- М.: Мир через культуру, 1993.- С.4.
16. Сидоров В.М. Утешитель.- Воронеж: НПО "МО ДЭК", 1994.- С.3.
17. Сидоров В.М. Лотос Враны. Диалогия.- М.: КПС, 1995.- 336 с.
18. Сковорода Г.С. Твори: У 2 т.- К.: АТ "Обереги", 1994.- Т.1.- 528 с.
19. Стус В. Вікна в позапростір.- К.: Веселка, 1992.- 263с.

	Стор.
Вступ	2
Розділ I. Космогонія та космософія.	53
§ 1. Людина як еволюція чистої символічної форми.	53
§1.1. Божественна ідея - еволюція чистої символічної форми ("Промінь").	53
§1.2. Подвійна природа статі: два джерела знання, - Дух і матерія.	57
§1.3. Першозданне світло.	59
§1.4. Спіраль і життя. Любов і мудрість (три трикутники).	60
§1.5. Вогонь, Земля, Повітря і Вода + Трійця законів.	62
§1.6. Герметична конституція людини - символ числа 7(сім).	64
§1.7. Першопочаткова причина еволюції раси.	66
§1.8. Світ - це медіум. Поняття мозку. Голова - медіум другої невидимої голови. Дві форми медіумічності.	68
§1.9. Світ безтілесних: Душа, Дух.	72
§1.10. Світло і колір.	74
§1.11. Смерть і безсмертя.	76
§1.12. Ідея про добро і зло.	78
§1.13. Триумф душі - адептат; символіка числа 7 (сім).	79
§1.14. Сім планет і сім давніх металів.	81
§1.15. Чотири плани вивчення знаків Зодіаку: символічний, кабалістичний, інтелектуальний і фізичний.	82

§1.16.	Чотири тригони - символ чотирьох сторін світу.	84
§1.17.	Дванадцять знаків Зодіаку - це символ організму як форми. Сонце, Місяць і планети - це символи Духу, Душі і почуттів цього організму.	85
§1.18.	Магнетичне поле. Дванадцять небесних осель з Землею в центрі (6 нічних і 6 денних).	86
§1.19.	Людина як великий інтелектуальний, духовно-матеріальний центр для вираження астро-небесних сил на внутрішньому і зовнішньому планах.	88
§1.20.	Планета; людина - подвійне дзеркало. Місце зустрічі планетної і психічної галузей.	88
§1.21.	Людина як пункт зустрічі: рівновага між проявленими вищими і нижчими силами великого єдиного життя.	89
§1.22.	Сонце, Місяць і п'ять планет сонячної системи - суть символи відбитих триєдиних атрибутів Великого Центрального Духовного Сонця. Життя, Світло і Кохання - аналогії трьом кольорам природи.	90
§1.23.	Потрійна конституція людини. Шлях душі.	91
§1.24.	Духовне тлумачення дванадцяти осель гороскопу - зміст лику; додаток до триєдиного вираження вічних істин в цих небесних символах.	92
§2.	Духовні джерела української національної ідеї.	94
§2.1.	Автохтонність походження українського народу на власному терені.	94
§2.2.	"Золотий вік" лідства - Аратта.	95
§2.3.	Дерево пам'яті - парадокс Одиниці і Десяти.	97
§2.4.	Три парафрази із Спінози.	98
§2.5.	Тризуб - символ світобудови і Трійці.	100

§2.6.	Джерела орійської віри українського обряду.	102	
§2.7.	Духовне сонце - мозок, інтелектуальне сонце - серце, матеріальне сонце - відображувальна система.	104	
§2.8.	Евлівсинські і орфічні містерії.	107	
§2.9.	Платонівська Атлантида - символ потрійної природи Всесвіту і людського тіла.	108	
§2.10.	Світло - духовна природа Великого Змія.	110	
§2.11.	Піраміда - символ Всесвіту і вінець людства.	113	
§2.12.	"Табличка Бембо" - світ, розгорнутий Бог.	114	
§2.13.	Піфагорійська система чисел.	116	
§2.14.	Символізм людського тіла.	121	
§2.15.	Легенда про Хірама.	126	
§2.16.	Піфагорійська теорія музики і кольору.	128	
§2.17.	Символіка риб, комах, плазунів і птахів.	131	
§2.18.	Символіка тварин.	132	
§2.19.	Символіка квітів, рослин, фруктів і дерев.	133	
§2.20.	Символіка каменів, металів і коштовностей.	135	
§2.21.	Подвійна природа: земля, вогонь, повітря і вода.	138	
§2.22.	Життєва сила, археус, астральне світло чи духов- не повітря.	138	
§2.23.	Кабала - триединість слів, букв і чисел.	139	
§2.24.	Тлумачення Євангелія від Іоанна: "Спочатку було слово...".	141	
	Висновки до I розділу	143	
Розділ II. Думка, психологія, філософія. Кон- цепція думки і людини в контексті світової літе- ратури.			146
§1.	Психологія.	146	

§1.1.	Сім функцій людської машини.	146
§1.2.	Зміст: мислення, почуття, інстинкт, рух.	147
§1.3.	Світлове дерево - ефір.	148
§1.4.	Символічний зміст: ефір, вогонь, повітря і вода.	149
§1.5.	Людина і категорія сну.	151
§1.6.	Сутність і особистість.	152
§1.7.	Ідентифікація. Співутворення.	153
§1.8.	Сім категорій людей - сім нот.	154
§1.9.	Ідея людської машини, яка приводиться в рух зовнішніми факторами, воістину наукова.	155
§1.10.	Зодіак - магнетичний центр, центр особистості.	156
§1.11.	Визначення функцій пам'яті.	157
§1.12.	Сім окультних центрів людини.	159
§1.13.	Інтелектуальний центр.	161
§1.14.	Емоційний центр.	162
§1.15.	Психологія і алхімія.	164
§1.16.	Зовнішнє і внутрішнє концентричні кола.	166
§2.	Філософія.	167
§3.	Концепція людини і особистості в контексті світової естетичної думки.	176
§3.1.	Модернізм - це все вічне.	176
§3.2.	Теорія українського національного характеру.	177
§3.3.	Історичний фактор - як один зі складових етнопсихогенезу.	182
§3.4.	Українське суспільство і поняття держави.	185
§4.	Ліна Костенко в контексті світової естетичної думки.	190
§4.1.	Ліна Костенко в світовому духовному потоці.	191
§4.2.	Ліна Костенко і Джамбатиста Віко. Нова Наука.	196

§5.	Концепція "думки" в контексті світового естетичного Космосу.	200
	Висновки до II розділу	213
	Розділ III. Етика як Ерос.	216
§1.	Тріада змісту.	216
§2.	Світ іде до безсмертя.	220
§3.	Добро як фундамент матеріальної субстанції життя розумного.	223
§4.	Тіло людини - модель Всесвіту.	226
§5.	Ерос і кохання.	227
§6.	Дерево - це тіло: земля, розбита на парцели.	233
§7.	Людина як поступове просвітлення і полегшення знизу до верху.	237
§8.	Повітря - ідея всеєдиного.	241
§9.	Вогонь: в людині - тепло, поза нею - світло.	245
§10.	Час - "полум'я, що б'є серцем".	256
§11.	Волосся.	259
§12.	Співвідношення голови і тіла.	262
§13.	Відповідність жіночої фігури ідеї води.	263
§14.	Рот.	266
§15.	Думка, що не йде в слово, вічна мука чоловічого духу.	266
§16.	Виштовхування слів - еротичне самозадоволення.	269
§17.	Земля.	273
§18.	Людина - особа, особистість, відмінність, вибірковість і форма.	274
§19.	Світло - різне, а розум - єдине.	276
§20.	Вода і Земля.	279
§21.	Рот і вода.	282

§5.	Людина - причина матеріального прогресу планети. Мозок, його біологічна і соціальна структура.	. 377
§6.	Людське тіло - сузір'я тих самих світил, котрі утворили планети на небесному схилі.	. . . 389
§7.	Свячений сувій - таблиці Еф.	. . . 393
§8.	Десять великих каббалістичних могутностей.	. . . 415
	Висновки до V розділу	. . . 420
	Висновки.	. . . 423
	Бібліографія.	. . . 453

§22.	Рот і повітря - свобода і воля.	28
§23.	Слово - молитва світового духу.	28
§24.	Бог - Слово - Людина: поєднання зі Світом через розп'яття.	29
§25.	Рот і вогонь.	29
§26.	Око як ідея буття Всесвіту.	29
§27.	Розум - це світло, вертикаль і коло.	30
§28.	Розум - безкінечність і всемогутність: світове повітря.	30
	Висновки до III розділу	31
	 Розділ IV. Концепція людини: тіло і Дух.	31
§1.	Людина, її три тіла і їх функції.	31
§2.	Пранаяма або дихання.	32
§3.	Астральне тіло, таємниця розуму і позачуттєве сприйняття.	33
§4.	Розум і його функції.	33
§5.	Абсолют і еволюція Пракріті.	34
§6.	Підкорення смерті.	35
§7.	Філософське значення священного складу "Ом".	35
	Висновки до IV розділу	36
	 Розділ V. Концепція виникнення життя на планеті Земля.	36
§1.	Еволюціонізм і креаціонізм.	36
§2.	Наука і Біблія. Дві половини Великого циклу Необхідності.	36
§3.	Астроміфологія - езотеричне християнство.	37
§4.	Закон співвідношень. Його таємниця. Біблія - скарбниця переднаукової інформації.	37

Наукова

Кужільна Любов Василівна

Джерела стилю письменника
(на матеріалі творчості Л.В.Костенко)

Кужільна Л.В.

К72 Джерела стилю письменника: Монографія.-
Дніпропетровськ: ЗАТ видавництво "Поліграфіст" 1997.-
485 с.

ISBN 966-7081-14-1

В монографії викладена нова літературознавча теорія аналізу творів мистецтва і літератури (на матеріалі творчості Л.В.Костенко), в основі якої лежить розуміння того, "що людина є дух. Але що таке дух? Це Я. Але тоді - що ж таке Я? Я - це ставлення, ставлення до самого себе, - інакше кажучи, воно знаходиться у становленні внутрішньої орієнтації такого ставлення, тобто Я - це не ставлення, але повернення ставлення до самого себе". Мета письменника - грати в цю божественну гру, гру свідомості, грати з таким партнером, як Реальність.

4803640201-010

К -----

ББК 83.39К